

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

เรื่อง "กระบวนการสร้างการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผ่านเครื่องมือ Social Mapping

ของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง"

กันยายน 2556

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่อง "กระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านเครื่องมือ
Social Mapping ของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง"

ทีมวิจัย

1. นางสาวสุภาวดี	ทรงพรพาณิชย์
2. นางสาวรุ่งตะวัน	จันทร์เปารยะ
3. นายสมภาพ	ยี่จอหอ
4. นายเดชา	วิทยำบำรุง
5. นางสาวศิริล	เดชะอภิชาติ
6. นางสาววิลาวรรณ	อินทร์สมบูรณ์
7. นางสาว กรวรรณ	แช่อื้อ
8. นางสาวขวัญชนก	สืบเลม
9. นายกิตติศักดิ์	จินดาวงศ์
10. นายจิรพงศ์	ใจมา
11. นายจตุพล	ภูธร
12. นางกฤษณรัตน์	จิณา
13. นางสาว ภิญาพัชญ์	สุขเกษม
14. ดร.วีรพันธ์	กันแก้ว
15. นางวันเพ็ญ	โลหะเจริญ
16. นางสาวสรนรา	ชวคุณาภรณ์
17. นางสาวอังคณา	สุวิภาโล
18. ดร.สุรีย์วัลย์	เมฆกมล
19. นางสาวสุภาพรรณ	ไกรฤกษ์
20. นางสาวปวีณา	ราชสีห์
21. นางสาวภัทรา	มาน้อย

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ "คน" ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ "คำถาม" หรือ "ความสงสัย" บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น "คำถาม" ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา "ข้อมูล" ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ "วางแผน" การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ "บันทึก" มีการ "ทบทวน" ความก้าวหน้า "วิเคราะห์" ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ "ถอด" กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ "สรุปบทเรียน" ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย "ผู้ที่สงสัย" ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทาง

วิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยมีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	8
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน	23
บทที่ 4 ผลการวิจัย	45
ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่	46
- บ้านใหม่ดอนแก้ว (คนเมืองและป่าเกอะญอ) อ.แม่ทา จ.เชียงใหม่	50
- บ้านห้วยยาบ (ป่าเกอะญอ) ม.5 ต.ทาเหนือ อ.แม่ทา จ.เชียงใหม่	57
ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว จ.เชียงใหม่	102
- บ้านหนองเขียว (ลานู่) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	106
- บ้านใหม่สามัคคี (คะฉิ่น) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	131
ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จ.เชียงใหม่	152
- บ้านปากกล้วย (ป่าเกอะญอ) อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่	156
- บ้านขุนวาง (ม้ง) อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่	179
ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จ.เชียงราย	204
- บ้านดอยมด (ลานู่) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย	207
- บ้านห้วยม่วง (ลานู่) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย	225
 บทที่ 5 อภิปรายผล	 244
 ภาคผนวก	 268
 เอกสารอ้างอิง	 311

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความสำคัญของโครงการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านเครื่องมือ Social Mapping ของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง ดำเนินการขึ้นภายใต้ความร่วมมือระหว่างฝ่ายงานวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีความเป็นมาดังนี้ โครงการหลวงก่อตั้งเมื่อปี 2512 โดยยึดถือพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ดำรัสว่า “เมื่อเราเข้าไปในบริเวณหรือเรื่องที่เราไม่รู้ เมื่อไม่รู้เราต้องวิจัย” เป็นแนวทางในการทำงานด้านงานวิจัย โดยภารกิจแรกคือ การส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น พร้อมกันนั้นก็มีการส่งเสริมให้ชาวเขาตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งลดการตัดไม้ทำลายป่า และสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน น้ำ ป่า ดังนั้นงานวิจัยที่ผ่านมาจึงมีทั้งการวิจัยเรื่องการเกษตรบนพื้นที่สูงและการวิจัยด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการหลวงได้ใช้งานวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาเพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพให้ชาวบ้านทำการเกษตรบนพื้นที่สูง ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาให้ดีขึ้น และพัฒนาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง อย่างไรก็ตามงานวิจัยส่วนใหญ่โดยวิจัยจะมาจากเจ้าหน้าที่และนักวิชาการจากภายนอก ทำให้บางครั้งผลการวิจัยไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์และตอบโจทย์ของชุมชนในฐานะ “ผู้ถูกวิจัย” ได้อย่างทันท่วงที

จากการสัมมนาทางวิชาการเพื่อวางแผนแม่บทการทำงานวิจัยของโครงการหลวง เมื่อต้นเดือนธันวาคม ปี 2553 พบว่า การวิจัยของโครงการหลวงที่ผ่านมายังขาดงานวิจัยที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและขาดการติดตามประเมินผลงานวิจัยว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของฝ่ายงานวิจัยที่ให้ความสนใจเรื่อง “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (community base research: CBR)” ในการเป็นเครื่องมือการพัฒนาให้คนในชุมชนเป็นผู้ตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบด้วยกระบวนการวิจัยที่ชุมชนมีส่วนร่วม และมีกระบวนการหนุนเสริมด้านการคิด-วิเคราะห์ และแสวงหาทางออกที่เหมาะสมผ่านการปฏิบัติการ โดยผลที่ได้จากการวิจัยชาวบ้านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยของโครงการหลวงเข้าร่วมสังเกตการณ์การฝึกอบรม การประชุม-สัมมนาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหลายครั้งในปี 2553 และเจ้าหน้าที่บางคนได้ทดลองนำหลักการและกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปทำงานกับชุมชน

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการทำงานวิจัย การเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนการลงพื้นที่เพื่อร่วมวิเคราะห์สถานการณ์ในพื้นที่บางแห่งร่วมกับเจ้าหน้าที่วิจัยของโครงการหลวง ในการสัมมนาทางวิชาการของโครงการหลวงทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ร่วมเป็นคณะทำงานในการจัดกระบวนการกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นของนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยของโครงการหลวง และเห็นร่วมกันว่าหากต้องการให้งานวิจัยรับใช้ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย และหากต้องการให้ฝ่าย

วิจัยสามารถวางแผนงานในการสนับสนุนได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนบนที่สูงที่เป็นพื้นที่เป้าหมายของโครงการหลวง จำเป็นต้องทำการประเมินสถานการณ์ของพื้นที่ ซึ่งการทำ Social Mapping (SM) สามารถเป็นเครื่องมือในการประเมิน "ทุนทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม" ของพื้นที่ได้ ซึ่งการประเมินดังกล่าวจะทำให้เจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงเห็นว่าประเด็นใดบ้างที่น้ำจะทำการวิจัย และหากจะใช้การวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานวิจัยมีพื้นที่ใดบ้างที่มีความพร้อมในการเริ่มต้นเป็นพื้นที่นำร่อง

การดำเนินการของโครงการนี้เป็นการสร้างการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงผ่านเครื่องมือ Social Mapping (SM) ซึ่งเป็นเหมือนต้นทางในการเปิดพื้นที่การเรียนรู้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังนั้นเบื้องต้นของการสร้างการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีกรอบในการกำหนดขอบเขตการทำงาน โดยมีการกำหนดประเด็นเบื้องต้นในการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการสนับสนุนงานของฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง โดยให้ครอบคลุมมิติในการทำงานดังนี้

- การท่องเที่ยวโดยชุมชน
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การเกษตรบนพื้นที่สูง
- การพัฒนาคนและชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และการพึ่งตนเอง
- การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการผลิต
- การสร้างระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ
- การบริหารจัดการองค์กรแบบบูรณาการ

โดยมีกระบวนการในการคัดเลือกพื้นที่นำร่องในการศึกษาจาก 38 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และกำหนดกรอบประเด็นในการศึกษาด้านทุนทางสังคมให้ครอบคลุมมิติดังกล่าวข้างต้น และสามารถเป็นต้นทางในการออกแบบกระบวนการเก็บข้อมูลศึกษาด้านทุนทางสังคมและเกิดโจทย์วิจัยที่ตรงกับความต้องการของพื้นที่พร้อมทั้งสอดคล้องกับการสนับสนุนงานของฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง

ปัญหานำการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการประเมินสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวง เพื่อค้นหาประเด็นการวิจัยและความเป็นไปได้ในการทำงานร่วมกันระหว่างมูลนิธิโครงการหลวงและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานพัฒนาคนและพัฒนากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยของมูลนิธิโครงการหลวง

คำถามวิจัยหลัก

1. สถานการณ์ปัญหา ทุนทางสังคมและความต้องการของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงเป็นอย่างไร
2. กระบวนการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเป็นอย่างไรผ่านเครื่องมือ Social Mapping (SM)

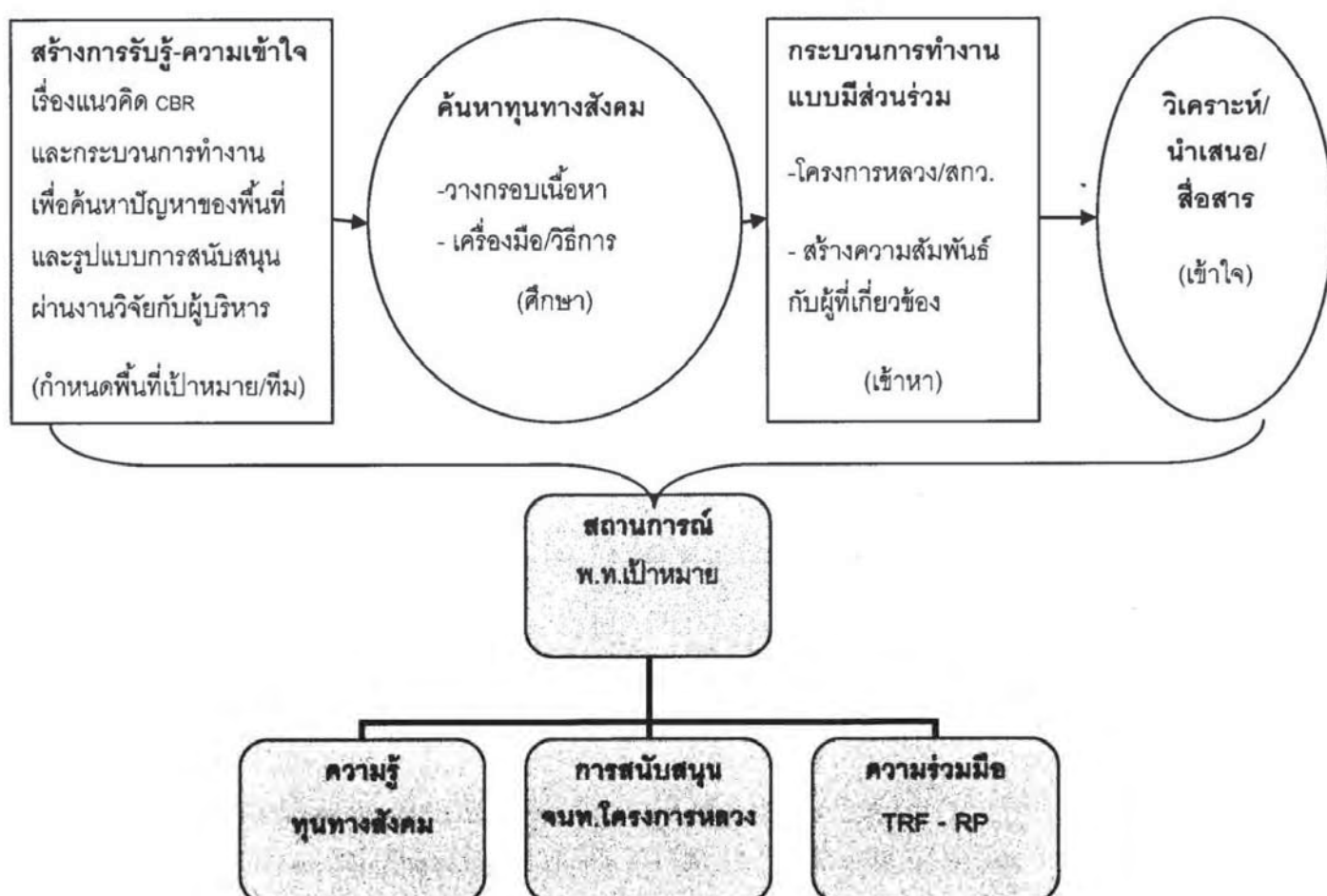
คำถามวิจัยรอง

1. แนวทางในการค้นหาประเด็นงานวิจัยที่เหมาะสมในพื้นที่เป้าหมายเป็นอย่างไร
2. รูปแบบการทำงานวิจัยและพัฒนาาร่วมกันของภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินสถานการณ์ปัญหา ทูทางสังคม และความต้องการในการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงในพื้นที่เป้าหมายนำร่องจำนวน 4 ศูนย์
2. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำงานกับศูนย์ฯ และเจ้าหน้าที่โครงการหลวง
3. เพื่อศึกษากระบวนการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเป็นอย่างไรผ่านเครื่องมือ Social Mapping (SM)

กรอบแนวคิดในการทำงาน

พื้นที่เป้าหมาย

พื้นที่ชุมชนในการผลักดันงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่พื้นที่ชุมชนในบริเวณศูนย์พัฒนาโครงการหลวง จำนวน 4 ศูนย์ (โดยการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก และการคัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติงานจะออกแบบอยู่ในกระบวนการวิจัย)

ผลที่คาดว่าจะได้รับในเชิงวิจัย

1. ได้ข้อมูล ความรู้ ทูทางสังคม สถานการณ์ปัญหา/ความต้องการของชุมชนในพื้นที่สูงในการพัฒนา
2. สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยโครงการหลวงและเจ้าหน้าที่ศูนย์ผ่านเครื่องมือ Social Mapping (SM)
3. เกิดองค์ความรู้เรื่องกระบวนการสนับสนุนเครื่องมือ Social Mapping ให้เจ้าหน้าที่โครงการหลวง
4. เห็นแนวทางและทิศทางการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของฝ่ายวิจัย โครงการหลวง
5. ได้ประเด็นงานวิจัย เห็นโจทย์วิจัยใหม่ ๆ ที่สอดคล้องและตรงกับความต้องการของพื้นที่

ผลที่คาดว่าจะได้รับในเชิงพัฒนา

1. เกิดการพัฒนาทักษะการทำงานแบบมีส่วนร่วมและเรียนรู้การใช้เครื่องมือการศึกษา-วิเคราะห์ชุมชนให้กับเจ้าหน้าที่โครงการหลวง
2. เกิดภาคี/เครือข่ายการทำงานทั้งในระดับชุมชน โชน และระหว่างหน่วยงานในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในอนาคต

วิธีการในการดำเนินงาน

1. ประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจภาพรวมของโครงการร่วมกัน
2. เข้าร่วมประชุมเพื่อนำเสนอแนวความคิดของโครงการวิจัยกับผู้บริหารของมูลนิธิโครงการหลวง
3. การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย (นำร่อง)
 - 3.1 จัดประชุมทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเกณฑ์ ในการคัดเลือกพื้นที่
 - 3.2 เข้าร่วมการประชุมหัวหน้าฝ่ายฯ เพื่อนำเสนอ แลกเปลี่ยนเกณฑ์และสร้างการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกพื้นที่
 - 3.3 จัดเวทีสร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเครื่องมือ Social Mapping ให้กับหัวหน้าศูนย์ฯ ที่คัดเลือกมาแล้วเบื้องต้น เพื่อนำร่อง พิจารณาคูณสมบัติ ในการคัดเลือกพื้นที่ให้เหลือ 4 พื้นที่เป้าหมาย
 - 3.4 จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อประมวลข้อเสนอจากที่ประชุมหัวหน้าฝ่ายฯ เพื่อคัดเลือกพื้นที่ให้ได้ 4 พื้นที่
4. เตรียมคน-เตรียมพื้นที่ในการทำความเข้าใจภาพรวมของโครงการและการออกแบบกระบวนการฝึกอบรมแนวคิด CBR / SM
5. จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อออกแบบกระบวนการ กระบวนการ ฝึกอบรมแนวคิด CBR / SM
6. จัดฝึกอบรมแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเครื่องมือ SM ให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยโครงการหลวง และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสร้างการเรียนรู้ SM ให้กับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ศูนย์

7. จัดประชุมสรุปการฝึกอบรม และวางแผนการลงพื้นที่
8. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในแต่ละศูนย์ฯ พื้นที่เป้าหมาย
9. จัดเวทีนำเสนอข้อมูลในแต่ละพื้นที่ / แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเติมเต็ม
10. จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อเตรียมนำเสนอผลการทำ SM
11. เวทีนำเสนองานวิจัย
12. เขียนรายงานวิจัย

ระยะเวลา

วันที่ 1 พฤษภาคม 2554 ถึง วันที่ 1 เมษายน 2555 (รวมระยะเวลา 1 ปี / ระยะเวลาการทำกิจกรรม 8 เดือน)

งบประมาณ

โครงการนี้เป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ร่วมกับ ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง โดยงบประมาณเป็นการร่วมงบประมาณ (Co – Funding)

ทีมวิจัย

ทีมวิจัยหลัก

1. นางสาวสุภาวดี ทรวงพรพาณิชย์	หัวหน้าโครงการวิจัย	(ฝ่ายงานวิจัย CBT-I)
2. นางสาวรุ่งตะวัน จันทระเปารยะ	หัวหน้าโครงการวิจัย	(มูลนิธิโครงการหลวง)
3. นายสมภพ ยี่จอหอ	ทีมวิจัย	(ฝ่ายงานวิจัย CBT-I)
4. นายเดช วิทยาบำรุง	นักพัฒนาสังคม	(มูลนิธิโครงการหลวง)
5. นางสาวศิริส เตชะอภิชาติ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน	(มูลนิธิโครงการหลวง)
6. นางสาววิลาวรรณ อินทร์สมบูรณ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน	(มูลนิธิโครงการหลวง)
7. นางสาว กรวรรณ แซ่อ้อ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน	(มูลนิธิโครงการหลวง)
8. นางสาวขวัญชนก สืบเสม	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน	(มูลนิธิโครงการหลวง)
9. นายกิตติศักดิ์ จินดาวงศ์	นักเกษตรป่าไม้	(มูลนิธิโครงการหลวง)
10. นายจิรพงศ์ ไชมา	นักภูมิสารสนเทศ	(มูลนิธิโครงการหลวง)

ทีมวิจัยร่วม

11. นายจตุพล ภูธร	บรรณารักษ์ข้อมูล	(มูลนิธิโครงการหลวง)
12. นางกฤษณรัตน์ จินา	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน	(มูลนิธิโครงการหลวง)
13. นางสาว ภิญญาพัชญ์ สุขเกษม	ผู้ช่วยนักวิจัย หน่วยพันธุ์พืช	(มูลนิธิโครงการหลวง)
14. ดร.วีรพันธ์ กันแก้ว	นักเกษตร	(มูลนิธิโครงการหลวง)
15. นางวันเพ็ญ โลหะเจริญ	นักเกษตร	(มูลนิธิโครงการหลวง)

16. นางสาวสรนรา ชวคุณาภรณ์	นักเกษตร	(มูลนิธิโครงการหลวง)
17. นางสาวอังคณา สุวิกาโล	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป	(มูลนิธิโครงการหลวง)
18. ดร.สุริย์วัลย์ เมฆกมล	ผู้ประสานงานวิจัย	(มูลนิธิโครงการหลวง)
19. นางสาวสุภาพรพรณ ไกรฤกษ์	กลไกกลางภาคเหนือ	(สกว.ฝ่ายท้องถิ่น)
20. นางสาวปวีณา ราชสีห์	กลไกกลางภาคเหนือ	(สกว.ฝ่ายท้องถิ่น)
21. นางสาวภัทรา มาน้อย	กลไกกลางภาคเหนือ	(สกว.ฝ่ายท้องถิ่น)

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

1. นางสาวอรุณี เวียงแสง ผู้ประสานงานกลไกประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
2. นางสาวพจนา สอนศรี ผู้อำนวยการมูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I)
3. นายชิวัน ชันธรรม ผู้จัดการมูลนิธิงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
4. เครือข่ายโหนด/พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

บทบาทหน้าที่ของที่ปรึกษา

- ให้คำปรึกษาในการกรอบและเนื้อหาและการจัดกระบวนการ การประชุมร่วมกับหน่วยงาน
- เข้าพบผู้บริหารหน่วยงานเพื่อชี้ให้เห็นบทบาทของโครงการวิจัยและผลกระทบของงานต่อสังคมวงกว้าง

บทที่ 2

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านเครื่องมือ Social Mapping ของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง ดำเนินการขึ้นภายใต้ความร่วมมือระหว่างฝ่ายงานวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น งานวิจัยนี้ได้มีการศึกษาแนวคิดงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยเรื่องการศึกษาทุนทางสังคมของ สกว.ฝ่ายวิจัยโดยท้องถิ่นผ่านบทเรียนการทำงานของคุณอรุณี เวียงแสง ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ รวมทั้งตัวอย่างของการศึกษาทุนทางสังคมผ่านเครื่องมือ Social Mapping ของงานวิจัยภาคต่างๆ ของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีหลักการแนวคิดในการทำงานวิจัยดังนี้

งานวิจัยนี้ได้รวบรวมแนวคิดที่สำคัญอันจะเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบกระบวนการทำงาน ตลอดจนการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานด้วย 3 แนวคิดหลักดังนี้

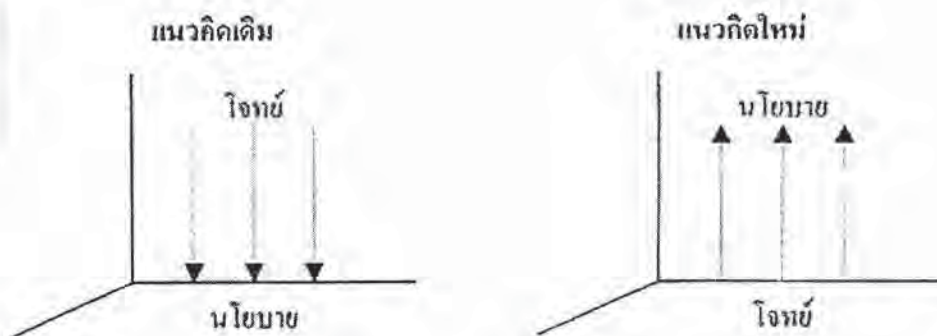
1. แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. แนวคิดแผนที่ทางสังคม(Social Mapping)
3. แนวคิดทุนทางสังคม
4. แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

หลายสิบปีที่ผ่านมา งานวิจัยในประเทศไทย มักถูกตั้งโจทย์โดยนักวิชาการ หน่วยงานต่างๆ เพียงเพื่อทดสอบทฤษฎีบางอย่าง หรือต้องการหาคำตอบบางอย่าง ที่กลุ่มคนเหล่านั้นสนใจ หรือเข้าไปทำวิจัยในท้องถิ่น เพื่อการวางแผนกำหนดนโยบายบางอย่าง เพื่อคลี่คลายปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ แต่ก็ยังเป็นที่ยกกันว่า ผลงานวิจัย ได้ถูกนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ กับคนส่วนใหญ่หรือไม่ สามารถตอบคำถาม ในชุมชน และนำไปแก้ไขปัญหได้จริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด เพราะหลายๆ ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข และในบางปัญหา กลับดูเหมือนว่าจะรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ขาดการคำนึงถึงว่า ชุมชนต้องการจะคลี่คลาย ในสิ่งที่กลุ่มคนภายนอกเข้าไปศึกษาหรือไม่ กล่าวคือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง มักจะไม่ได้นำงานวิจัยไปใช้ หรือไม่ตอบสนองกับปัญหาของชุมชนนั่นเอง

สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงพยายามสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ในการสนับสนุนงานวิจัย คือ "ไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม ที่จะทำวิจัย โจทย์ควรมาจากชุมชนท้องถิ่น ทำแล้วก่อให้เกิด ความเปลี่ยนแปลงในชุมชน ทำให้คนในชุมชน ได้เรียนรู้และเข้มแข็ง" บนฐานคิดตามความหมาย การวิจัยของศาสตราจารย์เลนนี จามริก ที่ได้กล่าวไว้ว่า "วิจัยที่แท้จริงนั้น จะต้องเป็นการวิจัย ที่หมายความว่าความถึงการแสวงคำตอบที่เป็นระบบเปิด .. และเรื่องของการพัฒนาจะต้องตั้งโจทย์ที่เป็นระบบเปิด เพราะฉะนั้น นอกจากเข้าใจปัญหา และมองแนวทางในการแก้ปัญหา ... เราก็มีโจทย์ในการวิจัยนั้น ซึ่งได้ชี้ช่องทางให้เราเห็นถึง .. แนวทางการพัฒนา หมายความว่า เป็นการพัฒนาต่อไป ... เป็นการกำหนดแนวทาง การพัฒนาที่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของท้องถิ่นโดยเฉพาะ ... การทำงานวิจัยในรูปแบบนี้ .. เราจะต้องมอง

เงื่อนไข ศักยภาพ เพื่อที่จะให้ท้องถิ่น สามารถพัฒนาตัวเองต่อไปได้" ทำยที่สุดแล้ว เมื่อมีงานวิจัย มีข้อมูลและ ประสบการณ์จากหลายๆ พื้นที่ หลายๆ ชุมชนทั่วประเทศเพียงพอ ก็คาดว่า จะสามารถนำไปสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ เพื่อผลักดันสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบาย ในระดับภาค ระดับประเทศ ทำให้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นคลี่คลายในที่สุด

ภายใต้แนวคิด และหลักการดังกล่าว จึงเกิดค่านิยมใหม่สำหรับงานวิจัยว่าเป็น "กระบวนการ ที่คนในชุมชน ได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปคำตอบ และถอดบทเรียนเพื่อ ปรับปรุงงานต่อไป" นั้นหมายความว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ "คน" ในชุมชน เข้ามาร่วมใน กระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ โดยมีการเรียนรู้จาก การปฏิบัติจริง (Action Research) ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ ได้ผลงานและเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง ตลอดจน ยกย่องการแก้ปัญหาให้มีความน่าเชื่อถือสูง และสามารถ ใช้กระบวนการนี้ ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น มี กระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุ เป็นผล ดังนั้น จุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ก็คือ เน้นที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ชาวบ้าน ได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง ให้งานวิจัย มีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน และเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริง ในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุมเสวนา ถกเถียง) เป็นเครื่องมือ เพื่อให้คน ในชุมชน ได้มีส่วนร่วม ทั้งกลุ่มชาวบ้าน ครู โรงเรียน เอ็นจีโอ สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคน อื่นๆ ที่จะเข้าร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

โดยสรุป "กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง การทำงาน อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ "คำถาม" หรือ "ความสงสัย" บางอย่าง ดังนั้น สิ่งสำคัญคือประเด็น "คำถาม" ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ ตรงไหน มีการหา "ข้อมูล" ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ "วางแผน" การทำงาน บนฐานข้อมูล ที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำการ "บันทึก" มีการ "ทบทวน" ความก้าวหน้า "วิเคราะห์" ความสำเร็จและอุปสรรคอย่าง สม่ำเสมอ เพื่อ "ถอด" กระบวนการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ "สรุปบทเรียน" ตอบคำถาม ที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจน สามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่ง ทั้งหมดนี้กระทำโดย "ผู้สงสัย" (คนในท้องถิ่น) นั่นเอง

แนวคิดการทำแผนที่ทางสังคม (Social Mapping)

การทำแผนที่ทางสังคม(Social Mapping) เกี่ยวอะไรกับงานวิจัยท้องถิ่น

หากกล่าวตามความจริงแล้ว ในพื้นที่ต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งล้วนผูกพันกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองและชุมชนต่าง ๆ แทบทั้งสิ้น ประกอบกับการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ทำให้รากฐานเดิมของชีวิตด้านการเกษตรที่เคยมีเคยเป็นในอดีตอ่อนแอลง ขณะที่ลัทธิบริโภคนิยมก็ขยายตัวขึ้น แต่ก็อาจปฏิเสธไม่ได้ว่าพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของเมืองและชนบทมีความสัมพันธ์กัน เกี่ยวข้องกันมาตลอดในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะในยุคที่การสื่อสารไร้พรมแดนเช่นปัจจุบัน ภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คนทำงานทางสังคมอย่างเช่น ผู้ประสานงานวิจัยท้องถิ่น พี่เลี้ยงนักวิจัย เจ้าหน้าที่ส่วนงานต่าง ๆ นักวิจัยท้องถิ่น รวมถึงตัวชุมชนเองจะต้องมีเครื่องมือในการทำงานที่จะนำไปสู่การเสริมพลังชุมชน (Empowerment) ให้ดำรงอยู่ในสภาพที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา

ดังนั้น การดำเนินโครงการใด ๆ ก็ตามในท้องถิ่น การค้นหาทุนทางสังคมของพื้นที่ มีความสำคัญมากในฐานะที่ทุนทางสังคมเปรียบเสมือนเข็มทิศในการวางตำแหน่งของโครงการได้อย่างถูกจังหวะและโอกาส รวมทั้งเป็นเสมือนการช่วยทำให้เป้าหมายของโครงการมีความชัดเจนมากขึ้น **แผนที่ทางสังคม**เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงสถานการณ์ทางสังคม เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคน กลุ่มคน องค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วม และนำไปสู่การขับเคลื่อนทางสังคม (Social Movement) ซึ่งเป็นฐานในการปฏิบัติงานที่เชื่อมโยงกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

ได้อะไรหากทำแผนที่ทางสังคม

กระบวนการในการทำแผนที่ทางสังคมตั้งอยู่บนหลักการค้นหา "ทุน" ผ่านความสัมพันธ์ของผู้คนและเชื่อมโยงสถานการณ์ในพื้นที่สู่การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน พลังทางสังคม ทุนทางสังคม และการขับเคลื่อนสังคมในพื้นที่ โดยผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดการเห็นตัวตน การมองเห็นศักยภาพเกิดความสัมพันธ์ใหม่ที่น่าสนใจ เห็นโอกาสในการสร้างคนให้เกิดจิตสำนึก สร้างความตื่นตัวในการร่วมมือกันทำงานแบบมีส่วนร่วม เกิดกลไกการจัดการทางสังคมรวมถึงการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและกระบวนการทัศนในการมองโลกมองชีวิตด้วย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเป้าหมายของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งสิ้น

ถ้าหากเห็นดีแล้วจะเริ่มทำได้อย่างไร

รูปแบบวิธีการจัดทำแผนที่ทางสังคมจากประสบการณ์ที่ผ่านมาไม่มีวิธีการและรูปแบบที่ตายตัวมักขึ้นอยู่กับทุนที่มีอยู่ของผู้ที่สนใจจะใช้เครื่องมือ แผนที่ทางสังคมในการมาเสริมกระบวนการทำงานโดยส่วนใหญ่มักจะเริ่มจากการพูดคุยกับแกนนำที่มีความสัมพันธ์อยู่บ้างแล้วอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อใช้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่ต่อไปเรื่อย ๆ ถ้าหากมองกลับเข้ามาที่ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พี่เลี้ยงนักวิจัยในพื้นที่ก็จะต้องเริ่มจากทีมวิจัยที่คุ้นเคยกันอยู่แล้วหรือ ชุมชนที่ใกล้ชิดกับทีมงาน หน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่เดิม

แล้วสร้างวงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้การจัดทำและการใช้ประโยชน์จากแผนที่ทางสังคมของชุมชน องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านั้นแต่หากไม่มีพื้นที่หรือไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ อยู่เลยก็จะต้องเริ่มจากการค้นหาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ปฏิบัติการว่ามีผู้คน กลุ่มคน หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ มีใคร/องค์กร ทำอะไร กับใคร ที่ไหน อย่างไร กันบ้าง ซึ่งการค้นหาข้อมูลเบื้องต้นเหล่านี้อาจใช้การลงพื้นที่ไปพูดคุยกับแกนนำในกลุ่มต่าง ๆ เพื่อทำความรู้จัก สร้างความสัมพันธ์ สร้างความไว้วางใจกัน ซึ่งจะช่วยให้เห็นตัวคนที่จะชักชวนมาพูดคุยกันต่อไปรวมถึงได้เส้นสายสัมพันธ์ของคน กลุ่มคน หน่วยงานองค์กรด้วย หลังจากนั้นอาจจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการร่วมกันกำหนดเรียนรู้การจัดทำและการใช้ประโยชน์จากแผนที่ทางสังคม ในระดับพื้นที่ปฏิบัติการ ซึ่งจะก่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ เห็นทุนทางสังคมร่วมกันและเกิดพลังทางสังคมขึ้นได้

ผลกระทบกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากการทำแผนที่ทางสังคม

แผนที่ทางสังคมถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ใหม่ของคน กลุ่มคน หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ ที่ได้มามีส่วนร่วมในการเรียนรู้การจัดทำแผนที่ทางสังคม การทำความรู้จักกันและกันอาจจะนำไปสู่การแบ่งปันข้อมูล แนวคิด วิธีการทำงานและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ดังนั้นหากเราเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนการจัดทำแผนที่ทางสังคมในพื้นที่ปฏิบัติการ ก็จะมีโอกาสได้ทำความรู้จักและแบ่งปันข้อมูล แนวคิดและวิธีการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปยังผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้นและเห็นเส้นสายความสัมพันธ์ในชุมชนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการค้นหาพื้นที่วิจัย นักวิจัย ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับพื้นที่ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม

ในการจัดทำแผนที่ทางสังคมที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีได้นั้น ผู้ดำเนินการจะต้องให้ความสำคัญในประเด็นหลักได้แก่

1. การสร้างความสัมพันธ์แนวราบ เช่น การใช้ความสัมพันธ์แบบพี่ ๆ น้อง, ญาติสนิท, เพื่อน ฯลฯ
2. สร้างการมีส่วนร่วมโดยประสานภาคีทำงานในพื้นที่
3. การสร้างความไว้วางใจกันในการทำงาน
4. การมองสิ่งต่าง ๆ อย่างองค์รวมและเห็นประโยชน์ร่วมกัน

กระบวนการและขั้นตอนการทำแผนที่ทางสังคม

โดย คุณอรุณี เวียงแสง ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

แผนที่ทางสังคม (Social Mapping) เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสำรวจทุนทางสังคม โดยใช้แผนที่เป็นตัวช่วย ทำให้รู้จักสังคม รู้จักพื้นที่ เข้าใจคน เข้าใจชุมชนมากขึ้น การนำข้อมูลลงในแผนที่ จะช่วยให้มองเห็นภาพรวมที่ชัดเจน มีการระบุตำแหน่ง นำไปสู่การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของเรื่องราวทั้งหมด จนสามารถตั้งคำถามต่อเนื่องได้อย่างทันที สดใหม่ ทำให้สามารถตัดสินใจได้บนฐานข้อมูลความรู้และความเข้าใจร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง เช่น การกำหนดทิศทางการทำงาน การพัฒนาโจทย์วิจัย การจัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภาคี เป็นต้น

เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของ Social Mapping โดยทั่วไปจะมีประมาณ 4 ประเด็นคือ 1) เพื่อสำรวจทุนทางสังคม ใช้วางแผนงาน ใช้เป็นกลไกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เห็นคน กลุ่ม ช่าง เห็นศักยภาพ เห็นโอกาส เห็นประเด็น เห็นพื้นที่ 2) เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์/ ทิศทาง/ แนวทางการทำงาน 3) เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้อง โดยวางบทบาทให้มีส่วนร่วมในการทำ SM อย่างเหมาะสม จนเกิดความไว้วางใจ เกิดกลไกในการจัดการความรู้ และได้เพื่อน 4) เพื่อสื่อสารสาธารณะ (การนำเสนอผลงาน : presentation)

ขั้นตอน/ กระบวนการทำแผนที่ทางสังคม

ขั้นตอนการทำ SM

การทำแผนที่ทางสังคมนั้น สามารถแบ่งเป็นขั้นตอนใหญ่ ได้ 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้น 1 ขั้นเตรียมการ

เป็นการสร้างความเข้าใจเบื้องต้นแก่ผู้เกี่ยวข้อง ในการทำ SM ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการทำ SM ว่า ทำเพื่ออะไร ต้องการการมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด ใครบ้างจะเป็นผู้ทำ แบ่งบทบาทกันอย่างไร เครื่องมือที่ใช้ อาจมีหลากหลาย เช่น การจัดประชุมชี้แจง การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการเป็นวิทยากร SM แก่ผู้เกี่ยวข้อง (อบรม TOT เป็นเวลา 1-2 วัน) แล้วจัดเวทีเครือข่ายนำเสนอ "ร่าง" แผนที่ SM และหาทีมงาน กำหนดบทบาททีม และพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม "ร่าง" จนทุกคนพอใจ จากนั้นทีมงานปรับโครงการและสร้างเครื่องมือในการทำงานพร้อมวางแผนปฏิบัติการ

ขั้น 2 การลงมือทำ

ลงมือทำตามแผนที่กำหนดไว้ โดยอาจเริ่มจากรวบรวมเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ข้อมูลมือสอง) แล้ว สกัด คัดกรองเพื่อให้ได้มากรอบข้อมูลที่กำหนดขึ้นร่วมกัน หากข้อมูลไม่เพียงพอ อาจลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ต้องการ Update จากนั้นก็นำข้อมูลมาลงในแผนที่ทั้งแบบจุด (ตำแหน่ง) และการอธิบายข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติม

แล้วนำเสนอผลการทำ SM เบื้องต้น เพื่อแลกเปลี่ยนกับทีมที่ปรึกษาและผู้เกี่ยวข้อง เปิดรับความคิดเห็น เพิ่มเติมเนื้อหา และตรวจสอบความถูกต้อง

ขั้น 3 การนำเสนอ SM

นำเสนอข้อมูล SM ต่อผู้เกี่ยวข้อง ตั้งคำถามเพื่อการวิเคราะห์ต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การทำ SM ทั้ง 3 ขั้นตอน สามารถนำเสนอได้ดังภาพ

ขั้นตอนการทำ

แผนที่ทางสังคม

	ขั้นที่ 3 นำเสนอ SM	8) นำเสนอข้อมูล SM ต่อผู้เกี่ยวข้อง 9) คำถามเพื่อการวิเคราะห์ต่อเนื่อง เพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์การทำ SM
	ขั้นที่ 2 ลงมือทำ	4) รวบรวมเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง คัดกรองเพื่อใช้ 5) ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเพิ่มเติมส่วนที่ต้อง Update 6) นำข้อมูลลงในแผนที่ ทั้งแบบจุด และอธิบาย 7) นำเสนอความก้าวหน้าต่อทีมที่ปรึกษาและผู้เกี่ยวข้อง
ขั้นที่ 1 เตรียมการ	1) สร้างความเข้าใจ SM 2) จัดเวทีเครือข่ายนำเสนอร่างแผนที่ SM และหาทีมงาน 3) ทีมงานปรับโครงการพร้อมวางแผนปฏิบัติการ	

การวางแผนการทำแผนที่ทางสังคม

ในขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการนั้น การจัดทำ “ร่าง” แผนที่ทางสังคม หรือการจัดทำแผนการทำ SM เป็นขั้นตอน ที่ทำได้ใน 2 ลักษณะคือ

- 1) หน่วยงานหลักที่เป็นผู้ริเริ่มที่จะทำ SM ร่างแผนเองแล้วนำเสนอร่างต่อเวทีผู้เกี่ยวข้องที่หน่วยจัดขึ้น เฉพาะ หรือเวทีปกติของหน่วยงานก็ได้
- 2) การจัดทำร่วมกันของผู้เข้าร่วมเวที TOT ที่จัดขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจ ในการจัดทำ SM ซึ่งวิทยากรจะ กำหนดเนื้อหาหรือกรอบ ในการวางแผน SM แล้วมอบหมายให้ผู้เข้าร่วมระดมความคิดในกลุ่มเพื่อ วางแผน SM ตามกรอบที่กำหนด แล้วนำเสนอต่อที่ประชุมเพื่อการเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ หลังจากนั้น ผู้เข้าร่วมก็จะนำ “ร่าง” แผน ดังกล่าว ไปนำเสนอต่อผู้เกี่ยวข้องต่อไป

สำหรับ “กรอบเนื้อหา” ในการวางแผนการทำแผนที่ทางสังคม ได้แก่

- 1) ตั้งเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ : ทำเพื่ออะไร นำไปใช้ประโยชน์อะไร ใครจะเป็นผู้ใช้ประโยชน์บ้าง
- 2) กำหนดกระบวนการ : ขอบเขตการทำงาน ระดับใด จะออกแบบกระบวนการอย่างไร

- 3) วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง / บทบาท : ใครบ้างที่เราจะไปเกี่ยวข้อง มีหน้าที่บทบาทอย่างไร
- 4) กำหนดเนื้อหา และแหล่งข้อมูล : ประเด็นอะไรบ้าง ได้มาอย่างไร
- 5) เลือกเครื่องมือ / วิธีการ : เช่น แผนที่แบบต่าง ๆ เวที เส้นแบ่งเวลา ฯลฯ
- 6) ทำปฏิทินปฏิบัติการ : ใคร จะทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อไร

เมื่อวางแผนร่วมกันแล้ว จึงเป็นการลงมือทำ ตามแผนที่กำหนด เมื่อทำไปแล้วสักระยะหนึ่งอาจมีเวทีสรุปบทเรียนร่วมกัน ที่สามารถปรับแผนการทำงานได้ ทั้งเนื้อหาข้อมูลที่ต้องการเก็บ บทบาทของทีมงาน เครื่องมือที่ใช้ และวิธีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบทให้มากขึ้น

รายละเอียดของขั้นตอน และวิธีการทำ Social Mapping และตัวอย่างที่ได้ผลจะนำเสนอต่อไป

กรอบเนื้อหา การวางแผน SM ดังภาพ

ข้อสรุปกระบวนการการทำ SM

หากมองภาพรวมของกระบวนการทำ SM ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) วิเคราะห์ภาพรวมองค์กร เพื่อทำ SM

การทำ SM เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลามากหากต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วมสูง ต้องการให้เกิดสำนึกรักท้องถิ่น ให้ภูมิใจในสิ่งดี ๆ ในชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคนที่หลากหลาย ต้องการความเข้าใจซึ่งกันและกันขององค์กรที่เกี่ยวข้อง จนเกิดสัมพันธ์ที่ดี และทำงานร่วมกันได้ หรือพร้อมที่จะคิด ทำต่อเนื่องหลังจากเห็นข้อมูลทุกด้านชัดเจนแล้ว

แต่ SM ก็สามารถทำได้อย่างรวดเร็ว ภายในวันหรือ 2 วัน หรือสามารถทำได้โดยคนคนเดียว หากมีข้อมูลพร้อมในทุกอย่างอยู่แล้ว มีทักษะพร้อม และมีเป้าหมายเพียงเพื่อ "นำเสนอข้อมูล" ที่ชัดเจนในเวลาอันสั้นสู่การกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกันเท่านั้น

ดังนั้นการวิเคราะห์ภาพรวมขององค์กรในทุกด้าน รวมถึงสถานะองค์กร จึงเป็นสิ่งที่ต้องทำก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อให้การทำ SM สามารถเสริมการทำงานขององค์กร เป็นเครื่องมือในการทำงานให้ง่ายขึ้น ให้ชัดเจน ไม่ใช่เป็นการะงานเพิ่ม

2) กำหนดเป้าหมายทำ SM

เมื่อการวิเคราะห์ข้อที่ 1 ชัดเจน การกำหนดเป้าหมายจึงไม่ใช่เรื่องยาก เป้าหมายอาจเป็นเรื่องใหญ่ ๆ 4 เรื่อง คือ 1) เพื่อสำรวจทุนทางสังคม ใช้วางแผนงาน 2) เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์/ ทิศทาง/ แนวทางการทำงาน 3) เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้อง และ 4) เพื่อสื่อสารสาธารณะดังได้กล่าวมาแล้ว

3) ออกแบบ & วางแผนทำ SM (มีรายละเอียดดังที่กล่าวมาแล้ว)

4) การดำเนินการตามแผน

5) การจัดการข้อมูล/ ความรู้ ทั้งการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เชื่อมโยง และออกแบบการนำเสนอ

6) การนำเสนอ SM (มีรายละเอียดดังที่กล่าวมาแล้ว)

มีรายละเอียดเพิ่มเติมตามตาราง

แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม

ความหมายของทุนทางสังคม

สินาด ตีรวรรณไชย (2546) ทุนทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมที่เราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ ตัวอย่างของทุนทางสังคมที่มักถูกกล่าวถึงคือ ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) เครือข่าย (Network) สถาบัน (Institution) ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมรูปแบบใดที่เป็นทุนทางสังคมนั้น เราอาจพิจารณาได้ง่ายๆว่า ทำได้ดีแล้วมันสามารถให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับเราได้หรือไม่นั่นเอง

ทุนทางสังคมเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน กิจกรรมร่วมมือกัน ยิ่งมีมากเท่าไรก็อาจเป็นผลดีในแง่ที่ว่า เกิดการเรียนรู้ รับรู้ และส่งผ่านข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำให้เกิดคุณค่าบางอย่างที่สามารถยึดโยงและยอมรับร่วมกัน ซึ่งคุณค่าอันนั้นนั่นเองที่ส่วนหนึ่งเราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ ยกตัวอย่างเช่น ชาวบ้านในชุมชนแห่งหนึ่งมีกิจกรรมร่วมมือกันอยู่เป็นประจำ ทำให้ชาวบ้านต่างเรียนรู้และเข้าใจ หรือ "รู้จัก" กันเป็นอย่างดี เป็นผลให้เมื่อชาวบ้านต้องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อระดมเงินออมและปล่อยกู้เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนราคาถูกให้คนในชุมชน มันก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะเมื่อมีความไว้วางใจกัน ก็ไม่ต้องกลัวว่าจะมีการโกงกันหรือเจตนาหนีไป พูดอีกอย่างก็คือ เป็นเพราะความไว้วางใจกันนั่นเองที่ทำให้ชาวบ้านได้มีแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น เป็นเพราะทุนทางสังคมนี้เอง (ความไว้วางใจกัน) ที่ทำให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น (แหล่งเงินทุน)

ทุนทางสังคมอาจแบ่งกว้างๆได้เป็นสองประเภท คือ ทุนทางสังคมภายใน (Cognitive social capital) และ ทุนทางสังคมภายนอก (Structural social capital) ทุนทางสังคมภายใน มีลักษณะที่มองเห็นและประเมินได้ยาก เพราะมันอยู่ในจิตใจของเรา ทุนทางสังคมแบบนี้จะเกี่ยวข้องกับเรื่องของความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความเชื่อ ทศนคติ เช่น ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) คุณค่าร่วมกัน (Share values) ความเกื้อกูลกัน (Reciprocity) ทุนทางสังคมภายนอก มีลักษณะที่มองเห็นและประเมินได้ง่ายกว่า เข้าใจได้ง่ายกว่าประเภทแรก ด้วยทุนทางสังคมประเภทนี้เกี่ยวข้องกับบทบาทพฤติกรรม การกระทำหรือความสัมพันธ์ที่เราสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเครือข่าย สายสัมพันธ์อุปถัมภ์ หรือจะเป็น เครือข่าย องค์กร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรปกครองท้องถิ่น ชมรม เป็นต้น รวมถึงสถาบันในรูปของกฎของการเล่นเกม (Rule of the game) เช่น กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย รัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมทั้งสองแบบที่กล่าวมา เอาเข้าจริงแล้วสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก อีกทั้งในหลายๆครั้ง ยังส่งเสริมซึ่งกันและกันด้วย เช่น จากตัวอย่างที่แล้ว ความไว้วางใจกัน (ทุนทางสังคมภายใน) ทำให้สามารถตั้งกลุ่มออมทรัพย์ (กลุ่ม/องค์กรซึ่งเป็นทุนทางสังคมภายนอก) ขึ้นมาได้ ถ้ากลุ่มออมทรัพย์ในฐานะทุนทางสังคมภายนอกนี้ สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี ก็จะเป็นการตอกย้ำว่า การเชื่อถือไว้วางใจระหว่างกันเป็นเรื่องที่ดี เพราะทำให้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นด้วย ชาวบ้านก็มีแนวโน้มที่จะเชื่อถือไว้วางใจกันมากขึ้น กระทั่งว่าเกิดเป็นแบบแผนการเชื่อถือไว้วางใจกัน (Norm of trust) ยังไม่ต้องนับว่า เมื่อกลุ่มสามารถดำเนินการไปได้เรื่อยๆแล้ว เงินกองทุนจะยิ่งทวีให้ประโยชน์แก่คนในชุมชนได้มากขึ้นไปอีก ทุนทางสังคมให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้

อย่างไร เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่นำกล่าวถึง ทูทางสังคมโดยตัวของมันเองนั้นมิได้เป็นปัจจัยการผลิตโดยตรง หากแต่เป็นตัวกลางในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตหรือทุนอื่น เช่น ข่าวสารข้อมูล ทุนมนุษย์ (Human capital) ทุนกายภาพ (physical capital) ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) เป็นต้น ในราคาที่ถูกลง โดยผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมนั่นเอง

กล่าวโดยกว้างๆ แล้ว ทูทางสังคมให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้โดยผ่านสองช่องทางคือ ลดต้นทุนทางธุรกรรม (Transaction cost) และลดต้นทุนการตรวจสอบดูแล (Monitoring cost) ถ้าเราเริ่มต้นด้วยการนิยามทุนทางสังคมอย่างง่ายว่าหมายถึง ความไว้วางใจกัน (Trust) เราก็พอจะเข้าใจได้ว่า เมื่อคนเรามาทำสัญญา ทำกิจกรรมร่วมมือกัน หรือทำธุรกรรมร่วมกัน มันจะเสียต้นทุนตรงส่วนนี้น้อยลง ยกตัวอย่างเช่น พ่อค้าเพชรสองคนที่มีความเชื่อถือนั่นไว้วางใจกัน สามารถทำการแลกเปลี่ยนเพชรเพื่อตรวจสอบก่อนซื้อขายจริง โดยมีต้องมีการทำประกันภัยหรือทำสัญญาอย่างเป็นทางการ ซึ่งทำให้ไม่จำเป็นต้องเสียต้นทุนของธุรกรรมในเรื่องดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อมีการตกลงสัญญาหรือทำกิจกรรมร่วมมือกันแล้ว ต้นทุนในการกำกับดูแลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องยึดถือและปฏิบัติตามข้อตกลงที่ให้ไว้แก่กัน ก็จะเสียต้นทุนดังกล่าวน้อยลง โดยเฉพาะการจัดหาคนกลางให้เข้ามาควบคุมดูแล (Third party) เช่น หากสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านสามารถไว้วางใจกันได้แล้ว เมื่อกลุ่มให้กู้แก่สมาชิก หลายๆ กรณีไม่จำเป็นต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน รวมถึงไม่ต้องจำใจจำใจให้สมาชิกเสียดอกเบี้ยและเงินต้นตามกำหนด เพราะคาดหมายได้ว่าสมาชิกจะทำเช่นนั้นอยู่แล้ว

การมีทุนทางสังคมมิใช่ว่าจะให้แต่ผลดีเท่านั้น หากแต่ยังสามารถให้ผลในทางลบแก่ผู้ถือครองหรือสังคมโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับมันด้วย (Negative social capital) ซึ่งผลทางด้านลบของทุนทางสังคมอาจแบ่งได้ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

ประการที่หนึ่ง ก่อให้เกิดปัญหาการกีดกันคนนอก (Exclusion problem) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนกลุ่มหนึ่งอาจก่อให้เกิดการกีดกันผู้อื่นในการเข้ามาจัดสรรทรัพยากรได้ พูดอีกอย่างก็คือ ก่อให้เกิดปัญหาการผูกขาดการจัดสรรทรัพยากรบางอย่างที่เฉพาะเจาะจงให้แก่คนที่อยู่ในกลุ่มความสัมพันธ์เท่านั้น เช่น การที่กลุ่มเชื้อชาติชาวคิวบาได้ครอบงำในหลายภาคธุรกิจของรัฐไมอามี เป็นต้น อันเป็นผลทำให้ธุรกิจดังกล่าวขาดการแข่งขัน ขาดการพัฒนาเทคนิคความรู้ ตลอดจนเสียต้นทุนสังคมและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจากการผูกขาดนั้น

ประการที่สอง ก่อให้เกิดปัญหาการจำกัดเสรีภาพ หรือจ่ายราคาของการมีพันธะกับทุนทางสังคมนั้นมากเกินไป (Heavy obligation) กล่าวคือ เครือข่ายหรือความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและแข็งเกินไป อาจยอมรับเฉพาะแต่คนที่เชื่อฟังกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดและไม่ยืดหยุ่นเท่านั้น การพยายามทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกฎเกณฑ์ที่บางครั้งเป็นผลดีต่อสังคมโดยรวม จะถูกพิพากษาขับออกจากชุมชนความสัมพันธ์ทันที เช่น ชุมชนชาวจีนในซานฟรานซิสโก แม้จะช่วยเหลือสมาชิกของชุมชนให้ก่อตั้งธุรกิจได้ง่าย แต่อีกด้านหนึ่งก็จะถูกควบคุมอย่างใกล้ชิดจากกลุ่มครอบครัวและบริษัทที่มีอยู่ ผู้ที่ต้องการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ จะถูกขับออกจากชุมชนทันที

ประการที่สาม ก่อให้เกิดปัญหาการเข้าสู่วังวนของความเลวร้าย (Downward-leveling pressure) กล่าวคือ การเข้าไปอยู่ในกลุ่มความสัมพันธ์บางรูปแบบ เช่น แก๊งค์วัยรุ่น แก๊งค์มาเฟีย แม้จะให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหลายอย่างกับคนในแก๊ง แต่การอยู่ในกลุ่มดังกล่าวมีทั้งแรงกดดันและวัฒนธรรมหลายๆ อย่างที่จุดดิ่งให้ลงสู่ห้วงแห่งความ

เลวร้าย ยกตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการใช้ความรุนแรง การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การเรียกค่าคุ้มครอง คอรัปชั่น เป็นต้น ซึ่งไม่เป็นผลดีแต่ประการใดต่อสังคมโดยรวม

สิ่งที่ต้องตระหนักเสมอก็คือว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมอันไหนที่เป็นทุนทางสังคมได้ เราต้องสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เราต้องการจากมันได้ด้วย นั่นคือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เราต้องการจะเป็นตัวจำกัดในเบื้องต้นว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมอันไหนบ้างที่เราสามารถใช้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ ทุนทางสังคมของคนกลุ่มหนึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกับของคนอีกกลุ่มหนึ่ง ยังไม่นับว่า ทุนทางสังคมของคนบางกลุ่มกลับเป็นผลเสียต่อคนอื่นหลายๆกลุ่มหรือสังคมโดยรวมก็ได้

แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal – PRA)

การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal – PRA) เป็นเทคนิคที่พัฒนาต่อมาจาก RRA โดยมีหลักคิดว่า แม้เทคนิค RRA จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ในชุมชนดีขึ้นกว่าเทคนิคอื่นๆ ที่ใช้กันมา แต่ก็ยังคงเป็นคนภายนอกที่ได้ความรู้ คนในชุมชนมีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล ผลการศึกษาจะเป็นมุมมองและการวิเคราะห์ด้วยสายตาของคนนอก ซึ่งอาจจะประเมินถูกหรือผิดก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประเมินคุณค่าเรื่องของชีวิต ความเชื่อ คุณธรรม ความสำคัญของระบบอุปถัมภ์ ระบบอื่นๆ ที่ยึดถือในชุมชนอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขัดขวางหรือสนับสนุนงานพัฒนา ซึ่งเรื่องต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ยากต่อการทำความเข้าใจในระยะเวลาสั้นๆ และที่สำคัญ คือ การคิดแบบแยกส่วนว่า คนในชุมชนน่าจะรู้เรื่องราวของชุมชนเป็นอย่างดีแล้ว ดังนั้นเขาจึงไม่ต้องมาศึกษาชุมชนอีก มีเพียงคนภายนอก (นักพัฒนา) เท่านั้น ที่ต้องศึกษาชุมชน เพราะไม่รู้สถานการณ์ ปัญหาและศักยภาพของชุมชน PRA กำเนิดจากแนวคิดที่ว่า การศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนควรกระทำ เพราะยังมีเรื่องราวอีกหลายอย่างที่ชุมชนเดียวกันไม่รู้ ไม่ได้นึกคิด หรือมองข้ามหรือยังมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง เช่น ไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ ปัญหาบางอย่างที่เผชิญอยู่ หรือบางครั้งอาจจะสัมผัส รับรู้ ปัญหา แต่ไม่รู้ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร ทำให้ไม่สามารถหาช่องทางป้องกัน หรือแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้

ลักษณะสำคัญของเทคนิคการประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal – PRA)

1. เป็นการศึกษาชุมชนที่คนภายในชุมชนเป็นผู้ศึกษาวิเคราะห์เอง โดยผ่านกระบวนการเสวนากลุ่ม
2. นักพัฒนาจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการเสวนา เรียนรู้ (Facilitator) มากกว่าเป็นประธาน หรือผู้นำ และต้องอยู่ร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ
3. วัตถุประสงค์ของการศึกษาจะเน้นที่ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และตัวคนที่เข้าร่วมในกระบวนการ ให้มีความสามารถในการวิเคราะห์ การตัดสินใจ และศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้มากยิ่งขึ้น

4. การทำเทคนิคการประเมินสภาวะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal – PRA) จะไม่ตั้งต้นที่ความรู้สาขาใดสาขาหนึ่ง หากแต่จะเริ่มจาก สิ่งที่ชาวบ้านรู้ ชาวบ้านคิด รู้สึก และเชื่อเช่นนั้น แล้วค่อยๆ จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การใช้ประโยชน์ของเทคนิค PRA

Natpracha P and Stephens A. (อ้างอิงในเอกสารประกอบการสอนวิชาการวางแผนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น) ได้สรุปขั้นตอนการทำ PRA ไว้ดังนี้

1. นักพัฒนาต้องกระตุ้นให้คนในชุมชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมาร่วมประชุม เพื่อหาปัญหา
2. ช่วยกันกำหนดเนื้อเรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ และวิธีการที่จะใช้ในการวิจัย อาทิ การเก็บตัวอย่าง ภาพถ่าย การใช้สื่อพื้นบ้านการแสดง การอบรม เป็นต้น และมอบหมายหน้าที่ให้ผู้เกี่ยวข้องไปดำเนินการ
3. ดำเนินการรวบรวมข้อมูล
4. วิเคราะห์ผลและนำเสนอข้อมูลต่อคนในชุมชน โดยทีมผู้ร่วมศึกษา ซึ่งอาจใช้การนำเสนออย่างง่ายแต่มีประสิทธิภาพ เช่น ใช้แผนภูมิ การชี้แจงต่อที่ประชุม การใช้เสียงตามสาย
4. เมื่อได้รับข้อคิดเห็นจากชาวบ้านที่เหลือแล้ว ให้ทีมมาร่วมสรุปและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการแก้ไขปัญหา

ส่วนปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของการใช้เทคนิค PRA มีหลายประการ คือ

- คนที่เข้าร่วมในกระบวนการ ควรเป็นคนจากทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกฐานะ และทุกวัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสตรี คนจน คนด้อยการศึกษา
- นักพัฒนาต้องปรับเปลี่ยนแนวคิด ทักษะคิด และพฤติกรรมของตนเองใหม่ให้สอดคล้องกับภารกิจ บทบาทหน้าที่ใหม่ และต้องพัฒนาความรู้ทักษะที่จำเป็นให้แก่ตนเอง มิฉะนั้นก็ไมอาจช่วยคนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ได้เท่าที่ควร
- นักพัฒนาต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ต้องสร้างความไว้วางใจ และความมั่นใจว่า การเข้าร่วมกระบวนการนี้ มิได้มีเจตนาอื่นแอบแฝง หรือตกเป็นเครื่องมือของนักพัฒนาที่ต้องการอะไรบางอย่างจากชุมชนหรือตัวชาวบ้านเอง
- ควรมีการจัดเตรียมความพร้อมของชาวบ้าน สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการใช้ให้พร้อมก่อน หรือในบางกรณี อาจจัดเวทีพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการได้ แต่ต้องมีการนัดหมายกับชาวบ้านล่วงหน้า และหากมีการมอบหมายหน้าที่ให้แต่ละคนเตรียมข้อมูลของตนมาก่อนได้ก็ยิ่งดี
- ระหว่างที่มีการเสวนา ควรจัดบรรยากาศของการประชุมให้เป็นไปเรียบง่าย เป็นกันเอง ถ้าเป็นไปได้ควรเลือกสถานที่ที่มีความสะดวกในการนั่งประชุม ปริกษาหารือกันตามสมควร
- แนวทางแก้ไขปัญหา หรือแผนงานที่คิดได้จะมีโอกาสถูกล่วงไปได้มากหากมีการประสานความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น เป็นต้น PRA ไม่เน้นการศึกษาหรือการมอบหมายที่ในการสำรวจชุมชนให้แก่ผู้นำหรือคนในชุมชนบางคนที่จะทำงานได้ ไปเก็บรวบรวมข้อมูล หรือแม้แต่ว่าจะไปร่วมกันสรุปข้อมูลเพื่อนำเสนอต่อองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งยังไม่ใช่ PRA ที่สมบูรณ์

ข้อดีของเทคนิค PRA

ข้อดีของเทคนิค PRA ว่าไม่ได้เป็นแต่เพียงเทคนิคในการศึกษาชุมชนเท่านั้น หากเป็นกระบวนการเปิดโลกทัศน์ของคนในชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการปลูกจิตสำนึก เป็นกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน (Community Learning Process) โดยการร่วมศึกษา รวบรวม แลกเปลี่ยน และวิเคราะห์ข้อมูล ข่าวสารต่างๆ อันจะนำมาซึ่งความคิดริเริ่มใหม่ๆ และค้นพบแนวทางป้องกัน แก้ไขปัญหา (Participatory Problem Solving) เป็นการเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน และรวมถึง การพัฒนาคนและชุมชนในที่สุด ซึ่งเป็นข้อดีของเทคนิค PRA ดังกล่าว กระบวนการดังกล่าวนี้ ยังเป็นสิ่งใหม่ต่อชุมชน ดังนั้นนักพัฒนาจึงต้องมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้กระตุ้น เร่งเร้า ผู้อำนวยการความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนหรือกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มการเสวนาของคนในชุมชนไปพร้อมกับคนในชุมชนด้วย การที่จะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาสถานการณ์ปัญหาของตนเองนั้น นักพัฒนาต้องเปลี่ยนบทบาทของตนจากการเป็นผู้นำในการพัฒนา (Leader) หรือ ผู้ให้คำแนะนำ (Advisor) มาเป็นเพื่อนร่วมงานพัฒนา (Partner in Development) โดยที่นักพัฒนาเองจะต้องเริ่มต้นจากการเปลี่ยนความเชื่อ ค่านิยม แนวคิดทัศนคติที่มีต่อชุมชนมีต่อคนในชุมชน และตัวเองก่อน กล่าวคือ นักพัฒนาต้องมีความเชื่อมั่นว่า คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถ มีพลัง มีเหตุผล และต้องการจะพัฒนาตนเอง และนักพัฒนาต้องมีค่านิยมเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตย ความเสมอภาค เสรีภาพ ความยุติธรรม การแบ่งบทบาทหน้าที่ของคนในสังคม

นักพัฒนาต้องเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่แท้จริง การพัฒนาที่ยั่งยืน การพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วม การรวมพลังหรือรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา กระบวนการเรียนรู้ ท้ายที่สุดคือ ต้องมีทัศนคติที่ดีทั้งต่อชุมชน คนในชุมชน และต่อตัวเอง มีความอดทน มีการมองสิ่งต่างๆ ในเชิงบวก และสร้างสรรค์ (Positive Thinking)

ข้อจำกัดของเทคนิค PRA

1. ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมศึกษาของชาวบ้านอาจจะไม่ถูกต้องเป็นจริงเสมอไป แม้ว่าข้อมูลบางอย่างจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวของเขาเองก็ตาม
2. การทุ่มเทเพื่อการจัดกระบวนการเสวนาเช่นนี้ อาจสร้างความคาดหวังให้แก่คนในชุมชนว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก
3. การจัดประชุมกลุ่มใหญ่ ในบางครั้งอาจมีปัญหาเรื่องอิทธิพลของผู้นำ หรือความเกรงใจที่ทำให้ผู้เข้าประชุมหลายรายไม่กล้าแสดงความคิดเห็น หรือวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุอย่างตรงไปตรงมา
4. ปัญหาบางอย่างมีความยุ่งยาก สลับซับซ้อนทำให้ชุมชนไม่สามารถวิเคราะห์ได้ชัดเจน หรือไม่สามารถดำเนินการแก้ปัญหานั้นได้
5. กระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา ในบางครั้งอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งของคนภายในชุมชนได้
6. ชีตความสามารถของเจ้าหน้าที่จากภายนอกในการนำอภิปรายกระตุ้นให้คนคิดอย่างเป็นระบบ การใช้สื่อฉายภาพปัญหาและชุมชน จะมีผลต่อความสำเร็จของการใช้เทคนิค PRA อย่างมาก

สรุป เทคนิค PRA เป็นเทคนิคที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยการร่วมศึกษา รวบรวม แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ข้อมูลในชุมชน ของคนในชุมชนและนักพัฒนา และที่สำคัญนักพัฒนาต้องมีทักษะในการดำเนินการประชุมสัมมนา และการวางแผนร่วมกัน

จากการศึกษาแนวคิดเพื่อนำมาเป็นฐานคิดในการวิจัยนั้นพบว่า

แนวคิดทุนทางสังคม เป็นแนวคิดพื้นฐานที่ทำให้มีวิจัยเข้าใจสภาพความเป็นชุมชนและสังคมมากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงาน อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้น สิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัย อยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงาน บนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจน สามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” (คนในท้องถิ่น) นั่นเอง ซึ่งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นการนำทุนทางสังคมมาพัฒนาและต่อยอดรวมทั้งสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาและสำรวจทุนสังคมด้วยเครื่องมือ แผนที่ทางสังคม (Social Mapping)

แนวคิด แผนที่ทางสังคม (Social Mapping) เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสำรวจทุนทางสังคม โดยใช้แผนที่เป็น ตัวช่วยทำให้รู้จักสังคม รู้จักพื้นที่ เข้าใจคน เข้าใจชุมชนมากขึ้น การนำข้อมูลลงในแผนที่ จะช่วยทำให้มองเห็นภาพรวม ที่ชัดเจน มีการระบุตำแหน่ง นำไปสู่การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของเรื่องราวทั้งหมด จนสามารถตั้งคำถามต่อเนื่องได้ อย่างทันที สดใหม่ ทำให้สามารถตัดสินใจได้บนฐานข้อมูลความรู้และความเข้าใจร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง เช่น การ กำหนดทิศทางการทำงาน การพัฒนาจิตยวิวิจัย การจัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภาคี เป็นต้น โดยเครื่องมือนี้ สอดคล้องกับการประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal – PRA) เป็นเทคนิคที่พัฒนา ต่อมาจาก RRA โดยมีหลักคิดว่า แม้เทคนิค RRA จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ในชุมชนดีขึ้นกว่าเทคนิค อื่นๆ ที่ใช้กันมา แต่ก็ยังคงเป็นคนภายนอกที่ได้ความรู้ คนในชุมชนมีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล ผลการศึกษาจะ เป็นมุมมองและการวิเคราะห์ด้วยสายตาของคนนอก ซึ่งอาจจะประเมินถูกหรือผิดก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การ ประเมินคุณค่าเรื่องของชีวิต ความเชื่อ คุณธรรม ความสำคัญของระบบอุปถัมภ์ ระบบอื่นๆ ที่ยึดถือในชุมชนอิทธิพล ของปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขัดขวางหรือสนับสนุนงานพัฒนา ซึ่งเรื่องต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ยากต่อการทำ ความเข้าใจในระยะเวลานั้นๆ และที่สำคัญ คือ การคิดแบบแยกส่วนว่า คนในชุมชนน่าจะรู้เรื่องราวของชุมชนเป็น อย่างดีแล้ว ดังนั้นเขาจึงไม่ต้องมาศึกษาชุมชนอีก มีเพียงคนภายนอก (นักพัฒนา) เท่านั้น ที่ต้องศึกษาชุมชน เพราะ ไม่รู้สถานการณ์ ปัญหาและศักยภาพของชุมชน PRA กำเนิดจากแนวคิดที่ว่า การศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนควร กระทำ เพราะยังมีเรื่องราวอีกหลายอย่างที่ชุมชนเดียวกันไม่รู้ ไม่ได้นึกคิด หรือมองข้ามหรือยังมีความเข้าใจที่ไม่ ถูกต้อง เช่น ไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ ปัญหาบางอย่างที่เผชิญอยู่ หรือบางครั้ง อาจจะสัมผัส รับรู้ปัญหา แต่ไม่รู้ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร ทำให้ไม่สามารถหาช่องทางป้องกัน หรือแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ การทำแผนที่ทางสังคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาปัญหาของการพัฒนา รวมทั้ง เห็นทิศทางของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสถานการณ์และปรากฏการณ์ดังกล่าวด้วย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงาน

โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านเครื่องมือ Social Mapping ของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง ดำเนินการขึ้นภายใต้ความร่วมมือระหว่างฝ่ายงานวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อประเมินสถานการณ์ปัญหา ทุนทางสังคม และความต้องการในการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงในพื้นที่เป้าหมายนำร่องจำนวน 4 ศูนย์ (2) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำงานกับศูนย์ฯ และเจ้าหน้าที่โครงการหลวง และ (3) เพื่อศึกษากระบวนการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงาน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเป็นอย่างไรผ่านเครื่องมือ Social Mapping (SM) การวางแผนการดำเนินงานจึงเป็นการวางแผนร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงและทีมวิจัยจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำเสนอการวางแผนการดำเนินงานได้ดังต่อไปนี้

การดำเนินงานของโครงการวิจัยมีการวางแผนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. ประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจภาพรวมของโครงการร่วมกัน
2. เข้าร่วมประชุมเพื่อนำเสนอแนวความคิดของโครงการวิจัยกับผู้บริหารของมูลนิธิโครงการหลวง
3. การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย (นำร่อง)
 - (1) จัดประชุมทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเกณฑ์ ในการคัดเลือกพื้นที่
 - (2) เข้าร่วมการประชุมหัวหน้าฝ่ายฯ เพื่อนำเสนอ แลกเปลี่ยนเกณฑ์และสร้างการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกพื้นที่
 - (3) จัดเวทีสร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเครื่องมือ Social Mapping ให้กับหัวหน้าศูนย์ฯ ที่คัดเลือกมาแล้วเบื้องต้น เพื่อนำร่อง พิจารณาคูณสมบัติ ในการคัดเลือกพื้นที่ให้เหลือ 4 พื้นที่เป้าหมาย
 - (4) จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อประมวลข้อเสนอจากที่ประชุมหัวหน้าฝ่ายฯ เพื่อคัดเลือกพื้นที่ให้ได้ 4 พื้นที่
4. เตรียมคน-เตรียมพื้นที่ในการทำความเข้าใจภาพรวมของโครงการและการออกแบบกระบวนการฝึกอบรมแนวคิด CBR / SM
5. จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อออกแบบกระบวนการ กระบวนการ ฝึกอบรมแนวคิด CBR / SM
6. จัดฝึกอบรมแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเครื่องมือ SM ให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยโครงการหลวงและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสร้างการเรียนรู้ SM ให้กับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ศูนย์
7. จัดประชุมสรุปการฝึกอบรม และวางแผนการลงพื้นที่
8. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในแต่ละศูนย์ฯ พื้นที่เป้าหมาย
9. จัดเวทีนำเสนอข้อมูลในแต่ละพื้นที่ /แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเติมเต็ม
10. จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อเตรียมนำเสนอผลการทำ SM
11. เวทีนำเสนองานวิจัย
12. เขียนรายงานวิจัย

บันไดสิบขั้นสู่เป้าหมายของงาน

									10	สรุปงานและนำเสนอเวทีสาธารณะ
									9	นำเสนอผลงาน หาทางออกทางแก้ร่วมกับศูนย์ฯ
								8	ตรวจสอบ เติบโต คืบคลานข้อมูลและค้นหาประเด็นวิจัย	
							7	ลงพื้นที่ ศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม		
						6	SM กลางจัดระบบผ่านงานฐานข้อมูล			
				5	วางแผนงานก่อนลงพื้นที่					
			4	เติมความรู้ ปรับจนแนวคิด สร้างพลังการทำงานเป็นทีมก่อนเริ่มงาน						
		3	ลงพื้นที่สร้างความเข้าใจร่วม- ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงและชุมชน							
	2	คัดเลือกพื้นที่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม								
1	ตั้งหลักกับผู้เกี่ยวข้อง									

ขั้นแรก "ตั้งหลักกับผู้เกี่ยวข้อง"

การดำเนินงานในขั้นตอนแรกเน้นและให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจโครงการวิจัยร่วมกันทั้งทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยร่วมและที่ปรึกษาโครงการ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2554 โดยมีคุณชีวัน ชันธรรม และ ดร.สุริย์วัลย์ เมฆกมล ดำเนินการประชุมร่วมกับทีมวิจัยทั้งหมดของโครงการ

1. เริ่มจากทบทวนกรอบแนวคิดการวิจัย
2. ทำความเข้าใจเส้นทางการดำเนินงาน

เส้นทางการดำเนินงานนี้เป็นการอธิบายถึงเป้าหมายและกระบวนการทำงาน ซึ่งมองถึงเป้าหมายสุดท้ายของงานวิจัยนี้ 4 ประการ ดังแผนภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบบริหารงานวิจัย ผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังแผนภาพ

3. ทำความเข้าใจแผนการดำเนินงานร่วมกัน

แล้วต้องทำอะไรต่อหลังจากความร่วมมือ

- SM เป็นเพียงตัวเปิด สร้างการเรียนรู้ร่วม
- เกิดโครงการวิจัยใหม่ (ด้านสังคม) ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาฯ โดยชุมชน
- สร้างความเข้มแข็งชุมชนผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- สร้างที่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น = เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย + เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาฯ ในพื้นที่
- ระบบบริหารงานวิจัย (ชาวบ้าน) ในฝ่ายวิจัย โครงการหลวง

การทำความเข้าใจโครงการวิจัย เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกับทีมวิจัยโครงการหลวง ทีมวิจัยชุมชนและชาวบ้าน กลุ่มเป้าหมาย เพื่อชี้แจงให้เห็นเป้าหมายปลายทางของงานวิจัยนี้

4. ทำความเข้าใจและทำความรู้จัก SM

ทำไมต้องทำ **Social mapping**

Social Mapping เกี่ยวข้องกับคน กลุ่มคน แหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ วิธีการทำงาน และเป็นตัวช่วยในมิติของความเชื่อมโยงสัมพันธ์ข้อมูลกับชุมชน เชิงความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของท้องถิ่นทำให้เห็นภาพรวมของข้อมูลแบบเชื่อมโยง

SM สำหรับการขึ้นใจทฤษฎีวิจัย(เปิดพื้นที่ใหม่) ให้เห็นความสัมพันธ์ เห็นพื้นที่ เห็นประเด็น เห็นคน เห็นข้อมูล

SM สำหรับกำหนดทิศทางการทำงาน = เห็นศักยภาพ/ทุนทางสังคม/เห็นการแก้ปัญหา ทิศทางการงานทางสังคม

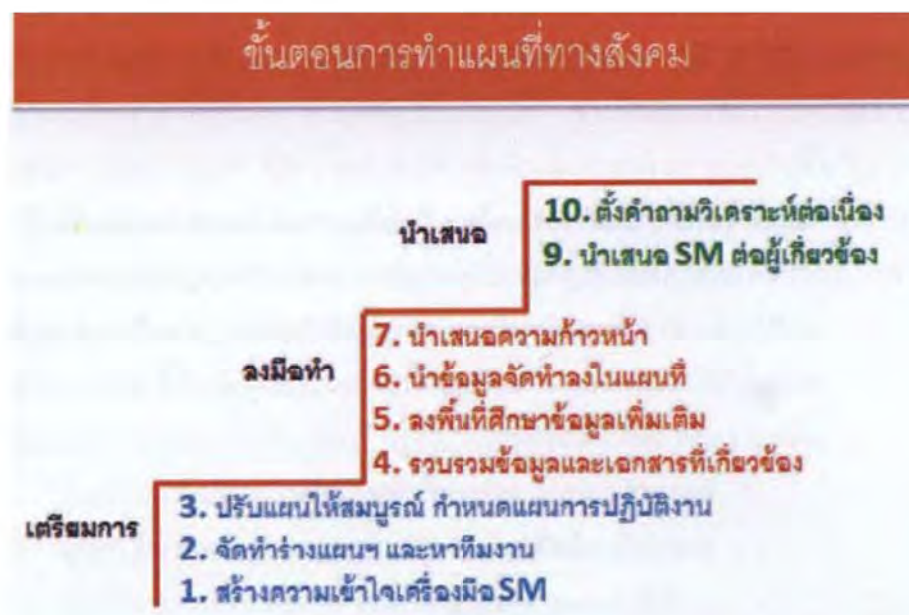
เป็นการชี้ให้เห็นความสำคัญของ Social Mapping และความสัมพันธ์กับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ว่าเครื่องมือนี้จะช่วยให้เราศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนเพื่อเริ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร

5. ทำความเข้าใจเป้าหมายของงาน

วัตถุประสงค์ของการทำแผนที่ทางสังคม

- เพื่อสำรวจทุนทางสังคม เพื่อให้เห็นคน กลุ่ม เครือข่าย เห็นข้อมูลที่จะสะท้อนถึงศักยภาพ โอกาส อุปสรรค หรือข้อจำกัดของพื้นที่
- เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ ทิศทาง แนวทางในการทำงาน
- เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
- เพื่อสื่อสารสาธารณะ

6. ทำความเข้าใจขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนนี้เป็นการทำความเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนของการทำแผนที่ทางสังคม ทั้งหมด 10 ขั้นตอน

7. และเห็นภาพรวมของโครงการวิจัยตลอดทั้งโครงการร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 7 เป็นการชี้ให้เห็นภาพรวมและเส้นทางการดำเนินงานตลอดทั้งโครงการวิจัยร่วมกับทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นที่สอง “คัดเลือกพื้นที่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม”

การดำเนินการหลังจากการสร้างความเข้าใจร่วมของทีมวิจัยที่มาจากทั้งสององค์กรแล้ว กระบวนการคัดเลือกพื้นที่เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญยิ่ง การดำเนินงานจึงเป็นไปด้วยความวิเคราะห์หลายส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยมีกระบวนการดังนี้

(1) จัดประชุมทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเกณฑ์ ในการคัดเลือกพื้นที่

ดำเนินการโดยทีมวิจัยฝ่ายโครงการหลวงเตรียมข้อมูลศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทั้ง 38 ศูนย์ฯ เอาไว้ในประเด็นที่กำหนดร่วมกัน หลังจากนั้นนำเข้าสู่ที่ประชุมโดยมีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก พร้อมทั้งใช้โปรแกรม Excel ในการคัดกรอง และเลือกศูนย์ฯ ที่เข้าตามเกณฑ์ที่กำหนดจาก 38 ศูนย์ฯ เหลือ 8 ศูนย์ฯ โดยมีเกณฑ์ดังนี้

- ผลงานด้านงานสังคมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง
- จำนวนเจ้าหน้าที่ทำงานด้านงานสังคม
- งานวิจัยที่ผ่านมาของศูนย์ฯ
- ระยะทาง 150 กม.จากสำนักงานกลางโครงการหลวง เชียงใหม่
- ทิศนคติและความเข้าใจงานสังคมของหัวหน้าศูนย์ฯ
- นโยบายการทำงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง
- จำนวนชุมชนและชาติพันธุ์ของชุมชนในพื้นที่การทำงานของศูนย์ฯ
- กิจกรรมหลักในการดำเนินของศูนย์ฯ

จากเกณฑ์ดังกล่าวมีการให้คะแนน ความพร้อม (1) ปานกลาง (2) และไม่พร้อม (0) และดำเนินการคัดเลือกผ่านโปรแกรม Excel

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่ได้รับเลือกในรอบแรก ได้แก่

1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงตีนตก
2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง
3. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ
4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ
5. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว
6. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน
7. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลัมปอย
8. สถานีวิจัยเกษตรหลวงอินทนนท์

- (2) ร่วมประชุมและปรึกษาหารือกับ ผู้อำนวยการมูลนิธิโครงการหลวงในการคัดเลือกพื้นที่นำร่องที่เหมาะสมกับการทำงาน

หลังจากได้ข้อมูลศูนย์ฯ นำร่องทั้ง 8 ศูนย์แล้วได้มีการนำข้อมูลจากการประชุมดังกล่าวเข้าพบและปรึกษาหารือร่วมกับ ผอ.สุทัศน์ ปลื้มปัญญา จากคำแนะนำมีการคัดออกและเพิ่มเติมจาก 8 ศูนย์ เหลือ 7 ศูนย์ ที่มีความน่าสนใจ ตามคำแนะนำของ ผอ.สุทัศน์ ปลื้มปัญญา ในแง่ของประสิทธิภาพงานสังคม และประเด็นท้าทายของแต่ละพื้นที่ที่น่าสนใจ ซึ่งผลจากการคัดเลือกครั้งนี้ ผอ.สุทัศน์ ปลื้มปัญญา จะได้นำเข้าที่ประชุมหัวหน้าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงประจำเดือนอีกครั้ง เพื่อเป็นการเปิดทางให้กับทีมวิจัยในการทำงานต่อหลังจากนี้

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่ได้รับเลือกนำร่องในการทำงาน ได้แก่

1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่
2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว จ.เชียงใหม่
3. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จ.เชียงราย
4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จ.เชียงใหม่
5. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แอ จ.เชียงใหม่
6. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง จ.เชียงใหม่
7. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จ.เชียงใหม่

- (3) เข้าร่วมการประชุมหัวหน้าฝ่ายฯ เพื่อนำเสนอ แลกเปลี่ยนเกณฑ์และสร้างการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกพื้นที่

หลังจากนั้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2554 ได้มีการประชุมร่วมกับหัวหน้าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทั้ง 7 ศูนย์ ที่คัดเลือก โดยมีกระบวนการประชุมดังนี้

- ทีมวิจัยนำเสนอกรอบแนวคิดและภาพรวมของโครงการวิจัย
- หัวหน้าศูนย์ฯ นำเสนอข้อมูลการดำเนินงานของศูนย์ฯ พร้อมกับความสนใจในงานสังคม และชุมชนรอบพื้นที่การทำงานของศูนย์ฯ
- กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกร่วมกัน
- รับฟังความคิดเห็นและร่วมเลือกพื้นที่นำร่องในการทำงาน จาก 7 ศูนย์ฯ เหลือ 4 ศูนย์ โดยหัวหน้าศูนย์ฯ เสนอความต้องการในการให้งาน SM ลงไปศึกษาในพื้นที่

ประเด็นการนำเสนอของหัวหน้าศูนย์ฯ 7 ศูนย์ ได้ให้ข้อมูลเบื้องต้น โดยมีประเด็นหลักดังนี้

- ศักยภาพพื้นที่ หมู่บ้าน ชุมชน (ชาติพันธุ์/วัฒนธรรม/ระบบการผลิต/อาชีพ/ข้อมูลศักยภาพ ทุนด้านต่างๆ)
- ความพร้อมด้านบุคลากรของศูนย์ฯ

- กิจกรรมดำเนินงานทางสังคมที่ศูนย์ฯ ทำอยู่แล้ว
- ประเด็นสนใจในการพัฒนา (ต่อเนื่อง)

จากการประชุมร่วมกับหัวหน้าศูนย์ฯ ได้คัดเลือกจาก 7 ศูนย์ฯ เหลือ 6 ศูนย์ฯ ดังนี้

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่ได้รับเลือกนำร่องในการทำงาน ได้แก่

1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่
2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว จ.เชียงใหม่
3. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จ.เชียงราย
4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จ.เชียงใหม่
5. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง จ.เชียงใหม่
6. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จ.เชียงใหม่

- (4) จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อประมวลข้อเสนอจากที่ประชุมหัวหน้าฝ่ายฯ เพื่อคัดเลือกพื้นที่ให้ได้ 4 พื้นที่

เมื่อประชุมร่วมกับหัวหน้าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแล้ว ได้ 6 พื้นที่ที่สนใจ ได้มีการประชุมทีมวิจัยอีกครั้งเพื่อปรึกษาหารือถึงพื้นที่นำร่องที่เหมาะสมในการทำงาน โดยเน้นประเด็นการเปิดโอกาสและความสนใจของหัวหน้าศูนย์ฯ ซึ่งเป็นด้านแรกของการทำงานในพื้นที่ ซึ่งจากการประชุมทีมวิจัยร่วมกับที่ปรึกษาจึงได้มีการคัดเลือกรอบสุดท้ายเหลือ 4 ศูนย์ฯ ที่มีศักยภาพ ความพร้อม ตามเกณฑ์ที่กำหนด ได้แก่

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่ได้รับเลือกนำร่องในการทำงาน ได้แก่

1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่
2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว จ.เชียงใหม่
3. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จ.เชียงราย
4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จ.เชียงใหม่

ขั้นที่สาม "ลงพื้นที่สร้างความเข้าใจร่วม- ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงและชุมชน"

การดำเนินงานขั้นตอนที่สามนี้ดำเนินงานภายหลังจากได้ศูนย์ฯที่เป็นพื้นที่นำร่องในการทำงานแล้ว ทีมวิจัยหลัก 10 คน ได้ลงพื้นที่เพื่อชี้แจง ทำความเข้าใจภาพรวมของการดำเนินงานโครงการวิจัยร่วมกับหัวหน้าและเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ และได้ทีมวิจัยพื้นที่ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ เพิ่มเติมศูนย์ฯ ละอย่างน้อย 1 คน นอกจากนั้นยังได้ประชุมร่วมกับหัวหน้าศูนย์ฯ เพื่อทำการคัดเลือกพื้นที่ชุมชนในการทำงาน ศูนย์ละ 2 หมู่บ้าน

จากการประชุมร่วมกับหัวหน้าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงและผู้เกี่ยวข้อง พบว่าได้มีการวิเคราะห์ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ทำงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงพบว่าชุมชนที่ศูนย์ต้องการให้ส่งเสริมงานทางด้านสังคมมากขึ้น โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ดังนี้

- พื้นที่มีศักยภาพทางด้านการผลิต
- มีสภาพปัญหาทางด้านสังคมที่ต้องการพัฒนาต่อ
- มีสมาชิกในชุมชนที่สนใจและมีศักยภาพ
- มีงานส่งเสริมด้านสังคมบ้างในพื้นที่นั้นๆ
- มีประเด็นปัญหาที่ต้องการ การพัฒนาต่อ

ซึ่งผลจากการลงพื้นที่ทั้ง 4 ศูนย์ทำให้ได้เจ้าหน้าที่ศูนย์ที่เข้าร่วมโครงการเป็นทีมวิจัยพื้นที่ร่วมและยังได้ชุมชนนำร่องในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่

- บ้านใหม่ดอนแก้ว (คนเมืองและปาเกอะญอ) อ.แม่ทา จ.เชียงใหม่
 - บ้านห้วยยาบ (ปาเกอะญอ) ม.5 ต.ทาเหนือ อ.แม่ทา จ.เชียงใหม่
- เจ้าหน้าที่ศูนย์ที่รับผิดชอบร่วม คุณขวัญชัย เมืองดิก

2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว จ.เชียงใหม่

- บ้านหนองเขียว (ลาหู่) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
 - บ้านใหม่สามัคคี (คะฉิ่น) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
- เจ้าหน้าที่ศูนย์ที่รับผิดชอบร่วม อ.บัณฑิต คล่องกระโจนศิริ

3. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จ.เชียงใหม่

- บ้านขุนวาง (ม้ง) อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
 - บ้านปากกล้วย (ปาเกอะญอ) อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
- เจ้าหน้าที่ศูนย์ที่รับผิดชอบร่วม คุณสมาน สุปินนะ

4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จ.เชียงราย

- บ้านดอยมด (ลาหู่) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
 - บ้านห้วยม่วง (ลาหู่) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
- เจ้าหน้าที่ศูนย์ที่รับผิดชอบร่วม คุณจิรติกาล อินถาอ้าย

ขั้นที่สี่ "เติมความรู้ ปรับปรุงแนวคิด สร้างพลังการทำงานเป็นทีมก่อนเริ่มงาน"

จากการลงพื้นที่ทำให้ทีมวิจัยได้ทีมวิจัยพื้นที่เพิ่มเติมซึ่งมีทั้งส่วนของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในพื้นที่และตัวแทนชุมชนที่สนใจเข้าร่วมในการอบรมพัฒนาศักยภาพก่อนเริ่มดำเนินงาน "แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเครื่องมือ Social Mapping" ในวันที่ 25-26 กรกฎาคม 2554 ณ ภูเขาดอยฮ่อ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

วันที่/ เวลา	ประเด็น	ผู้รับผิดชอบ
<u>25 ก.ค. 2554</u>		
09.00 – 10.00 น.	ลงทะเบียน/ เข้าที่พัก	ทีมโครงการหลวง
10.00 – 10.30 น.	ชี้แจงวัตถุประสงค์/ จัดปรับความคาดหวัง/ แนะนำตัว	สุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์ / ทีมวิทยากร
10.30 – 11.00 น.	ทำความรู้จัก "งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น" ผ่าน VCD	สุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์ / ทีมวิทยากร
11.00-12.00 น.	ทบทวนสถานการณ์/ การทำงานกับชุมชน และ บทบาท CBR (เทคนิค Body Pain แบ่งเป็น 4 กลุ่ม)	ภัทรา มาน้อย/ ทีมวิทยากร
12.00 – 13.00 น.	อาหารกลางวัน	
13.00 – 14.00 น.	ทบทวน สร้างความเข้าใจความสำคัญ/ ความหมาย SM (สถานีคำถาม 4 สถานี)	สุภาพรณ ไกรฤกษ์ / ทีมวิทยากร
14.00 – 14.30 น.	ตัวอย่าง/ ประสบการณ์การทำ Social Mapping	สกว.ลำปาง/ งานระดับอื่น ๆ
14.30 – 15.00 น.	ทบทวนการคัดเลือกพื้นที่โครงการวิจัย / แบ่งกลุ่มย่อย	
15.00 – 17.00 น.	วางแผนทำ Social Mapping แต่ละพื้นที่ (กำหนดเป้าหมาย/ วัตถุประสงค์ หาขอบเขต กำหนดกรอบเนื้อหา แหล่งข้อมูล วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง/ บทบาท)	อรุณี เวียงแสง/ วิทยากรกลุ่มย่อย (ภัทรา/ สุภาวิณี/ สุภาพรณ/ เสาวดี/ ปวีณา/ ชีวัน)
<u>26 กรกฎาคม 2554</u>		
08.30 – 09.30 น.	นำเสนอผลงานกลุ่ม/ วิทยากร เติมเต็ม	อรุณี เวียงแสง/ ชีวัน ชันธรรม
09.30 – 10.30 น.	สรุปแนวคิด หลักการ และการปรับ SM ในงาน CBR	สุภาพรณ ไกรฤกษ์
10.30 – 12.00 น.	การเป็นวิทยากรกระบวนการ (แบบย่อผ่านเกม/ กิจกรรม)	ภัทรา มาน้อย
12.00 – 13.00 น.	อาหารกลางวัน	
13.00 – 14.00 น.	นำเสนอผลงานกลุ่ม/ เวที วิทยากร เติมเต็ม	อรุณี เวียงแสง
14.00 – 15.30 น.	ปฏิทินการทำ SM ในโครงการวิจัย	สุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์
15.30 -16.30 น.	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ	

*** รายงานการอบรมดูได้จากภาคผนวก

ขั้นที่ห้า “วางแผนงานก่อนลงพื้นที่”

การดำเนินงานเมื่อมีความชัดเจนทั้งเรื่องพื้นที่และคนทำงานในพื้นที่แล้ว ทีมวิจัยจึงได้มีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ทั้งหมด 8 ชุมชน โดยได้มีการจัดแบ่งบทบาทการทำงาน โดยการวางทีมงานของฝ่ายวิจัย โครงการหลวง ให้มีทีมวิจัยหลัก (วงใน) และทีมวิจัยร่วม (วงนอก) และมีการจับคู่บัดดี้ของทีมวิจัยหลักในการทำงานเป็นคู่ เพื่อเป็นคู่หูคู่คิดในการทำงาน และเลือกรับผิดชอบคู่ละ 1 ศูนย์ฯ 2 หมู่บ้าน ในการประสานงาน และรับผิดชอบดำเนินการงานในพื้นที่ทั้งหมด โดยมีการจัดแบ่งกันตามความสนใจและความถนัด ดังนี้

1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่

ทีมรับผิดชอบ

นางสาวรุ่งตะวัน จันทระปารยะ

นายกิตติศักดิ์ จินดาวงศ์

2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว จ.เชียงใหม่

ทีมรับผิดชอบ

นางสาวศิริส เตชะอภิชาติ

นางสาววิลาวรรณ อินทร์สมบูรณ์

3. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จ.เชียงใหม่

ทีมรับผิดชอบ

นายเดชา วิทยามำรุง

นายจิรพงศ์ ไจมา

4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จ.เชียงราย

ทีมรับผิดชอบ

นางสาว กรวรรณ แซ่อื้อ

นางสาวขวัญชนก สืบเลม

ทีมสนับสนุนและดูภาพรวมของกระบวนการ

นางสาวสุภาวณี ทรงพรวานิชย์

นายสมภพ ยี่จอหอ

นอกจากนั้นในเชิงเนื้อหา มีการวางแผนการทำงานก่อนลงพื้นที่ ดังนี้

- (1) กำหนดกรอบการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่เป็นกรอบการศึกษากลางที่ใช้ร่วมกัน
- (2) ฝึกอบรมเครื่องมือการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PAR)
- (3) ฝึกปฏิบัติการการทำ Session Plan ในการออกแบบเวทีในพื้นที่

ประเด็นการศึกษาทบทวนชุมชนเพื่อค้นหาโจทย์วิจัย

1. ฐานข้อมูลของระบบชุมชน

• ฐานทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า

- สถานการณ์ที่เป็นอยู่ของทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า (แหล่งทรัพยากร)
- กฎ กติกา ระบบบริหาร และการจัดการทรัพยากร
- แผนการพัฒนาและจัดการ

• ฐานระบบการผลิตและเศรษฐกิจ

- ระบบการผลิต การเกษตร
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- เศรษฐกิจ รายได้ รายจ่าย หนี้สิน
- ภาวะการใช้สารเคมี

• ฐานระบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม

- วิถีชีวิต (อาชีพ การกิน อยู่ บ้าน การแต่งกาย อาหาร และอื่นๆ)
- วัฒนธรรม ประเพณี จารีต ระบบคุณค่า
- ระบบการศึกษา
- สุขภาพ
- การเมือง
- ผู้นำ กลุ่ม องค์กรในชุมชน

2. ฐานข้อมูลระบบทุนนิยมจากภายนอก

- ระบบสาธารณูปโภค แหล่งเงินทุน และการบริการจากภาครัฐต่างๆ
- หน่วยงานจากภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน
- สถานการณ์ปัญหาและความต้องการของชุมชน (พร้อมลำดับความสำคัญ เร่งด่วน)

ตัวอย่างการทำ Session Plan เวทีทำความเข้าใจโครงการในพื้นที่

เวทีแรก เวทีสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน

เป้าหมาย

- สร้างความเข้าใจภาพรวมโครงการนี้
- ทำความรู้จัก CBR และ SM แบบง่าย
- หาคน หาทีมร่วมในการทำงานนี้

Session Plan

เวลา	กิจกรรม	ขั้นตอน วิธีการ	สิ่งที่ต้องเตรียม	ผู้รับผิดชอบ
9.00 น.	แนะนำโครงการ	พื่อหลวงบ้าน/แกนนำชุมชน กล่าวถึง ที่มาที่ไปและการเข้าไปร่วมอบรมที่ กฤษฎาดอย		
9.15 น.	ทำความเข้าใจ CBR	เปิด VCD ที่สื่อถึงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น FT ชวนคุยเพื่อตั้งประเด็นความเข้าใจ CBR คืออะไร Co-FT จับประเด็นกระดาศบุรีฟ สรุปประเด็น CBR คืออะไร ชุมชนได้ ประโยชน์อะไร	- VCD - เครื่องฉาย - จอ ลำโพง - กระดาศบุรีฟ - ปากกา - กระดาศขาว	FT..... Co-FT..... จดบันทึก..... ถ่ายภาพ.....
10.00	ทำความเข้าใจ SM	FT ชวนคุยเพื่อโยงจาก VCD ถึงสิ่งที่เรา จะชวนทำ การทำข้อมูลทุนชุมชนด้วยเครื่องมือ ต่างๆ เป็นอย่างไร อาจใช้สื่อ PWP เครื่องมือต่างๆ แสดงให้ เห็นว่าการนี้ชุมชนทำได้ไม่ยาก		FT..... Co-FT..... จดบันทึก..... ถ่ายภาพ.....
11.00	หาทีมร่วม	เช็คความสนใจว่าชุมชนสนใจหรือไม่ หากสนใจ ใครจะร่วมทีมด้วยบ้าง เปิดรับสมัครทีมชุมชน	- กระดาศบุรีฟ - ปากกา - กระดาศขาว	FT..... Co-FT.....
11.30	ทำความเข้าใจ แผนงานต่อ หลังจากนี้	ชี้แจงถึงการดำเนินงานต่อหลังจากนี้ต้อง ทำอะไรบ้าง พร้อมนัดหมายเวทีต่อไป		FT..... Co-FT.....

ขั้นที่หก "SM กลางจัดระบบผ่านงานฐานข้อมูล"

การจัดทำระบบฐานข้อมูลกลางหรือ Social mapping กลางเป็นอีกงานนอกจากการทำ Social mapping ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงและชุมชนแล้ว ได้มีการประชุมทีมวิจัยเพื่อออกแบบการทำงานของ SM กลาง มีการกำหนดประเด็นร่วมและแบ่งงานกับรับผิดชอบ

ทีมรับผิดชอบ ได้แก่

นายสมภพ ยี่จ่อหอ

นายจิรพงศ์ ใจมา

นายจตุพล ภูธร

นางสาว ภิญญาพัชญ์ สุขเกษม

กรอบการทำ SM กลาง

ข้อมูลงานพัฒนา

ข้อมูล	รายละเอียดการเตรียมข้อมูลดิบ	การนำเสนอ
สังคม		
ชาติพันธุ์	การกระจายตัวของชาติพันธุ์ในศูนย์ต่างๆ โดยเอาประเภทของชาติพันธุ์เป็นตัวแบ่ง ไล่ตามจังหวัด	1 Map ภาพรวมภาคเหนือ 5 Map รายจังหวัดๆละ 1 Map ใช้สีแต้มเป็นจุดเป็นสัญลักษณ์ ถ้ามีข้อมูลมากอาจทำลิงก์ไปที่ word
ทรัพยากร		
สภาพภูมิประเทศ	ข้อมูลพื้นที่ ระดับความสูง เป็นภาพรวม	1 slide – dem
อุตุนิยมวิทยา	แยกข้อมูลเป็น 3 ประเภท 1. ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2. อุณหภูมิเฉลี่ย 3. ความชื้นสัมพัทธ์ แยกข้อมูลเป็นรายศูนย์แต่แสดงให้เห็นภาพรวมใน 1 Map	นำเสนอ 3 Map แยกตามประเภทของข้อมูล
ข้อมูลศูนย์ฯ		
เจ้าหน้าที่	ตัวเลขรวมรายศูนย์ฯ เอาเฉพาะข้อมูลเจ้าหน้าที่ประจำ	นำเสนอรวม 1 Map
ขนาดพื้นที่ศูนย์ฯ	ข้อมูลพื้นที่ลุ่มน้ำใหม่และข้อมูลลุ่มน้ำเก่า	นำเสนอ 2 Map ตามลุ่มน้ำ ใช้สีแยกขนาดพื้นที่และอาณาเขต

ข้อมูล	รายละเอียดการเตรียมข้อมูลดิบ	การนำเสนอ
กิจกรรมหลักในศูนย์	ข้อมูลกิจกรรมหลักของศูนย์โดยแยกตามหมวดของกิจกรรมหลัก เป็น 12 หมวด เช่น • การผลิต (แยกย่อยเป็นประเภทของพืช) • การจัดการทรัพยากร • งานสังคม • งานท่องเที่ยว เป็นต้น	นำเสนอผ่าน Map 12 Map ตามการจัดหมวด เพื่อให้เห็นการกระจายตัวของ กิจกรรมนั้นๆในแต่ละศูนย์ฯ
แหล่งเรียนรู้	ข้อมูลศูนย์ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ เช่น กาแฟ แม่หลอด ปลาเทรา อินทนนท์ เป็นต้น แต่ยังไม่รู้จะหาข้อมูลที่ไหน	นำเสนอผ่าน Map 1 Map
ระยะทางจากส่วนกลางถึงศูนย์ฯ	ระยะทางของแต่ละศูนย์นับจากส่วนกลาง เพื่อให้เห็น เส้นทางของแต่ละศูนย์ แยกข้อมูลรายศูนย์	นำเสนอผ่าน Map 1 Map ใช้สีแทนค่าช่วงระยะของแต่ละ ช่วง และเสนอผ่าน Art view (ที่อป ทำอยู่แล้ว)

งานวิจัย

ข้อมูล	รายละเอียดการเตรียมข้อมูลดิบ	การนำเสนอ
จำนวนโครงการวิจัย 10 ปี (ปี 44-53)	จำนวนโครงการแยกรายศูนย์ ศูนย์ไหนมีจำนวน โครงการวิจัยเท่าไร	Map 1 Map โดยให้ด้านข้าง Map เป็นชื่อศูนย์ และวงเล็บตัวเลขจำนวน ด้านข้าง)
หมวดงานวิจัย	ข้อมูลจำนวนโครงการที่แยกตามหมวดงานวิจัย 17 หมวด ไม่เอารายพื้นที่(ศูนย์)	นำเสนอเป็นกราฟ
ประเภทงานวิจัย	แยก 3 หมวดประเภท จำนวนโครงการที่แยกตามหมวด ประเภทงานวิจัยทั้ง 3 หมวด ข้อมูลรวม 10 ปี	นำเสนอเป็นกราฟ
งบประมาณ	ข้อมูลงบประมาณรายปี	นำเสนอผ่านแผนภูมิ (วงกลม)
หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย	ข้อมูลหัวหน้าโครงการ แยกตามสังกัด มหาวิทยาลัยนับเป็น 1 สังกัดไม่ต้องแยกย่อย	Map 1 Map

ขั้นที่เจ็ด “ลงพื้นที่ ศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม”

กระบวนการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมด้วยเครื่องมือที่หลากหลายดังกล่าวข้างต้น นั้นมีการจัดกระบวนการกลุ่ม โดยเชิญตัวแทนชุมชนเข้าร่วมให้ข้อมูลในประเด็นดังกล่าว โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มทรัพยากร (2) กลุ่มวิถีชีวิต วัฒนธรรม (3) กลุ่มระบบการผลิต และ (4) กลุ่มระบบทุนจากภายนอก เมื่อแบ่งชาวบ้านตามความสนใจ ความถนัดและความเชี่ยวชาญแล้วนั้น ได้ตัวแทนชุมชนกลุ่มละประมาณ 10 คน และมีการจัดแบ่งที่เลี้ยงกลุ่มย่อย ในแต่ละกลุ่ม กลุ่มละ 4 คน มีหน้าที่ (1) ผู้นำกระบวนการคุย (Facilitator) (2) ผู้ช่วยผู้นำกระบวนการคุย จับประเด็น (3) คนบันทึกรายละเอียด และ (4) คนบันทึกภาพ ซึ่งในการจัดเก็บข้อมูลนอกจากการจัดเวทีชุมชนแล้วนั้นยังได้มีการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยมีรายละเอียดของกระบวนการในพื้นที่ดังนี้

เมื่อกระบวนการต่างๆก่อนดำเนินโครงการวิจัยเสร็จสิ้น จะได้ศูนย์ หมู่บ้าน ที่จะเข้าดำเนินโครงการวิจัยนี้ ตลอดจนได้ทีมที่เลี้ยงฝ่ายวิจัยและที่เลี้ยงในพื้นที่ จากนั้นจึงได้มีการเชิญกลุ่มเป้าหมายคือเจ้าหน้าที่ศูนย์(ที่เลี้ยงในพื้นที่) ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มหรือบุคคลที่สนใจในหมู่บ้าน เพื่อเป็นตัวแทนร่วมอบรมทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยเครื่องมือ Social Mapping วิทยาการจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)และวิทยาการจากสถาบันทองเทียวโดยชุมชน(CBT-I) เพื่อสร้างความเข้าใจและเป็นทีมที่จะประสานกับคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง ทีมงานเข้าประชุมชี้แจงทำความเข้าใจชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้าน ประเมินความต้องการงานวิจัยของชุมชน หาทีมหลักในชุมชน และนัดหมายเก็บข้อมูลชุมชนระบบต่างๆ 4 ระบบ โดยขอให้ทีมหลักในชุมชน ขอความร่วมมือชาวบ้านเพื่อให้ข้อมูล อย่างน้อยหมู่บ้านละ 12 คนเป็นอย่างน้อย กรณีข้อมูลไม่ครบอาจต้องเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ขาด การเก็บข้อมูลชุมชนนี้เพื่อให้ทราบรายละเอียดโดยรวมของชุมชนในแต่ละระบบ จากนั้นจึงสรุปข้อมูลแยกแต่ละหมู่บ้านเพื่อเตรียมคืนข้อมูลให้ชุมชน พร้อมค้นหา “โจทย์วิจัย” ของชุมชนเอง กรณีข้อมูลต้องมีการปรับปรุง ให้ดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง(ถ้ามี) จากนั้นจึงเป็นเวทีสรุปของแต่ละศูนย์ โดยจะให้ตัวแทนแต่ละหมู่บ้านมาร่วมสรุปพร้อมกัน หากหมู่บ้านใดได้ “โจทย์วิจัย” และทีมที่ต้องการทำงานวิจัยเพื่อแก้ไขโจทย์วิจัยนั้น จะเป็นการดำเนินการในระยะต่อไป

ขั้นตอนหลังเข้าดำเนินโครงการในพื้นที่

- 1) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิก่อนลงพื้นที่
- 2) เชิญกลุ่มเป้าหมายร่วมอบรมทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเครื่องมือ Social Mapping
- 3) ค้นหาข้อมูลมือสองที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย
- 4) ประชุมชี้แจงโครงการวิจัยเจ้าหน้าที่ศูนย์ (กรณีที่เจ้าหน้าที่ศูนย์ ไม่ได้ร่วมอบรม) และขอคำแนะนำเพื่อเตรียมประชุมชี้แจงชุมชน

กระบวนการ

- ทีมที่เลี้ยงฝ่ายวิจัยประจำศูนย์ หนองเขียว หรือเบื้องต้นเพื่อกำหนดวัน เวลา ประชุมชี้แจง
- จัดทำบันทึกข้อความ พร้อมเอกสารขอทราบข้อมูลเบื้องต้น
- จัดทำเอกสารประกอบการประชุมชี้แจงฯ เช่น สรุปการอบรม แผนการดำเนินงานระยะต่อไปในพื้นที่
- เตรียมขอใช้รถโครงการหลวง หากไม่ได้ให้เตรียมเช่ารถทดแทน
- เตรียมสื่อ VDO เพื่อสร้างความเข้าใจ

- เตรียมอุปกรณ์ LVD และ Notebook
- แบ่งหน้าที่ทีมงาน คนแนะนำเปิดประเด็น / ชวนคุย / จัดสรุป จับประเด็น / บันทึกภาพ
- ดำเนินการเพิ่มเติมตามที่ได้รับคำแนะนำจากเวทีประชุมชี้แจงฯ

เครื่องมือที่ใช้

- VDO ตัวอย่างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- เอกสารประกอบการประชุม
- จับประเด็นและชวนคุย

- 5) ประชุมชี้แจงชุมชน 2 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มต่างๆ และบุคคลในชุมชนที่สนใจ และค้นหาทีมวิจัยหลักในชุมชน

กระบวนการ

- นัดหมายกำหนดวัน เวลา และสถานที่ประชุม
- เตรียมอุปกรณ์จัดเบรก เช่น ขนมเบรค ชา กาแฟ กระจกน้ำร้อน
- เตรียมข้อมูลมือสองเกี่ยวกับพื้นที่
- เตรียมขอใช้รถโครงการหลวง หากไม่ได้ให้เตรียมเช่ารถทดแทน
- เตรียมสื่อ VDO เพื่อสร้างความเข้าใจ
- เตรียมอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ LVD และ Notebook
- เตรียมอุปกรณ์จับประเด็น เช่น กระดาษบุฟฟ์ สีเมจิก
- แบ่งหน้าที่ทีมงาน คนแนะนำเปิดประเด็น / ชวนคุย / จัดสรุป จับประเด็น / บันทึกภาพ / บันทึกเสียง
- สรุปผลการประชุมชี้แจงชุมชน แต่ละหมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้

- VDO ตัวอย่างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- Power point เครื่องมือการเก็บข้อมูล
- จับประเด็นและชวนคุย

- 6) เก็บข้อมูลในพื้นที่ 2 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ทีมวิจัยหลักในชุมชน และบุคคลในชุมชนที่สนใจ

กระบวนการ

- นัดหมายกำหนดวัน เวลา และสถานที่ประชุม
- เตรียมอุปกรณ์จัดเบรก เช่น ขนมเบรค ชา กาแฟ กระจกน้ำร้อน
- เตรียมขอใช้รถโครงการหลวง หากไม่ได้ให้เตรียมเช่ารถทดแทน
- เตรียมอุปกรณ์จับประเด็น เช่น กระดาษบุฟฟ์ สีเมจิก
- เตรียมประเด็นคำถามแต่ละระบบ
- แบ่งหน้าที่ทีมงานแต่ละระบบ คนแนะนำเปิดประเด็นเขียนกระดาษบุฟฟ์ / คนชวนคุย / คนจัดสรุป จับประเด็น / บันทึกภาพ / บันทึกเสียง
- รวบรวมข้อมูลของแต่ละระบบ

- เรียบเรียงข้อมูลและสรุปรายงานภาพรวมแต่ละหมู่บ้าน
- เครื่องมือที่ใช้

- แบ่งกลุ่มจับประเด็นและชวนคุย
- เครื่องมือการเก็บข้อมูล

ระบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม

- แผนที่รอบใน
- Timeline
- ปฏิทินประเพณี 12 เดือน
- แผนผัง 4 ช่อง

ระบบการผลิตและเศรษฐกิจ

- แผนที่รอบนอก เกี่ยวกับการผลิต
- ปฏิทินการผลิต
- โฉ่งชีวิต
- ผังภาวะการใช้สารเคมี

ระบบทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้

- แผนที่รอบนอก เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ
- Timeline
- ปฏิทินทรัพยากรธรรมชาติ

ระบบทุนนิยมจากภายนอก

- ลูกโป่งชีวิต
- ก้อนเมฆชีวิต
- การจัดลำดับ

7) เก็บข้อมูลในพื้นที่ (เพิ่มเติม)

ขั้นที่แปด "ตรวจสอบ เติมเต็มคืนข้อมูลสู่ชุมชนและค้นหาประเด็นวิจัย"

เวทีคืนข้อมูลชุมชน 2 หมู่บ้าน พร้อมค้นหา "โจทย์วิจัย" ของชุมชนเอง ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงข้อมูลชุมชน (ถ้ามี)

กระบวนการ

- นัดหมายกำหนดวัน เวลา และสถานที่ประชุม
- เตรียมอุปกรณ์จัดเบรก เช่น ขนมเบรค ชา กาแฟ กระติกน้ำร้อน
- เตรียมขอใช้รถโครงการหลวง หากไม่ได้ให้เตรียมเช่ารถทดแทน
- เตรียมอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ LVD และ Notebook

- เตรียมอุปกรณ์จับประเด็น เช่น กระดาษบุฟ สี่เมจิก
- เตรียมข้อมูลรายงานให้ชุมชน
- การนำเสนอข้อมูลให้ชุมชน
- แบ่งหน้าที่ทีมงานแต่ละระบบ คนแนะนำเปิดประเด็น / คนชวนคุย / คนจัดสรุป จับประเด็น / บันทึกภาพ / บันทึกเสียง
- ปรับปรุง เรียบเรียงข้อมูลและสรุปเวทีคืบข้อมูลชุมชน

เครื่องมือที่ใช้

- VDO ข้อมูลชุมชน
- Power point นำเสนอเนื้อหา
- จับประเด็นและชวนคุย
- การติดสติ๊กเกอร์เพื่อเลือกประเด็นวิจัย

จากกิจกรรมนี้จะเห็นประเด็นที่ต้องการพัฒนาต่อของชุมชน ซึ่งได้มีการคัดเลือกและร่วมกันหาทางออกเป็น 3 วิธีการ คือ (1) ชุมชนดำเนินการแก้ปัญหาได้เอง (2) หาทางออกของปัญหาด้วยงานพัฒนา และ (3) หาทางออกของปัญหาด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งได้มีการลำดับความสำคัญของปัญหาและหาแนวทางในการดำเนินงานต่อหลังจากปิดโครงการวิจัย

ขั้นที่เก้า “นำเสนอผลงาน หาทางออกทางแก้ร่วมกับศูนย์ฯ”

เวทีสรุปข้อมูลประจำศูนย์ฯ

กระบวนการ

- นัดหมายกำหนดวัน เวลา และสถานที่ประชุม
- เตรียมอุปกรณ์จัดเบรก เช่น ขนมเบรค ชา กาแฟ กระติกน้ำร้อน
- เตรียมขอใช้รถโครงการหลวง หากไม่ได้ให้เตรียมเช่ารถทดแทน
- เตรียมอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ LVD และ Notebook
- เตรียมอุปกรณ์จับประเด็น เช่น กระดาษบุฟ สี่เมจิก
- เตรียมข้อมูลรายงานให้ศูนย์ฯ
- การนำเสนอข้อมูลให้ชุมชน 2 หมู่บ้าน
- แบ่งหน้าที่ทีมงานแต่ละระบบ คนแนะนำเปิดประเด็น / คนชวนคุย / คนจัดสรุป จับประเด็น / บันทึกภาพ / บันทึกเสียง
- ปรับปรุง เรียบเรียงข้อมูลและสรุปข้อมูลเวทีประชุมศูนย์ฯ

เครื่องมือที่ใช้

- VDO ข้อมูลชุมชน
- Power point นำเสนอเนื้อหา
- จับประเด็นและชวนคุย

ขั้นที่สิบ "สรุปงานและนำเสนอเวทีสาธารณะ"

กิจกรรมสุดท้าย หลังจากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของแต่ละชุมชนแล้ว มีการวางแผนการนำเสนอในลักษณะของ Mapping ทั้งภาพรวมงานวิจัยโครงการหลวง ข้อมูลศูนย์พัฒนาโครงการหลวงและข้อมูลระดับพื้นที่ชุมชน หลังจากนั้นเป็นเวทีนำเสนอผลงานสู่สาธารณะโดยการจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยในช่วงท้ายของโครงการวิจัยร่วมกับผู้บริหารของทั้งสององค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรับลูกต่อในการพัฒนาชุมชนในประเด็นที่ไม่ได้เดินต่อด้วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สรุปกระบวนการทำงานและกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง

การทำงานวิจัยนี้มีกลุ่มเป้าหมายในการทำงาน 3 ระดับด้วยกัน ได้แก่

- (1) ทีมวิจัยหลักที่เป็นทีมผสมระหว่างทีมสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยของโครงการหลวง
- (2) เจ้าหน้าที่โครงการหลวงประจำศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในพื้นที่
- (3) ชาวบ้านในชุมชน พื้นที่เป้าหมาย

บทบาทการทำงานและความคาดหวัง

กลุ่มเป้าหมาย	บทบาท หน้าที่และการมีส่วนร่วม
เจ้าหน้าที่จากเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือและสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน	<u>บทบาท</u> : ทีมวิจัยหลัก <u>ทำหน้าที่</u> : คุมสภาพงานวิจัยทั้งหมด ออกแบบกระบวนการทำงาน จัดกระบวนการเรียนรู้ เติมเต็มความรู้ทั้งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการทำแผนที่ทางสังคม ลงพื้นที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการจัดกระบวนการเรียนรู้เครื่องมือ SM และงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระดับเข้มข้นคือเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย โครงการหลวง ส่วนรองลงมาคือ เจ้าหน้าที่โครงการหลวงประจำศูนย์พัฒนาฯ ในพื้นที่ ส่วนชุมชนชาวบ้านเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลในพื้นที่ชุมชน
เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย โครงการหลวง	<u>บทบาท</u> : ทีมวิจัยหลัก 8 คน ทีมวิจัยร่วม 8 คน <u>ทำหน้าที่</u> : ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการทำงานในลักษณะ On the job training และการทำงานร่วม คิดร่วม ออกแบบร่วม ลงมือทำร่วมและร่วมสรุปบทเรียนเป็นระยะ รวมทั้งสามารถจัดกระบวนการในพื้นที่ที่ตนเองรับผิดชอบร่วมกับทีมวิจัยหลัก และยังร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่และชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย	บทบาท หน้าที่และการมีส่วนร่วม
เจ้าหน้าที่โครงการหลวงประจำศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในพื้นที่	<u>บทบาท</u> : ทีมวิจัยร่วม <u>ทำหน้าที่</u> : เรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประสานงานกับพื้นที่ชุมชน รวมทั้งออกแบบกระบวนการในพื้นที่ร่วมกัน อำนวยความสะดวกในการจัดกระบวนการเรียนรู้ แต่อยู่ในบทบาทของผู้เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาเป็นที่เลี้ยงและนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อไปในอนาคต
ชาวบ้านในชุมชน พื้นที่เป้าหมาย	<u>บทบาท</u> : ทีมวิจัยชุมชนและผู้ให้ข้อมูล <u>ทำหน้าที่</u> : เป็นผู้ร่วมเรียนรู้กระบวนการเก็บข้อมูลชุมชนด้วยเครื่องมือต่างๆ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมและร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาในการพัฒนางานในพื้นที่ร่วมกันต่อไป แต่ยังไม่สามารถจัดกระบวนการชุมชนได้ แต่อยู่ในระดับผู้ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผลประโยชน์ของกิจกรรมในพื้นที่

กระบวนการในการวิจัยครั้งนี้

บทบาทหลักในการออกแบบ วางแผนและรวบรวมข้อมูลเป็นหน้าที่ของทีมวิจัยหลักซึ่งประกอบด้วยทีมวิจัยจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยของโครงการหลวงและเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พัฒนาโครงการหลวง แต่ชุมชนมีบทบาทเป็นผู้ให้ข้อมูลและผู้ร่วมเรียนรู้ในกระบวนการวิจัยตลอดทั้งโครงการ นอกจากนั้นชุมชนยังมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลที่รวบรวมได้ วิเคราะห์ สังเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาชุมชนที่ต้องการนำการวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหา นอกจากนั้นชุมชนยังเป็นผู้กำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหา หากคนที่พร้อมร่วมเป็นทีมวิจัยและออกแบบการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาชุมชนตามข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าในการวิจัยครั้งนี้ชุมชนมิได้เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้เองทั้งหมด ทีมวิจัยหลักรับหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ แต่ชุมชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ที่ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นศักยภาพของชุมชนและปัญหา ความต้องการในการพัฒนา รวมทั้งกำหนด ออกแบบการแก้ไขปัญหาที่เป็นของชุมชนเองด้วยตนเองทั้งสิ้นจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงทำให้เราเห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เห็นสภาพปัญหา และการจัดลำดับความเร่งด่วน รวมทั้งเห็นคนที่พร้อมจะร่วมเป็นทีมวิจัยร่วมกันในการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อเนื่องหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยในครั้งนี้

กระบวนการเรียนรู้และทักษะที่จำเป็นผ่านงานวิจัย SM ของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ทีมสถาบันการทอญเที่ยวโดยชุมชน
 - แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการทำแผนที่ทางสังคม รวมทั้งการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม
 - ทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการ
 - การประสานงานและจัดกระบวนการเรียนรู้
 - การทำงานเป็นทีม
 - ทักษะการเป็นพี่เลี้ยง
2. เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยของโครงการหลวง
 - แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการทำแผนที่ทางสังคม รวมทั้งการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม
 - ทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการ
 - การประสานงานและจัดกระบวนการเรียนรู้
 - การทำงานเป็นทีม
3. เจ้าหน้าที่โครงการหลวงประจำศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในพื้นที่
 - แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการทำแผนที่ทางสังคม รวมทั้งการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม
 - การประสานงานและการทำงานเป็นทีม
4. ชาวบ้านในชุมชน พื้นที่เป้าหมาย
 - แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการทำแผนที่ทางสังคม รวมทั้งการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม
 - การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - การประสานงานและการทำงานเป็นทีม

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านเครื่องมือ Social Mapping ของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง ดำเนินการขึ้นภายใต้ความร่วมมือระหว่างฝ่ายงานวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อประเมินสถานการณ์ปัญหา ทิศทางสังคม และความต้องการในการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงในพื้นที่เป้าหมายนำร่องจำนวน 4 ศูนย์ (2) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำงานกับศูนย์ฯ และเจ้าหน้าที่โครงการหลวง และ (3) เพื่อศึกษากระบวนการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงาน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเป็นอย่างไรผ่านเครื่องมือ Social Mapping (SM) จากการดำเนินงานสามารถนำเสนอผลการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาข้อมูล สถานการณ์พื้นที่ คนวิจัย และประเด็นวิจัย ซึ่งสามารถรายงานตามศูนย์พัฒนาโครงการหลวงได้ดังนี้

1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่
 - บ้านใหม่ดอนแก้ว (คนเมืองและปกาเกอญอ) อ.แม่ทา จ.เชียงใหม่
 - บ้านห้วยยาบ (ปกาเกอญอ) ม.5 ต.ทาเหนือ อ.แม่ทา จ.เชียงใหม่
2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว จ.เชียงใหม่
 - บ้านหนองเขียว (ลาหู่) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
 - บ้านใหม่สามัคคี (คะฉิ่น) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
3. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จ.เชียงใหม่
 - บ้านขุนวาง (ม้ง) อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
 - บ้านปากกล้วย (ปกาเกอญอ) อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จ.เชียงราย
 - บ้านดอยมด (ลาหู่) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
 - บ้านห้วยม่วง (ลาหู่) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะทั่วไปของตำบลทาเหนือ

ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน อยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 70 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอแม่ออน เป็นระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบสูง ภูมิประเทศเป็นที่ราบระหว่างหุบเขา มีแม่น้ำทาไหลผ่านจากด้านทิศเหนือ ซึ่งเป็นภูเขาสูงไปทิศใต้ตลอดแนวแม่น้ำทา มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือแม่น้ำทา ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากยอดเขาในเขตบ้านขุนทา ตำบลออนเหนือ อำเภอแม่ออน ไหลทอดผ่านพื้นที่ตำบลทาเหนือ ตำบลแม่ทา และผ่านอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีอ่างเก็บน้ำในพื้นที่รวม 4 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำแม่ตะไคร้ อ่างเก็บน้ำน้ำห้วยขมิ้น อ่างเก็บน้ำห้วยโค้ง และอ่างเก็บน้ำแม่จีก

ลักษณะภูมิอากาศ ฤดูฝนจะเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคม และมีฝนตกชุกในเดือนกันยายน โดยมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,200 มม./ปี อุณหภูมิสูงสุดในช่วงเดือนเมษายน ประมาณ 41 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดในช่วงเดือนตุลาคมประมาณ 6 องศาเซลเซียส มีอุณหภูมิเฉลี่ย 23.8 องศาเซลเซียส

ตำบลทาเหนือเป็นหนึ่งในหกตำบลของอำเภอแม่ออน ประกอบด้วยหมู่บ้านหลัก 5 หมู่ คือ หมู่ที่ 1 บ้านแม่ตะไคร้ (มี 2 หย่อมบ้าน คือ บ้านแม่ตะไคร้และบ้านแม่ตัง) หมู่ 2 บ้านใหม่ดอนแก้ว (มี 3 หย่อมบ้าน คือ บ้านใหม่ดอนแก้ว บ้านห้วยวังหลวง และบ้านห้วยน้ำดิบ) หมู่ 3 บ้านห้วยบง (มี 3 หย่อมบ้าน คือ บ้านห้วยบง บ้านห้วยป่า และบ้านป่าม่วง) หมู่ 4 บ้านป่าจิว และหมู่ 5 บ้านห้วยยาบ (มี 2 หย่อมบ้าน คือ บ้านห้วยยาบและบ้านหัวหนอง) ในด้านประชากรมีจำนวน 2,398 คน 631 ครัวเรือน ประกอบด้วยคน 2 ชชาติพันธุ์ คือ คนเมืองและชาวปกากะญอ

ตำบลทาเหนือมีการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ ซึ่งจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2542 ตั้งอยู่ที่บ้านห้วยบง มีเนื้อที่ 71,836.2 ไร่ (ตารางที่ 1) มีหน่วยงานอื่นๆ อีก ได้แก่ ที่ทำการอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ (บ้านแม่ตะไคร้) สวนป่าหลวงสันกำแพง สำนักจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 16 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ (บ้านใหม่ดอนแก้ว) หน่วยจัดการต้นน้ำแม่ทา นอกจากนี้ยังมีสถานีนามัยทาเหนือ โรงเรียนบ้านแม่ตะไคร้ และโรงเรียนบ้านห้วยบง

ด้านภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหุบเขา มีระดับความสูงระหว่าง 500 – 1,174 เมตร โดยมีความสูงด้านทิศตะวันออกมากกว่าทิศตะวันตก บริเวณสูงที่สุดอยู่ในเขตบ้านแม่ตะไคร้ซึ่งเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ บริเวณตอนกลางของพื้นที่ตำบลมีน้ำแม่ทาไหลผ่านจากด้านเหนือไปทางใต้ ตามบริเวณพื้นที่ทั้งสองฝั่งของน้ำแม่ทาเป็นที่ตั้งชุมชนต่างๆ ยกเว้นหย่อมบ้านบงที่อยู่ในเขตที่สูง

สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากการสำรวจของกรมพัฒนาที่ดินเมื่อปี พ.ศ. 2553¹ พบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่จำนวน 64,653 ไร่ หรือร้อยละ 90 ของพื้นที่ตำบลทาเหนือเป็นพื้นที่ป่าไม้ ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นป่าผลัดใบที่เป็นป่า

¹ ข้อมูลประกอบการสนทนากลุ่มที่องค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ จัดโดย โครงการวิจัยการจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่เผ่าจากข้อมูลเชิงพื้นที่หลายแห่ง เพื่อการเฝ้าระวังและการป้องกันการเผาในที่โล่งในจังหวัดเชียงใหม่ แผนงานเสริมสร้างนโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.) ภายใต้การสนับสนุนของ สสส. ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ วันที่ 4 พฤษภาคม 2554

เบญจพรรณมากกว่าเต็งรังร้อยละ 92 ป่าไม้ผลัดใบร้อยละ 7 ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตำบลในเขตบ้านแม่ตะไคร้ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ และป่าละเมาะร้อยละ 1 สำหรับชนิดของป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้พบอยู่ตามที่สูงของหุบเขาน้ำแม่ทา และเป็นเขตอนุรักษ์ คือ อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ และป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่ทา สำหรับพื้นที่เกษตรกรรมมีเนื้อที่ 4,747 ไร่ หรือร้อยละ 8 ของพื้นที่ตำบล ส่วนใหญ่พบตามแนวน้ำแม่ทา ประกอบด้วย นาข้าวร้อยละ 43 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด รองลงมาเป็นข้าวโพดร้อยละ 30 พืชไร่ร้อยละ 15 และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 2

อาณาเขตติดต่อของตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลออนเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
- ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง และอำเภอออนกลาง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ประชากร

ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่ เดิมอพยพมาจากอำเภอทุ่งหัวช้างและอำเภอลี จังหวัดลำพูน มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บริเวณลำน้ำแม่ทา เขตอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และต่อมาได้อพยพขึ้นไปต้นน้ำแม่ทา เขตอำเภอแม่ฮ่อน และได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลทาเหนือ ประชากรในตำบลมีทั้งคนพื้นเมืองและปกากะญอ ปัจจุบันมีเขตการปกครองจำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านแม่ตะไคร้ หมู่ที่ 2 บ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ที่ 3 บ้านห้วยบง หมู่ที่ 4 บ้านป่าจัว และหมู่ที่ 5 บ้านห้วยยาบ ปัจจุบันมีประชากรทั้งสิ้น 2,398 คน จำนวน 631 ครัวเรือน แยกเป็นชาย 1,200 คน และหญิง 1,198 คน ดังนี้

ตารางที่ 1 : แสดงพื้นที่หมู่บ้านและจำนวนประชากรในพื้นที่ตำบลทาเหนือ

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	พื้นที่หมู่บ้าน (ไร่)	จำนวนประชากร (คน)	รวมประชากรทั้งสิ้น (คน)	
				ชาย	หญิง
1	บ้านแม่ตะไคร้	26,192.4	791	414	377
2	บ้านใหม่ดอนแก้ว	18,418.1	563	282	281
3	บ้านห้วยบง	11,819.7	564	271	293
4	บ้านป่าจัว	7,771.0	274	137	137
5	บ้านห้วยยาบ	7,635.0	206	96	110
	รวม	71,836.2	2,398	1,200	1,198

ที่มา : สารานุกรมความหลากหลายทางชีวภาพ ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่, 2552

หมู่บ้านต่างๆ ในตำบลทาเหนือ มีประวัติศาสตร์ชุมชนและประวัติศาสตร์การจัดการทรัพยากรที่มีความแตกต่างกันบางหมู่บ้านเป็นชุมชนปกากะญอที่ยึดหลักจารีตประเพณีในการจัดการทรัพยากรมาแต่เดิม บางหมู่บ้านถูกจัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐให้เป็นหมู่บ้านป่าไม้รวบรวมชาวบ้านมาจากหลากหลายพื้นที่ให้มาอยู่รวมกัน โดยมีอาชีพรับจ้างปลูกป่าให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ซึ่งเงื่อนไขเหล่านี้ทำให้แต่ละชุมชนมีแนวทางและเกิดความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากร ก่อนจะมีการรวมกลุ่มและวางแผนการจัดการทรัพยากรร่วมกันในระดับตำบล

บ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ที่ 2 ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

1. บริบทของหมู่บ้าน

1.1 ความเป็นมาของหมู่บ้าน

หมู่บ้านใหม่ดอนแก้วประกอบด้วย 3 หย่อมบ้าน ได้แก่ หย่อมบ้านใหม่ดอนแก้ว หย่อมบ้านห้วยวังหลวง และ หย่อมบ้านห้วยน้ำดิบ หย่อมบ้านใหม่ดอนแก้วมีการตั้งชุมชนในปี พ.ศ. 2305 โดยแม่ทุมมาชาวไทยลื้อ ซึ่งย้ายมาจาก แม่สะปาด อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มาตั้งบ้านเรือนเป็นรายแรก หลังจากนั้นชาวปกากะญอจากห้วยบงได้ย้ายมา ตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณทุ่งเกวียนอยู่ห่างจากบ้านแม่ทุมมาไม่กี่กิโลเมตร แต่อยู่ได้ไม่นานมีเหตุอัปมงคล (ตกขีด) มีวัว ควายป่วยล้มตาย เชื่อว่าบริเวณดังกล่าวมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไม่อนุญาตให้ตั้งบ้านเรือน จึงย้ายมารวมกับแม่ทุมมารวมกันเป็นบ้านใหม่ดอนแก้ว ขณะเดียวกันก็มีคนเมืองจากอำเภอสันกำแพงมาแต่งงานกับชาวบ้านในหมู่บ้านจึงทำให้ชุมชนมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น

สำหรับตำนานที่มาของชื่อบ้านใหม่ดอนแก้วนั้น เนื่องด้วยหมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ในหุบเขาซึ่งมีภูเขาล้อมรอบ มีภูเขาสูงหนึ่งซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ซึ่งภูเขาลูกนี้ชื่อว่า "ดอยแก้ว" สมัยนั้นชาวบ้านรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย จะเห็นลูกแก้วออกมาเล่นแสงต่างๆ คืนวันพระ เช่น คืนวัน 8 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ จะเห็นลูกแก้วออกมาเล่น ลูกแก้วลูกนี้จะออกมาเปล่งประกายแสงแวววาว สวยงามมาก ลูกแก้วจะออกจากภูเขาลูกที่ชื่อว่าดอยแก้ว ก็เลยตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า **บ้านใหม่ดอนแก้ว** ปัจจุบันนี้ลูกแก้วที่ออกมาเล่นได้หายไปเหลือแต่เพียงตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา

ส่วน**หย่อมบ้านห้วยวังหลวง** ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2470 โดยย้ายจากบ้านป่าจั่ว เนื่องจากมีการระบาดของโรคอีสุกอีใสและบางส่วนย้ายมาจากอำเภอเชียงแสน สำหรับ**หย่อมบ้านห้วยน้ำดิบ**ซึ่งตั้งขึ้นหลังสุดในปี พ.ศ. 2525 เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ซึ่งมีการจัดการที่ดินทำกินให้แก่ชาวบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่มาจากบ้านห้วยวังหลวงและมาเพิ่มจากแหล่งอื่นๆ ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อยู่ในชุมชนแห่งนี้มีอาชีพรับจ้างปลูกป่าให้ ออป.

1.2 สภาพทั่วไป

1.2.1 ที่ตั้ง

บ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ที่ 2 ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่อนประมาณ 17 กิโลเมตร ห่างจากศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 35 กิโลเมตร

1.2.2 เนื้อที่

- โดยประมาณทั้งหมู่บ้าน 1,500 ไร่ มีอาณาเขต ดังนี้
 - ทิศเหนือ มีเขตติดต่อกับ บ้านแม่ตะไคร้ หมู่ที่ 1 ตำบลทาเหนือ
 - ทิศใต้ มีเขตติดต่อกับ บ้านห้วยบง หมู่ที่ 3 ตำบลทาเหนือ
 - ทิศตะวันออก มีเขตติดต่อกับ จังหวัดลำปาง
 - ทิศตะวันตก มีเขตติดต่อกับ ตำบลออนกลาง
- จำนวนครอบครัวทั้งหมดในหมู่บ้าน 181 ครอบครัว
- แยกเป็นกลุ่มชุมชนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่
 - บ้านใหม่ดอนแก้ว 100 หลังคาเรือน

- บ้านห้วยน้ำดิบ 35 หลังคาเรือน
- บ้านห้วยวังหลวง 41 หลังคาเรือน

1.2.3 จำนวนประชากรทั้งหมด 563 คน

- เพศชาย 282 คน
- เพศหญิง 281 คน

1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

1.3.1 อาชีพที่ทำในหมู่บ้านคิดเป็นร้อยละจากครอบครัวทั้งหมด

- ทำไร่ข้าวโพด
- ทำนา
- ทำเกษตรโครงการหลวง เช่น ข้าวโพดฝักอ่อน ถั่วแขก แตงกวาญี่ปุ่น เป็นต้น
- ค้าขายทั่วไป ร้อยละ 5 เช้า ร้านขายของชำ
- รับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้า ร้อยละ 11
- ช่างตัดผม ร้อยละ 1
- รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 20 เช่น รับซ่อมจักรยานยนต์ รับซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า

1.3.2 แหล่งทำกิน (สถานประกอบการอาชีพ) คิดเป็นร้อยละ

- ที่นาของตัวเอง ร้อยละ 100
- ไร่นาของตัวเอง ร้อยละ 95
- ไร่ นา สวน เช้า ร้อยละ 5

1.4 สภาพสังคม

1.4.1 การศึกษา

- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน 1 แห่ง
- ไม่มีศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนประจำหมู่บ้าน

1.4.2 สถานะหมู่บ้าน มีทั้งหมด 3 แห่ง แยกตามกลุ่มชุมชนที่อยู่อาศัย ได้แก่

- สถานะบ้านใหม่ตอนแก้ว
- สถานะบ้านห้วยน้ำดิบ
- สถานะบ้านห้วยวังหลวง

1.4.3 การสาธารณสุข

- สถานอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน 1 แห่ง
- อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100 แห่ง
- ไม่มีโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลภายในหมู่บ้าน

1.4.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- สถานีตำรวจ/ป้อมยามตำรวจ 1 แห่ง

1.4.5 มีสถานปฏิบัติธรรม วัด ทั้งหมด 2 แห่ง ได้แก่

- วัดบ้านใหม่ดอนแก้ว
- อาศรมธรรมจาริก (ห้วยวังหลวง)

1.4.6 อาคารสถานที่สาธารณะส่วนกลาง

- ธนาคารข้าวประจำหมู่บ้าน
- ศาลาพักผ่อน 3 แห่ง
- ศูนย์กระจายพันธุ์สัตว์

1.4.7 จำนวนยานพาหนะที่ใช้ในหมู่บ้าน แยกเป็น 3 ประเภท

- รถยนต์ ร้อยละ 15
- รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 65
- รถจักรยาน ร้อยละ 20

1.5 การบริการพื้นฐาน

1.5.1 การคมนาคมในหมู่บ้านมีถนนสายหลักตัดผ่าน 2 เส้น ได้แก่

- ถนนสายบ้านใหม่ – ดอนชัย
- ถนนสายห้วยน้ำดิบ-ห้วยวังหลวง

1.5.2 การโทรคมนาคม

- ส่วนใหญ่ชาวบ้านใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่
- เสียงตามสายหมู่บ้าน 2 แห่ง ได้แก่
เสียงตามสายบ้านใหม่ดอนแก้ว และหอกระจายข่าวบ้านห้วยวังหลวง

1.5.3 การไฟฟ้า

- ส่วนใหญ่ร้อยละ 97 ครั้วเรือน มีไฟฟ้าใช้

1.5.4 แหล่งน้ำ

- ลำน้ำ 1 สาย
- ลำห้วย 3 ห้วย
- ฝาย 13 แห่ง
- ประปาภูเขา 4 แห่ง
- บ่อน้ำตื้น 12 แห่ง

1.5.5 สนามกีฬา 2 แห่ง ได้แก่

- สนามกีฬากีฬาบ้านห้วยวังหลวง
- สนามกีฬากีฬาบ้านห้วยน้ำดิบ

1.5.6 ศาลากลางหมู่บ้าน / ห้องสมุด / ศูนย์เรียนรู้ 2 แห่ง ได้แก่

- ศาลากลางหมู่บ้าน บ้านห้วยวังหลวง
- ศาลากลางหมู่บ้าน บ้านห้วยน้ำดิบ

1.6 ทรัพยากรธรรมชาติ / แหล่งท่องเที่ยว

- สวนป่าธรรมชาติ

1.7 ผู้มีความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่างๆ ในชุมชน

1.7.1 ด้านแพทย์แผนไทย/สมุนไพรไทย/หมอยพื้นบ้าน ได้แก่

1. นางมลทนา พรจรัสพงศ์
2. นายบุญฤทธิ์ พือทอ
3. นายดี ดิโป๊ะ

1.7.2 ด้านผู้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม/ประเพณีท้องถิ่น ได้แก่

1. นายสุพัฒน์ ปูเงิน
2. นายยศ ตาหลวง
3. นายยอด นางเมาะ

1.7.3 ด้านงานฝีมือต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม/จักสาน ทอผ้า ได้แก่

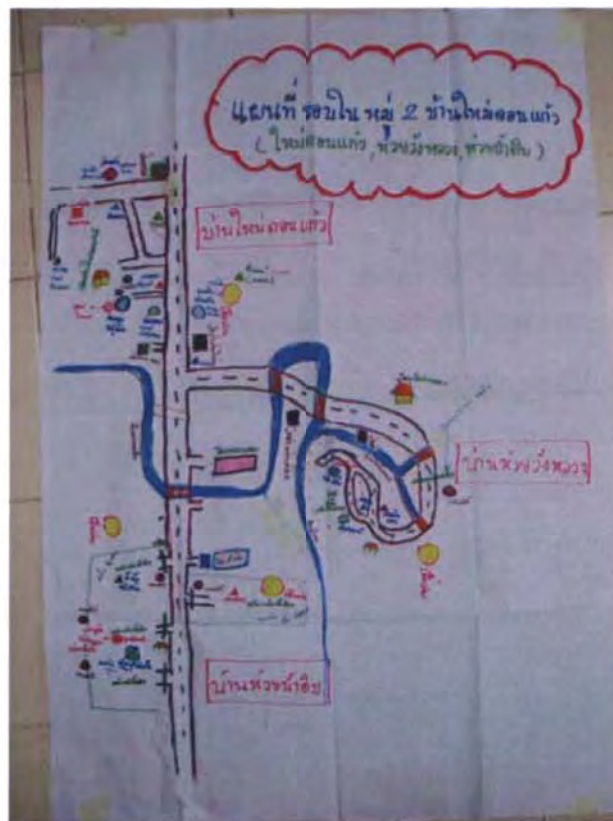
1. นายดี ดินู
2. นายทองคำ ไปธาจุม
3. นายพุด นกแล
4. นางวรรณ นางเมาะ
5. นางปราณี ไปธาสุ

1.7.4 ด้านการถนอมอาหาร/การจัดทำอาหาร ได้แก่

1. นางปราณี ไปธาจุม

1.7.5 ด้านพิธีกรรมทางศาสนา/ขนบธรรมเนียมประเพณี/ผู้นำทางจิตวิญญาณ ได้แก่

1. นายผัดแก้ว นกแล
2. นายปีศา นกแล ที่อยู่
3. นายคำปัน อินชัยกูบ
4. นายทอง กันติมูล

ฐานระบบวิถีชีวิต และวัฒนธรรม

วัฒนธรรมประเพณี

ด้วยความหลากหลายของชาวบ้านที่มีชาติพันธุ์แตกต่างกัน ทั้งชนเผ่าปกากะญอและคนเมือง ทำให้มีความหลากหลายในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี เนื่องด้วยมีความเป็นเครือญาติใกล้ชิดกันทั้งเผ่า ปกากะญอและคนเมือง จึงทำให้เกิดการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรม ประเพณีของทั้ง 2 ชนชาติ อย่างไรก็ตามด้วยวิถีชีวิตผูกพันกับการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ จึงทำให้มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อเกี่ยวกับการเกษตร ป่าไม้ และลำน้ำค่อนข้างมาก เช่น การเลี้ยงผีนา ปีละ 2 ครั้ง โดยใช้ไก่หนึ่งคู่เหล้าหนึ่งขวด และทุกๆ สองปีจะเปลี่ยนการเลี้ยงจากไก่เป็นหมู นอกจากนั้นยังมีการเลี้ยงผีฝ่าย ทุกๆ ฝ่าย การเลี้ยงผีน้ำซึ่งเริ่มทำในช่วงที่มีการทำระบบประปาภูเขาเข้ามา สำหรับชาวบ้านที่นำสัตว์ไปเลี้ยงบนดอย ก็จะมี

การบ่นผีด้วยไก่เพื่อให้สัตว์เลี้ยงปลอดภัย เป็นต้น ทั้งนี้สามารถรวบรวมประเพณีและพิธีกรรมในชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว ออกมาเป็นปฏิทินในรอบปี

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การสอบถามผู้รู้และตัวแทนชาวบ้านจากทั้ง 3 หย่อมบ้าน ได้แก่

1) นายคำปัน อินไฮกุล	บ้านใหม่ดอนแก้ว
2) นายบุญมิ่ง โพธิ์จุ่ม	บ้านห้วยวังหลวง

โดยผ่านการบันทึกลงในตารางปฏิทินวัฒนธรรมประเพณี ไล่เรียงลำดับประเพณีต่างๆ ในรอบปี ซึ่งเรียบเรียงข้อมูลให้เห็นถึงขั้นตอนการประกอบประเพณี ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องในการประกอบประเพณีนั้นๆ โดยมีรายละเอียดตามแผนภาพที่ 8 ข้อมูลดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 : ปฏิทินประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญของชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว

เดือน	ประเพณี	รายละเอียด/ขั้นตอน	ผู้ที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
มกราคม	ทานข้าวใหม่	เตรียมข้าวเปลือก ข้าวสาร		
กุมภาพันธ์	เลี้ยงผีขุนน้ำ	- บุญผีขุนน้ำ เพื่อช่วยให้น้ำให้อุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี - พิธีทำดอนเข้า - เตรียมไก่/หมู ที่มีชีวิตอยู่ พร้อมสวดข้าวดอก ดอกไม้ - เดินทางไปต้นน้ำโดย "หมอยา" โดยจะมีคนเดินล่วงหน้าไปถางต้นไม้มากางไว้ก่อนเพื่อสร้าง "หอผี" ส่วนใหญ่ทำบนต้นไม้ต้นเดิมจนกว่าต้นไม้ต้นนั้นจะตาย จึงจะเปลี่ยนต้น - ทำพิธีจะเชื้อดโก/หมู ที่นำมาแล้วเอาเลือดไปทาแต่บริเวณหอผี โดยให้ "หนุ่มโสด" เป็นคนเชื้อดแล้วนำไปทา - จากนั้นต้มไก่/หมูที่นำมา ทำเครื่องเซ่น โดยเครื่องเซ่นเป็น ไก่ 1 คู่ หากเป็นหมู ใช้หัวหมูและเครื่องในหมู - ทำพิธีเซ่นไหว้ - เสร็จพิธีจะทำกับข้าวกินพร้อมกัน ณ ที่ทำพิธี	ทุกคนในหมู่บ้าน	- พอยอด (ตั้งข้าว) หรือผู้อาวุโสเป็นผู้ทำพิธี - ปีที่ 1-2 เลี้ยงไก่ ปีที่ 3 เลี้ยงหมู สลับกันไป - ผู้หญิงสามารถร่วมทำพิธีได้
เมษายน	เลี้ยงผีเสื้อบ้าน	- ทำเพื่อให้เสื้อบ้านปกปักษ์รักษาหมู่บ้าน - จะทำช่วงต้นฤดูการผลิตจะให้เยาวชน/วัยรุ่นชาย 2 คนเดินเก็บข้าวสารแต่ละบ้านๆ ละ ครึ่งลิตร (ยกเว้นบ้านคนเมือง 6 หลัง) เพื่อเอาไปดองเหล้า(ดอง 5 วัน)ที่บ้าน ผู้ช่วยโยโค(คั่ว)	ปกากะแยยทุกคน (ยกเว้นคนเมือง)	- บ้านใหม่ดอนแก้ว ทำพิธีช่วงเช้า 6 โมง - ส่วนบ้านห้วยวังหลวง และห้วยน้ำดิบทำพิธีช่วงเย็น

เดือน	ประเพณี	รายละเอียดขั้นตอน	ผู้ที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
		- ระหว่างรอล้างต้องเหล้า 5 วัน ห้ามผู้หญิงไปค้างคืนนอกหมู่บ้าน ถ้ามีเหตุต้องไปค้างคืนจริงๆ ต้องทำพิธีขอสุมา (ใช้เหล้า+หมู ให้ธิดาเป็นผู้ทำพิธีให้) - เหล้าต้องครบ 5 วันจะเปิดเหล้ามาดูถ้าเหล้าดำทำพิธีต่อ หากไม่ดีขึ้นต้องเริ่มพิธีใหม่ในเดือนต่อไป หรือหากเดือนนั้นมีเหตุการณ์ไม่ดี เช่น สุริยุปราคา แผ่นดินไหว คนตายในหมู่บ้านจะเลื่อนพิธีไปในเดือนถัดไปเช่นกัน - ถ้าเหล้าต้องดี จะเก็บข้าวตอกอบที่ 2 โดยเอาข้าวมาหนึ่งเพื่อต้มเหล้า ประกาศปิดถนนเข้า-ออกหมู่บ้าน ธิโจะไปรอที่เสื่อบ้าน ระหว่างนั้นจะให้เยาวชน/วัยรุ่นผู้ชายไปตระเวนเก็บไก่แต่ละบ้านจนครบ (ส่วนใหญ่จะให้ทุกหลัง) หากเป็นหมู่บ้านไหนคนที่ต้องให้ไว้ล่วงหน้าโดยจะเวียนกันไปในแต่ละครั้ง - เมื่อรวบรวมครบจึงไปทำพิธีที่เสื่อบ้าน เครื่องเช่นหัวไก่ต้ม 1 คู่ เหล้าต้ม 1 ขวด จึงทำการเลี้ยงตาย - การเลี้ยงตาย "ไก่" จะใช้ "ขี้ไก่" นำเสียนไม่มาเสียบตะแคงถางกันถือว่า "ดี" ส่วนใหญ่จะดี หากไม่ดีจะเสียบหางจากไก่ที่ต้มด้วยกันในพิธีจนกว่าจะดี - การเลี้ยงตายจาก "หมู" จะใช้ "ดีหมู" สังเกตจากลักษณะของถุงดี ไม่แตก ไม่บวม ดูสภาพปกติ จึงจะถือว่า "ดี" - ชาวเมืองสงจากบ้านผู้ช่วยธิโจะโดยเยาวชน/วัยรุ่นผู้ชาย 2 คนขึ้นไป แล้วให้ธิโจะเลี้ยงร้อยจีจะละมีเสื่อบ้าน และจะไปหยาดเหล้าที่บ้านผู้ช่วยธิโจะ(ธิดา)โดยชาวบ้านจะร่วมไปหยาดเหล้าด้วย - หลังเสร็จพิธีจะเก็บขาไก่ประมาณ 20 ขา/เนื้อหมูไว้ให้คนที่ให้ข้าวมาหนึ่งแต่ไม่ได้มาร่วมพิธี ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องได้กิน		

เดือน	ประเพณี	รายละเอียด/ขั้นตอน	ผู้เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
กันยายน	12 เบ็ง (วันศีลใหญ่ ที่สุด ช่วงกลาง พรรษา)	- ทำพิธีให้คนที่เสียชีวิตไปแล้ว - ไปวัดทำบุญ ฟังธรรมะ	ทุกคนในหมู่บ้าน	คนที่ตายโหง ให้ทำพิธีนอก วัด
พฤศจิกายน	ลอยกระทง	- ไปวัดทำบุญ ฟังธรรมะ - ทำกระทง เพื่อเอาไปลอยบูชาพระแม่คงคาตอนกลางคืน	ทุกคนในหมู่บ้าน	ประเพณีเหมือนคนไทย ทั่วไป

ที่มา : จากการสอบถาม, กันยายน 2554

วิถีชีวิต

เพื่อเห็นข้อมูลพื้นฐานด้านการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ทั้งด้านการดูแลสุขภาพด้านอาหารการกิน ด้านการศึกษา ตลอดจนความเชื่อหรือข้อห้ามต่างๆ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ ผังวงจรชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เห็นการดำรงชีวิตในประเด็นต่างๆ ได้อย่างชัดเจนและครอบคลุม ซึ่งเครื่องมือที่ใช้บันทึกและรายละเอียดข้อมูลแสดงดังภาพที่ 9

ด้านสุขภาพ แบ่งการดูแลสุขภาพออกเป็น 2 ระบบ ได้แก่

➤ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

- แก้มเจ็บคอ ดื่นเข้าห้ามพูดกับใครให้ใช้เกลือตัวผู้(ลักษณะเกลือทรงยาวๆ) 3 เม็ดชงกับน้ำข้าวข้าวแล้วดื่มแก้มเจ็บคอ
- แก้มไอ ใช้ตะไคร้ นำไปหมกไฟ แขน้ำ แล้วดื่ม
- แก้มหวัดเด็กเล็กๆ ใช้ใบต่วนหลวง ใบค่างควา ก้อมกือดำ ตำรวมกันแล้วโปะกะหม่อมเด็ก
- แก้มไอแห้งๆ ดัดรากไม้เคียวป้อง เอาแก้วรองน้ำที่หยดจากรากกินแก้มไอ
- แก้มเจ็บท้องกระปิดกระปอย ให้ใช้มือซ้าย กลั้นหายใจเคียวอดฝรั่ง 3 ยอด เคี้ยวกิน
- แก้มไอมีเสมหะ น้ำไม้เหียง

➤ สมัยใหม่

- ซื้อยากินเอง ส่วนใหญ่เป็นยาสามัญประจำบ้าน เช่น ยาแก้ปวด ลดไข้ เป็นต้น
- ไปสถานพยาบาลแล้วแต่ความรุนแรงของอาการ ได้แก่ สถานีอนามัย หรือ โรงพยาบาล

ชาวบ้านยังมีความเชื่อด้านการรักษาสุขภาพโดยผสมผสานระหว่างการดูแลสุขภาพโดยภูมิปัญญาพื้นบ้านร่วมกับการรักษาแบบแผนปัจจุบัน ในอดีตเมื่อมีอาการเจ็บป่วยก็จะปฐมพยาบาลเบื้องต้นโดยอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านให้ทุเลาลง แต่หากยังไม่หายหรือมีอาการเจ็บป่วยที่รุนแรง ก็ต้องพึ่งสถานพยาบาลโดยแพทย์แผนปัจจุบัน ปัจจุบันเมื่อมีอาการเจ็บป่วย เด็กรุ่นใหม่มักนิยมรับประทานยาแผนปัจจุบันแทนการรักษาด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทั้งนี้ด้วยความสะดวก รวดเร็ว และด้วยความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านสุขภาพในคนรุ่นใหม่เริ่มเลือนหายไป

อย่างไรก็ตามพบว่าปัจจุบันบ้านหมู่ 2 ยังไม่มีโรงพยาบาล มีเพียงสถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน หากชาวบ้านเจ็บป่วยอาการสาหัสรุนแรงก็ต้องเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาลอำเภอแม่ฮ่อน โรงพยาบาลอำเภอสันกำแพง หรือโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่

ด้านอาหารการกิน

วิถีชีวิตด้านอาหารการกินค่อนข้างเรียบง่าย และมักไม่มีค่าใช้จ่าย เนื่องจากสามารถหาได้จากป่าธรรมชาติ และลำห้วยภายในหมู่บ้าน โดยผลผลิตที่ได้จากธรรมชาติก็จะหมุนเวียนตามช่วงฤดูกาลทำให้สามารถรับประทานได้ตลอดทั้งปี

- ส่วนใหญ่ปลูกผักสวนครัวไว้กินได้ ไว้รับประทานเอง เช่น ชিং ข่า ตะไคร้ มะกรูด มะนาว เป็นต้น

- สัตว์ป่า ของป่า เช่น หมูป่า ฟาน แลน อีเหิน ไก่ป่า กระรอก ไน้ กระต่ายป่า แจ้ เห็ด หน่อ ยังพอสามารถหาได้จากป่า
- สัตว์น้ำ เช่น ปลาแก้ง ปลาจาด ปลาปรุง กุ้งห้วย ปูรู (มีหางตัวเท่าฝ่ามือเหมือนตะพานน้ำ) กบจุก อีหุ้ม ปูจั่ว ก็ยังสามารถหามารับประทานได้จากลำห้วยในหมู่บ้าน

ด้านการศึกษา

เนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีศูนย์เด็กเล็กและไม่มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน เด็กเล็กๆ ในหมู่บ้านต้องเดินทางไปเรียนที่หมู่บ้านอื่น เช่น โรงเรียนบ้านห้วยบง หรือโรงเรียนบ้านแม่ตะไคร้ หรือส่วนหนึ่งจะไปเรียนที่โรงเรียนทาเหนือวิทยา ตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือโรงเรียนบ้านแม่ตะไคร้ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 หลังจากนั้นก็แยกย้ายไปเข้าโรงเรียนในตัวอำเภอหรือตัวจังหวัดตามความถนัด ความชอบ และกำลังทรัพย์ ของแต่ละคน เช่น

- โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย
- วิทยาลัยเทคนิค อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
- วิทยาลัยเกษตร จังหวัดลำพูน
- การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)

เนื่องด้วยเด็กนักเรียนในโรงเรียนทาเหนือวิทยา ส่วนใหญ่มาจากหลายหมู่บ้าน ซึ่งมีความหลากหลายในชนชาติ และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามโรงเรียนยังตระหนักถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเยาวชน จึงจัดให้มีหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นในโรงเรียน ได้แก่

- การสอนภาษาปกากะญอ
- การสอนด้านการเกษตร เช่น การเพาะเห็ดนางฟ้า การผลิตผักปลอดสารพิษ โดยเชิญเกษตรกรที่เก่งๆ ไปสอนนักเรียน
- ส่งเสริมความรู้ในอาชีพอื่นๆ เช่น การแกะสลักไม้ การประดิษฐ์ดอกไม้ โดยนักเรียนจะสอนกันเอง

ด้านความเชื่อหรือข้อห้าม

ด้วยบ้านหมู่ 2 ประกอบด้วย 3 หย่อมบ้าน ได้แก่ บ้านใหม่ดอนแก้ว บ้านห้วยน้ำดิบ และบ้านห้วยวังหลวง ซึ่งมีความผสมผสานในชาติพันธุ์และวัฒนธรรม โดยร้อยละ 56 เป็นชาวกระเหรี่ยง และที่เหลือร้อยละ 44 เป็นคนเมือง ดังนั้นจึงมีความหลากหลายในวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ ซึ่งพอจะสามารถยกตัวอย่างความเชื่อของชาวบ้านได้ ดังนี้

- ความเชื่อเกี่ยวกับป่า โดยเชื่อว่าในป่ามีผีป่าคอยอนุรักษ์ผืนป่าไว้ หากปีใดไม่มีคนเข้าไปบุกรุกป่าเลย ถือว่ามีป่าคุ้มครองป่าดีชาวบ้านก็จะมีการทำพิธีและทำบุญให้ผีป่า แต่หากปีใดมีคนบุกรุกเข้าไปตัดไม้ ทำลายป่า ปีนั้นก็จะเกิดอาเพศหรือเกิดสิ่งร้ายๆ ขึ้นในหมู่บ้านได้
- ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกิน ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีต่างๆ ได้แก่
 - หากมีพ่อ แม่ หรือเครือญาติเสียชีวิต สมาชิกในครอบครัวนั้นห้ามกินเนื้อวอก 1 ปี

- ลูกเขย-พ่อตา หรือ ลูกสะใภ้-แม่ผัว ห้ามกินเนื้อวอกตัวเดียวกัน เพราะจะวอก(โกหก)ใส่กัน
- เสียดห้ามกินปลาทั้ง
- เลี้ยงผีเรือน ในวันทำพิธีกรรมห้ามสมาชิกในครอบครัวกินไก่/หมูที่ซื้อมาจากที่อื่น หรือ ห้ามออกไปกินที่อื่น ให้กินเฉพาะในหมู่บ้านเท่านั้น โดยจะเรียงลำดับการกินเครื่องเช่นตามอายุ อาวุโส ในวันดังกล่าวห้ามไม่ให้มีการจ่ายเงิน(ไม่ให้เงินออกจากกระเป๋) และในระหว่างพิธีกรรมสมาชิกทุกคนต้องใส่ชุดประจำเผ่า

➤ ความเชื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิต

- หมูเกี้ยวตัวเมีย (หมูประจำตัว) ห้ามขาย ให้เลี้ยงไว้ประกอบพิธีกรรม แต่หากหมูเกี้ยวคลอดลูกเป็นตัวเมียหมดครอก หรือพิการ ถือว่าไม่ดีให้บอกคนนอกหมู่บ้านมาขโมยไปทั้งแม่และลูก
- ไก่เกี้ยว (ไก่ประจำตัว) ถ้าไขบนดิน ไขนอกรัง หรือ ไก่ตัวเมียขัน ไก่ตัวผู้ไม่ขัน ถือว่าไม่ดีแล้วให้ฆ่าเพื่อประกอบพิธีกรรม

ระบบฐานทรัพยากรธรรมชาติบ้านใหม่ดอนแก้ว

ลักษณะทางกายภาพบ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ 2 ประกอบไปด้วยบ้านใหม่ดอนแก้ว บ้านห้วยวังหลวง บ้านห้วยน้ำดิบ ซึ่งพื้นที่ส่วนเป็นพื้นที่ป่าไม้ รองลงมาเป็นนาข้าว พืชไร่และพืชสวน

บ้านห้วยน้ำดิบนั้นล้อมรอบไปด้วยพื้นที่เกษตรกรรม มีนาข้าว ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สวนเกษตรอินทรีย์ ใกล้เคียงหมู่บ้านเป็นที่ตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ โดยบริเวณใกล้กับศูนย์ฯ แม่ทามีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ ส่วนพื้นที่ป่าไม้จะล้อมรอบไปด้วยป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ทิศตะวันตกของหมู่บ้านติดกับป่าอนุรักษ์ห้วยน้ำดิบ ซึ่งบริเวณนี้มีอ่างเก็บน้ำอยู่ด้วย และมีน้ำจากลำน้ำห้วยขมิ้นไหลผ่านจนไปถึงบริเวณศูนย์ฯ แม่ทาเหนือไปบรรจบกับลำน้ำแม่ทา ถัดจากป่าอนุรักษ์ห้วยน้ำดิบออกไปทางทิศตะวันตกจะเป็นป่าใช้สอยและถัดออกไปก็จะเป็นป่าอนุรักษ์ โดยป่าทั้งสามที่กล่าวมานั้นจะมีลำน้ำห้วยขมิ้นไหลผ่านแบ่งพื้นที่กับป่า ออป. ส่วนทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านห้วยน้ำดิบจะติดกับบ้านห้วยวังหลวง บ้านห้วยวังหลวงนั้นจะมีพื้นที่ป่าใช้สอยอยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่ตั้งประปาภูเขา และมีลำน้ำห้วยวังหลวงแ่งขวาไหลผ่านไปบรรจบลำน้ำห้วยวังหลวงแ่งซ้ายที่บริเวณหมู่บ้าน ทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านจะติดกับป่าอนุรักษ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืช มีประปาภูเขาตั้งอยู่บริเวณนี้และลำน้ำห้วยวังหลวงแ่งซ้ายไหลผ่านไปบรรจบลำน้ำห้วยวังหลวงแ่งขวาบริเวณหมู่บ้านเช่นกัน ส่วนทางทิศเหนือจะเป็นพื้นที่ป่าใช้สอยซึ่งจะติดกับพื้นที่เกษตรกรรมของบ้านใหม่ดอนแก้ว และทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้านใกล้เคียงจะเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้านซึ่งติดกับป่าอนุรักษ์ของบ้านใหม่ดอนแก้วเช่นกัน ส่วนบ้านใหม่ดอนแก้วนั้นจะตั้งอยู่ทางทิศเหนือของบ้านห้วยน้ำดิบ พื้นที่รอบๆหมู่บ้านส่วนใหญ่ทำนาข้าว ข้าวโพดฝักอ่อนและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พืชสวนพืชไร่ และผักอินทรีย์ ทิศตะวันตกของหมู่บ้านเป็นป่าอนุรักษ์บ้านใหม่ดอนแก้วส่วนทางทิศตะวันตกและทิศใต้เป็นพื้นที่ป่า ออป. ซึ่งมีห้วยต้นยางไหลผ่าน ต้นน้ำห้วยต้นยางไหลมาจากป่าธรรมชาติซึ่งถัดออกไปทางทิศตะวันตกของป่า ออป. ส่วนทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านจะมีลำน้ำแม่ทาไหลผ่านซึ่งจะมีลำน้ำห้วยอีก 3 ลำน้ำไหลมาบรรจบกับลำน้ำแม่ทา คือ 1) ลำน้ำห้วยแม่ต่ง ไหลมาจากป่าอนุรักษ์บ้านใหม่ดอนแก้ว และมีประปาภูเขาตั้งอยู่ซึ่งจะไหลผ่านพื้นที่เกษตรกรรมมาบรรจบลำน้ำแม่ทา 2) ลำน้ำห้วยหมาบ้า ไหลมาจากทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านเช่นกันโดยไหลมาจากพื้นที่ป่าใช้สอยและป่าอนุรักษ์บ้านใหม่ดอนแก้ว ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน และ 3) ลำน้ำห้วยหมู ไหลมาจากทางทิศ

ตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ไหลมาจากป่าอนุรักษ์บ้านใหม่ดอนแก้วและไหลผ่านพื้นที่เกษตรกรรมมาบรรจบกับลำน้ำแม่ทา

2.1 ประวัติศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรในอดีตไม่มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน แต่อาศัยการจัดการตามจารีตประเพณีเป็นหลัก แต่ในช่วงระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมาชาวบ้านเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างเป็นระบบ มีการจัดตั้งกลุ่มดูแลรักษาป่าครั้งแรกในปี พ.ศ. 2532 ส่วนหนึ่งพัฒนามาจากคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นมาทำหน้าที่ดูแลต้นน้ำและระบบประปาภูเขาของหมู่บ้านขณะที่อีกส่วนหนึ่งพัฒนามาจากเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในการจัดการป่า

จากการทำประปาภูเขา มีการกันพื้นที่เขตบ้านห้วยวังหลวงด้านซ้ายประมาณ 500 ไร่ ซึ่งเป็นเขตต้นน้ำลำธารสำหรับการทำน้ำประปาภูเขาเพื่อเป็นเขตห้ามตัดไม้ แต่ยังมีกรณีอนุญาตให้มีการตัดไม้ได้และเก็บหาหน่อไม้ได้ จึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนตัดไม้ไผ่ขายเพื่อนำไปทำเป็นเครื่องจักรสาน ทำให้เกิดผลกระทบต่อลำห้วยเนื่องจากผู้ที่ตัดไม้มักจะเอาเศษไม้ไปกองอยู่บริเวณลำห้วยและมีชาวบ้านแกะหน่อไม้บริเวณใกล้กับแหล่งน้ำที่ใช้ทำน้ำประปาภูเขา จึงมีการทำข้อตกลงร่วมกันว่าห้ามมีการตัดไม้ได้และให้แกะหน่อไม้บริเวณที่ห่างจากแหล่งน้ำ นอกจากนั้นก็ยังมีการมีระเบียบอื่นๆ เพื่อรักษาลำน้ำซึ่งเป็นแหล่งน้ำประปา เช่น ไม่ให้หาปลาในบริเวณหนึ่งกิโลเมตร เพราะจะทำให้หน้า汛 ข้อตกลงเหล่านี้มีการบันทึกเอาไว้ สำหรับเขตบริเวณบ้านห้วยวังหลวงด้านขวาและบริเวณบ้านห้วยน้ำดิบถือเป็นเขตป่าใช้สอยที่อนุญาตให้มีการใช้ไม้ตามเงื่อนไขภายใต้กฎระเบียบที่ตกลงกันได้ และในปัจจุบันได้เพิ่มความเข้มงวด มีแบบฟอร์มการขอใช้ไม้ชัดเจน และได้ขยายเขตป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมมาสู่ห้วยน้ำดิบด้วย ในปัจจุบันชาวบ้านยังมีการประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีอยู่หลายอย่าง เช่น การเลี้ยงผีนา ปีละ 2 ครั้ง นอกจากนั้นยังมีการเลี้ยงผีฝ่าย ทุกๆ ฝ่าย การเลี้ยงผีน้ำซึ่งเริ่มทำในช่วงที่มีการทำระบบประปาภูเขาเข้ามา

ปัจจุบันบ้านหมู่ 2 มีการจัดสรรพื้นที่เพื่อประโยชน์ใช้สอยออกเป็น 7 ประเภท (ตารางที่ 1) พบว่า มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์มากที่สุดร้อยละ 70 ของพื้นที่บ้านหมู่ 2 ทั้งหมด รองลงมาประมาณร้อยละ 25 เป็นพื้นที่ป่าใช้สอย รองลงมาได้แก่ พื้นที่ไร่ถาวร พื้นที่สวน พื้นที่นา พื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่ป่าช้า ตามลำดับ

ตารางที่ 1: สัดส่วนการใช้ประโยชน์พื้นที่บ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ 2

การใช้พื้นที่	ขนาดพื้นที่ (ไร่)
1. ป่าอนุรักษ์	19,830
2. ป่าใช้สอย	7,441
3. พื้นที่ไร่ถาวร	588
4. พื้นที่สวน	257
5. พื้นที่นา	287
6. พื้นที่อยู่อาศัย	189
7. ป่าช้า	80
รวม	28,672

ที่มา : จากการสอบถาม, กันยายน 2554

ทั้งนี้เพื่อเห็นพัฒนาการและสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ ในพื้นที่บ้านหมู่ 2 ครอบคลุมทั้ง 3 หย่อมบ้านในภาพรวมได้ชัดเจนขึ้น จึงได้ไล่เรียงข้อมูลเหตุการณ์ต่างๆ ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านผ่านเครื่องมือ time line โดยสอบถามจากผู้ซึ่งเป็นตัวแทนทั้ง 3 หย่อมบ้าน ได้แก่

- 1) นายคำปัน อินไชยกุล
- 2) นายพุดผิงษ์ ตาหลวง
- 3) นางสาวสร้อยสุดา โปธาจุ่ม

ปี พ.ศ. 2443

- เริ่มตั้งหมู่บ้านใหม่ดอนแก้ว ช่วงนั้นสภาพพื้นที่ยังเป็นป่าดงดิบ ป่าไม้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากยังไม่มีกฎระเบียบในเรื่องของการใช้ทรัพยากรป่าไม้
- ด้านการคมนาคมค่อนข้างไม่ดีนัก ยังเป็นถนนทางเท้า เกวียน ไม่มีถนนลาดยางหรือถนนเสริมคอนกรีต

ปี พ.ศ. 2516

- มีการสัมปทานป่าเกิดขึ้นในพื้นที่ โดยบริษัทบอมเบย์เบอร์มา ซึ่งมีผลถึงปี พ.ศ. 2532 ทำให้มีการตัดไม้จากการสัมปทานป่าเป็นจำนวนมาก ในขณะเดียวกันก็มีการปลูกไม้ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ทดแทน ไม้ที่ถูกตัดจะถูกนำไปใช้เป็นไม้หมอนรองรถไฟ หรือเป็นวัตถุดิบป้อนอุตสาหกรรมเตาเผา เป็นต้น ทำให้เกิดการจ้างงานกับชาวบ้านในพื้นที่เนื่องจากการสัมปทานป่า

ปี พ.ศ. 2520

- โครงการพระราชดำริร่วมมือกับองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เข้ามาส่งเสริมการปลูกสวนป่าไม้โตเร็ว (ไม้ยูคาลิปตัส) ก่อให้เกิดไม้เพื่ออุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงจำนวนมาก เนื่องจากลดพื้นที่ป่าธรรมชาติ แต่เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ที่ตัดเพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปเนื้อไม้แทน

ปี พ.ศ. 2521

- ในหลวงเสด็จเยี่ยมบ้านสวนป่า (หมู่ 3) ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนั้นทางกรมชลประทานจึงได้เข้ามาช่วยเหลือพื้นที่โดยการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยขมิ้นขึ้น แต่ภายหลังพบว่าอ่างเก็บน้ำดังกล่าวใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มศักยภาพนัก เนื่องจากอ่างเก็บน้ำดังกล่าวไปกั้นลำน้ำสาขาห้วยขมิ้น ส่งผลให้ขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูร้อน

ปี พ.ศ. 2525

- เกิดการแยกบ้านห้วยวังหลวงออกจากบ้านห้วยน้ำดิบ เนื่องจากการขยายพื้นที่การเกษตรเพิ่มมากขึ้น

ปี พ.ศ. 2531

- มีการต่อประปาภูเขาเข้ามายังหมู่บ้าน....เพิ่มอีก 1 สาย

ปี พ.ศ. 2532

- เกิดปัญหาวิกฤตขาดแคลนน้ำ มีการก่อตั้งคณะกรรมการน้ำเพื่อดูแลและตั้งกฎระเบียบในการใช้น้ำ
- มีการสร้างประปาหมู่บ้านซึ่งเป็นประปาภูเขาต่อจากลำห้วย มีคณะกรรมการดูแลเป็นคณะเดียวกับกรรมการป่าไม้ที่มีการจัดตั้งขึ้นในปีเดียวกัน ทั้งนี้กรรมการจะถูกคัดเลือกมาจากคนในหมู่บ้าน เพื่อช่วยดูแลและควบคุมการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าไม้และแหล่งต้นน้ำลำธาร ให้คงความอุดมสมบูรณ์ทำให้เกิดความชุ่มชื้นในพื้นที่
- มีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้านเป็นปีแรก

ปี พ.ศ. 2536

- เริ่มทำแนวกันไฟบ้านหมู่ 4

- มูลนิธิโครงการหลวงได้เริ่มเข้ามาส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกแตงกวาญี่ปุ่น หน่อไม้ฝรั่ง พักทอง ถั่วเขียว ถั่วแขก โดยในช่วงนั้นสำนักงานศูนย์พัฒนาโครงการแม่ทาเหนือ ยังตั้งอยู่ที่บริเวณ ออป. ในปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2538

- เพิ่มประปาหมู่บ้านที่บ้านห้วยวังหลวงขึ้นอีก 1 แห่ง

ปี พ.ศ. 2542

- เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ ซึ่งจนถึงปัจจุบันยังไม่ได้แต่งตั้งเป็นอุทยานฯ เนื่องจากชาวบ้านคัดค้าน
- องค์การ SIF ได้เข้ามาสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มหนุ่มสาวสัมพันธ์ โดยมีพระอาจารย์เกียรติศักดิ์ เป็นผู้นำ โดยกลุ่มนี้มีหน้าที่หลักคือ เรียนรู้เรื่องป่าไม้ในพื้นที่ ศึกษาดูงานการจัดการพื้นที่ป่าไม้จากที่อื่น และเชื่อมโยงข้อมูลเรื่องป่าไม้ร่วมกัน ทั้งนี้ยังเป็นแกนนำในการร่วมกระบวนการเกี่ยวกับป่าชุมชน และมีการจัดเข้าค่ายเยาวชนเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องป่าไม้ โดยมีสมาชิก 2 หมู่บ้าน โดย 2 ใน 7 หย่อมบ้าน คือ บ้านห้วยน้ำดิบ และบ้านห้วยวังหลวง ส่งผลให้กลุ่มหนุ่มสาวยุคนั้นมาร่วมเป็น คณะทำงานองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ยุคแรก ซึ่งมีประมาณ 7-8 คนจากทั้งสิ้น 10 คน โดยก่อนหน้านี้ บ้านหมู่ 4 ได้ร่วมกับองค์การ SIF ดำเนินงานรณรงค์เกี่ยวกับวัฒนธรรม

ปี พ.ศ. 2543

- มีการทำแนวกันไฟเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน คือ เริ่มบ้านป่าจั่ว หมู่ 4 บ้านหมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 5 บ้านห้วยวังหลวง บ้านห้วยน้ำดิบ
- มีการสร้างถนนคอนกรีตเชื่อมโยงถนนทุกสายทั้งหมดในตำบล
- ตลอดจนการติดตั้งระบบไฟฟ้าทั้งตำบลในปีเดียวกัน
- มีการเพิ่มประปาภูเขาบ้านห้วยน้ำดิบ
- มีการออกระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อย่างชัดเจน โดยจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแล จำนวน 4 ชุด ได้แก่
 1. คณะกรรมการป่าไม้ ซึ่งมาจากตัวแทน 3 หย่อมบ้าน รวม 22 คน
 2. คณะกรรมการน้ำประปาภูเขา มี 13 คน จาก 3 หย่อมบ้าน
 3. คณะกรรมการแก้เหมือง แก้ฝาย มี 5 คน
 4. หมอдинอาสา 2 คน

ปี พ.ศ. 2547

- มีคณะทำงาน อบต. ยุคที่ 2 ซึ่งเกิดความร่วมมือกับกลุ่มเยาวชนในด้านต่างๆ ค่อนข้างดี

ปี พ.ศ. 2549

- มีการทำแนวกันไฟเชื่อมบ้านห้วยน้ำดิบ กับ บ้านห้วยบง หมู่ 3
- ในปีเดียวกัน หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ประธานมูลนิธิโครงการหลวง ทรงเสด็จมาเปิดงานมหกรรมทำแนวกันไฟแม่ทา บ้านห้วยวังหลวง
- มูลนิธิกระจกเงามาทำงานร่วมกับเยาวชนด้านป่าไม้ การทำฝายแม้ว มีการเข้าค่ายเยาวชน เน้นด้านทรัพยากรและด้านป่าไม้

- เชื่อมความสัมพันธ์เยาวชน 8 หย่อมบ้าน แต่มี 3 หย่อมบ้านไม่ได้เข้าร่วม คือ บ้านแม่ตระไคร้ บ้านใหม่ดอนแก้ว และบ้านสวนป่า โดยช่วงเวลาดังกล่าวเกิดข้อขัดแย้งกับกรมอุทยานฯ สาเหตุจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติซ้อนทับที่ทำกินของชาวบ้าน แต่ได้มีการแก้ปัญหาโดยการนำภาพถ่ายทางอากาศมาตรวจเช็คร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ จึงเกิดความร่วมมือที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพื้นที่ป่าดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการประกาศแต่งตั้งให้เป็นเขตอุทยานฯ

ปี พ.ศ. 2550

- เกิดกลุ่มนักสืบสายน้ำ จำนวน 18 -19 คน โดยสมาชิกประกอบด้วยกลุ่มเยาวชนจาก บ้านห้วยวังหลวง และบ้านห้วยน้ำดิบ จัดตั้งขึ้นเพื่อค้นหา และสืบว่ามีสัตว์อะไรอยู่ในน้ำที่ให้น้ำอุดมสมบูรณ์

ปี พ.ศ. 2551

- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ SDF เข้ามาส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง นำไปสู่ข้อบัญญัติตำบล เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- มีการเชื่อมแนวกันไฟระหว่าง บ้านหมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 4
- กรมพัฒนาที่ดินได้เข้ามาส่งเสริมหมอดินอาสา และการทำบ่อดิน เพื่อเก็บกักน้ำเพื่อการเกษตร

ปี พ.ศ. 2552

- มีการทำบ่อดินเพิ่มอีก 5 บ่อ โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน

ปี พ.ศ. 2553

- เมื่อวันที่ 16 เม.ย. 2553 เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ในป่าอนุรักษ์บ้านห้วยวังหลวง แต่ชาวบ้านช่วยกันดับไฟป่าได้ทัน
- เกิดปัญหาน้ำท่วมหนัก มีหน่วยงานจัดการต้นน้ำแม่ทา เข้ามาสนับสนุนงบประมาณด้านทรัพยากร
- ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือร่วมกับชาวบ้านส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เริ่ม 23 ราย จาก 150 หลังคาเรือน เนื่องจากปัญหาค่าปุ๋ย ค่ายา ราคาสูงมาก และภาวะสารเคมีตกค้าง

ปี พ.ศ. 2554 (ปีปัจจุบัน)

- เกิดปัญหาน้ำท่วม ซึ่งเริ่มเกิดรุนแรงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 สร้างความเสียหายกับพื้นที่เกษตรกรรม
- กรมพัฒนาที่ดินได้เข้ามาให้ชาวบ้านสมทบค่าทำบ่อดิน บ่อละ 2,500 บาท โดยได้จัดทำ 10 บ่อ และนำปูนโดโลไมท์มาแจกชาวบ้านในการบำรุงสภาพดิน จำนวน 5 ตันทั้งตำบล โดยมีหมอดินที่ช่วยให้คำแนะนำกับชาวบ้านเรื่องสภาพดิน และยังส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกถั่วพรางเพื่อปรับปรุงดิน
- ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือเอง ก็ได้ประสานศูนย์ปฏิบัติการพัฒนาที่ดินโครงการหลวง กรมพัฒนาที่ดิน เข้ามาช่วยเรื่องการปรับปรุงบำรุงดินโดยนำปูนโดโลไมท์มาแจกให้ชาวบ้านทั้งตำบล จำนวน 25 ตันเช่นกัน

2.2 ปฏิทินทรัพยากรจากป่าชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ 2

ตารางที่ 2: แสดงปฏิทินทรัพยากรจากป่าชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ 2

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์		รายละเอียด
		กิน	ขาย	ยา		มาก	น้อย	
พืชป่า								
1. เห็ดดิน (เห็ดหัวเห็ดโคน เห็ดหล่มแดง)	ป่าทั่วไป	/	/		ฤดูฝน (พ.ค.-ก.ย.)	/		
2. เห็ดลม เห็ดหัวเห็ดขอนไม้	ป่าทั่วไป	/	/		ฤดูหนาว	/		
3. เห็ดถอบ	ป่าทั่วไป	/	/		ปลายร้อนต้นฝน		/	เฉพาะปี 54 ที่มีปริมาณลดลง (หายาก)
4. หน่อไม้ (หน่อบก หน่อไร่)	ป่าทั่วไป	/	/		ฤดูฝน (พ.ค.-ก.ย.)	/		
5. บะขาม	ป่าดิบชื้น	/	/		ฤดูฝน	/		ต้มกิน
6. บะก้อ	ป่าทั่วไป	/	/		ฤดูฝน	/		คั่วกิน
7. มะขามป้อม	ป่าทั่วไป	/		/	ม.ค.		/	แก้อาเจียน
8. ส้มป่อย	ป่าทั่วไป	/	/		มี.ค.		/	ยอตกิน ผักใช้ตำหัว
9. มะกอกป่า	ป่าทั่วไป	/			ฤดูหนาว	/		ตำน้ำพริก
10. ปลีกกล้วย หยวกกล้วย	ป่าทั่วไป	/			ตลอดปี	/		
11. บอน	ป่าทั่วไป	/			ตลอดปี	/		ยอตกิน ต้นให้หมูกิน
12. เต่า	ลำห้วยทั่วไป	/			ตลอดปี	/		
13. ผักเหือด	ป่าทั่วไป	/	/		ฤดูหนาว		/	
14. มะแฟน	ป่าทั่วไป	/			ก.ย.		/	กินกับน้ำพริก
15. ผักป้อก้าตีเมย	ป่าทั่วไป	/	/		ต้นฝน	/		
16. ผักกูด ผักหนาม	ริมลำห้วย	/	/		ตลอดปี	/		
17. ผักปวยล่า	ดินดอน	/	/		ฤดูฝน		/	
18. ดอกอาว	ป่าทั่วไป	/	/		ฤดูฝน	/		กินยอ
19. หัวระแอน	ป่าทั่วไป	/	/		ส.ค. - ก.ย.		/	ขูดเอาหัว
20. หางหวาย	ป่าดิบชื้น	/	/		ตลอดปี		/	
		20	14	1		12	8	

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์		รายละเอียด
		กิน	ขาย	ยา		มาก	น้อย	
พืชสมุนไพร								
1. ไม้ฝาง	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี		/	แก้เจ็บหลัง เจ็บเอว
2. พญาเสือโคร่ง	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี		/	ยาชูกำลัง
3. มะแมก้า	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี		/	ยาชูกำลัง
4. มะเขือแจ้เครือ	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี		/	แก้เจ็บหลัง เจ็บเอว
5. มะขามป้อมดิน	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี	/		แก้เจ็บหลัง เจ็บเอว
6. เปลือกไม้เหียง	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี	/		แก้หวัด
7. กวาวเครือ	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี	/		ยาชูกำลัง
8. หนุ่ยดอกปล้อง	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี		/	แก้ไอ
9. สอสะพานควาย	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี		/	ยาชูกำลัง
10. รวงจืด	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี	/		แก้พิษตกค้าง
11. กวางเขายี่	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี		/	ยาชูกำลัง
12. โดไม่รู้ล้ม	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี	/		ยาชูกำลัง
13. มะตูม	ป่าทั่วไป			/	ตลอดปี		/	แก้ไอ
สัตว์ป่า								
1. กบห้วย	ลำห้วย	/			ตลอดปี		/	มีมากฤดู หนาว
2. อีปุม	ลำห้วย	/			ฤดูหนาว		/	
3. ผึ้ง ต่อ แตน	ป่าทั่วไป	/	/		เม.ย.		/	
4. ตัวงู	ป่าเขา	/			ฤดูฝน		/	
5. ไน้ (รด่วน)	ป่าบน ป่าเขา	/	/		ก.ย.		/	
6. หมูป่า	ป่าดิบชื้น	/	/		ตลอดปี		/	
7. ฟาน (แก้ง)	ป่าทั่วไป	/			ตลอดปี		/	
8. ไก่ป่า	ป่าทั่วไป	/			ตลอดปี	/		
9. นกป่า	ป่าทั่วไป	/			ตลอดปี		/	
10. ปลา(ซิว ก้าง พลวง)	ป่าทั่วไป	/			ตลอดปี		/	
11. หนู	ป่าทั่วไป	/			ตลอดปี		/	
12. นม	ป่าทั่วไป	/			ตลอดปี		/	
13. กระรอก	ป่าทั่วไป	/			ตลอดปี		/	

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์		รายละเอียด
		กิน	ขาย	ยา		มาก	น้อย	
14. แมงอีเก้น	ป่าทั่วไป	/			ตลอดปี		/	คล้ายกระรอก
15. อีเหิน แลน	ป่าทั่วไป	/	/		ตลอดปี		/	

ที่มา : จากการสอบถาม, กันยายน 2554

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว

รายได้ส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว ร้อยละ 90 มาจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร ทั้งรายได้ที่มาจากการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีรายได้นอกภาคเกษตรบ้าง เช่น การรับจ้างทั่วไป การค้าขายของชำในหมู่บ้าน การรับจ้างให้บริการด้านต่างๆ เช่น ตัดผม เสริมสวย ทอผ้า บริการซ่อมรถ ซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็มีรายจ่ายเพื่อการดำรงชีวิตของแต่ละครัวเรือนที่แตกต่างกันออกไป โดยสามารถจำแนกรายการด้านรายรับ และรายจ่ายของคนในชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้วผ่านเครื่องมือโง่ชีวิต

ตารางที่ 3: จำแนกรายรับและรายได้ของชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว

ภาคการเกษตร		นอกภาคการเกษตร	
รายรับ	รายจ่าย	รายรับ	รายจ่าย
การผลิตพืชเกษตร	การซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ ปุ๋ย ยา เคมี ค่าจ้าง ค่าเครื่องมือการเกษตร ค่าน้ำมันเครื่องยนต์ ค่าซ่อมบำรุงอุปกรณ์ต่างๆ ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าเช่าที่ดิน	การรับจ้างทั่วไป การเก็บหาของป่า การถักทอผ้า การปักเย็บผ้า บริการตัดผม บริการเสริมสวย ค้าขาย บริการซ่อมรถ รับราชการ	ค่าอาหารในครัวเรือน ค่าน้ำมันรถ ค่าเล่าเรียนบุตร ค่านมบุตร ค่ารักษาพยาบาล ค่าของใช้ภายในบ้าน ค่าเสื้อผ้า ค่าไฟฟ้า ค่าซ่อมรถ ค่าเครื่องดื่ม ค่าผ่อนชำระของใช้ต่างๆ ค่าภาษีสังคม ค่าเครื่องสำอาง ค่าห่วย
การเลี้ยงสัตว์	ค่าอาหารสัตว์		

ที่มา : จากการสอบถามผ่านเครื่องมือโง่ชีวิต, กันยายน 2554

ข้อมูลด้านรายจ่ายจากตารางที่ 5 สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในค่าใช้จ่ายด้านต่างๆ กล่าวคือ การทำการเกษตรหากต้องการให้มีผลผลิตดี ก็ย่อมต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร หากต้องการให้มีผลผลิตดีมีคุณภาพ ต้องหาซื้อเมล็ดพันธุ์ดี ต้องใส่ปุ๋ย ใส่ยา ในการบำรุง ซึ่งปัจจัยดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายซึ่งถือเป็นต้นทุนในการผลิตทั้งสิ้น ในขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตร จะพบว่าค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นหลายรายการมาก ซึ่งบางรายได้เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตโดยตรง (ปัจจัย 4) แต่บางรายการก็เป็นค่าใช้จ่ายที่

ฟุ่มเฟือย เช่น ค่าเครื่องสำอาง ค่าหอย เป็นต้น หากคนในชุมชนตระหนักถึงการลดการใช้จ่ายสิ่งฟุ่มเฟือยลง ก็จะสามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลงได้มาก อย่างไรก็ตามจากผลการวิเคราะห์เหตุแห่งรายจ่าย (ซึ่งอาจก่อให้เกิดหนี้สิน) จากคนในชุมชนกลุ่มหนึ่งให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะไว้ ตารางที่ 4

ตารางที่ 4: วิเคราะห์การลดรายจ่าย และการเพิ่มรายได้

การลดรายจ่าย	การเพิ่มรายได้
ลดการใช้จ่ายเคมี	การหาอาชีพเสริม(เลี้ยงกบ-ปลา การรับผ้ามาปักเพิ่ม)
ลดการซื้อหอย	เพิ่มมูลค่าของสินค้า เช่นเพิ่มลวดลายผ้าทอ
ลดค่าเครื่องดื่ม	แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร
ประหยัดไฟฟ้า(ลดการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า)	ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคและจำหน่ายในชุมชน
ลดการซื้อเครื่องสำอาง	
ลดการซื้อเสื้อผ้า	
ลดค่ากับข้าว	
เลิกการผ่อนของใช้ที่ไม่จำเป็น	

ที่มา : จากการสอบถามผ่านเครื่องมือเชิงชีวิต, กันยายน 2554

ระบบการผลิตทางการเกษตรบ้านใหม่ดอนแก้ว

ในอดีตชาวบ้านเริ่มทำมาหากินด้วยการทำไร่ ปลูกข้าวไร่ และปลูกพืชต่างๆ ผลผลิตส่วนใหญ่ขายเพื่อเอาไว้อบริโภค เช่น การปลูกฝ้ายเสริมเข้าไปในไร่ข้าวหลังจากที่ต้นข้าวโตแล้วและเก็บเกี่ยวแล้วก็จะเก็บฝ้ายมาปั่นและทอเสื้อผ้า เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นชาวบ้านเริ่มมีการบุกเบิกที่ดินในพื้นที่บริเวณที่น้ำจากลำห้วยไหลผ่านไม่ถึงจะทำสวนกล้วย สวนผลไม้ ที่อาศัยปริมาณน้ำฝน ในบริเวณพื้นที่บนดอนตามริมห้วยมีการปลูกเมี่ยงเพื่อบริโภคเป็นหลัก ในฤดูฝนพื้นที่บนดอนก็จะปลูกถั่ว ในฤดูแล้งมักปลูกข้าวโพด

3.1 พื้นที่การผลิตโดยภาพรวมของชุมชน หมู่ 2 บ้านใหม่ดอนแก้ว (ตามแผนที่การเกษตร)

พื้นที่ในการเพาะปลูกหลักอยู่ตามลำน้ำแม่ทา และสองฝั่งของลำห้วยย่อย ลำห้วยย่อยฝั่งซ้ายได้แก่ ห้วยหมู ห้วยหมาบ้า ห้วยแม่ต้า ห้วยวังหลวง ลำห้วยย่อยฝั่งขวาได้แก่ ห้วยโป่ง ห้วยต้นยาง ห้วยขมิ้น ห้วยน้ำดิบ สำหรับพื้นที่ลุ่มจะใช้ในการปลูกข้าวนาปี ช่วงเดือนมิถุนายน – พฤศจิกายน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อให้เห็นภาพรวมระบบการผลิตพืชของเกษตรกรบ้านหมู่ 2 คือ การวางแผนที่ดินทรัพยากรธรรมชาติ แสดงดังแผนภาพที่ 4 โดยสอบถามจากผู้รู้และตัวแทนจากทั้ง 3 หย่อมบ้าน ได้แก่

1) นางสาวณัฐมล ดาหลวง	บ้านห้วยน้ำดิบ
2) นางสาวรัชณี ปูเงิน	บ้านห้วยวังหลวง
3) นายศรีไช พรหมใจ	บ้านใหม่ดอนแก้ว

3.2 ระบบการปลูกพืชและภูมิปัญญาในการผลิต

ระบบการผลิตพืชในอดีต เป็นลักษณะการทำไร่หมุนเวียน แต่ปัจจุบันเป็นการใช้พื้นที่ซ้ำที่เดิม โดยหมุนเวียนพืชเกษตรแทน โดยเฉลี่ยมีการถือครองที่ดินครอบครัวละ 3 แปลง เป็นลักษณะการจับจอง และได้รับการจัดสรร ซึ่งแต่ละครอบครัวจะมีพื้นที่เกษตรเฉลี่ย 1-2 ไร่ต่อครัวเรือน การเลือกพืชและพื้นที่ปลูกพืชพิจารณาจากความเหมาะสมในการเพาะปลูก ความใกล้เคียง และทิศทางการไหลของแหล่งน้ำ

ชนิดพืชที่ปลูกในอดีตเป็นการปลูกเพื่อยังชีพ ได้แก่ การปลูกข้าวไร่บนที่ดอน มีการเก็บและคัดเลือกเมล็ดพันธุ์เอง เช่น ข้าวหอม ข้าวหล้า ข้าวกลีบขาง และข้าวขาว ซึ่งทั้งหมดเป็นพันธุ์ข้าวเหนียว ปัจจุบันไม่มีการปลูกข้าวไร่แล้ว คงเหลือเพียงการปลูกข้าวนาดำ พันธุ์สันป่าตอง 1 อย่างไรก็ตามยังคงมีการปลูกข้าวหอม (ข้าวไร่) อยู่บ้าง สำหรับพืชที่ปลูกเพื่อรายได้ ได้แก่ ถั่วลิสง ฝ้าย และยาสูบ เป็นต้น อย่างไรก็ตามปัจจุบันได้รับเปลี่ยนชนิดพืชและระบบการผลิตมาเป็นการปลูก ข้าวโพดฝักอ่อน ถั่วแขก ข้าวนา ข้าแดง ตระไคร้ ขมิ้นเหลือง ซึ่งปลูกทั้งในระบบเกษตรเคมีและระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งนอกจากการปลูกพืชเกษตรหลักเพื่อจำหน่ายแล้ว พื้นที่ว่างในแปลงมีการปลูกผักสวนครัวต่างๆ เช่น แตง ฟริก มะเขือ ผักพื้นเมืองต่างๆ เป็นต้น

เก็บข้อมูลโดยการสอบถามผ่านการใช้เครื่องมือปฏิทินการผลิตพืชในรอบปี แผนภาพแสดงภูมิปัญญาในการผลิตพืช ตลอดจนแผนภาพแสดงการใช้สารเคมีในการเกษตรพืชแต่ละชนิดที่ผลิตในบ้านหมู่ 2

3.2.1 ภูมิปัญญาในการผลิตพืช

- ความเชื่อและพิธีกรรมในการเพาะปลูก มีการบนบานผีเจ้าที่ก่อนการเพาะปลูก และมีการแก้บนด้วยการเลี้ยงผีเจ้าที่ หลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยพิธีแก้บนจะใช้เครื่องสักการะตามที่ได้สัญญาไว้ เช่น เหล้า ไก่ หมู เป็นต้น
- ระบบชลประทานมีเหมืองฝาย โดยมีแก้มือ/แก้มือ เป็นหัวหน้าเหมืองฝาย ผู้ใช้น้ำเป็นสมาชิกเหมืองฝาย โดยมีกิจกรรมสำคัญ เช่น การตีฝาย การลอกท้องฝาย ทำหลักฝาย ซึ่งจะมีพิธีกรรมเลี้ยงผีฝายด้วย
- การใช้แรงงานและเครื่องมือเพื่อการเพาะปลูก อดีตมีการใช้แรงงานสัตว์ เช่น การใช้ควายไถนา การใช้วัวควายลากเกวียน การใช้แรงงานคนในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว มีการลงแขกเอาแรงกับเพื่อนบ้านและญาติพี่น้อง การดำข้าวด้วยครกมองใช้แรงงานคนเหยียบ เครื่องมือในการเพาะปลูก เช่น จอบหรือขอบก มีด คันไถ เพือหรือคราด แอกควาย เป็นต้น
- ศัตรูพืชที่สำคัญและการจัดการ ได้แก่ นก หนู กระรอก แมลงต่างๆ ซึ่งชาวบ้านใช้วิธีการป้องกันโดยการ ใช้หนูน้ใกลาเพื่อกันนกมากินข้าวในนา การกำจัด เช่น การใช้กับดักจับหนู(กะต๋ม) แ้วหรือบ่วงดักสัตว์ สัตว์เหล่านี้ชาวบ้านนิยมนำมาปรุงอาหารเป็นแหล่งโปรตีนในครัวเรือนได้อย่างดี

3.2.2 การใช้สารเคมีในการเกษตร

จากผลการตรวจสอบสารพิษตกค้างในเลือดของเกษตรกรบ้านหมู่ 2 ร้อยละ 80 พบสารพิษตกค้างในกระแสเลือด ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพ เช่น มีอาการแผลเรื้อรัง เกิดโรคระบบทางเดินอาหาร เป็นต้น

การปลูกข้าวโพดฝักอ่อนอดีตเป็นการผลิตโดยใช้สารเคมีทั้งหมด แต่ปัจจุบันในพื้นที่หมู่ 2 มีเกษตรกรเปลี่ยนมาใช้ในการผลิตภายใต้ระบบอินทรีย์คิดเป็นร้อยละ 20 ของเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนทั้งหมด จากการทำเวทีเกษตรกรให้ข้อคิดเห็นในเรื่องของปริมาณผลผลิตเปรียบเทียบความแตกต่างของระบบปลูกทั้งเคมีและอินทรีย์

ตารางที่ 6 : เปรียบเทียบการผลิตข้าวโพดฝักอ่อนระหว่างระบบเกษตรอินทรีย์และเคมี

ระบบการผลิต	อินทรีย์	เคมี
ปริมาณผลผลิต	ต่ำกว่าระบบเคมี ร้อยละ 50	
การใช้ปุ๋ย	ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ	ปุ๋ยเคมีสูตร 16-20-0, 46-0-0
ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยว	หนึ่งเดือน	1 สัปดาห์
ต้นทุนการผลิต	ต่ำ	สูง
ราคาผลผลิต	สูง	ต่ำ
การกำจัดวัชพืช	ใช้แรงงานคน	ใช้ยาฆ่าหญ้า
ขนาดพื้นที่ปลูก	ใช้พื้นที่น้อย	ใช้พื้นที่มาก
มีอาหารตามธรรมชาติ	มาก	น้อย
สุขภาพของเกษตรกร	สุขภาพดี	สุขภาพเสื่อมโทรม

ที่มา : จากการสอบถาม, กันยายน 2554

ชนิดพืช	พื้นที่ปลูก	เดือน												รายละเอียดการเพาะปลูก
		เดือน												
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
2. ถั่วแขก	ที่ดิน													การปลูกในที่ดิน ในรุ่นแรกการเตรียมพื้นที่ปลูกในช่วงต้นเดือน พ.ค. หลังจากปลูก 45-55 วัน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ยาวถึงปลายเดือน ก.ค. รุ่นที่ 2 เตรียมดินต่อจากรุ่นแรก สามารถปลูกได้ 2 รุ่น
	หลังนา													การปลูกหลังนา ในรุ่นแรกช่วงต้นเดือน พ.ย. หลังจากการทำนา โดยเตรียมดิน ทำการไถพรวนและขึ้นแปลง ใช้เวลา 55-60 วัน ก็สามารถเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตได้รุ่นแรกจะใช้เวลาปลูกนานเนื่องจากอากาศหนาวเย็น และสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ อีก 1 เดือน ส่วนในรุ่นที่ 2 เตรียมดินต่อจากรุ่นแรก การเก็บเกี่ยวภายใน 45-50 วัน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ไปถึงกลางเดือน เม.ย.
3. ข้าวนา														การเตรียมหว่านกล้าข้าว และการการเตรียมดินไถนาในช่วงต้นเดือน มิ.ย. เริ่มปลูกช่วงเดือน ก.ค. และสามารถเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน ต.ค.-พ.ย. ระยะเวลาประมาณ 120 วัน ใช้ปุ๋ยคอกเป็นส่วนใหญ่ ใช้ปุ๋ยยูเรียบ้างเล็กน้อย ใช้พันธุ์ข้าวเหนียวสันป่าตอง 1
4. ข้าวแดง														ปลูกในระบบอินทรีย์ เริ่มปลูกในเดือน พ.ค. และดูแลรักษาไปอีก 17 เดือน สามารถเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน ต.ค.ของปีถัดไป
5. ตระไคร้														ปลูกในระบบอินทรีย์ เริ่มปลูกในเดือน พ.ค. และดูแลรักษาไปอีก 9 เดือน สามารถเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน ก.พ.-เม.ย.

ชนิดพืช	พื้นที่ปลูก	เดือน												รายละเอียดการเพาะปลูก
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
6. ไม้เนื้อแข็ง														ปลูกในระบบอินทรีย์ เริ่มปลูกในเดือน พ.ค. และดูแลรักษาไปอีก 10 เดือน สามารถเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน มี.ค.-เม.ย.
7. กระเจี๊ยบเขียว														ปลูกในระบบอินทรีย์ เริ่มปลูกในเดือน พ.ค. สามารถเริ่มเก็บเกี่ยวประมาณ 45 วัน และเก็บผลผลิตได้ถึงปลายเดือน ก.ย.
8. ถั่วหวาน														ปลูกได้ตั้งแต่เดือน ต.ค. เป็นต้นไป โดยเฉพาะฤดูหนาว เริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตเมื่ออายุ 30 วันจนถึง ปลายเดือน พ.ย. และสามารถเตรียมปลูกถั่วหวานหลุมรุ่นที่สองใหม่ได้ในช่วงต้นเดือน พ.ย. ก็จากสามารถเก็บต่อเนื่องในต้นเดือน ธ.ค. ในพื้นที่สาม ก็สามารถปลูกในช่วงต้นเดือน ธ.ค. และเก็บผลผลิตได้ไปถึงปลายเดือน ม.ค.
9. แตงกวาญี่ปุ่น	ที่ดอน													การปลูกในที่ดอน สามารถปลูกได้ตลอดปี เริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ประมาณ 30 วัน และเก็บผลผลิตต่อเนื่องประมาณ 15 วัน สามารถปลูกต่อเนื่องได้ตลอดปีถ้ามีปัจจัยในการปลูกเพียงพอ ปลูกต่อเนื่องได้ถึง 8 รุ่น
	ที่นา													การปลูกหลังนา เริ่มปลูกช่วงต้นเดือน พ.ย. ช่วงเวลา ในแต่ละรุ่นประมาณ 45 วัน สามารถปลูกได้ประมาณ 4 รุ่น

ระบบหน่วยงานภายนอกและการบริการของภาครัฐ

การศึกษาข้อมูลระบบหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนชุมชนนั้น เพื่อให้เห็นถึงเครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรอิสระต่างๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานด้านต่างๆ ของชุมชน นอกจากนั้นยังรวมถึงการศึกษาด้านการบริการของภาครัฐ ซึ่งถือเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน โดยรวบรวมข้อมูลจากการสอบถามผู้รู้ซึ่งเป็นตัวแทนของทั้ง 3 หย่อมบ้าน ผ่านเครื่องมือลูกโป่งความเชื่อมโยง

5.1 ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

1) ถนน

เส้นทางคมนาคมที่ตัดผ่านบ้านใหม่ดอนแก้ว จะเป็นถนนสายหลักลาดยางมะตอย กรมทางหลวง และทางหลวงชนบท เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการสร้างและดูแล บำรุงซ่อมแซมเมื่อชำรุด ส่วนถนนที่ผ่านบ้านห้วยวังหลวง และบ้านห้วยน้ำดิบ จะดูแลโดย องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยสภาพถนนจะเป็นถนนคอนกรีตประมาณร้อยละ 80 อีกร้อยละ 20 เป็นถนนลูกรัง

2) ไฟฟ้า

ชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้ครบทั้ง 3 หย่อมบ้าน แต่หากบ้านใดไม่มีไฟฟ้าใช้ก็จะใช้วิธีขอพ่วงต่อกับบ้านที่มีมิเตอร์ไฟฟ้า ทั้งนี้จะเสียค่ามิเตอร์ไฟฟ้าประมาณ 700 บาท/มิเตอร์ ค่าเดินสายไฟจะขึ้นอยู่กับระยะทางที่เดินสายจากเสาไฟมายังบ้าน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะได้รับการยกเว้นค่าไฟ เพราะอัตราหน่วยการใช้ไฟฟ้าไม่ถึงตามที่ทางรัฐบาลกำหนด

3) น้ำดื่ม

ชาวบ้านบางบ้านยังซื้อน้ำกิน แต่ส่วนใหญ่จะบริโภคน้ำดื่มจากระบบประปาภูเขา โดยจะต่อท่อเก็บน้ำมาไว้ในถังเก็บน้ำของหมู่บ้านก่อนแล้วจึงจ่ายไปยังถังกรองน้ำ เพื่อปรับสภาพน้ำให้สะอาดและปลอดภัยต่อการบริโภค หลังจากนั้นค่อยต่อท่อแจกจ่ายไปยังตามบ้านต่างๆ โดยบ้านแต่ละหลังก็จะมีถังกรองรองรับอยู่ด้วย ทั้งนี้บางบ้าน (ส่วนน้อย) จะใช้วิธีต้มน้ำอีกทีก่อนกิน แต่บางบ้านก็จะกินน้ำที่ผ่านการกรองเลย ความเพียงพอและคุณภาพของน้ำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางธรรมชาติ หากน้ำไม่พอก็ต้องซื้อกิน

4) น้ำใช้

มาจากน้ำสายหลัก (น้ำแม่ทา) โดยจะมีปริมาณเพียงพอกับการใช้น้ำเป็นบางปี มีการกั้นลำน้ำสาขาเป็นอ่างเก็บน้ำจึงทำให้อ่างเก็บน้ำหลัก (ห้วยขมิ้น) มีน้ำไม่เพียงพอกับการอุปโภค

5) การศึกษา

➢ เด็กเล็ก

ในชุมชนไม่มีศูนย์เด็กเล็ก แต่จะมีศูนย์เด็กเล็กอยู่ที่บ้านแม่ตะไคร้ ตั้งอยู่บริเวณหน้า อบต. (บ้านใต้) เด็กเล็กบ้านใหม่ดอนแก้วก็ไปเรียนที่ศูนย์เด็กเล็กบ้านแม่ตะไคร้ (ใช้ระยะทาง 1 กิโลเมตร) โดยมีปริมาณครูประจำศูนย์เด็กเล็กจำนวน 3 คน

➤ **อนุบาล**

ในชุมชนไม่มีโรงเรียน แต่จะมีโรงเรียนทาเหนือวิทยา โดยสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงมัธยมศึกษา ปีที่ 3 และโรงเรียนบ้านแม่ตะไคร้ สอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ 6

➤ **มัธยมศึกษาตอนต้น**

การเรียนต่อมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนใหญ่จะเรียนต่อที่โรงเรียนทาเหนือวิทยา หรือลงไปเรียนที่โรงเรียนแม่อนนวิทยา

➤ **มัธยมศึกษาตอนปลาย**

การต่อมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถเรียนต่อที่โรงเรียนแม่อนนวิทยา โรงเรียนสันกำแพงวิทยาคม วิทยาลัยเทคนิคสันกำแพง หรือสามารถเรียนในสถาบันการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ได้เช่นกัน การเดินทางไปเรียน บางคนเดินทางไป – กลับ บางคนพักอยู่หอพัก

➤ **ปริญญาตรี**

เด็กนักเรียนส่วนใหญ่มักเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยปัจจุบันชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้วมีลูกหลานเรียนจบปริญญาตรีประมาณ 10 คน

6) สุขภาพ

ไม่มีโรงพยาบาลในชุมชน มีเพียงสถานอนามัยประจำหมู่บ้าน หากชาวบ้านมีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ส่วนใหญ่จะหาซื้อยามาฉีดยาประจำบ้านเอง หรือไปเอายาที่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หรือไปหาหมอที่สถานอนามัยในหมู่บ้าน (ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร) หากเจ็บป่วยมากจะไปหาหมอที่คลินิกในตัวอำเภอสันกำแพง หรือไปโรงพยาบาลแม่อนน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีบัตรประกันสุขภาพที่โรงพยาบาลแม่อนน นอกจากนี้ ทุกๆ สัปดาห์จะมีหมอจากโรงพยาบาลแม่อนนขึ้นมาตรวจสุขภาพให้ หากพบว่าชาวบ้านมีอาการเจ็บป่วยฉุกเฉินก็จะมีรถโรงพยาบาลมารับไปส่งโรงพยาบาลแม่อนน

7) ระบบเศรษฐกิจ

➤ **การซื้อ**

ในหมู่บ้านใหม่ดอนแก้วมีร้านค้าประมาณ 7 ร้าน แต่บ้านห้วยวังหลวงและบ้านห้วยน้ำดิบจะไม่มีร้านขายของชำ ปัจจุบันเริ่มมีรถเร่เข้ามาขายของชำในหมู่บ้าน ชาวบ้านบางบ้านจะออกไปซื้อของกาดนัด กาดสันกำแพง กาดหลวง หรือ BigC, Makro, Lotus ในตัวเมืองเชียงใหม่

➤ **การขาย**

- สินค้าเกษตรหลักของชาวบ้าน คือ ข้าวโพด โดยจะมีพ่อค้าคนกลางนำเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดมาให้ปลูกก่อนพอได้ผลผลิตแล้วก็จะมารับซื้อโดยหักต้นทุนค่าเมล็ดพันธุ์จากราคาที่รับซื้อ
- สำหรับโครงการหลวงเข้ามาส่งเสริมให้ปลูกแก้วแขก ถั่วเขม ข้าวโพด และรับซื้อผลผลิตไปจำหน่ายให้โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง
- บางบ้านจะเลี้ยงหมู เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา แต่ไม่ได้จำหน่าย เลี้ยงไว้บริโภคเองในครัวเรือน
- ด้านรายได้นอกภาคเกษตร ส่วนใหญ่เป็นการเย็บผ้าเพื่อจำหน่ายทั่วไป โดยหากเป็นโครงการตามพระราชดำริ ก็จะมีคนสั่งการผลิดมา สำหรับงานจักสานก็จะมีการทำไซดักปลา สุ่ม เป็นต้น

8) การรับข้อมูลข่าวสาร

- ชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยการทราบข้อมูลข่าวสารจากการดูโทรทัศน์ โดยใช้จานรับสัญญาณ มีการฟังวิทยุ หรืออ่านหนังสือพิมพ์บ้าง โดย อบต. จะจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านให้ (อยู่ที่ อบต.) มีการประกาศข่าวสารทางเสียงตามสายแยกตามหมู่บ้าน
- นอกจากนี้ยังมีบริการอินเทอร์เน็ตที่ อบต. หรือหากชาวบ้านสะดวกจะใช้อินเทอร์เน็ตเอง บางบ้านก็จะใช้ระบบแอร์การ์ด
- ในชุมชนไม่มีโทรศัพท์สาธารณะ ใช้โทรศัพท์บ้านโดยรับสัญญาณโดยใช้จาน แต่ปัจจุบันแทบทุกบ้านมักใช้โทรศัพท์มือถือ

9) อื่น ๆ

- มีแก๊สหุงต้มใช้เกือบทุกหลังคาเรือน
- บิมน้ำมันหลอด มีอยู่ที่บ้านใหม่ดอนแก้ว
- รถยนต์ บ้านใหม่ดอนแก้วมี 37 คัน บ้านห้วยวังหลวง 4 คัน บ้านห้วยน้ำดิบ 3 คัน
- ไม่มีรถประจำทาง

5.2 ผู้นำและกลุ่ม

1) ผู้นำทางธรรมชาติ

- ตั้งข้าว (ผู้นำทางประเพณี) มีทั้ง 3 หย่อมบ้าน
 - บ้านใหม่ดอนแก้ว ชื่อนายทอง กันตีมูล อายุ 70 กว่าปี
 - บ้านห้วยวังหลวง ชื่อนายกุย นกแล
 - บ้านห้วยน้ำดิบ ชื่อนายผัดแก้ว นกแล
- หัวหน้าหมวด หัวหน้าคุ้ม เป็นได้ทั้งชายและหญิง เมื่อมีประเพณีต่างหมู่บ้านจะเป็นตัวแทนเข้าร่วมงาน โดยไม่มีเงินเดือน และช่วยจัดการอำนวยความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น งานพัฒนาหมู่บ้าน หรืองานของกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

2) ผู้นำทางการ

- พ่อหลวงบ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ 2 คือ นายสำราญ อยู่ในวาระจนอายุ 60 ปี
- ผู้ช่วยบ้านใหม่ดอนแก้ว ชื่อนายคำปัน เป็นแพทย์ประจำตำบลด้วย
- ผู้ช่วยบ้านห้วยวังหลวง ชื่อ พุดมี
- ผู้ช่วยบ้านห้วยน้ำดิบ ชื่อ ผู้ช่วยพุดมีพงษ์
- มีเจ้าหน้าที่หรือสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน
 - บ้านใหม่ดอนแก้ว 1 คน ชื่อไพรวลย์
 - บ้านห้วยวังหลวง 1 คน ชื่อ บุญมิ่ง

- อาสสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำนวน 8 คน ได้รับการแต่งตั้งจาก อบต. โดยได้รับค่าตอบแทน เป็นเบี้ยเลี้ยง
 - บ้านใหม่ดอนแก้วมี 5 คน
 - บ้านห้วยวังหลวง 1 คน
 - บ้านห้วยน้ำดิบ 2 คน
- ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) มีจำนวน 8 คน ได้รับการแต่งตั้งจาก กรรมการปกครอง โดยพ่อหลวง จะทำการคัดเลือกก่อน
 - บ้านใหม่ดอนแก้วมี 6 คน
 - บ้านห้วยวังหลวง 1 คน
 - บ้านห้วยน้ำดิบ 1 คน
- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีจำนวน 15 คน
 - บ้านใหม่ดอนแก้ว มี 11 คน
 - บ้านห้วยวังหลวง มี 2 คน
 - บ้านห้วยน้ำดิบ มี 2 คน
- กรรมการหมู่บ้าน มีจำนวน 15 คน เป็นชาวบ้านใหม่ดอนแก้วทั้งหมดแต่งตั้งโดยทางอำเภอ ทั้งนี้มีหน้าที่ ช่วยงานในหมู่บ้านทุกอย่าง

3) กลุ่มทางการเงิน

3.1) กองทุนเงินล้าน (กทบ.)

- มีสมาชิก 88 คน รวมทั้ง 3 หย่อมบ้าน มีเงินทุนหมุนเวียนอยู่ประมาณ 1.44 ล้านบาท โดยเป็นเงินทุน 1.2 ล้านบาท และเงินออมสะสมทรัพย์ 0.24 ล้านบาท
- วงเงินกู้ ไม่เกิน 20,000 บาท อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 6 ต่อปี ต้องมีคนค้ำ 2 คน
- หากเป็นเงินออมให้ออมเดือนละ 30 บาท หรือ 360 บาท/ปี ให้อัตราดอกเบี้ยเงินออมร้อยละ 5 ต่อปี

3.2) กลุ่ม กขคจ.

- มีพ่อหลวงสำราญเป็นประธาน ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 47 คน
- มีเงินทุน 280,000 บาท โดยมีเงินออมปีแรกอยู่ที่ 5,000 บาท ไม่คิดดอกเบี้ยเงินกู้แต่คิดค่าบำรุงร้อยละ 2

3.3) กองทุนสะสมทรัพย์

- เริ่มก่อตั้งมาได้ประมาณ 10 เดือน (ธันวาคม 53 – กันยายน 54)
- มีเงินทุนอยู่ 210,000 บาท
- รับฝากเป็นรายบุคคลโดยไม่จำกัดวงเงิน โดยรับฝากวันที่ 5 ของทุกเดือน หากเป็นสมาชิก ฝากเงินระยะเวลา 1 - 6 เดือน จะได้ดอกเบี้ยร้อยละ 3 หากไม่เป็นสมาชิกจะให้ดอกเบี้ยร้อยละ 2
- หากจะกู้ต้องทำการรวมกลุ่มกู้โดยคิดดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 2

4) กลุ่มอาชีพ

4.1) กลุ่มชาวโพธิ์ผ่อง (เป็นกลุ่มของศุภนิมิต)

- ก่อตั้งเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2543 - 2544 มีสมาชิก 30 คน
- โดยได้เงินจากมูลนิธิศุภนิมิตมาก่อตั้งกลุ่มโดยให้เงินทุน 300,000 บาท แต่ต้องคืนเงินให้มูลนิธิฯ ภายใน 1 ปี ต่อมาได้ยืมเงิน อบต. อีก 20,000 บาท ซึ่งขณะนี้ได้ใช้คืนทั้งมูลนิธิฯ และ อบต. หหมดแล้ว
- ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียน 300,000 กว่าบาท
- มีการออมภายในกลุ่มโดยคิดดอกเบี้ยให้ และสามารถกู้ได้ไม่เกิน 20,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 7

4.2) กลุ่มชาวโพธิ์ของ อบต.

- เริ่มต้นก่อตั้งมีอยู่ 100,000 บาท ปัจจุบันมีอยู่ 205,550 บาท มีสมาชิกอยู่ 47 คน เงินออม 5,700 บาท

4.3) กลุ่มแม่บ้านออมทรัพย์

- บ้านใหม่ดอนแก้ว มีสมาชิกอยู่ 69 คน มีเงินทุนหมุนเวียนอยู่ 100,000 บาท มีเงินออม 50,000 บาท รวมอยู่ในเงินทุน โดยจะออมกันเดือนละ 30 บาท โดยมีภรรยาของพ่อหลวงสำราญเป็นประธานกลุ่ม
- บ้านห้วยน้ำดิบ มีสมาชิกอยู่ 28 คน เงินทุนหมุนเวียน 87,500 บาท
- บ้านห้วยวังหลวง มีสมาชิกอยู่ 29 คน เงินทุนหมุนเวียน 100,000 กว่าบาท

4.4) กลุ่มเกษตรกรทำสวน

- ได้ทำเป็นนิติบุคคลแล้ว โดยมีสมาชิกอยู่ 34 คน (รวมทั้ง 3 หย่อมบ้าน) เงินทุนหมุนเวียน 68,781 บาท เงินหุ้นมีอยู่ 13,400 บาท

4.5) กลุ่มปลูกผักอินทรีย์

- มีสมาชิกอยู่ 27 คน เงินทุนหมุนเวียนมีอยู่ 30,000 บาท เงินออม 27,000 บาท

สถานการณ์เกี่ยวกับกลุ่มทางการเงิน

มีความหลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่มอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มในอาชีพด้านการเกษตร มีทั้งการออมเงิน และการให้บริการเงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ เนื่องจากต้องใช้เป็นเงินทุนสำหรับประกอบอาชีพ

บางกลุ่มเช่น กลุ่มเกษตรกรทำสวน ได้ยกระดับกลุ่มทางการเงินเป็นนิติบุคคลที่มีการแต่งตั้งกรรมการดูแลก่อนเงินอย่างชัดเจน และมีการระดมทุนจากสมาชิกในลักษณะเงินหุ้น

5.3 ระบบทุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว (หมู่ 2)

➤ หน่วยงานที่ใกล้ชิดชุมชน (ให้ความช่วยเหลือบ่อยๆ)

1. องค์การบริหารส่วนตำบล
 - สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาหมู่บ้านด้านต่างๆ เช่น การสร้างถนน งบประมาณช่วยเหลือด้านสุขภาพ
2. โครงการหลวง
 - ส่งเสริมการเกษตร หรือการปลูกพืช
 - รับซื้อผลผลิตของเกษตรกร (รับซื้อเฉพาะผลผลิตที่อยู่ในโครงการผลิต)
 - อบรมการจัดทำปุ๋ยหมัก

- แจกวัสดุปรับปรุงดิน หรือเมล็ดพืชตระกูลถั่วเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน
- 3. กรมพัฒนาที่ดิน
 - สนับสนุนงบประมาณสร้างและซ่อมแซมถนน
 - สนับสนุนปุ๋ย
- 4. กรมชลประทาน
 - จัดสร้างอ่างกักเก็บน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค
- 5. สถานีอนามัย
 - ดูแลสุขภาพคนในชุมชน
 - ส่งเสริมสุขภาพ
- 6. อำเภอแม่ออน
 - สนับสนุนงบประมาณ (หน้าหนาว หน้าร้อน)
 - ออกตรวจพื้นที่

➤ หน่วยงานที่ทางไกลชุมชน

7. พัฒนาชุมชน
 - เฝ้าระวัง ป้องกัน รักษา โรคปากเปื่อยเท้าเปื่อย หรือโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ
 - จัดทำแผนหมู่บ้าน แผนชุมชน และช่วยสนับสนุนการตั้งกลุ่ม หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
8. หน่วยจัดการต้นน้ำ
 - สนับสนุนงบประมาณทำฝายแม้ว
 - เพาะกล้าไม้แจก
 - ส่งเสริมและสนับสนุนการทำแนวกันไฟ
 - สนับสนุนงบประมาณ ด้านสังคมทั่วไป
9. องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.)
 - สนับสนุนไม้เพื่อการก่อสร้างด้านต่างๆ ในชุมชน เช่น สร้างสะพาน เป็นต้น
 - สนับสนุนงบประมาณด้านงานสังคม ชุมชน
 - เป็นแหล่งจ้างงานในชุมชน
10. อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้
 - ส่งเสริมงานสังคม ช่วยสังคม ช่วยชุมชน เช่น ขอกำลังดีไม้ลากไม้ออก
 - จ้างงานในชุมชน ให้เข้าไปทำงานในหน่วยอุทยานฯ
 - ส่งเสริมให้ชาวบ้านช่วยดูแลป่า
11. หน่วยจัดการไฟป่า แม่ออนเหนือ
 - สนับสนุนงบประมาณทำแนวกันไฟ
 - ร่วมกิจกรรมภายในชุมชน
12. ปศุสัตว์ อำเภอ

- หมออาสา ผสมเทียมวัว
- ช่วยรักษาสัตว์
- สอนการผสมเทียม

13. โรงเรียน

- สนับสนุนด้านการศึกษา
- ร่วมกิจกรรมของชุมชน

5.4 ระบบทุน

➤ แหล่งทุนในระบบ

1. กองทุน กชคจ
2. กองทุนหมู่บ้าน
3. กลุ่มข้าวโพดฝักอ่อน
4. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.)
5. กลุ่มแม่บ้าน แล้วแต่สถานการณ์การเงิน มีการรวมกลุ่มเพื่อร่วมงานประเพณีสังคม ตัดชุดแม่บ้าน ให้บริการเช่าถ้วยช้อน อุปกรณ์งานบุญ งานวัดต่างๆ
6. บริษัทไฟแนนซ์ ให้บริการเกี่ยวกับการผ่อนรถหรือผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้า

➤ แหล่งทุนนอกระบบ

1. หยิบยืม พี่น้อง เครือญาติ
2. พ่อค้าคนกลาง โดยให้ปัจจัยการผลิต
3. ร้านค้า โดยให้ผ่อน โทรศัพท์ ตู้เย็น หรือ มือถือ

➤ เหตุแห่งหนี้ (เรียงลำดับ)

1. รายจ่ายเพื่อสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
2. รายจ่ายเพื่อการดำรงชีวิต
3. รายจ่ายเพื่อการศึกษา
4. รายจ่ายเพื่อการประกอบอาชีพ
5. รายจ่ายในสิ่งฟุ่มเฟือยต่าง
6. รายจ่ายด้านการดูแลสุขภาพ อนามัย

หมายเหตุ : มูลค่าหนี้สินของชาวบ้านส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 มีหนี้สินรวมกันทั้งหมดประมาณ 5 - 10 ล้านบาท

วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนและทุนชุมชนหมู่บ้านใหม่ดอนแก้ว

จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลชุมชนของหมู่บ้านใหม่ดอนแก้ว ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ สามารถวิเคราะห์ต้นทุนชุมชนในด้านต่างๆ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

สรุปสถานการณ์และปัญหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี

วิถีชีวิตมีการปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงค่อนข้างเร็ว เนื่องจากสภาพพื้นที่อยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอ และตัวจังหวัด เชียงใหม่มากนัก การคมนาคมค่อนข้างสะดวก สื่อต่างๆ เข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว จึงก่อให้เกิดการกลืนวัฒนธรรม โดยมีการรับเอาวัฒนธรรม ค่านิยมต่างๆ เข้าไปปรับใช้ค่อนข้างรวดเร็ว

เยาวชนชนเผ่ารุ่นหลัง อาจไม่เคร่งครัดในวิถีชีวิต วัฒนธรรม และคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ในชนชาติ เช่น การแต่งกาย ที่รับเอาวัฒนธรรมคนเมืองมาปรับใช้มากขึ้น

สรุปสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า

- ปี พ.ศ. 2515 มีการสัมปทานป่าเกิดขึ้นในพื้นที่ โดยบริษัทบอมเบย์เบอร์มา ซึ่งมีผลถึงปี พ.ศ. 2532 ทำให้มีการตัดไม้จากการสัมปทานป่าเป็นจำนวนมาก ในขณะเดียวกันก็มีการปลูกไม้ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ทดแทน ไม้ที่ถูกตัดจะถูกนำไปใช้เป็นไม้หมอนรองรถไฟ หรือเป็นวัตถุดิบป้อนอุตสาหกรรมเตาเผา เป็นต้น ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงจำนวนมาก เนื่องจากลดพื้นที่ป่าธรรมชาติ แต่เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ที่ตัดเพื่อป้อนโรงงาน อุตสาหกรรมแปรรูปเนื้อไม้แทน
- ปี พ.ศ. 2549 เกิดข้อขัดแย้งกับกรมอุทยานฯ สาเหตุจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติซ้อนทับที่ทำกินของชาวบ้าน แต่ได้มีการแก้ปัญหาโดยการนำภาพถ่ายทางอากาศมาตรวจเช็คร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ จึงเกิดความร่วมมือที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพื้นที่ป่าดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการประกาศแต่งตั้งให้เป็นเขตอุทยานฯ
- ปี พ.ศ. 2515 มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ SDF เข้ามาส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง นำไปสู่ข้อบัญญัติตำบล เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- เกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติในหมู่บ้านช่วงปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา ได้แก่ ไฟไหม้ในป่าอนุรักษ์บ้านห้วยวังหลวง และเกิดน้ำท่วมหนัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยอาจมีสาเหตุเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่าทำให้เกิดภาวะโลกร้อน ที่สร้างผลกระทบทางธรรมชาติไปทั่วโลกเช่นในปัจจุบัน
- ปี พ.ศ. 2554 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือร่วมกับชาวบ้านส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น แทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เริ่ม 23 ราย จาก 150 หลังคาเรือน เนื่องจากปัญหาค่าปุ๋ย ค่ายา ราคาสูงมาก และภาวะสารเคมีตกค้าง

สถานการณ์และปัญหาเกี่ยวกับระบบการผลิต

ระบบการผลิตพืชในอดีต เป็นลักษณะการทำไร่หมุนเวียน แต่ปัจจุบันเป็นการใช้พื้นที่ซ้ำที่เดิม โดยหมุนเวียนพืชเกษตรแทน ทำให้ดินเสื่อม

เครื่องมือ เครื่องมือทางการเกษตร ซึ่งในอดีตสามารถใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงช่วยในการทำการเกษตร แต่ปัจจุบันเยาวชนรุ่นหลัง ไม่รู้จัก และหลงลืม ภูมิปัญญาการใช้เครื่องมือเครื่องมือเหล่านี้ ซึ่งถือเป็นสถานการณ์การที่ผู้เฒ่าผู้แก่ค่อนข้างเป็นห่วง เพราะอยากให้เยาวชนรักษาและฟื้นฟูเครื่องมือ เครื่องมือเหล่านี้ขึ้นมาไม่ให้เลือนหายไป

จากสถานการณ์ด้านสุขภาพ โดยร้อยละ 80 ตรวจพบสารพิษตกค้างในกระแสเลือดของเกษตรกร ทำให้ปัจจุบันเกษตรกรเริ่มให้ความสำคัญโดยปรับเปลี่ยนการผลิตจากระบบเคมีมาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ โดยตระหนักถึงการลดต้นทุน การฟื้นฟูสภาพดิน และการดูแลสุขภาพผู้ผลิต

สถานการณ์และปัญหาด้านระบบเศรษฐกิจ

ด้วยการรับวัฒนธรรม ค่านิยม ของคนเมืองได้ง่ายและรวดเร็วทำให้เกิดค่านิยมในการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยมากขึ้น เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือโดยไม่จำเป็น การซื้อเครื่องสำอาง การซื้อเสื้อผ้าตามแฟชั่นที่เปลี่ยนไป หรือ การใช้เครื่องอำนวยความสะดวกที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นต่างๆ เมื่อวัฒนธรรมการบริโภคเปลี่ยนไป ระบบทุนนิยมจากภายนอกที่เข้ามาตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง สื่อต่างๆ รุกเข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป รายจ่ายมีมากขึ้นจากอดีต ซึ่งส่วนใหญ่ นอกจากเป็นเรื่องการศึกษาของลูกหลานแล้ว ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลให้รายจ่ายมีมากขึ้นเป็นทวีคูณ แต่ชุมชนนี้มีระบบการจัดการเรื่องการเงินอย่างมีระบบทำให้ ไม่ก่อให้เกิดภาวะหนี้เสียมากนัก ยังถือว่าสามารถจัดการระบบหมุนเวียนของเศรษฐกิจในชุมชนได้อยู่

สถานการณ์เกี่ยวกับกลุ่มทางการเงิน

พบว่าในชุมชนมีการรวมกลุ่มทางการเงินไม่มากนัก (เพียง 3 กลุ่ม) มีเงินหมุนเวียนรวมในหมู่บ้านประมาณ 2 ล้านบาท ซึ่งถือว่าค่อนข้างน้อยสำหรับสมาชิกในชุมชนกว่า 176 หลังคาเรือน (เฉลี่ยหมุนเวียนบ้านละหมื่นกว่าบาท)

กลุ่มการเงินแต่ละกลุ่มมีรูปแบบการบริหารจัดการ เงินกู้ และเงินออม แตกต่างกัน ทำให้ชาวบ้านเลือกเป็นสมาชิกได้ตามกำลังของตนเอง

พบว่าเมื่อเกิดการรวมกลุ่มทางการเงินในชุมชน อำนาจบริหารจัดการหรือควบคุมอัตราดอกเบี้ยต่างๆ ชุมชนสามารถกำหนดได้ โดยจะเห็นว่าทั้งอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ และเงินฝาก สมเหตุสมผลมากกว่าการให้บริการจากกลุ่มการเงินภายนอก เช่น ธนาคารพาณิชย์ทั่วไป เป็นต้น

มีการกำหนดเงื่อนไขการกู้และออมเงิน ตามมติที่ชุมชนซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

สถานการณ์เกี่ยวกับกลุ่มผู้นำ

มีความเท่าเทียมกันในบทบาทการเป็นผู้นำด้านต่างๆ ใน 3 หย่อมบ้าน ทั้งผู้นำทางธรรมชาติ และผู้นำทางการ สังเกตจากแต่ละบ้านจะมีการกระจายการเป็นผู้นำแต่ละประเภท ทำให้การบริหารจัดการของพอหลวงทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน

สมาชิกผู้นำในแต่ละกลุ่ม พบว่าบ้านใหม่ดอนแก้ว จะมีสัดส่วนสมาชิกค่อนข้างมากกว่าบ้านห้วย วังหลวง และบ้านห้วยน้ำดิบ ทั้งนี้เนื่องจาก บ้านใหม่ดอนแก้วมีจำนวนครัวเรือนมากที่สุด คือ 100 หลังคาเรือน ในขณะที่ บ้านห้วยน้ำดิบ มี 35 หลังคาเรือน และบ้านห้วยวังหลวงมี 41 หลังคาเรือน

กลุ่มผู้นำทางการค่อนข้างหลากหลาย ทั้งผู้นำด้านการเมืองการปกครอง ผู้นำด้านสาธารณสุข ขรบ. เป็นต้น

สถานการณ์และปัญหาเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

สภาพถนนบ้านห้วยวังหลวงและบ้านห้วยน้ำดิบ เป็นถนนคอนกรีตประมาณร้อยละ 80 อีกร้อยละ 20 ยังคงเป็นถนนลูกรังที่ค่อนข้างลำบากต่อการคมนาคม ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิภาพการดูแลด้านสวัสดิการและงบประมาณจาก อบต. ยังไม่เต็มที่

มีการกั้นลำนํ้าสาขาเป็นอ่างเก็บน้ำจึงทำให้อ่างเก็บน้ำหลัก (ห้วยขมิ้น) มีน้ำไม่เพียงพอกับการอุปโภค ความเพียงพอและคุณภาพของน้ำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางธรรมชาติ หากน้ำไม่พอก็จะต้องซื้อกิน

ยังขาดหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชน โดยสะท้อนจากในชุมชนไม่มีศูนย์เด็กเล็ก และไม่มีโรงเรียน

บ้านห้วยวังหลวงและบ้านห้วยน้ำดิบไม่มีร้านขายของชำในชุมชน ใช้วิธีซื้อของจากรถเร่ที่เข้ามาขายในหมู่บ้าน หรือ ปัจจุบันชาวบ้านบางบ้านนิยมออกไปซื้อของจากกาดนัด กาดสันกำแพง กาดหลวง หรือ BigC, Makro, Lotus ในตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนที่เป็นค่าใช้จ่ายด้านค่าขนส่ง ประกอบกับการลงมาซื้อของจากตัวเมือง อาจส่งผลให้เกิดการรับวัฒนธรรม ค่านิยมจากคนเมืองมากขึ้น

ปัจจุบันบางบ้าน มีการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร ซึ่งถือเป็นการช่องทางการสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้มากมาย แต่ในขณะเดียวกันการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ผิดประเภทก็อาจส่งผลเสียกับผู้รับได้ ทั้งนี้ต้องใช้วิจารณญาณ และต้องใช้ให้พอดี

ในชุมชนไม่มีโทรศัพท์สาธารณะ ให้โทรศัพท์บ้านโดยรับสัญญาณโดยใช้จาน แต่ปัจจุบันแทบทุกบ้านมักใช้โทรศัพท์มือถือ อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาเกี่ยวกับสัญญาณโทรศัพท์ที่ยังมีเครือข่ายสัญญาณไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่ โดยเฉพาะในศูนย์ฯ แม่ทาเหนือ

ไม่มีรถประจำทาง ชาวบ้านต้องใช้รถส่วนตัวในการเดินทาง ซึ่งอาจเป็นการตัดโอกาสสำหรับชาวบ้านที่ไม่มียานพาหนะเป็นของตนเอง

โอกาสของชุมชน

มีเยาวชนในหมู่บ้านจบการศึกษาระดับปริญญาตรีถึง 10 คน ซึ่งถือเป็นโอกาสหากลูกหลานกลับนำวิชา ความรู้ที่ร่ำเรียนกลับมาพัฒนาชุมชนของตนเอง

แม้ในชุมชนจะมีเพียงสถานีนามัย (ไม่มีโรงพยาบาล) แต่ก็ยังได้รับโอกาสที่หมอบจากโรงพยาบาลแม่อนเข้ามาตรวจสุขภาพชาวบ้านในชุมชนเป็นประจำทุกๆ สัปดาห์ หากพบปัญหาด้านสุขภาพรุนแรงก็สามารถแก้ไข ป้องกันได้ทันการณ์

บางบ้านจะเลี้ยงหมู เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา เพื่อบริโภคเองในครัวเรือนโดยไม่ได้นำมาขาย ทำให้เห็นถึงความมั่นคงทางด้านแหล่งอาหารโปรตีนที่ไม่ต้องหาซื้อ

บางรายมีรายได้เสริมนอกภาคเกษตร ได้แก่ การเย็บผ้า หรือการจักสาน เช่น ไซดักปลา สุ่ม เป็นต้น

ส่งเสริมการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โดยนอกจากการรับทราบข่าวสารจากสื่อหลักคือ โทรทัศน์ แล้วยังมีการฟังวิทยุ หรืออ่านหนังสือพิมพ์ โดย อบต. จะจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านให้ นอกจากนี้ยังจัดให้มีการประกาศข่าวสารทางเสียงตามสายแยกตามหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นการให้ข้อมูลข่าวสารทางตรงแก่ชาวบ้านอีกช่องทางหนึ่ง

สถานการณ์เกี่ยวกับระบบทุนจากหน่วยงานภายนอก

หน่วยงานที่เข้ามาให้การสนับสนุนและช่วยเหลือชุมชนนั้น มีหลากหลายหน่วยงาน ซึ่งมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ส่วนใหญ่จะสนับสนุนงบประมาณ สนับสนุนองค์ความรู้ และร่วมงานที่เกี่ยวข้องกับสังคม ชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภายนอกชุมชนนั้น ค่อนข้างครบวงจร ทั้งสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานภายในหมู่บ้าน เช่น ถนน อ่างเก็บน้ำ สนับสนุนด้านวิชาการ ให้ความรู้ คำแนะนำด้านการผลิตพืช การแจกปุ๋ยเพื่อเพิ่ม

คุณภาพผลผลิต และการรับซื้อผลผลิต การส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปรับปรุงบำรุงดินด้วยพืชตระกูลถั่ว ตลอดจนส่งเสริมการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

บทสรุปการวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์พบว่าบ้านใหม่ดอนแก้วมีศักยภาพและมีต้นทุนความเป็นชุมชนดั้งเดิมอยู่สูง วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมของชุมชนยังคงอยู่ รวมทั้งฐานทรัพยากรที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และยังมีต้นทุนด้านคน ผู้รู้ ภูมิปัญญา และการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง นับว่าเป็นต้นทุนชุมชนอันดี แต่ในขณะเดียวกัน ภายใต้กระแสโลก กระแสการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไปทำชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณี ระบบการผลิตและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ประเด็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในมิติต่างๆ ที่สะท้อนคุณค่า ความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนที่เลือนหายไป เป็นประเด็นสำคัญของความต้องการในการพัฒนาชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้วต่อไป เพราะชาวบ้านเชื่อว่าหากสามารถย้อนฟื้นคุณค่า วัฒนธรรม ประเพณี คงความเป็นชุมชนดั้งเดิมไว้ได้แล้วนั้นจะสามารถสร้างรากฐานการพัฒนาในด้านอื่นๆ ของชุมชนได้ต่อไป

ข้อมูลพื้นฐานบ้านห้วยยาบ หมู่ 5 ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่
1. บริบทของหมู่บ้าน
1.1 ความเป็นมาของหมู่บ้าน

ประวัติความเป็นมา บ้านห้วยยาบ เป็นชุมชนที่อพยพมาจากอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2450 พร้อมกับชาวปกากะญอบ้านห้วยบง บ้านปาม่วงและบ้านปางจัว เดิมมีประชากรประมาณ 17 หลังคาเรือน ครั้งแรกตั้งถิ่นฐานที่ห้วยแม่บอน ต.แม่ทา และย้ายมาที่ห้วยน้อย ตำบลแม่ทาเหนือ สำหรับชื่อบ้านห้วยยาบนั้น สันนิษฐานว่าตั้งชื่อตามลำห้วยที่ไหลผ่านหมู่บ้าน หรือชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่จำนวนมากในห้วยนี้ ชาวบ้านมักจะใช้เปลือกมาทำเป็นเชือกเพื่อล่ามวัว ควาย และสัตว์เลี้ยงอื่นๆ ไม้ยาบชอบขึ้นอยู่ตามเนินห้วย ชาวบ้านเรียกกันว่า "ซอพาเบะ" หรือตามภาษาท้องถิ่นหรือชาวพื้นราบเรียกกันว่าไม้ยาบ ฝ่ายปกครอง เกษียณและเสียชีวิตไปแล้ว 8 ท่าน ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้าน คือ นายสมบัติ บุญ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือ นายศรีนวล สุนาอ้าย นายทองดี อุดทา นายบุญเทียน อุดทา และนายจรินทร์ กองนำโชค ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน และเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน(ฮัก) คือนายอ้าย อุดทา ปัจจุบันอายุ 74 ปี

1.2 สภาพทั่วไป

1.2.1 ที่ตั้ง บ้านห้วยยาบ หมู่ที่ 5 ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่ฮ่อน ประมาณ 20 กิโลเมตร ห่างจากศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 40 กิโลเมตร

1.2.2 เนื้อที่ทั้งหมด เนื้อที่โดยประมาณทั้งหมู่บ้าน 9,000 ไร่ มีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ มีเขตติดต่อกับบ้านปางจัว
- ทิศใต้ มีเขตติดต่อกับตำบลแม่ทา
- ทิศตะวันออก มีเขตติดต่อกับเขตจังหวัดลำปาง
- ทิศตะวันตก มีเขตติดต่อกับตำบลออนใต้

1.2.3 จำนวนประชากร ทั้งหมด 202 คน เพศชาย 96 คน เพศหญิง 106 คน จำนวนครัวเรือน มี 48 หลังคาเรือน

1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านห้วยยาบตั้งอยู่ในเขต กิ่งอำเภอแม่ฮ่อน ส่วนใหญ่หมู่บ้านห้วยยาบจะเป็นภูเขา และเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตั้งอยู่ในเขตหุบเขา เป็นแนวยาวตามห้วย พื้นที่ในหมู่บ้านมีประมาณ 20 ไร่ มีห้วยไหลผ่าน 1 สาย คือ ห้วยยาบ และมีน้ำไหลผ่าน 1 สาย คือแม่น้ำแม่ทา ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 80 เมตร อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน การประกอบอาชีพ ชาวบ้านมีอาชีพทำนาปลูกข้าวตามฤดูกาล หน่าฝน และเสร็จจากการปลูกข้าวจะปลูกข้าวโพดฝักอ่อน และบางส่วนเข้าไปรับจ้างในเมือง และบางส่วนทำงานรับจ้างในหมู่บ้านใกล้เคียง

1.4 การนับถือศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ

ศาสนา ชาวบ้านนับถือศาสนาหลักมกกับการเลี้ยวผี แต่เวลาเลี้ยวผี จะไม่ให้หัวพระกัน การเลี้ยวผี 2 ลักษณะ คือ

1.4.1 ผีในครัวเรือน หรือผีในบ้าน เป็นเครือญาติทางยาย

1.4.2 ผีเจ้าที่เจ้าทาง หรือผีประจำหมู่บ้าน มีความเชื่อว่าดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน และดูแลข้าวในนา ทั้งดูแลสัตว์เลี้ยงให้ปลอดภัยจากขโมย เวลาเลี้ยวผีประจำหมู่บ้าน ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามา ในหมู่บ้าน ถ้าเข้ามาถือว่าผิดผี ผู้ละเมิดจะต้องเสียหมูและเหล้า ให้ชาวบ้านต้องเลี้ยวผีใหม่ คนในหมู่บ้านก็ห้ามออกไปนอกบ้าน

1.5 สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง

- เกษตรกรรม	47	ครัวเรือน
- รับจ้างรายวัน	5	คน
- รับจ้างมีเงินเดือน	10	คน
- ข้าราชการ ลูกจ้าง รัฐวิสาหกิจ	2	คน
- ร้านขายของชำ	1	แห่ง

1.6 สภาพสังคม

1.6.1 การศึกษา

- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน	1	แห่ง
--	---	------

1.6.2 สถาบันและองค์กรทางศาสนา

- วัด/สำนักสงฆ์	1	แห่ง
-----------------	---	------

1.6.3 การสาธารณสุข

- สถานอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน	1	แห่ง
- จำนวน อสม.	6	คน
- อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ	100	เปอร์เซ็นต์

1.6.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- อพปร.	4	คน
---------	---	----

1.7 การบริการพื้นฐาน

1.7.1 การคมนาคม

- ถนนลาดยาง	1	สาย
- ถนนลูกรัง	2	สาย
- ถนน คสล.	1	สาย

1.7.2 การโทรคมนาคม

- โทรศัพท์เคลื่อนที่	23	เครื่อง
- เสียตามสายหมู่บ้าน	1	แห่ง

1.7.3 การไฟฟ้า

- คราวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้	48	ครัวเรือน
--------------------------	----	-----------

1.7.4 แหล่งน้ำ

- ลำนน้ำ, ลำห้วย	2	สาย
- บึง, หนอง	2	แห่ง
- ฝาย	2	แห่ง
- บ่อน้ำตื้น	3	แห่ง
- ประปาภูเขา	1	แห่ง

1.8 ทรัพยากรธรรมชาติ / แหล่งท่องเที่ยว

เส้นทางเดินป่าชมธรรมชาติ

1.9 กลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน

- กลุ่ม แม่บ้าน	สมาชิก	30	คน
- กลุ่ม ผู้สูงอายุ	สมาชิก	17	คน
- กลุ่ม เยาวชน	สมาชิก	10	คน
- กลุ่ม กองทุนหมู่บ้าน	สมาชิก	63	คน
- กลุ่ม ออมทรัพย์	สมาชิก	40	คน
- กลุ่ม กองทุน กขคจ.	สมาชิก	-	คน
- กลุ่ม กรรมการป่า	สมาชิก	15	คน

1.10 อื่นๆ

- จำนวนคนที่อ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้	18	คน
- จำนวนคนพิการ	2	คน
- รายได้เฉลี่ย	32,498.76	บาท/คน/ปี
- รายรับจากบัญชีครัวเรือน	13,880.45	บาท/คน/ปี
- รายจ่ายจากบัญชีครัวเรือน	14,251.83	บาท/คน/ปี

ฐานระบบวิถีชีวิต และวัฒนธรรม

จากการประชุมกลุ่มย่อยของชาวบ้านห้วยยาบ สามารถสรุปช่วงเวลา รายละเอียดพิธีกรรม ของกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประเพณีหรือวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ข้อมูลจากผู้อาวุโสของหมู่บ้านและกลุ่มผู้นำ สามารถสรุปได้ตามตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนบ้ายห้วยยาบ

เดือน	ประเพณี	รายละเอียด/ขั้นตอน	ผู้ที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
กุมภาพันธ์ มีนาคม พฤศจิกายน	เลี้ยงผี เสือบ้าน	- จะทำช่วงต้นฤดูการผลิตจะให้เยาวชน/วัยรุ่นผู้ชาย 2 คนเดินเก็บข้าวสารแต่ละบ้านๆ ละ ครั้งลิตร์ (ยกเว้นบ้านคนเมือง 6 หลัง) เพื่อเอาไปคองเหล่า(คอง 5 วัน)ที่บ้านผู้ช่วยยอโค(ดิน)ระหว่างรอเหล่าคองเหล่า 5 วัน ห้ามผู้หญิงไปคางคินนอกหมู่บ้าน ถ้ามีเหตุต้องไปคางคินจริงๆ ต้องทำพิธีขอสุมาเหล่าคองครบ 5 วันจะเปิดเหล่ามาดูถ้าทำพิธีต่อ หากไม่จะต้องเริ่มพิธีใหม่ในเดือนต่อไป หรือหากเดือนนั้นมีเหตุการณ์ไม่ดี เช่น สุริยุปราคา แผ่นดินไหว คนตายในหมู่บ้านจะเลื่อนพิธีไปในเดือนถัดไปอีก - เหล้าคองดีจะเก็บข้าวตอกรอบที่ 2 โดยเอาข้าวมาหนึ่งเพื่อต้มเหล้า ประกาศปิดถนนเข้า-ออกหมู่บ้าน ยอโคจะโปรยที่เสือบ้าน ระหว่างนั้นจะให้เยาวชน/วัยรุ่นผู้ชายไปตะเวนเก็บไก่แต่ละบ้านจนครบ (ส่วนใหญ่จะให้ทุกหลัง) หากเป็นหมู่บ้านคนที่จะต้องให้ไว้ล่วงหน้าโดยจะเวียนกันไปในแต่ละครั้ง เมื่อรวบรวมครบจึงไปทำพิธีที่เสือบ้าน เครื่องเช่น ไหว้ ไก่ต้ม 1 คู่ เหล้าต้ม 1 ขวด จึงทำการเลี้ยงตาย - การเลี้ยงตาย “ไก่” จะใช้ “ซ้อปิกไก่” นำเสียนไม่มาเสียบทแยงถ้าตรงกันถือว่า “ดี” ส่วนใหญ่จะดี หากไม่ได้จะเสียนตายจากไก่ที่ต้มด้วยกันในพิธีจนกว่าจะดี - การเสียนตายจาก “หมู” จะใช้ “ดีหนู” สังเกตจากลักษณะของถุงดี ไม่แตก ไม่บวม ดูสภาพปกติ จึงจะถือว่า “ดี” - ชาวเมืองมาส่งจากบ้านผู้ช่วยยอโคโดยเยาวชน/วัยรุ่นผู้ชาย 2 คนขึ้นไป แล้วให้ออโคกินเรียบร้อยแล้วจะลาผีเสือบ้าน และจะไปหยาดเหล่าที่บ้านผู้ช่วยยอโค(ดิน)โดยชาวบ้านจะร่วมไปหยาดเหล่าด้วย - หลังเสร็จพิธีจะเก็บซากไก่ประมาณ 20 ซาก/เนื้อหมูไว้ให้คนที่ให้ข้าวมาหนึ่งแต่ไม่ได้มาร่วมพิธี ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องได้กิน	ปากาอะญอ ทุกคน (ยกเว้นคนเมือง)	- อีโคจะกำหนดวันในแต่ละเดือนหาวันที่ ฤกษ์ยามดีเท่านั้น - เลี้ยงไก่ 3 ปี เลี้ยงหมู 1 ปี วันเสือบ้านไป - เลี้ยงไก่ = ไก่ 1 คู่ตัวเมีย 1 ตัว ตัวผู้ 1 ตัว - เลี้ยงหมู = 1 ตัว เวียนกันแต่ละบ้านในแต่ละปี - คนเสียนตายได้มีคนดูได้ 2 คน คือ เหล้า และสมบัตินูพู - กรณีเสียนตายแล้วผลไม่ดีจริงให้ยกเลิกพิธีนี้ไป

เมษายน	ปีใหม่	เดือน เมษายน	ทุกคน	ทุกคน
สิงหาคม	เข้าพรรษา	เดือนสิงหาคม	ทุกคน	ทุกคน
มีนาคม	เลี้ยงผีขุนน้ำ	- พิธีทำดอนเข้า - เตรียมไก่/หมู ที่มีชีวิตอยู่ พร้อมสวดยาวดอก ดอกไม้ - เดินทางไปตักน้ำโดย "หมอยา" โดยจะมีคนเดินล่วงหน้าไปทางไว้ก่อนเพื่อสร้าง "หอพิธี" ส่วนใหญ่ทำบนต้นไม้ต้นเดิมจนกว่าต้นไม้นั้นจะตาย จึงจะเปลี่ยนต้น - ทำพิธีจะเชื้อดไก่/หมู ที่นำมาแล้วเอาเลือดไปทาแต่บริเวณหอพิธี โดยให้ "หนุ่มโสด" เป็นคน เชือดแล้วนำไปทา จากนั้นต้มไก่/หมูที่นำมา ทำเครื่องเซ่นเป็นไก่=1คู่ หากเป็น หมู=หัวหมู+เครื่องใน - ทำพิธีเซ่นไหว้ - เสริ่งพิธีจะทำกับข้าวกินพร้อมกัน ณ ที่ทำพิธี - ผู้หญิงทำพิธีร่วมได้	ทุกคน	- เลี้ยงไก่ 3 ปี เลี้ยงหมู 1 ปี วงสลับกันไป - จะทำพิธีช่วงทำแนวกันไฟ ทำปีละ 1 วัน เพื่อขอขมาต้นน้ำ - ระยะทาง 5 กิโลเมตร - ต้นดอนพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ ผีฝ่าย ผีโด่งเหมือนกัน แตกต่างเฉพาะการเลี้ยงผีขุนน้ำ ผู้ทำพิธีจะเป็นผู้ชายเท่านั้น ผู้หญิงไปร่วมได้ดูได้ แต่ทำพิธีไม่ได้
มิถุนายน	เลี้ยง ผีฝ่าย	พิธีกรรม ทำทุกอย่างเหมือนเลี้ยงผีขุนน้ำ	เฉพาะคนไข้ฝ่าย	- จะทำพิธีนี้ช่วงปลายฝนต้นหนาว - ต้นดอนพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ ผีฝ่าย ผีโด่งเหมือนกัน แตกต่างเฉพาะการเลี้ยงผีขุนน้ำ ผู้ทำพิธีจะเป็นผู้ชายเท่านั้น ผู้หญิงไปร่วมได้ดูได้ แต่ทำพิธีไม่ได้

กัณยาน	เสียงผู้ตั้ง (ทุ่งนา)	พิธีกรรม ทำทุกอย่างเหมือนเสียงผู้พ่นน้ำ	เฉพาะที่นา ตัวเอง	ขั้นตอนพิธีเสียงผู้พ่นน้ำ ฝ่ายผี ได้เหมือนกัน แตกต่างเฉพาะการ เสียงผู้พ่นน้ำผู้ทำพิธีจะเป็นผู้ชาย เท่านั้น ผู้หญิงไปร่วมได้ แต่ทำ พิธีไม่ได้
ทั้งปี	เสียง ผี ปู่ย่า	ทำเมื่อมีคนป่วยในบ้านจะใช้หมูหรือไก่ แล้วแต่บ้านนั้นๆ	เฉพาะบ้านที่ ป่วย	

ประเพณีวัฒนธรรมด้านสุขภาพ

ภูมิปัญญาในการรักษาการเจ็บป่วยของคนในชุมชน การดูแลหรือการเลี้ยงหาย มักจะทำเมื่อมีอาการเจ็บป่วยเพื่อจะสอบถามและหาแก้ไขให้ตรงจุด/ตรงสาเหตุ ตามความเชื่อมี 2 วิธีคือ

- การดูจากข้าวสาร ผู้ที่สามารถดูได้มี 2 คน คือ พ่ออ้าย-อีโค แม่ใส
- จากการจับชีพจร ผู้ที่สามารถดูได้มี 3 คน คือ พ่ออ้าย-อีโค พ่อลี บุญเลิศ

การรักษาด้วยการเป่าหัว มักจะทำกรณีที่มีอาการเป็นลม หรือ สลบ ผู้ที่ทำได้มี 3 คน คือ พ่ออ้าย-อีโค พ่อลี อ้ายด้วง การรักษาในแผนปัจจุบันคือซื้อยากินเองไปสถานื่อนามัยห้วยบง หากป่วยหนักจะไปโรงพยาบาล

ประเพณีวัฒนธรรมด้านอาหาร/การกิน

ปลูกข้าวนากินเอง หากไม่พอจะขอยืมคนที่มิข้าวเยอะ โดยจะใช้คืนเป็นข้าว ไม่นิยมซื้อข้าวกัน ปลูกผักกินเองเป็นส่วนใหญ่ เนื้อสัตว์มักจะกินช่วงเทศกาลมีการล้มสัตว์เลี้ยงในชุมชนและแจกจ่ายหรือจำหน่ายในชุมชน หรือหาซื้อตามตลาดในชุมชนอื่นหรือในเมือง อาหารจากป่าเช่นพืชผักหรือสัตว์ป่าจะหาตามฤดูกาล การล่าใช้ปืนยิงในป่า มีสัตว์บางชนิดเช่น บ่าง / ลิ่นเริ่มหายาก ไก่ป่ามีมากแต่ล่าได้ยาก

ประเพณีวัฒนธรรมด้านการศึกษา

- 20 ปีก่อนมีโรงเรียนในหมู่บ้านแต่นักเรียนน้อยจึงยุบรวม ย้ายไปห้วยบง
- อนุบาล 1 จะเรียนที่ อบต.
- รร.ทาเหนือวิทยา (อนุบาล 2- ม.3) เมื่อจบจะเข้าเรียนต่อในเมือง
- มีคนจบปริญญาเอก 1 คน
- ส่วนใหญ่เรียนไม่จบ
- มีการเรียน กศน.
- ภูมิปัญญา มีการสอนอยู่ แต่ไม่มีการบันทึกไว้
- ภาษาเขียนเคยมีการสอน แต่คนเรียนน้อย จึงล้มเลิกไป-รับวัฒนธรรมภายนอกมามาก

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ

- ห้ามตัดต้นไม้ ดังนี้ ต้นรัก ต้นตะเคียน ต้นไม้สองนาง ต้นไม้หางปลา มาทำบ้านหรือทำฟืนถือว่าไม่ดี
- ห้ามผู้หญิงทำพิธีกรรมบางอย่าง เช่น เลี้ยงผีขุนน้ำ
- ถ้ามีคนปลาเกอยาตายในหมู่บ้าน ห้ามกิน ปู ปลา กุ้ง และผลไม้บางอย่าง เช่น มะขามป้อม มะแฟน มะกร้อ เป็นต้น จนกว่าจะเสียศพ ปกติพิธีศพจะมี 3 วัน สำหรับเจ้าภาพงานศพจะห้ามกินต่ออีก 4 วัน จนกว่าจะครบ 7 วัน

ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่าไม้) บ้านห้วยยาบ หมู่ 5

2.1 สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านโดยใช้เครื่องมือทำแผนที่รอบนอก

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านห้วยยาบค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีการกำหนดพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้าน ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน พื้นที่ทำกินส่วนใหญ่อยู่ใกล้แนวลำห้วยยาบ และลำห้วยน้อย เป็นพื้นที่

ดอนสำหรับปลูกพืชเกษตร เช่นข้าวโพดฝักอ่อน ถั่วแขก เป็นต้น ส่วนพื้นที่นาเป็นผืนใหญ่ทอดยาวตามลำน้ำแม่ทา และห้วยแมจิก ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกปัจจุบันยังสามารถเพาะปลูกได้แต่ต้องมีการบำรุงดินมากขึ้น อัตราการใช้ปุ๋ยเคมีจะเพิ่มมากขึ้น แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยคอกจากมูลวัวเป็นหลัก ปัญหาด้านอุทกภัยมักจะเกิดประจำบริเวณที่ลุ่ม บริเวณฝายที่กั้นน้ำแม่ทา ทำให้คอสะพานขาดและเสาไฟฟ้าหักโค่น ที่นาถูกน้ำกัดเซาะและมีทรายมาทับถม

ประวัติศาสตร์ด้านต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านห้วยยาบ (ใช้เส้นเวลา)

การจัดการทรัพยากรในอดีตไม่มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน แต่อาศัยการจัดการตามจารีตประเพณีเป็นหลัก แต่ในช่วงระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมาชาวบ้านเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างเป็นระบบ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกให้ชาวบ้านได้มีการจัดตั้งกลุ่มดูแลรักษาป่าครั้งแรกในปี พ.ศ. 2532 ส่วนหนึ่งพัฒนามาจากคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นมาทำหน้าที่ดูแลต้นน้ำและระบบประปาภูเขาของหมู่บ้านขณะที่อีกส่วนหนึ่งพัฒนามาจากเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในการจัดการป่า อีกทั้งยังมีโครงการวิจัยหลายโครงการที่เข้าไปขับเคลื่อนงานในท้องถิ่น

ในปัจจุบันชาวบ้านยังมีการประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีอยู่หลายอย่าง เช่น การเลี้ยงผีนา ปีละ 2 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงผีฝ่าย ทุกๆ ฝ่าย การเลี้ยงผีน้ำซึ่งเริ่มทำในช่วงที่มีการทำระบบประปาภูเขาเข้ามา ทั้งนี้เพื่อเห็นพัฒนาการและสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ ในพื้นที่บ้านหมู่ 2 ครอบคลุมทั้ง 3 หย่อมบ้านในภาพรวมได้ชัดเจนขึ้น จึงได้ไต่เรียงข้อมูลเหตุการณ์ต่างๆ ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ปี พ.ศ. 2379

เริ่มตั้งหมู่บ้านห้วยยาบ ช่วงนั้นสภาพพื้นที่ยังเป็น ป่าไม้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากยังไม่มีกฎระเบียบในเรื่องของการใช้ทรัพยากรป่าไม้ ด้านการคมนาคมไม่ดีขึ้น ยังเป็นถนนทางเท้าเกวียน ไม่มีถนนลาดยางหรือถนนเสริมคอนกรีต

ปี พ.ศ. 2508

จำนวนบ้านเริ่มเพิ่มมากขึ้นและตั้งเป็นหมู่บ้าน ป่าไม้ยังสมบูรณ์อยู่ สามารถหาของป่าได้ และเกิดไฟป่าบ้าง มีการทำแนวกันไฟของหมู่บ้าน และการเพาะปลูกข้าวไร่เป็นหลัก

ปี พ.ศ. 2520

โครงการพระราชดำริร่วมมือกับองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เข้ามาส่งเสริมการปลูกสวนป่า ก่อให้เกิดไม้เพื่ออุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงจำนวนมาก เนื่องจากลดพื้นที่ป่าธรรมชาติ แต่เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ที่ตัดเพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปเนื้อไม้แทน

ปี พ.ศ. 2526

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จที่ ออ.ป.สวนป่าหลวงสันกำแพง ส่งเสริมให้ปลูกไม้โตเร็ว พวก ยูคาลิปตัส ต้นสัก

ปี พ.ศ. 2528

มีการสร้างประปาหมู่บ้านซึ่งเป็นประปาภูเขาต่อจากลำห้วยยาบ เริ่มมีการช่วยกันทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า เริ่มการเพาะปลูกถั่วลิสง

ปี พ.ศ. 2529

เริ่มมีการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนและข้าวไร่

ปี พ.ศ. 2530

โครงการหลวงร่วมกับกรมชลประทานสร้างอ่างเก็บน้ำแม่จิก

มีถนนคอนกรีตเข้าหมู่บ้าน

มีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้านเป็นปีแรก

ปี พ.ศ. 2538

มูลนิธิโครงการหลวงได้เริ่มเข้ามาส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกแดงกวาญูนุ่น แครอท ปลายเหียง ถั่วแขก การทำเกษตรอินทรีย์โดยใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยในช่วงนั้นสำนักงานศูนย์พัฒนาโครงการแม่ทาเหนือ ยังตั้งอยู่ที่บริเวณสำนักงานสวนป่าหลวงสันกำแพง ออ.ป. ในปัจจุบัน กรมป่าไม้เน้นการปลูกป่า

ปี พ.ศ. 2539

มีการกำหนดขอบเขตที่ดินระหว่างที่ทำกินและกำหนดเขตป่าชุมชน ป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ กรมป่าไม้เข้ามาแบ่งเขตที่ดิน แบ่งพื้นที่ทำกินและป่าชัดเจน มีป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน มีกรรมการป่าไม้หมู่บ้าน มีกฎกติกาชัดเจน ในปีนี้เกิดไฟไหม้ป่ารุนแรงมาก

ปี พ.ศ. 2543

มีการทำแนวกันไฟเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน คือ เริ่มบ้านปางจิว หมู่ 4 บ้านหมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 5 มีการสร้างถนนคอนกรีตเชื่อมโยงถนนทุกสายทั้งหมดในตำบล ตลอดจนการติดตั้งระบบไฟฟ้าทั้งตำบลในปีเดียวกัน

ปี พ.ศ. 2547- 2548

เกิดน้ำท่วมและดินโคลนถล่มอย่างหนัก ทำให้ผลผลิตการเกษตรเสียหาย ถนนและไฟฟ้าถูกตัดขาด

ปี พ.ศ. 2550

พัฒนาที่ดินเข้ามาขอปล่อยให้เกษตรกรเลี้ยงปลา

ปี พ.ศ. 2551-52

กรมพัฒนาที่ดินได้เข้ามาส่งเสริมหมอดินอาสา และการทำบ่อดิน เพื่อเก็บกักน้ำเพื่อการเกษตร

ปี พ.ศ. 2553

เกิดปัญหาน้ำท่วมหนัก มีหน่วยงานจัดการต้นน้ำแม่ทา เข้ามาสนับสนุนงบประมาณด้านทรัพยากร ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือร่วมกับชาวบ้านส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เนื่องจากค่าปุ๋ย ค่ายา ราคาสูงมาก และภาวะสารเคมีตกค้าง

ปี พ.ศ. 2554 (ปีปัจจุบัน)

เกิดปัญหาน้ำท่วม ซึ่งเริ่มเกิดรุนแรงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 สร้างความเสียหายกับพื้นที่เกษตรกรรม ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือเอง ก็ได้ประสานศูนย์ปฏิบัติการพัฒนาที่ดินโครงการหลวง กรมพัฒนาที่ดิน เข้ามาช่วยเรื่องการปรับปรุงบำรุงดินโดยนำปุ๋ยโดโลไมท์มาแจกให้ชาวบ้าน ทั้งตำบล จำนวน 25 ตัน

2.3 ปฏิทินทรัพยากรจากป่า (ใช้เครื่องมือ FOCUS GROUP)

จากการประชุมกลุ่มย่อยกับชาวบ้านห้วยยาบ ที่มีประสบการณ์และมีองค์ความรู้ทางด้านพืชป่า สัตว์ป่า แมลงต่างๆ สมุนไพรและภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถสรุปดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนบ้านห้วยยาบ

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์ปัจจุบัน		รายละเอียด
		กิน	ขาย	รักษาโรค		มาก	น้อย	
พืชป่า								
21. หน่อไม้	ริมห้วยยาบ, ห้วยน้อย	/	/		ก.ย.-ต.ค.	/		หน่อไผ่ไร่, หน่อไผ่บง
22. เห็ด	ป่าใช้สอย, ป่าชุมชน	/	/		ก.ค.-ต.ค.			ปริมาณมากน้อยแล้วแต่ฝน(จู้ลู่,

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์ปัจจุบัน		รายละเอียด
		กิน	ขาย	รักษาโรค		มาก	น้อย	
								ถอบ, ลม, โคน, แดง, แทะ)
23. ผักหนาม	ตามห้วยไกล้ ๆ น้ำ	/			ทั้งปี	/		
24. บอนหอม	ตามห้วยไกล้ ๆ น้ำ	/			ทั้งปี			
25. เต่า	ในน้ำ	/	/		ฤดูหนาว		/	
26. ผักปิ้ง	ตามห้วยไกล้ ๆ น้ำ	/			ทั้งปี	/		
27. ขี้หิน	ติดก้อนหินในน้ำ	/			ฤดูแล้ง (เม.ย. - พ.ค.)		/	
28. ข่า, ขมิ้น	ป่าทั่วไป	/	/	/	ทั้งปี			ข่า แก้วเหี่ยว ขมิ้น แก้วโรค กระเพาะ
29. หัวระแอน	ป่าทั่วไป	/	/		ฤดูฝน (มิ.ย. - ต.ค.)	/		
30. หัวปลี	หุบห้วยน้อย	/	/		ทั้งปี	/		
31. บอนเต่า	ขอบห้วย	/			ต้นฝน	/		ลวกแล้วกินกับน้ำพริก
32. ผักปอก้า	ริมห้วย	/			ต้นฝน	/		
<u>สัตว์ป่า</u>								
1. นก	ป่าใช้สอย, ป่าชุมชน	/			ทั้งปี		/	(ขมิ้น, เอี้ยงดำ, กระปูด, สะเป้า, เป็ดน้ำ, เหยี่ยว)
2. หมูป่า	ป่าอนุรักษ์ และออกมามา	/			ทั้งปี	/		

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์ปัจจุบัน		รายละเอียด
		กิน	ขาย	รักษาโรค		มาก	น้อย	
	กินที่ป่าใช้สอย							
3. ตัวงกว้าง	ยอดดอย	/	/		ส.ค.-ต.ค.	/		
4. เก้ง	ป่าอนุรักษ์	/	/		ทั้งปี			
5. รด่ว่น	ป่าใช้สอย, ป่าไผ่ซาง	/	/		มิ.ย.-ก.ย.	/		
6. ตะกวด	ป่าอนุรักษ์, ป่าใช้สอย	/	/		มิ.ย.-ก.ย.		/	
7. นิ่ม	ป่าอนุรักษ์, ป่าใช้สอย		/		ทั้งปี		/	
8. กระรอก	ป่าอนุรักษ์, ป่าใช้สอย	/			ทั้งปี	/		
9. ลิง	ป่าอนุรักษ์, ป่าใช้สอย	/			ทั้งปี		/	
10. งู	ป่าทั่วไป	/	/		ทั้งปี	/		
11. ไนน์แจ้ เหมือนบ้าง	ป่าใช้สอย	/			ทั้งปี	/		
12. หนูไหว	ป่าใช้สอย	/	/		ทั้งปี	/		
13. กบป่า, อึ่ง	ลำห้วย	/	/		ต้นฝน	/		
14. ปู	ลำห้วย	/			ทั้งปี	/		
15. ต่อ, ผึ้ง, แตน	ป่าทั่วไป	/	/		ผึ้ง ต่อ แตน		/	(มี.ค.-เม.ย.) (ส.ค.), (ก.ย.)
16. ปลาแก้ง	ห้วย	/			ทั้งปี	/		
17. ลูกอี๊ด	ห้วย	/			เม.ย.-พ.ค.	/		
18. จู๋จี๋	ห้วย	/			ทั้งปี	/		
19. บ้างกะ	ป่าทั่วไป	/			ทั้งปี	/		
<u>สมุนไพรจากป่า</u>								
1. สะพายควาย	ป่าอนุรักษ์			/	ทั้งปี	/		ต้มกินแก้ปวดหลัง

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์ปัจจุบัน		รายละเอียด
		กิน	ขาย	รักษาโรค		มาก	น้อย	
								และเอว
2. มะเขือเจ้าเครือ	ป่าทั่วไป			/	ทั้งปี		/	ต้มกินแก้ปวดหลังและเอว
3. ควายหงาน	ป่าใช้สอย			/	ทั้งปี	/		ต้มกินแก้ปวดหลังและเอว
4. หญ้ากลองข้าว	ป่าทั่วไป			/		/		โรคเบาหวาน
5. โดไม้รู้ล้ม	ป่าใช้สอย			/		/		รากแก้ไอ ลำต้นใช้คองเหล้า
6. สะบัก	ป่าใช้สอย			/		/		ใช้ห่อ แก้วร้อนใน
7. หญ้ามือไว	ป่าใช้สอย			/		/		รักษาแผลสด
8. ไมยราบ	ป่าทั่วไป			/		/		แก้ไอ, ปวดประจำเดือน
9. มะขามป้อม(ดิน)	ป่าทั่วไป	/	/	/		/		แก้ไอ, กระหายน้ำ

ระบบการผลิตและเศรษฐกิจของชุมชนบ้านห้วยยาบ

วิถีชีวิตในระบบการผลิตของชุมชนบ้านห้วยยาบ (ใช้เครื่องมือ FOCUS GROUP)

เป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยง (ปกากะญอ) ชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายไม่มีความพิถีพิถันในการดำเนินชีวิตมากนัก มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความเสียสละรักชุมชนของตนอดีตชาวบ้านเลี้ยงชีพด้วยการ ปลูกข้าว อ้อย พริก ผักสวนครัวต่างๆในไร่ ปลูกฝ้ายไว้ทอผ้า การเก็บเปลือกกอกอขาย และต่อมามีพืชเศรษฐกิจที่ทำให้วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนไปก็คือ ยาสูบและข้าวโพดฝักอ่อน

จากวิวัฒนาการจากการผลิตเพื่อยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อพาณิชย์มากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตหรือรูปแบบในการดำรงชีวิตของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนไป กระบวนการผลิตพืชต่างๆ ต้องใช้ปัจจัยการผลิตที่เพิ่มมากขึ้น การใช้ที่ดินมีความเข้มข้นมากขึ้น สัดส่วนพื้นที่ดินเพื่อการเกษตรมีอัตราลดลงต่อประชากรทั้งหมู่บ้าน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สื่อสารต่างๆ สาธารณูปโภคต่างๆเริ่มพัฒนามากขึ้น ส่งผลต่อกระบวนการผลิตของเกษตรกรเป็นอย่างมาก ชุมชนบ้านห้วยยาบได้รับเทคโนโลยีการผลิตจาก นักส่งเสริมการเกษตร นักวิชาการเกษตรประจำตำบล เจ้าหน้าที่โครงการหลวง ประสบการณ์จากเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง และจากพ่อค้าที่เข้ามาในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งได้สรุป เป็นปฏิทินการผลิตพืชเกษตรของบ้านห้วยยาบ

พืชเกษตร	เดือน												รายละเอียดการปลูก
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
	- ให้นำฝนใช้พันธุ์เพื่อนเกษตร หน้าแล้งใช้พันธุ์โรบอได้												ปลูกในโรงเรือน) ใช้ยากำจัดวัชพืชเดียวกับปราสนิม
5. ทุกนี้	- 1,500 ต้น/ไร่ ผลผลิตต้นละ 2 กก.												ปลูกหลังทำนา ปลูก 55 วัน เก็บเกี่ยวอีก 1 เดือน
6. พืชผักสวนครัว													ต้นทุนต่ำกว่าแตงกวาญี่ปุ่น เพราะไม่ใช้พลาสติคคลุมแปลง และใช้ปุ๋ยไถ่น้อยกว่า
													มี พริก มะเขือ ผักกาด หึง ข่า

ภูมิปัญญาในการเพาะปลูก (ใช้เครื่องมือ FOCUS GROUP)

การเพาะปลูกของชุมชนบ้านห้วยยาบเป็นแบบไร่หมุนเวียน ครอบครัพละ 3 ที่ ทำกินที่ละ 1 ไร่/ปี จึงหมุนเวียนไปทำพื้นที่อื่น อดีตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ เช่น ข้าวไร่ (พันธุ์ข้าวพื้นเมือง คือ ข้าวลาย เป็นข้าวนาปี เมล็ดใหญ่ เปลือกกลาย ต้องเพาะปลูกให้ได้ 3 ปี ก่อน จึงจะมีการแบ่งปันเมล็ดพันธุ์) ผักต่างๆ (จะปลูกไปพร้อมๆ กับข้าวไร่ เพื่อเป็นอาหารระหว่างการดูแลข้าว และใช้เป็นพืชไล่/ล่อแมลง) แต่จะมีการผลิตต้นยาสูบเพื่อเอาไปขายด้วย แรงงานในครัวเรือน 5-6 คน นอกนั้นเป็นแรงงานจากสัตว์วัวควายใช้ลากเกวียน ควายใช้ไถนา จะคัดเลือกพื้นที่ตามความเชื่อบ้าง ตามความเหมาะสมบ้าง หรือตามความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่นั้นๆ ปัจจัยสำคัญในการเลือกใช้ที่ดินใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ลำห้วย น้ำฝน และระบบเหมืองฝาย มีความลาดชันไม่มากนัก ดินมีความอุดมสมบูรณ์สามารถปลูกพืชได้ดี การเดินทางเข้าพื้นที่ปลูกได้ง่าย ด้านความเชื่อ ช่วงก่อนเพาะปลูก จะมีการเลี้ยงผีฝ่าย/บนผิโนา ช่วงระหว่างการเพาะปลูกจะเลี้ยงผิโนาในช่วงข้าวตั้งท้อง และช่วงหลังการเพาะปลูกจะเลี้ยงผีฟางต่อข้าว ศัตรูพืชที่เป็นสัตว์ป่าขนาดเล็ก จะใช้เครื่องมือดักสัตว์ที่เรียกว่ากะดัมดักจับและเป็นแหล่งอาหารโปรตีนในครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ก็จะมีเสียม โถ แยม (แป้)

สภาพเศรษฐกิจของชุมชน (ใช้เครื่องมือการเฝ้าชีวิต)

การระดมความคิดของกลุ่มย่อยเพื่อหาที่มาของรายได้และรายจ่ายต่างๆของคนในชุมชนเพื่อการผลิตและการดำรงชีพของคนในชุมชนทั้งภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร สามารถสรุปได้ตามตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 การวิเคราะห์รายรับรายจ่ายของคนในชุมชนบ้านห้วยยาบ

รายรับ	รายจ่าย
ภาคการเกษตร 1. ปลูกพืช 2. เลี้ยงสัตว์	ภาคการเกษตร ค่าเมล็ดพันธุ์, ปุ๋ย ค่าน้ำมันรถต่างๆ ค่าจ้างแรงงาน ค่าอุปกรณ์การเกษตรต่างๆ ค่าอาหารสัตว์
นอกภาคการเกษตร 1. ค่าขาย 2. ขายของป่า 3. ขายผ้าทอมือ 4. รับจ้างทั่วไป	นอกภาคการเกษตร ค่าอาหาร ค่าของใช้ เครื่องสำอางค์ ค่ายารักษาโรค ค่ารักษาพยาบาลค่า เครื่องประดับ เสื้อผ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าไฟ ค่าน้ำดื่ม ค่าเล่าเรียน (เรียนฟรีแต่จ่ายเอง บางส่วน) ค่าอบายมุข เหล้า บุหรี่ หอย ไฟ... ค่าเที่ยว ค่าขนม ค่าทำบุญ ค่าภาษีสังคม งานบวช งานแต่ง.... ค่าผ่อน...

จากข้อมูลที่ได้จะเห็นว่าชุมชนบ้านห้วยยาบมีรายได้และรายจ่ายในการดำรงชีวิตเช่นกับทุกคนในสังคมนี้ แต่จะเห็นว่าจากการวิเคราะห์รายจ่ายยังมีคนในชุมชนสามารถที่จะลดรายจ่ายได้ เช่น การประหยัดไฟฟ้า การปรับวิถีชีวิตปลูกผักกินเอง ลด ละ เลิกอบายมุขต่างๆ ลดการใช้สารเคมี จัดทำบัญชีครัวเรือน และลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นลง ก็จะช่วยให้มีเงินเก็บมากขึ้น และจากการระดมความคิดของกลุ่มเพื่อการทางเพิ่มรายได้ เช่น การทำปุ๋ยหมักใช้เอง การปรับตัวให้ขยันมากขึ้นหาอาชีพเสริม การทอผ้า จักสาน และสร้างพฤติกรรมใหม่ให้มีการเก็บออมมากขึ้น

ฐานหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนจากภายนอก

ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

ถนน

เป็นคอนกรีตทั่วทั้งหมู่บ้าน โดยได้รับงบประมาณจาก อบต.สร้างให้ แต่เดิมนี้น้ำท่วมแล้วและ อบต.จะเวียนตามซ่อมถนนที่น้ำท่วมไปเรื่อย ๆ ถนนที่เป็นทางเข้าไปในสวนในไร่จะเป็นถนนลูกรัง หากเข้าฤดูฝนถนนบางเส้นจะมีดินสไลด์ลงมาขวางเส้นทาง

ไฟฟ้า

มีไฟฟ้าใช้เกือบทุกหลัง ชาวบ้านที่มีหม้อไฟเป็นของตัวเองคิดเป็น 70 % ของทั้งหมู่บ้าน จะเกิดปัญหาไฟฟ้าดับเฉพาะตอนที่มียาสูบ โดยครัวเรือนที่มีบ้านเลขที่ประมาณ 40 หลัง ไม่มีบ้านเลขที่ประมาณ 48 หลัง

น้ำดื่ม

ชาวบ้านจะใช้น้ำผ่านระบบประปาภูเขา จะมีแทงค์น้ำประจำหมู่บ้าน โดยจะจัดเก็บน้ำจากลำห้วยใกล้เคียงมาไว้ที่แทงค์น้ำประจำหมู่บ้านโดยผ่านการกรองด้วย แล้วจะปล่อยน้ำไปตามบ้าน อบต.จะมาสร้างที่กรองให้ โดยจะมีการตั้งกรรมการขึ้นมาเพื่อทำการล้างถังกรองน้ำของหมู่บ้านปีละ 1 ครั้ง แต่ละบ้านก็จะมีถังเก็บไว้ บางบ้านที่ดื่มน้ำกินคิดเป็นร้อยละ 20 บ้านที่ไม่ดื่มน้ำกินคิดเป็นร้อยละ 80

การรับข้อมูลข่าวสาร

ชาวบ้านจะรับรู้ข่าวสารโดยการอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ โดยทางโทรทัศน์นั้นชาวบ้านจะต้องมีจานรับสัญญาณ อินเทอร์เน็ต มีใช้ที่ อบต. และโทรศัพท์มือถือ

การศึกษา

ศูนย์เด็กเล็ก - ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้าม อบต. รับเลี้ยงเด็กตั้งแต่ 3 ขวบ ระยะทางจากศูนย์ฯ แม่ทาเหนือ ไป ศูนย์เด็กเล็กประมาณ 2 กิโลเมตร มีครูประจำศูนย์อยู่ 4 คน มีลูกหลานคนบ้านห้วยยาบเรียนอยู่ประมาณ 10 คน

มัธยมต้น - จะเป็นโรงเรียนทาเหนือวิทยา มีครูอยู่ 17-18 คน รับนักเรียนตั้งแต่ อนุบาล 2 – ม.ต้น มีนักเรียนประมาณ 200 คน และมีรถรับส่งนักเรียนด้วย

มัธยมปลาย - ส่วนมากชาวบ้านห้วยยาบจะเรียนต่อที่ โรงเรียนสันกำแพงวิทยาคม กศน. และวิทยาลัยเทคนิคสันกำแพง กศน. จะเรียนกันที่สถานีนอนมัย แต่ถ้าพ่อแม่มีฐานะหน่อยก็จะส่งลูกหลานไปเรียนในตัวเมือง

ปริญญาตรี - จะไปเรียนกันในตัวเมือง ชาวบ้านที่เรียนจบปริญญาตรีแล้ว มี 5 คน

สุขภาพ

เวลาป่วยนิด ๆ หน่อย ๆ ชาวบ้านก็จะไปหาหมอที่สถานีนอนมัยหมู่บ้าน หายากินเอง หาหมอเมือง หรือทำการเสี่ยงผี สถานีนอนมัยมีหมออยู่ 2 คน จากหมู่บ้านไปสถานีนอนมัยใช้ระยะทาง 5 กิโลเมตร บางทีหมอก็ไม่อยู่เพราะไปอบรม จึงไม่มีหมออยู่เลย แต่ปัจจุบันชาวบ้านจะไปหาหมอที่โรงพยาบาลแม่อนและโรงพยาบาลแม่ทา แต่ส่วนมากจะไปโรงพยาบาลแม่อนเพราะทุกคนจะมีบัตรทองอยู่ที่นั่นหรือบัตรประกันสังคม และทุกบ้านจะมียาสามัญประจำบ้าน

ระบบเศรษฐกิจ

การซื้อ

- ร้านค้าในหมู่บ้านมีอยู่ 2 ร้าน เป็นร้านขายของชำและขายกับข้าวด้วย
- จะมีรถขายกับข้าวมาขายภายในหมู่บ้าน
- บางทีจะไปซื้อของในตัวเมืองทั้งเชียงใหม่และลำพูน ที่เชียงใหม่จะไปซื้อที่กาดหลวง ที่ลำพูนก็จะซื้อที่ Big C
- มีตลาดนัดเขต อ.สันกำแพง
- มีร้านค้านอกหมู่บ้าน ที่บ้านม่อน บ้านป่าจั่ว บ้านห้วยทราย

การขาย

- สินค้าเกษตรจะขายให้โครงการหลวง โดยชาวบ้านจะเอามาส่งให้ศูนย์ฯ เอง
- จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อสินค้าทางการเกษตรถึงที่
- การทอดผ้าขาย ชาวบ้านจะไม่มีหน้าร้านตั้งขาย จะมีคนมารับซื้อถึงที่ โดยจะทอเก็บไว้ถ้ามีคนมาถามซื้อก็จะขาย
- งานจักสาน จะขายให้คนในและนอกหมู่บ้าน
- ไก่ หมู วัว ควาย จะเลี้ยงเป็นบางบ้าน โดยจะเลี้ยงไว้กินและขายในหมู่บ้าน และขายเพื่อใช้ในพิธีกรรม

การเดินทางและอื่น ๆ

- ชาวบ้านมีจักรยานยนต์เกือบทุกบ้าน
- ภายในหมู่บ้านมีบ้านที่มีรถยนต์ 8 คัน
- ชาวบ้านส่วนมากใช้แก๊สเกือบทุกบ้าน แต่จะมีบางบ้านยังใช้ฟืนอยู่
- มีโรงสี ตั้งอยู่ที่บ้านม่อน ต.แม่ทา

ผู้นำและกลุ่ม

5.2.1 ผู้นำทางธรรมชาติ ประกอบด้วย

- ฮีโค (หัวหน้าเผ่า) มีชื่อว่า นายอ้าย อุทา โดยจะเป็นผู้ทำพิธีมัดมือ พิธีขอมาต่าง ๆ เลี้ยงผีเสื้อบ้าน
- หมอพิธีกรรม มีชื่อนายศรี บุญ เป็นผู้ทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ
- การเลี้ยงผีนา เจ้าของที่นาจะทำพิธีเลี้ยงเอง

5.2.2 ผู้นำทางการ ประกอบด้วย

- พ่อหลวงบ้านห้วยยาบ ชื่อพ่อหลวงทองดี อุทา
- ผู้ช่วยพ่อหลวง มี 3 คน คือ นส.จันทนา, นายบุญเทียน, นายแสง
- สอบต. มี 2 คน คือ นายอนันต์ และ นายมานิตา
- ขรบ. มี 5 คน คือ นายทองดี, นายอุดร, นส.จันทนา, นายบุญเทียน, นายดวงดี
- อพปร. มี 2 คน คือ นายมงคล และ นายประเสริฐ แต่งตั้งโดย อบต.
- อสม. มี 4 คน คือ นส.จันทนา, นส.นงคราญ, นส.อำภา และ นายนพดล
- กรรมการหมู่บ้าน (นายอำเภอแต่งตั้ง) มีหน้าที่จัดทำประชาคม, แบบเสนอโครงการ

กลุ่มการเงิน ประกอบด้วย

กองทุนหมู่บ้าน(กทบ.)มีสมาชิก 65 คน จำนวนเงินกองทุน 1.3 ล้านบาท คิดดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อปี ตามระเบียบของกองทุน ต้องมีคนค้ำประกัน 2 คน มีนายบุญเทียนเป็นประธาน

กลุ่มออมทรัพย์ ชื่อกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ก่อตั้งมา 45 ปี มีสมาชิก 45 คน คิดดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อเดือน ออมเดือนละ 10 บาท โดยมีนายประจักษ์ศิลป์ เป็นประธาน

กลุ่มฉาบปูนกิจ ในหมู่บ้านจะเก็บค่าทำศพ บ้านละ 10 บาท มีสมาชิกประมาณ 200 คน ในตำบลจะเก็บค่าทำศพ คราวเรือนละ 20 บาท

5.2.4 กลุ่มอื่นๆ ประกอบด้วย

- กลุ่มเกษตรกร

- กลุ่มเยาวชน มีสมาชิกประมาณ 30 คน จะมีการประชุมกลุ่มก่อนการจัดงานในหมู่บ้าน เช่น ทำฝาย เก็บขยะ ปลูกป่า กีฬาหมู่บ้าน ร่วมพัฒนาหมู่บ้าน เข้าร่วมประเพณีวัฒนธรรม นิรันดร์เป็นประธานโดยมาจากการเลือกตั้ง

- กลุ่มแม่บ้าน มีสมาชิกประมาณ 40 คน นส.ประกายพฤกษ์เป็นประธาน มีหน้าที่เข้าร่วมกิจกรรมภายในหมู่บ้าน เช่น ทำอาหาร จัดงานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

- คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า สมาชิกเป็นทุกคนในหมู่บ้าน คณะกรรมการจะมีประมาณ 21 คน โดยมีนายพดลเป็นประธาน ค่าใช้จ่ายมาจากงบ อบต. โดยจะทำกิจกรรมปลูกป่า บวชป่า ทำแนวกันไฟ ถ้าบ้านไหนไม่ไปเข้าร่วมกิจกรรมจะโดนปรับบ้านละ 150 บ.

- กองทุนปุย ก่อตั้งตั้งแต่ปี 2551 มีจำนวนสมาชิกอยู่ 44 คน มีทุนอยู่ 200,000 บาท มาจาก งบ SML มี อบต. มานิตยเป็นประธาน มีกิจกรรมคือ กิจกรรมซื้อปุยราคาถูก

ระบบทุนจากหน่วยงานภายนอก

5.3.1 หน่วยงานที่ใกล้ชิด ได้แก่

5.3.1.1 อบต.

สนับสนุนงบประมาณ บุคลากรในการฝึกอบรมเรื่องต่างๆ ขอความอนุเคราะห์ให้มาช่วย อบต.ลงพื้นที่ทำข้อมูลแล้วนำเสนอข้อมูลงบประมาณให้หมู่บ้าน

5.3.2.2 สถานีอนามัย

ส่งเสริมสุขภาพ ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ/อนามัย

5.3.2.3 หน่วยจัดการต้นน้ำ

การปลูกป่า/งบประมาณจัดการเหมืองฝาย สนับสนุนต้นกล้า สนับสนุนงบประมาณทำ แนวกันไฟ

5.3.2.4 โครงการหลวง

ส่งเสริมอาชีพ/ให้ความรู้ทางด้านการเกษตร –การใช้สารเคมี ลงทุนเองแต่เอามาจำหน่าย ให้โครงการหลวง และมีการเอาปัจจัยการผลิตจากโครงการหลวง แล้วจะคืนหนี้เงินหลังการขาย

5.3.2 หน่วยงานอื่นที่มีการสนับสนุนบ้าง ได้แก่

5.3.2.1 องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

- สนับสนุนงบประมาณ เป็นครั้งคราว ตามที่ร้องขอ เวลาร้องขอ

5.3.2.2 อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้

- ให้งบเหมือนต้นน้ำ

5.3.2.3 พัฒนาชุมชน

- ให้ความรู้ชุมชน

5.3.2.4 เกษตรอำเภอ

- ให้ความรู้
- ปล่อยสัตว์ประมง/โรค

กลุ่มทุน

กลุ่มทุนในระบบ

1. กองทุนหมู่บ้าน / ร้อยละ 5 บาทต่อปี / คนค้า 2 คน / สมาชิก 65 คน / เงินทุน 1.3 ล้าน
2. ธกส. มีสมาชิก 50 % กู้ ธกส.
3. กลุ่มออมทรัพย์ / กู้ได้ตลอด สมาชิก 45 คน
4. กองทุน กยส. สำหรับกู้ยืม
5. สถาบันการเงิน / สินปรารถ / ใจกว้าง/นิ่ม

กลุ่มทุนนอกระบบ

1. นายทุนปล่อยกู้ประมาณ 2-3 คน ร้อยละ ประมาณ 5 บาท/เดือน
2. นอกหมู่บ้านดอกสูง
3. ญาติ หยิบยืม
4. ร้านค้าชุมชน ให้เชื่อ
5. พ่อค้าคนกลางให้ปัจจัยการผลิต
6. ร้านค้าภายนอกผ่อนรถ เครื่องใช้ไฟฟ้า (ดอกเบี้ยบวกราคาสินค้าไปแล้ว)

การวิเคราะห์สถานการณ์และทุนชุมชนบ้านห้วยยาบ

จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลชุมชนของหมู่บ้านห้วยยาบ ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่ สามารถวิเคราะห์ต้นทุนชุมชนในด้านต่างๆ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

สถานการณ์และปัญหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี

วิถีชีวิตมีการปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงค่อนข้างเร็ว เนื่องจากสภาพพื้นที่อยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอ และตัวจังหวัดเชียงใหม่มากนัก การคมนาคมค่อนข้างสะดวก สื่อต่างๆ เข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว จึงก่อให้เกิดการกลืนวัฒนธรรม โดยมีการรับเอาวัฒนธรรม ค่านิยมต่างๆ เข้าไปปรับใช้ค่อนข้างรวดเร็ว เยาวชนรุ่นหลัง อาจไม่เคร่งครัดในวิถีชีวิต วัฒนธรรม และคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ในชนชาติ เช่น การแต่งกาย ที่รับเอาวัฒนธรรมคนเมืองมาปรับใช้มากขึ้น

สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

พื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติบ้านหมู่ 5 ใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งพบว่ายังมีทรัพยากรทางด้านป่าไม้และน้ำค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีการแบ่งขอบเขตของป่าไม้ประเภทต่างๆ อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม พบว่าทรัพยากรด้านดินเริ่มมี

ปัญหา โดยปัจจุบันพบปัญหาสภาพดินเริ่มเสื่อมโทรมสาเหตุเกิดจากการใช้สารเคมีในพื้นที่การเกษตรเป็นเวลานานและการปลูกชนิดเดียวซ้ำพื้นที่เดิม

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากร

1. เกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติในหมู่บ้านช่วงปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา เกิดน้ำท่วมหนัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยอาจมีสาเหตุเกิดจากภาวะโลกร้อน ธรรมชาติเสียสมดุล ดินน้ำเริ่มมีปัญหา ที่สร้างผลกระทบทางธรรมชาติไปทั่วโลกเช่นในปัจจุบัน
2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือร่วมกับชาวบ้านส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น แทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ใช้การจัดการที่เข้มข้นมีการใช้สารเคมี เนื่องจากต้นทุนในการผลิตเช่น ค่าปุ๋ย ค่ายา ราคาสูงมาก และภาวะสารเคมีตกค้างในร่างกายเกษตรกร

สถานการณ์และปัญหาเกี่ยวกับระบบการผลิต

1. ระบบการผลิตพืชในอดีต เป็นลักษณะการทำไร่หมุนเวียน แต่ปัจจุบันเป็นการใช้พื้นที่ซ้ำที่เดิม โดยหมุนเวียนพืชเกษตรแทน ทำให้ดินเสื่อม การหาพืชเกษตรที่เหมาะสมและสร้างรายได้ที่ยั่งยืน
2. การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตมาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ โดยตระหนักถึงการลดต้นทุน การฟื้นฟูสภาพดิน และการดูแลสุขภาพผู้ผลิต
3. ปัจจัยภายนอกเรื่องของปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้น เช่น ปุ๋ย ยา สารเคมี เมล็ดพันธุ์ เป็นต้น
4. การวิเคราะห์การผลิต การเลือกพื้นที่ให้เหมาะสมเพื่อลดความเสียหายจากภัยตามธรรมชาติ

สถานการณ์และปัญหาเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ

ด้วยการรับวัฒนธรรม ค่านิยม ของคนเมืองได้ง่ายและรวดเร็วทำให้เกิดค่านิยมในการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยมากขึ้น เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือโดยไม่จำเป็น การซื้อเครื่องสำอาง การซื้อเสื้อผ้าตามแฟชั่นที่เปลี่ยนไป หรือ การใช้เครื่องอำนวยความสะดวกที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นต่างๆ

การวิเคราะห์หาเหตุแห่งหนี้ และเรียงลำดับความสำคัญดังนี้

1. เงินทุนด้านการประกอบอาชีพ
2. การศึกษา
3. งานสังคมประเพณี วัฒนธรรม ชื่นบ้านใหม่
4. อาหารการกิน
5. ของใช้ฟุ่มเฟือย เครื่องสำอาง สิ่งอำนวยความสะดวก
6. ค่ารักษาพยาบาล

จากการประเมิน ทุกหลังคาเรือนมีหนี้สิน และมูลค่านี้นับรวมทั้งหมู่บ้านโดยประมาณ มากกว่า 2.5 ล้านบาท

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว

จังหวัดเชียงใหม่

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว ได้ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 โดยเริ่มดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมด้าน ภาควิชาการเกษตร คือ ไม้ผล พืชผัก พืชไร่ ไม้ดอก และ ปศุสัตว์ เป็นลำดับแรก ต่อมาได้ทำการขยายผลการดำเนินงานไป ในด้านการส่งเสริมนอกภาควิชาการเกษตร จนสามารถดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พร้อมทั้งได้ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กันไป

ที่ตั้งและขอบเขตการปกครอง

ขนาดที่ตั้ง

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียวตั้งอยู่บริเวณหมู่บ้านใหม่สามัคคี หมู่ที่ 14 ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ในความรับผิดชอบประมาณ 48 ตารางกิโลเมตรหรือ 30,129 ไร่ทางด้านทิศเหนือติดต่อกับ สภามณฑลรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย (ศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศ, 2548 และพงษ์สันติและคณะ, 2552)

พื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียวซึ่งแบ่งตามเขตการปกครอง อยู่ในเขตตำบลเมืองนะ ทั้งหมด มีหมู่บ้าน ที่เป็นเขตส่งเสริมและพัฒนาอาชีพครอบคลุม 2 กลุ่มบ้าน คือ หมู่ที่ 12 และหมู่ที่ 14 ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน คือ

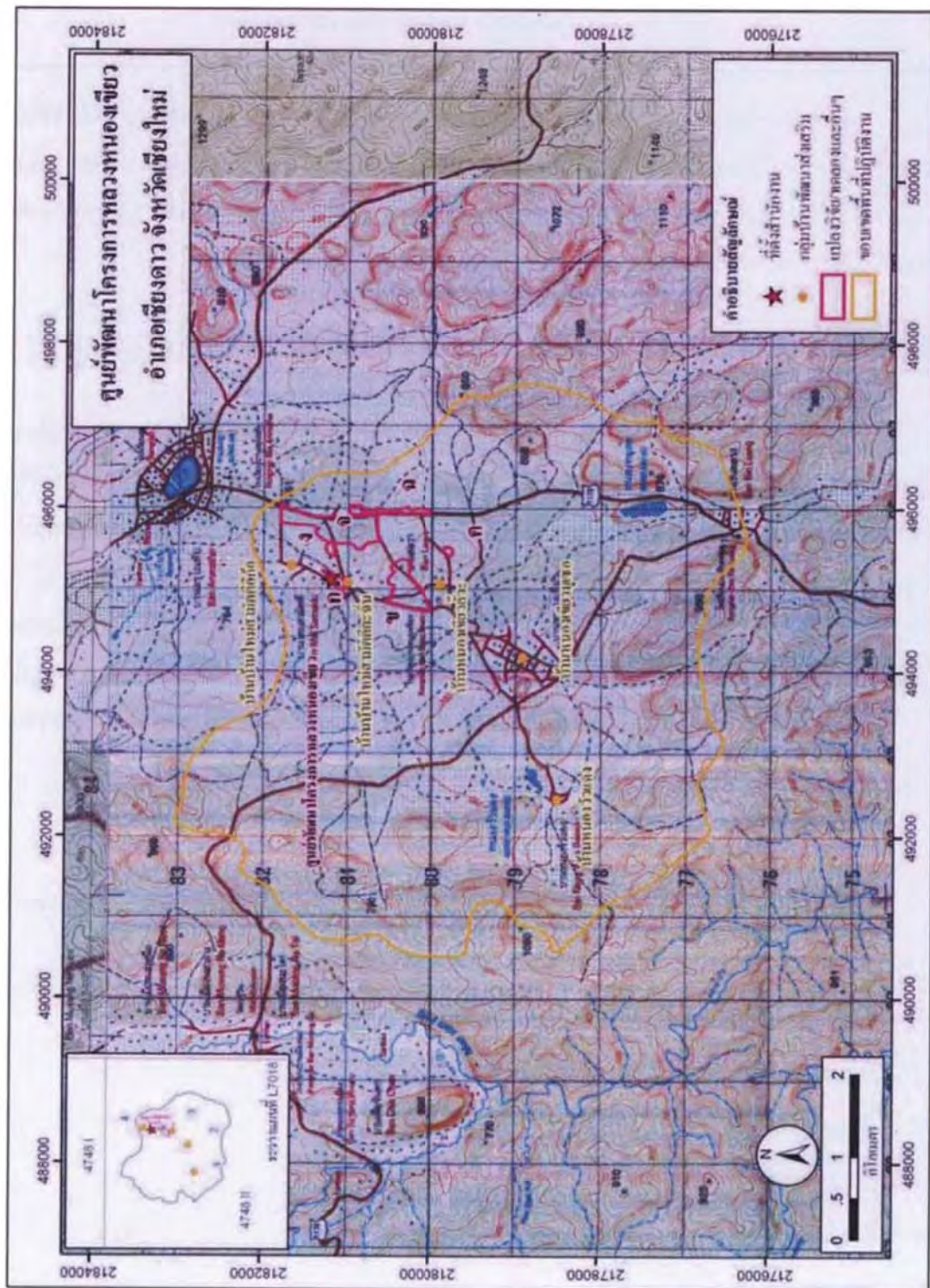
1. หมู่ที่ 12 ได้แก่ 1) บ้านหนองเขียวลาหู่ 2) บ้านหนองเขียวลัวะ 3) บ้านหนองว้างแดงลาหู่
2. หมู่ที่ 14 ได้แก่ 1) บ้านใหม่สามัคคีอาข่า 2) บ้านใหม่สามัคคีคะฉิ่น

ประชากร(ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว, 2553)

ในพื้นที่รับผิดชอบจำนวน 22,065 ไร่ ประชากรที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมจำนวน 760 ครอบครัว เกษตรกร 716 ราย ผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2553 สรุปได้ดังนี้

ที่	หมู่บ้าน	กลุ่มบ้าน	เผ่า	หลังคาเรือน	ประชากรรวม	ชาย	หญิง
1.	บ้านหนองเขียว ม.12	หนองเขียว	ลาหู่	515	2,728	1,291	1,437
2.	บ้านหนองเขียว ม.12	หนองว้างแดง	ลาหู่	55	277	133	144
3.	บ้านหนองเขียว ม.12	ลัวะ	ลัวะ	26	115	57	58
4.	บ้านใหม่สามัคคี ม.14	คะฉิ่น	คะฉิ่น	76	474	236	238
5.	บ้านใหม่สามัคคี ม.14	อาข่า	อาข่า	88	507	252	255
รวม				760	4,101	1,969	2,132

ข้อมูลเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2553

รูปที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ปฏิบัติงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว (คณะทำงานปรับปรุงแนวเขตพื้นที่โครงการหลวง, 2551)

สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศอยู่ในเขตร้อนชื้นสลับแล้งมีลักษณะอากาศเย็นการกระจายของฝนค่อนข้างสม่ำเสมอตลอด ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปี 1,263 มิลลิเมตรโดยมีอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยระหว่าง 20.48-30.32 และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยระหว่าง 10.90-19.60 องศาเซลเซียสซึ่งเดือนตุลาคมจะมีอุณหภูมิสูงสุดและเดือนมกราคมจะมีอุณหภูมิต่ำสุดในรอบปี (พงษ์สันติ และคณะ, 2552)

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศมีภูเขาล้อมรอบทางด้านทิศตะวันออกทิศใต้และทิศตะวันตกพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อยถึงลูกคลื่นลอนตื้นมีหลุมยุบ (Sinkhole) กระจายกระจายทั่วไปมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 600-1,100 เมตร ส่วนใหญ่พืชพรรณธรรมชาติเป็นป่าดิบเขาป่าสนเขาและป่าเบญจพรรณการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรส่วนใหญ่เป็นพืชไร่มีพื้นที่ประมาณ 7,877 ไร่ (ร้อยละ 59.33), นาข้าวมีพื้นที่ประมาณ 346 ไร่ (ร้อยละ 2.61), ไม้ผลและไม้ยืนต้นมีพื้นที่ประมาณ 365 ไร่ (ร้อยละ 2.76) (พงษ์สันติและคณะ, 2552)

กิจกรรมหลักของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว ได้เริ่มต้นดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขื่อนนี้ ด้วยความร่วมมือจากสำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดเชียงใหม่ และกรมพัฒนาที่ดินดำเนินการปลูกไม้เศรษฐกิจและไม้พื้น บุกเบิกพัฒนาพื้นที่ และจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ราษฎร เพื่อทำการเพาะปลูกพืชโดยอาศัยน้ำฝน

พืชที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว ให้การส่งเสริมแก่เกษตรกรเพื่อเพิ่มรายได้ เช่น เสาวรส ถั่วแดง ฝรั่ง คั้นน้ำ ข้าวโพดฝักอ่อน และผลิตหัวพันธุ์แกเลดิโอลัส ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้เป็นเขตพื้นที่ปลูกพืชโดยอาศัยน้ำฝน และในฤดูแล้งจะแห้งแล้ง ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียวจึงได้วางแผนการใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกพืชของเกษตรกรในแต่ละปีให้ได้ปีละ 2 ครั้ง ด้วยการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนเมื่อเก็บผลผลิตแล้วให้ปลูกถั่วแดง หรือปลูกงาขาวครั้งแรกแล้วปลูกถั่วแดงตาม เป็นต้น

งานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว ได้ดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต นั้น นอกเหนือจากการให้ความรู้แก่เกษตรกรในการช่วยกันรักษาต้นไม้ และเห็นถึงคุณค่าของป่าไม้แล้ว ยังได้ร่วมกันปลูกป่าจำนวน 30 ไร่ โดยปลูกต้นสัก พร้อมกับหว่านหญ้าและถั่วฮาดามาสำหรับใช้เลี้ยงวัว เมื่อหญ้าเริ่มงอกงาม จึงนำวัวไปเลี้ยงในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งการเกษตรกรรมที่ควบคู่ไปกับการปลูกป่านี้นับว่าเป็นพื้นฐานของการเกษตรแบบยั่งยืน

จากการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมด้วยการจัดเวทีชุมชนร่วมกับตัวแทนชุมชนที่มาร่วมให้ข้อมูลด้วยเครื่องมือมีส่วนร่วมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

ระบบวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม

หมู่บ้านหนองเขียว ประกอบด้วย 3 หย่อมบ้าน ได้แก่ บ้านหนองเขียวลาหู่ บ้านหนองวัวแดงลาหู่ บ้านหนองเขียวลัวะ

บ้านหนองเขียว หมู่ที่ 12 ประกอบด้วยจำนวนบ้าน 596 หลังคาเรือน ประชากรจำนวน 1,639 คน ประกอบด้วย 2 ชนเผ่า คือ เผ่าลาหู่ และเผ่าลัวะ โดยประชากรส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าลาหู่ ชุมชนเผ่าลาหู่บ้านหนองเขียวนี้นี้เรียกได้ว่าเป็น "ชุมชนเผ่าลาหู่ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย" นับถือศาสนาคริสต์เป็นหลัก มีโบสถ์ประจำหมู่บ้านทั้งหมด 10 โบสถ์ และมีโบสถ์ที่เป็นของเผ่าลาหู่โดยเฉพาะ ชื่อ "โบสถ์เซเล" มีศาลาและศาลาเอนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน มีสถานีนอนามัยประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง โรงเรียน 1 แห่ง สอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 -มัธยมศึกษาปีที่ 3 คือโรงเรียนบ้านหนองเขียว ศูนย์เด็กเล็ก 1 แห่ง เส้นทางถนนภายในหมู่บ้านมีทั้งถนนสายหลักประมาณ 10 เส้นทาง และซอยต่างๆ เป็นจำนวนมาก ในพื้นที่ของหมู่บ้านไม่มีแหล่งน้ำ น้ำสำหรับอุปโภค บริโภคจะเก็บรักษาในอ่างเก็บน้ำ แหงดำน้ำประจำหมู่บ้าน เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะซื้อยากิน หรือใช้สมุนไพรบ้าง เช่น ปวดท้อง ปวดหัว ไม่หายถึงจะไปสถานีนอนามัย คลินิกที่หนองอูก และโรงพยาบาล ตามลำดับ การแต่งกายจะสวมชุดชนเผ่าเมื่อมีงานพิธีสำคัญของหมู่บ้าน ลานจะคือ ของหมู่บ้านถูกปล่อยให้เป็นพื้นที่โล่ง ตั้งอยู่ระหว่างซอย 5 และซอย 6 ใกล้กับร้านค้าของหมู่บ้าน เมื่อมีพิธีกรรมจึงจะช่วยกันตกแต่งเป็นครั้งๆ ไป

ประวัติศาสตร์บ้านหนองเขียว

ปี 2521 - 2522 เริ่มตั้งหมู่บ้านแรกๆ มีบ้านตั้งอยู่ในพื้นที่เพียง 3 หลังคาเรือน

ปี 2523 คนอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน เพิ่มเดิมอีกรวมเป็น 30 หลังคาเรือน โดยผู้อพยพมาจากแม่อาเย-แม่ก่อ และในปีนั้นเองในหลวงได้เสด็จมาเยี่ยมเยียนราษฎรในหมู่บ้าน โดยพระองค์ท่านได้เสด็จมาที่ศูนย์ฯ แก่น้อยก่อนจะเสด็จพระราชดำเนินลงมาจนถึงหนองเขียว และได้แวะเสวยอาหารกลางวันที่บ้าน

ปี 2524 ก่อตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียวขึ้นในพื้นที่ : หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ได้เข้ามาเยี่ยมเยียนในหมู่บ้าน โดยได้สัญญากับชาวบ้านว่าจะสร้างบ้านให้ใหม่ที่หนองอูก จะให้คนเก่าย้าย

ไปอยู่ที่นั่นแล้วให้ผู้ที่มาอยู่ใหม่มาอยู่ที่หนองเขียวแทน หม่อมเจ้าฯ ได้ขึ้นมานอนที่หมู่บ้านเป็นอาทิศย์ โดยมีกิจกรรมพากันไปขุดพระโดยหม่อมเจ้าภีศเดช ได้พระกลับไปเป็นถุงใหญ่เลย การจัดสรรที่ดินในสมัยนั้นชาวบ้านได้จัดสรรที่ดินครอบครองเอง พอชาวคอยตุงได้ทราบข่าวว่าที่บ้านหนองเขียวได้เปิดจัดสรรที่อยู่อาศัยจึงพากันย้ายมาอาศัยเพิ่มขึ้นอีก 100 หลังคาเรือน เมื่อก่อนชาวบ้านปลูกงาและดอกดาวเรืองเป็นพืชเศรษฐกิจของหมู่บ้าน ด้วยโครงการหลวงเพิ่งก่อตั้งขึ้นจึงยังไม่มี การส่งเสริมให้ปลูกพืชชนิดอื่น แต่อยู่ในช่วงการทดลอง ทั้งนี้พืชที่สามารถปลูกได้ดีในพื้นที่ได้คือ มะม่วง น้ำกินน้ำใช้ในสมัยนั้นจะมีตาน้ำ น้ำซับอยู่ จึงมีน้ำใช้ไม่ขาดแคลน ต่อมาชุมชนขยายตัวใหญ่ขึ้น ประชากรมากขึ้น จึงเกิดปัญหาขาดแคลนน้ำมาก จึงมีการจัดการขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำขึ้นแต่ก็ยังไม่พอใช้ โครงการหลวงจึงต้องประกาศดำเนินการต่อน้ำมาจากป่าแดงให้ชาวบ้าน ซึ่งปัจจุบันยังคงไม่เพียงพอใช้ เหตุเนื่องจากแหล่งน้ำซับและตาน้ำที่เคยมีได้ลดลง ประกอบกับไม่มีน้ำต้นทุนในพื้นที่หมู่บ้านเลย

ปี 2525

กรมพัฒนาที่ดิน (พด.) ได้เข้ามาพัฒนา จัดสรรที่ดินให้ใหม่ โดยมีการส่งเสริมให้ปลูกข้าวไร่ ในช่วงนั้น ชาวลาหู่ที่อยู่ที่แก่งน้อยได้ขายที่ดินให้กับนายทุน หม่อมเจ้าภีศเดช ได้ทราบข่าวเข้า จึงได้ทำการยึดที่ดินคืนมาจากชาวบ้าน จากนั้นเป็นต้นมาการจัดสรรที่ดินที่หนองเขียวจะดำเนินการโดยโครงการหลวง แต่จะเก็บเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดินของทุกคนไว้ที่โครงการหลวงหนองเขียว เพื่อป้องกันการนำที่ดินไปขายให้กับนายทุนอย่างเช่นที่แก่งน้อย

ปี 2529-2530

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎรบ้านหนองเขียว

ปี 2534 – 2539

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงเสด็จกลับมาเยี่ยมเยือนราษฎรอีกครั้งโดยชาวบ้านเดือดร้อนเรื่องไฟฟ้าเพราะไม่มีไฟฟ้าใช้จึงได้แอบยื่นฎีกาให้พระองค์โดยตรงเพื่อขอความช่วยเหลือเรื่องไฟฟ้า ชาวบ้านบอกว่าหากเอฎีกาฝากให้ทหารเอาไปถวายแก่พระองค์ท่านส่วนมากทหารจะไม่ยอมเอาไปถวายให้ ชาวบ้านจึงต้องแอบถวายด้วยตัวเอง โดยเวลาที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินมาใกล้ๆ ก็แอบยื่นให้กับพระองค์ท่านฯ พอพระองค์ท่านฯ ได้รับก็ทราบถึงความเดือดร้อนของชาวบ้าน ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านก็ได้มีไฟฟ้าใช้กัน การเกษตรในช่วงนี้ชาวบ้านจะปลูกข้าวกับงา ชาวบ้านส่วนมากไม่ค่อยได้ขายผลผลิตเท่าไรเพราะข้าวก็ปลูกได้แบบพอมีพอกิน ผักก็ปลูกกันน้อยมากเพราะมีปัญหาเรื่องน้ำ กับข้าวก็หาเอาตามป่า

ใกล้ ๆ หมู่บ้าน ในช่วงปี 2539 โครงการหลวงได้เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืช โดยจะคิดเฉพาะค่าต้นทุนในการปลูกพืชจากชาวบ้านเท่านั้น แต่ชาวบ้านก็ยังไม่อยากจะปลูกและไม่ใช่ว่าไม่ยอมรับแต่เพราะมีปัญหาเรื่องน้ำมีไม่เพียงพอ เป็นหนี้ ธ.ก.ส.อยู่ ชำยยังจะต้องเสียค่าต้นทุนให้กับโครงการหลวงอีก จึงเกิดช่องว่างระหว่างชาวบ้านกับโครงการหลวง ขาดการสื่อสารทำความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างทั่วถึง และต่อเนื่องประกอบกับมาตรฐานการคัดเกรดผลผลิตของโครงการหลวงค่อนข้างสูง คัดเฉพาะที่มีคุณภาพดี และชาวบ้านได้รับข้อมูลกรรมวิธีการปลูกพืชส่งเสริมจากศูนย์ฯ น้อยเกินไป

ปี 2540 – 2548

ได้มีกองทหารเข้ามาประจำการในหมู่บ้าน เพื่อมาทำหน้าที่สืบข่าวและปราบปรามยาเสพติด อีก 3 ปีต่อมาได้มีทหารหน่วยรบพิเศษเข้ามาสมทบในพื้นที่ โดยหน่วยรบพิเศษได้สืบข่าวทราบถึงการขนยาเสพติดโดยผ่านเข้ามาทางด่าน "ด่านหลักแดง" อยู่ห่างจากบ้านอรุโณทัยไปซัก 2 – 3 กิโลเมตร ทหารจึงทำการปิดด่านหลักแดงในปี 2546 และชาวบ้านได้บอกว่าเมื่อสมัยก่อนมีการ ขนไม้ ค้าไม้สัก ของบริษัท ไทยสวัสดี โดยจะขนผ่านทางด่านนี้

ปี 2550 – ปัจจุบัน

มีการขุดเจาะน้ำบาดาลให้แก่ชาวบ้านเพื่อใช้ในการเกษตร แต่พอเจาะลงไปแล้วขุดเจอแต่หินค่อนข้างลึกแต่ไม่เจอน้ำ ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยสภาพภูมิประเทศพื้นที่จริง ชาวบ้านก็ยังมีปัญหาเรื่องขาดแคลนน้ำมาถึงปัจจุบันนี้

วัฒนธรรม ประเพณี

เดือน	ประเพณี	ผู้ร่วมงาน
มกราคม	พิธีกินวอ เต้นจะคี่ งานนี้จะจัดขึ้นเป็นปกติทุกปีชาวบ้านจะจัดงานขึ้นเป็นระยะเวลา 15 วัน รวมวันเตรียมงานด้วย ช่วงกลางวันจะกินเลี้ยง โดยกินเนื้อหมู ข้าวโพดกัน มีการละเล่น ลูกข่าง เล่นลูกสะบ้า และเล่นแคสสิเปะ ตอนกลางคืนจะมีการเต้นจะคี่ - <u>วันแรก</u> ลูกหลานจะมีการเอาน้ำอุ่นมาล้างไม้ล้างมือพ่อแม่ของตนเอง เพื่อเป็นการขอขมาพ่อแม่ โดยจะสวมใส่ชุดประจำเผ่า (ใส่ชุดใหม่ตามฐานะ) - <u>วันที่ 2</u> จะมีการไปขอขมาผู้นำหมู่บ้าน - <u>วันที่ 3 – 15</u> ตอนกลางวันจะมีการเลี้ยงอาหารกันในหมู่บ้าน ตอนกลางคืนจะชวนกันเต้น จะคี่ โดยเรียงลำดับกันตามโบสถ์	ชาวบ้านในหมู่บ้าน คนนอกหมู่บ้านก็ร่วมงานได้

กันยายน	พิธีกินข้าวใหม่ วันงานจะถูกกำหนดขึ้นเป็นประจำทุกปี ช่วงที่ให้ผลผลิตช่วงแรก โดยกำหนดในเดือนกันยายน โดยเลือกวันที่ฤกษ์ดี ในปี 2554 นี้จะจัดขึ้นในวันที่ 24 ก.ย. 2554 นี้ - ช่วงเช้า จะเป็นช่วงของการทำพิธีกรรมต่าง ๆ แยกตามโบสถ์แต่ละโบสถ์ในหมู่บ้าน - ช่วงกลางวัน จะร่วมกันกินข้าวใหม่ - ช่วงบ่าย-เย็น จะมีการแข่งขันกีฬาด้วยกันในหมู่บ้าน	ชาวบ้านในหมู่บ้าน คนนอกหมู่บ้านก็ร่วมงานได้
ธันวาคม	งานวันคริสต์มาส คืนวันที่ 24 จะมีการร่วมกันร้องเพลงตามบ้านโดยจะมีการนัดกันเป็นกลุ่ม ๆ เช้าวันที่ 25 จะมีกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้านทั้งวัน	ชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์คนนอกหมู่บ้าน ชาวพุทธก็ร่วมงานได้

ระบบการผลิตและเศรษฐกิจ

หมู่บ้านหนองเขียว-ลาหู่ มีพื้นที่สำหรับทำการเกษตร ประมาณ 10,000 ไร่ (เฉพาะหย่อมบ้านหนองเขียวเท่านั้น) พื้นที่การเกษตร 10,000 ไร่ แบ่งเป็น 5,000 ไร่ เป็นพื้นที่เกษตร โดยกรมพัฒนาที่ดินได้อนุรักษ์ไว้ (ทำเป็นขั้นบันได ส่งเสริม) จัดการบริหารที่ดินให้เป็นประโยชน์และเพื่อการอนุรักษ์ ปลูกหญ้าแฝกประชากรมีทั้งหมด 570 หลังคาเรือน เหลือแล้วเกษตรกรมีพื้นที่ทำกินไม่ต่ำกว่า 10 ไร่/หลังคาเรือน ระบบการผลิตอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก เนื่องจากไม่มีแหล่งน้ำในพื้นที่

พืชเศรษฐกิจหลัก คือ ข้าวโพด ถั่วลิสง และถั่วดำ ทั้งนี้ยังมีพืชชนิดอื่นๆ ที่ปลูกเพื่อสร้างรายได้ในชุมชน เป็นพืชรองคือไม้ผล เช่น ลิ้นจี่ มะม่วง อะโวคาโด ลำไย มักจะปลูกแซมกับพืชอื่นๆ พืชผักเช่น กระบี่ ผักกาดขาวปลี พริกทองญี่ปุ่น มะเขือม่วงก้านเขียว ไม้ดอก เช่น วานสีทิศ

ชนิดพืชที่เพาะปลูกที่บ้านหนองเขียวสามารถเรียงลำดับตามพื้นที่เพาะปลูกได้ดังนี้

1. ข้าวโพด
2. ถั่วลิสง
3. อะโวคาโด
4. มะม่วง (พันธุ์ปาล์มเมอร์ และพันธุ์นวล)
5. ถั่วดำ
6. พืชผัก (กระบี่ ผักกาดขาวปลี พริกทองญี่ปุ่น มะเขือม่วงก้านเขียว)

7. ลำไย (พันธุ์อีดอ พันธุ์เขียว)
8. ข้าวไร่
9. ดอกไม้ (ว่านสีทศ)
10. ลิ้นจี่

หมายเหตุ.- (เรียงลำดับจากพื้นที่ปลูกมาก-น้อย)

ปฏิทินการเพาะปลูก

1. ข้าวโพด

เตรียมดินช่วงเดือน ก.พ.-มี.ค. ในช่วงนี้จะมีการใช้ยาฆ่าแมลง เริ่มปลูกช่วงเดือน เม.ย. โดยใช้วิธีการหยอดเมล็ด หลังจากหยอดเมล็ดทิ้งไว้ 45 วัน ใส่ปุ๋ยสูตร 46-0-0 และพ่นยาอาตาซิน เพื่อฆ่าหญ้าใบกลม ช่วงเดือน มิ.ย.-พ.ค. จะใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 46-0-0 และพ่นยาฆ่าหญ้าใบแหลม และจะเก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงเดือน พ.ย.-ธ.ค. โดยนำไปขายให้กับพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน (มีทั้งหมด 4 ราย) เพื่อส่งขายต่อไปที่ จ.เชียงใหม่และลำพูน โดยผลผลิตส่วนใหญ่จะส่งให้บริษัทเบทาโกรเพื่อทำเป็นอาหารสัตว์ ราคารับซื้อกิโลกรัมละ 7-9 บาท

2. ถั่วลิสง

เตรียมดินช่วงเดือน พ.ค. โดยจะเริ่มปลูกช่วงเดือน มิ.ย.-ก.ค. ปลูกโดยวิธีการหยอดเมล็ด ไม่มีการใส่ปุ๋ยบำรุงดิน และจะเก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงเดือน พ.ย. โดยนำไปขายให้กับพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน (มี 4 ราย) เพื่อส่งขายต่อไปตลาดไท และตลาดสี่มุมเมือง กรุงเทพฯ การใช้ยาฆ่าแมลง (กัมม็อกโซน) ส่วนใหญ่จะทำการพ่นยาฆ่าแมลง 3 ครั้ง/รุ่น คือ

- เดือน พ.ค. (ช่วงเตรียมดิน)
- เดือน ส.ค. (พืชอายุ 30-35 วัน)
- เดือน ก.ย. (ก่อนเก็บเกี่ยวผลผลิตประมาณ 1 เดือน)

3. อะโวคาโด

เริ่มปลูกช่วงเดือน มิ.ย.-ก.ค. โดยใช้ต้นกล้า โดยต้นกล้าส่วนใหญ่เกษตรกรผลิตต้นกล้าเอง ดูแลจัดการแปลงไม่ให้น้ำสูง และตัดแต่งทรงต้น ต้นอายุประมาณ 5-6 ปี จึงจะให้ผลผลิตโดยจะออกดอก ช่วงเดือน มี.ค.-เม.ย. จะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ช่วงเดือน ก.ค.-ส.ค. หากดูแลจัดการตัดแต่งดีจะสามารถให้และให้ผลผลิตได้นานถึง 30 ปี ทั้งนี้การใช้พ่นยาฆ่าแมลง-เพลี้ย เมื่อต้นเริ่มให้ผลผลิต

4. มะม่วง (พันธุ์ปาล์มเมอร์ และพันธุ์นวล)

เริ่มปลูกช่วงเดือน มิ.ย. โดยใช้ต้นกล้า โดยต้นกล้าส่วนใหญ่โดยการรับต้นกล้าจากโครงการหลวง ระยะปลูก 3x3 เมตรดูแลจัดการแปลงไม่ให้น้ำสูง และตัดแต่งทรงต้น ไม่ใส่ปุ๋ย และยา ต้นอายุประมาณ 5-6 ปี จึงจะให้ผลผลิตโดยจะออกดอก ช่วงเดือน มี.ค.-พ.ค. จะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ช่วงเดือน ก.ค.-ส.ค. หากดูแลจัดการตัดแต่งดีจะ

สามารถให้และให้ผลผลิตได้นานถึง 30 ปี ส่วนใหญ่ปลูกเป็นแปลง แต่มีบางส่วนปลูกแซมกในแปลงข้าวโพด หรือถั่วลิสง ผลผลิตขายให้โครงการหลวง ราคา 17-18 บาท/กิโลกรัม ถ้าตกเกรดจะขายเอง

5. ถั่วดำ

เตรียมดินช่วงเดือน ก.ค. โดยจะเริ่มปลูกช่วงเดือน ส.ค.-ก.ย. ปลูกโดยวิธีการหยอดเมล็ด ไม่มีการใส่ปุ๋ยบำรุงดิน และจะเก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงเดือน ธ.ค.-ม.ค. เมล็ดพันธุ์ที่ใช้หากนำเมล็ดพันธุ์มาจากมูลนิธิโครงการหลวง ผลผลิตที่ได้จะต้องขายให้มูลนิธิ เท่านั้น โดยรับซื้อผลผลิตราคา 20-22 บาท/กิโลกรัม กรณีใช้เมล็ดพันธุ์ที่เก็บเองจะสามารถขายให้กับบุคคลอื่นได้ เมล็ดพันธุ์ที่นำมาจากมูลนิธิ จะต้องมีการจ่ายเงินคืนเมล็ดพันธุ์ในอัตราผลผลิต 10 กิโลกรัม ต้องจ่ายเงิน 1 กิโลกรัม (10 : 1) ปัจจุบันมีปัญหาเมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอ เนื่องจากกรมพัฒนาที่ดินได้นำเมล็ดพันธุ์กลับคืนไปทั้งหมด ต่อมากรมพัฒนาที่ดิน ได้ให้เมล็ดพันธุ์มาปลูก แต่ปลูกไม่ขึ้น สาเหตุอาจมาจากเมล็ดพันธุ์โดนฝนเพราะการเก็บรักษาไม่ดี ในอนาคตมีแนวโน้มในการส่งเสริมให้ปลูกในพื้นที่มากขึ้น เพื่อให้เป็นพื้นที่ปลูกคัดเลือกและผลิตเมล็ดพันธุ์ดีเพื่อใช้สำหรับส่งเสริมในพื้นที่ของ ศูนย์พัฒนาอื่นๆ ผลผลิตที่ได้จะมีตลาดรองรับ คือ มูลนิธิ และกรมพัฒนาที่ดิน โดยจะรับซื้อทั้งผลผลิตและเมล็ดพันธุ์

6. พืชผัก (คะน้า ผักกาดขาวปลี พักทองญี่ปุ่น มะเขือม่วงก้านเขียว)

พืชผักที่ส่งเสริมในพื้นที่ คือ คะน้า ผักกาดขาวปลี พักทองญี่ปุ่น มะเขือม่วงก้านเขียว เป็นต้น โดยจะปลูกในพื้นที่แปลงของมูลนิธิ โดยจะให้การสนับสนุนต้นกล้า เมล็ดพันธุ์ และปัจจัยการผลิต ปุ๋ย ยา ผลผลิตที่ผลิตได้จะรับซื้อ รายได้จากผลผลิต จะหักค่าปัจจัยต่างๆ ที่เกษตรกรใช้ ส่วนที่เหลือจะจากรายได้ที่หักค่าใช้จ่ายต่างๆ แล้วจะคืนให้แก่เกษตรกรผู้ปลูก เกษตรกรผู้ปลูกส่วนใหญ่เป็นแม่ลัวะ มีเฒ่าหลาน เพียง 1 ราย แต่มักมีปัญหาเรื่องน้ำไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่จึงปลูกเฉพาะฤดูฝนเป็นหลัก

7. ลำไย (พันธุ์อีดอ พันธุ์อี่เขียว)

เริ่มปลูกช่วงเดือน มิ.ย. โดยใช้ต้นกล้าของตนเอง เนื่องจากไม่ใช้พืชส่งเสริมของมูลนิธิ การดูแลจัดการแปลงไม่ให้หญ้าสูง และตัดแต่งทรงต้น ใส่ปุ๋ยช่วงเม.ย.-มิ.ย. เก็บเกี่ยวผลผลิตเดือน -ส.ค มีการใช้ยาฆ่าแมลงและยากันเชื้อรา ผลผลิตที่ได้จะขายให้กับพ่อค้าคนกลางจากเชียงดาวมารับซื้อในพื้นที่ แต่ต้องเอาไปส่งเองที่โรงคัด บ้านห้วยเป้า อ.เชียงดาว ในราคาผลผลิต 20 บาท/กิโลกรัม (เกรด AA) ราคา 7 บาท/กิโลกรัม (เกรด A)

8. ดอกไม้ (ว่านสีทิศ)

ลักษณะการปลูกจะปลูกเพื่อผลิตหัวพันธุ์ โดยปลูกในพื้นที่แปลงของมูลนิธิ โดยจะปลูกในพื้นที่แปลงของมูลนิธิ โดยจะให้การสนับสนุนต้นกล้า เมล็ดพันธุ์ และปัจจัยการผลิต ปุ๋ย ยา ผลผลิตที่ผลิตได้จะรับซื้อ รายได้จากผลผลิต จะหักค่า

ปัจจัยต่างๆ ที่เกษตรกรใช้ ส่วนที่เหลือจะจากรายได้ที่หักค่าใช้จ่ายต่างๆ แล้วจะคืนให้แก่เกษตรกรผู้ปลูก ในลักษณะเดียวกับพืชผักเกษตรกรผู้ปลูกทั้งหมดเป็นเผ่าละ

9. ข้าวไร่

เริ่มปลูกช่วงเดือน เม.ย. ใส่น้ำปุ๋ยเดือน พ.ค. และจะพ่นยาภายหลังใส่น้ำปุ๋ยประมาณเดือน พ.ค. และจะเก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงเดือน ส.ค.-ก.ย. ส่วนใหญ่ปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน อัตราครัวเรือนที่ปลูกประมาณ 2 ใน 3 ของครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้าน แต่ข้าวไม่เพียงพอบริโภคทั้งปี จึงต้องซื้อข้าวกิน พื้นที่ปลูกข้าวไร่ประมาณ 300 ไร่ทั้งหมู่บ้าน เฉลี่ย 1 ไร่ ต่อ 1 หลังคาเรือน

ปัญหาจากภาคการเกษตร และแนวทางแก้ไข

ปัญหา	แนวทางแก้ไข
- สภาพดิน ฟ้า อากาศ - ไม่ตรงตามฤดูกาล (ส่วนหนึ่งอาจเนื่องจากสภาพป่าที่ลดลง) - เมล็ด - ข้าวโพดต้องซื้อเมล็ดพันธุ์เอง และมีราคาแพง - ถั่วลิสง ถั่วดำ เก็บเมล็ดเอง - ปุ๋ย - ราคาแพงขึ้นทุกปี มีการใช้เพิ่มขึ้นทุกปี - ด้านสุขภาพ - มีปัญหาด้านสุขภาพก่อนแล้วค่อยไปหาหมอ - ราคาผลผลิตตกต่ำ - พ่อค้าคนกลางกดราคา (เนื่องจากเป็นเมล็ดพันธุ์ของบริษัท) - ปัญหาในการรวมกลุ่ม - เมล็ดพันธุ์ถั่วดำไม่เพียงพอ - ข้าวไม่พอกิน - มีพื้นที่ปลูกข้าวน้อย	- แก้ไขไม่ได้ - อาจดูแลป่าให้มีมากขึ้น รักษาป่า และปลูกป่าเพิ่มขึ้น - อาจรวมกลุ่มกันซื้อเมล็ดพันธุ์ - ปลูกพืชสลับเพื่อพักดิน - ลดปริมาณการใช้ยา (อาจเป็นไปได้ยาก) - รวมกลุ่มสหกรณ์ (**น่าทำเป็นอันดับแรก**) - ส่งเสริมการรวมกลุ่ม - จัดเวทีคุยกับโครงการหลวง - ปลูกข้าวโพดน้อยลง และพักดินโดยการปลูกข้าว

รายรับ – รายจ่าย จากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร

ในภาคการเกษตร	นอกภาคการเกษตร
<u>รายรับ 80%</u> - ข้าวโพด - ถั่วลิสง - ถั่วดำ - อะโวคาโด - มะม่วง - ลำไย - หาของป่า - เลี้ยงหมู/ไก่ (เพื่อใช้ในพิธีกรรม, ขาย) - ขายพืชผัก ผลไม้ (ที่ได้จากพื้นที่)	<u>รายรับ 20%</u> - รับจ้างทั่วไป (แรงงานเกษตร ในเมือง ในหมู่บ้าน) - ค้าขาย (ร้านค้าในหมู่บ้าน) - ทำหัตถกรรม (ทอผ้า ทำกระเป๋า) - ช่างตัดผม - ซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า - รับราชการ
<u>รายจ่าย</u> - ค่าปุ๋ย ยาฆ่าแมลง - ค่าจ้างแรงงาน - ค่าเมล็ดพันธุ์ - ค่าน้ำมัน (เครื่องตัดหญ้า) - ค่าอุปกรณ์การเกษตร	<u>รายจ่าย</u> - ค่าอาหาร/ข้าว - ค่าเทอมลูก/ค่าใช้จ่ายลูกประจำวัน - ค่าไฟฟ้า - ค่าโทรศัพท์ - ค่าเสื้อผ้า - ค่าน้ำมัน - ค่ารักษาพยาบาล - ค่าฌาปนกิจ - ค่าออมทรัพย์ - ค่าผ่อนรถ - ค่าเครื่องใช้ไฟฟ้า - ค่างานประเพณีต่าง ๆ (ค่าภาษีสังคม) - ค่าอุปโภค (ของใช้ส่วนตัว) - ค่าบุญ/เหล้า - ค่าสืบลด (เกี่ยวกับโบสถ์ เก็บจากร้อยละ 10 ของรายได้)

แนวทางการเพิ่มรายได้	แนวทางการลดค่าใช้จ่าย
- รับจ้างเพิ่มขึ้น - ทำหัตถกรรมทอผ้าเพิ่มขึ้น - ค้าขายมากขึ้น	- ซื้อเสื้อผ้าน้อยลง - ลดค่าเช่า/บุหรี - ปลุกผักกินเอง - ลดค่าโทรศัพท์ - เลี้ยงสัตว์ไว้กินเอง - ลดค่าใช้จ่ายของลูก - ลดค่าไฟฟ้า - ไม่ซื้อน้ำกิน (ใช้วิธีต้มน้ำดื่ม) - ประหยัดน้ำมัน (โดยการใช้วิธีการเดินในระยะใกล้) - ใช้สมุนไพรแทนการซื้อยา

ระบบทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้

ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ ของหมู่บ้านหนองเขียวยังถือว่าค่อนข้างมีน้อยและขาดความอุดมสมบูรณ์อยู่เป็นอย่างมาก เนื่องจากลักษณะทางพื้นที่เป็นที่ราบลูกคลื่น ขาดความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งผลจากการปลูกพืชซ้ำ และการใช้สารเคมีในการฆ่าแมลงโดยเฉพาะพื้นที่ที่ปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก

ทรัพยากรดิน ลักษณะเนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว สีดินสีน้ำตาล วัตถุต้นกำเนิดดินเป็นพวกตะกอนลำนํ้าหรือเกิดจากการสลายตัวพังของหินหลายชนิดที่มีเนื้อละเอียด เป็นดินลึก ระบายน้ำได้ดี ความอุดมสมบูรณ์ของดินค่อนข้างต่ำ เป็นกรดจัดถึงกรดแก่ มีเศษหิน ก้อนหินหรือหินพื้นโผล่

ทรัพยากรน้ำ ไม่มีลำธาร หรือห้วยขนาดใหญ่และระยะทางยาว มีเพียงห้วยขนาดเล็ก และตื้นๆ ไหลมารวมกันบริเวณหลุมยุบแล้วน้ำจะซึมหายไปในพื้นที่ดิน

ทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเขียงดาวทั้งหมด พืชพรรณธรรมชาติมีลักษณะเป็นป่าดิบเขา ป่าสนเขา ร้อยละ 63.59 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาเป็นป่าผลัดใบเสื่อมโทรมและป่าเบญจพรรณ ตามลำดับ

พื้นที่แปลงของโครงการหลวง อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน บริเวณใกล้โรงเรียนบ้านหนองเขียวแต่มีพื้นที่ไม่มาก เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนน้ำ ลักษณะการเพาะปลูกในพื้นที่จึงอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก แม้แต่น้ำในการอุปโภคบริโภคยังขาดแคลนในช่วงฤดูแล้ง มีบ่อดินซึ่งเป็นบ่อซึม 1 แห่งบริเวณด้านเหนือของหมู่บ้านสมัยก่อนต้องอาศัยน้ำจากบ่อแห่งนี้เป็นหลัก และมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น 3 บ่อ บริเวณทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ที่สำคัญ คือ พื้นที่ป่าไม้น้อยมากอย่างเห็นได้ชัดไม่มีพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารต้องอาศัยน้ำที่ไหลมาจากต้นน้ำ ลำธารที่อยู่ห่างออกไป

พื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือตลอดจน ทิศตะวันออกของหมู่บ้าน และเป็นหย่อมบริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน ซึ่งพื้นที่ป่าไม้นั้นจะแบ่งเป็น ป่าชุมชน ป่าใช้สอยและป่าช้า ในพื้นที่ของบ้านหนองเขียว ป่าชุมชน มีประมาณ 300 ไร่ มีแหล่งน้ำซับอยู่ในป่านั้นด้วย

ข้อมูลประวัติศาสตร์ระบบทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้

- ปี 2517 เริ่มเข้ามาตั้งหมู่บ้าน (เดิมเป็นป่าดงดิบ) เป็นเส้นทางเดินไปยังประเทศพม่าที่ทหารญี่ปุ่นสร้างไว้ ช่วงแรกๆ การจัดสรรที่ดิน คือแล้วแต่ความสามารถในการแผ้วถาง พื้นที่หลักปลูกข้าวไร่ หางของป่าเป็นอาชีพ
- ปี 2523 ประชาสงเคราะห์เข้ามาส่งเสริม ในการปลูกกระเจี๊ยบแดง และงาขาว (โดยเอาเมล็ดมาแจกจ่ายให้เกษตรกร) ในปีนี้มีตำรวจตระเวนชายแดนเข้ามาตั้งโรงเรียนในพื้นที่ โดยเปิดสอนตั้งแต่ ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1-4 ซึ่งการเรียนการสอนได้ ทอดแทรกเนื้อหาการอนุรักษ์ป่า มีการปราบปรามโจรขโมย/จับลั่น วัวควาย ล้อวัว จากพม่า
- ปี 2525 จัดตั้งหมู่บ้านได้ประมาณ 30 หลัง และเป็นช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทอดพระเนตรพื้นที่ ก่อนที่จะจัดตั้งเป็นศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว
- ปี 2528 กรมพัฒนาที่ดิน เข้ามาโดยผ่านโครงการหลวง เพื่อทำถนน ปรับพื้นที่ ถนนแต่ละซอยในหมู่บ้าน โครงการหลวงเข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านในพื้นที่ ปลูกถั่วแดงหลวง ถั่วเหลืองผิวดำ รวมถึงการส่งเสริมด้านการทำปุ๋ย
- ปี 2533 พระบาทสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จเยี่ยมชาวบ้าน และได้ส่งเสริมให้ชาวบ้าน ทอดผ้า รวมถึงสนับสนุนให้ชาวบ้านในหมู่บ้าน 3 คนไปในเรียนที่ศูนย์ศิลปชีพบางไทร

- ปี 2535 ส่งเสริมการปลูกอะโวคาได้/ส่งเสริมให้ตัดแต่งกิ่งในพื้นที่ ออกกฎเกณฑ์ เกี่ยวกับการจัดการ ป่าต้นน้ำ แบ่งเขตพื้นที่ป่าออกจากที่ทำกิน โดยกำหนดเป็นเขตป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ
- ปี 2544 หน่วยพัฒนาเคลื่อนที่ เชียงดาว(นพค.) เริ่มก่อสร้างบ่อพักน้ำเพื่อกักเก็บน้ำในพื้นที่ โครงการหลวงเริ่มก่อสร้างระบบประปา (ห้วยเย็น เฉพาะในพื้นที่หนองเขียว) บ้านอรุโณทัย และบ้านป่าแดง ใช้น้ำห้วยผาแดง)
- ปี 2546 เริ่มทำแนวกันไฟ โดยมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้และทางอำเภอเข้ามาสอนเทคนิคต่างๆ ให้การทำ การเกษตรในพื้นที่เริ่มมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีเพื่อกำจัดวัชพืชและแมลง มากขึ้น โดยมีคนในหมู่บ้านมาขาย
- ปี 2553 เริ่มเผาไร่ ไฟลูกกลม
- ปี 2554 มีไฟป่าลูกกลมรุนแรงจากเดิม ชุมชนจึงออกกฎและบทลงโทษถ้ามีการเผาป่าเกิดขึ้น สภาพภูมิอากาศแปรปรวนมีฝนตกปริมาณมาก ทำให้มีปัญหาดินสไลด์ เกิดน้ำป่าไหลหลาก แต่ไม่รุนแรง เกษตรกรปลูกข้าวโพดและถั่วลิสงค์เป็นพืชหลักในพื้นที่ปัจจุบัน โครงการหลวงส่งเสริมให้ปลูก มะม่วง อะโวคาได้ พลับ น้อยหน่า ไม้ดอก ปัจจุบันปัญหาเรื่องน้ำยังเป็นปัญหาสำคัญของหมู่บ้าน ไม่เพียงพอกับความต้องการของชาวบ้าน

ปฏิทินทรัพยากรจากป่า

ลำดับ	ทรัพยากร	แหล่งที่มา	การใช้ประโยชน์			ช่วงเดือน	การเปลี่ยนแปลง			หมายเหตุ
			กิน	ขาย	ยา		มาก	น้อย	ไม่มี	
	พืชป่า									
1	หน่อไม้	ป่าทั่วไป	✓	✓	-	ส.ค.-ก.ย.	✓	-	-	
2	เห็ด									
2.1	เห็ดถอบ	ป่าทั่วไป	✓	✓	-	ก.ค.-ส.ค.	✓	-	-	
2.2	เห็ดหล่ม	ป่าทั่วไป	✓	✓	-	พ.ค.-ก.ค.	✓	-	-	
2.3	เห็ดขี้ค้อย(เห็ดเมา)	ป่าต้นน้ำแม่มปอง	-	-	✓	พ.ค.-ก.ค.	-	-	✓	แก้เมื่อยาเสพติดยา-เฮโรอีน
2.4	เห็ดแดง	ป่าสน	✓	✓	-	พ.ค.-ก.ย.	✓	-	-	
3	ผักหวาน	ป่าทั่วไป	✓	✓	-	เม.ย.-พ.ค.	✓	-	-	
4	ชะอม	ป่าทั่วไป, ป่าต้นน้ำแม่มปอง	✓	✓	-	ส.ค.-ก.ย.	✓	-	-	
5	ผักกรูด	ป่าต้นน้ำแม่มปอง	✓	✓	-	พ.ค.-ต.ค.	✓	-	-	
6	ต้นดอกตัง	ป่าต้นน้ำแม่มปอง, ดอยสามสูง	✓	✓	-	มี.ค.-เม.ย.	✓	-	-	
7	กล้วย	ป่าต้นน้ำแม่มปอง, ดอยสามสูง	✓	✓	-	ตลอดปี	✓	-	-	
	สัตว์ป่า									
1	กระรอก	ป่าทั่วไป	✓	-	-	เม.ย.-มิ.ย.	-	✓	-	คนกินมาก
2	ไก่อ่า	ป่าทั่วไป	✓	-	-	ตลอดปี	✓	-	-	

ลำดับ	ทรัพยากร	แหล่งที่มา	การใช้ประโยชน์			ช่วงเวลา	การเปลี่ยนแปลง			หมายเหตุ
			กิน	ขาย	ยา		มาก	น้อย	ไม่มี	
3	หมู่ป่า	ป่าทั่วไป	✓	✓	-	เม.ย.-มิ.ย.	-	-	✓	
4	แก้ง ฟาน	ป่าทั่วไป	✓	-	-	เม.ย.-ส.ค.	-	✓	-	ส่วนกันมักให้พ่อตา-แม่ยายกิน
5	เสือ	ป่าทั่วไป	-	✓	-	พ.ค.-มิ.ย.	-	-	✓	ขายเดี่ยวเสือ
6	หมี	ป่าต้นน้ำแม่ปิง, ดอยสามสูง	✓	✓	-	ส.ค.-ก.ย.	-	-	✓	ขายดี
7	แตน	ป่าต้นน้ำแม่ปิง, ดอยสามสูง	✓	✓	-	ก.ค.-ส.ค.	-	✓	-	
8	ลิง	ป่าต้นน้ำแม่ปิง, ป่าห้วยหก	✓	✓	✓	พ.ค.-มิ.ย.	-	-	✓	ซื้อลิงใช้รักษาโรคกระเพาะ
9	นกแก้ว	ป่าทั่วไป, โกลิแม่ปิง	✓	✓	-	ส.ค.-พ.ย.	-	-	✓	
10	ปลา กุ้ง หอย ปู	แม่น้ำปิง	✓	✓	-	เม.ย.-มิ.ย.	-	✓	-	
สมุนไพร										
1	นางอ	ป่าต้นน้ำปิง(ลึก)	-	-	✓	มี.ค.-เม.ย.	-	✓	-	ยาพิษ-คนทีติดเชื้อโรคเดธส์นำมากินเพื่อฆ่าตัวตาย
2	กระชายดำ	บริเวณหมู่บ้าน	-	-	✓	ส.ค.-ก.ย.	✓	-	-	แก้โรคกระเพาะกินชนิด และขับลม ใช้ต้น ใบ ดอก
3	เกะตุ	ป่าดงดิบ, ป่าต้นน้ำแม่ปิง	-	-	✓	ตลอดปี	✓	-	-	รักษาโรคกระเพาะ ใช้ได้ทั้งต้น
4	ซูจี	บริเวณหมู่บ้าน	-	-	✓	ตลอดปี	✓	-	-	แก้ร้อนใน
5	องุ่นป่า	ป่าทั่วไป	-	-	✓	ตลอดปี	✓	-	-	แก้เจ็บเอว ปวดเมื่อยตามร่างกาย
6	อะพะนะ	ป่าต้นน้ำแม่ปิง	-	-	✓	ตลอดปี	✓	-	-	แก้หวัด

ระบบทุนนิยม กลุ่ม และหน่วยงานภายนอก

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

1. ถนน

- เส้นทางหลักในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตคั่นข้างดี สร้างและดูแลโดยทหารและเทศบาล มีถนนลูกรังบางส่วน โดยเฉพาะถนนซอยย่อยๆ ภายในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามเทศบาลมีแผนปรับปรุงในอนาคต
- ซอยถนนในหมู่บ้านมีเยอะมาก มีชื่อซอยที่คนส่วนใหญ่ทราบกันดีอยู่แล้ว แต่ยังไม่มีการขออนุญาตอย่างเป็นทางการ
- ชาวบ้านมีการรณรงค์พัฒนาถนนหนทาง โดยการถางหญ้าริมทาง ซึ่งจะในแต่ละเส้นทางในเวลาแตกต่างกันแล้วแต่การรวมตัวของชาวบ้านที่ใช้ถนนเส้นนั้นๆ

2. ไฟฟ้า

- บ้านหนองเขียวมีทั้งหมดประมาณ 700 หลังคา ปัจจุบัน(2554) พบว่า ประมาณร้อยละ 80 มีไฟฟ้าใช้ (อีกร้อยละ 20 ยังไม่มีไฟฟ้า) ในจำนวนร้อยละ 80 ที่มีไฟฟ้าใช้พบว่าไม่ได้เป็นเจ้าของหม้อแปลงไฟฟ้าทั้งหมด มีเพียงร้อยละ 70 ที่มีหม้อแปลงไฟฟ้าเป็นของตัวเอง แต่อีกร้อยละ 30 ต้องใช้วิธีพ่วงหม้อแปลงกับครัวเรือนอื่น
- ไฟฟ้าที่ใช้ในหมู่บ้านหนองเขียว มี 2 เส้น คือ จากเชียงดาว และไชยปราการ
- ไฟฟ้าค่อนข้างดับบ่อยในช่วงฤดูฝน เพราะต้นไม้ล้มทับ
- ปัจจุบันชาวบ้านมีเครื่องใช้ไฟฟ้ามากขึ้น ทำให้กระแสไฟฟ้าไหลด ไฟฟ้าไม่พอใช้ ดับบ่อย โดยเฉพาะไฟถนนดับบ่อยมาก
- ทุกหลังคาเรือนมีเครื่องใช้ไฟฟ้าค่อนข้างครบ มีหม้อหุงข้าว ตู้เย็น พัดลม วิทยุ มากน้อยแตกต่างกัน แต่ทุกบ้านมีโทรทัศน์ 100%
- ส่วนใหญ่ร้านค้าจะเสียค่าไฟฟ้า แต่บ้านเรือนที่อยู่อาศัยไม่ได้เสียค่าไฟ เพราะอัตราการใช้ไม่ถึง 90 หน่วย ซึ่งได้รับการยกเว้นตามนโยบายของรัฐ

3. น้ำใช้ – น้ำดื่ม

น้ำใช้

- บ้านหนองเขียวมีถังเก็บน้ำและประปาหมู่บ้าน โดยน้ำมาจาก 3 แหล่ง คือ น้ำซับ ห้วยหนองเขียว น้ำจากโครงการหลวง และอ่างเก็บน้ำ 25,000 ลูกบาศก์เมตร(รวบรวมน้ำจากห้วยผาแดง และห้วยเย็น ส่งมาให้บ้านหนองเขียว)
- มีการรณรงค์ดูแล ถังเก็บน้ำประจำหมู่บ้าน

- ช่วงฤดูแล้ง (มี.ค. - เม.ย.) มักเกิดวิกฤตขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ คุณภาพน้ำใช้ค่อนข้างขุ่น สำหรับน้ำกินต้องซื้อ โดยส่วนใหญ่จะซื้อน้ำ 2 ยี่ห้อ คือ น้ำดื่มยอດดอย 16 บาท จากบ้านหนองอู (อรุโณทัย) และ น้ำดื่ม 95 ราคา 17 บาท จากห้วยไผ่
- สำหรับน้ำใช้ทางการเกษตร ในช่วงฤดูแล้ง ต้องซื้อน้ำจากบ้านหนองอู ถ้ามีรถไปซื้อเอง ราคา 20 บาท/1,000 ลิตร แต่ถ้าใครไม่มีรถ สามารถซื้อจากพ่อค้าคนกลาง(ในหมู่บ้าน) โดยคิดอัตรา 250 บาท/1,000 ลิตร เพราะต้องบวกค่าขนส่ง
- บางพื้นที่เกษตรกรจะขุดบ่อเก็บน้ำฝนไว้ในพื้นที่การเกษตร เพราะเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับผสมยาฆ่าหญ้าหรือยาฆ่าแมลงฉีดพ่นผลผลิต แต่หากเกษตรกรรายใดไม่มีน้ำก็ต้องซื้อ

น้ำดื่ม

- นอกจากแหล่งน้ำธรรมชาติแล้ว ชาวบ้านยังร่อนน้ำฝนไว้ใช้ ไว้กินด้วย(สำหรับบ้านที่หลังคามุงกระเบื้อง) แต่ถ้าจะกินต้องต้มฆ่าเชื้อก่อน แต่ถ้าเป็นบ้านหลังคามุงตอง ก็ไม่สามารถร่อนน้ำฝนกินได้ ต้องไปร่อนน้ำห้วยมาดื่มกิน

4. การรับข้อมูลข่าวสาร

- ทุกบ้านรับข้อมูลข่าวสารผ่านโทรทัศน์ ดูทั้งข่าว ทั้งละคร สัญญาณชัดเจน เพราะส่วนใหญ่ใช้จานดาวเทียม ซึ่งสามารถรับสัญญาณจากประเทศเพื่อนบ้านได้ด้วย แต่ชาวบ้านก็นิยมดูช่องฟรีทีวี คือ 3,5,7,9,ทีวีไทย
- มีเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน โดยทางเทศบาลจะเป็นคนประกาศข่าวสาร แต่ก็ประกาศไม่บ่อย
- การรับฟังข่าวสารทางวิทยุมีค่อนข้างน้อย
- ไม่มีโทรศัพท์บ้าน มีตู้โทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันเสียและยังไม่มีใครมาซ่อม
- ทุกคนมีโทรศัพท์มือถือ ส่วนใหญ่ใช้ 1 2 call (GSM) เพราะมีสัญญาณ แต่ถ้าไฟฟ้าดับก็จะมีสัญญาณโทรศัพท์มือถือด้วย เพราะเสาโทรศัพท์พ่วงไฟฟ้าจากบ้านหนองเขียวและบ้านหนองอู
- สำหรับสัญญาณ DTAC มีเสาที่บ้านอรุโณทัยและบ้านรินหลวง แต่บ้านหนองเขียวไม่มี
- มีอินเตอร์เน็ตเฉพาะศูนย์ราชการ เช่น โรงเรียน เทศบาล โครงการหลวง เป็นต้น
- มีร้านเกมส์ที่บ้านหนองอู วัยรุ่นในหมู่บ้านนิยมไปใช้บริการ

5. การศึกษา

- มีศูนย์เด็กเล็กแต่ยังไม่ได้มาตรฐาน โดยผู้ปกครองนักเรียนได้ให้งบประมาณก่อสร้างอาคารศูนย์เด็กเล็ก แต่อย่างไรก็ตามยังคงต้องการการสนับสนุนด้านสื่อการเรียนการสอนจากทางเทศบาลอยู่
- ปัจจุบันศูนย์เด็กเล็กมีครู 5 คน เด็กเล็กประมาณ 200 คน เทศบาลให้การสนับสนุนด้านงบประมาณค่าจ้างครูและค่านมเด็กเล็ก
- ในหมู่บ้านมีโรงเรียนบ้านหนองเขียว ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 เชียงราย ลำพูน เป็นต้น

- ปัจจุบันโรงเรียนบ้านหนองเขี้ยวมีครู 30 คน แต่มีการโยกย้ายเข้า ออก บ่อยครั้ง เนื่องจากไม่ได้มีภูมิลาเนาอยู่บ้านหนองเขี้ยว แต่ปัจจุบันมีครูจำนวน 3 คน (พนักงานของรัฐ)ที่เป็นคนบ้านหนองเขี้ยว
- มีนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึง ม. 3 รวมกว่า 600 คน
- ภายในโรงเรียนมีการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นักเรียน เช่น การทอผ้า เป็นต้น
- นักเรียนที่เรียนจบม. 3 ก็มักจะไปเรียนต่อบ้านหนองอูก หรือฝาง หรือ เชียงดาว (โรงเรียนสงครามหิ่เชียงดาว) โรงเรียนเชียงดาววิทยาคม(ม.1-ม.6)หรือลงไปเรียนสายอาชีพที่เชียงใหม่
- ในหมู่บ้านมีศูนย์ กศน. (การศึกษานอกโรงเรียน) 2 แห่ง คือ ที่เทศบาล และที่บ้านหนองวัวแดง (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแม่ฟ้าหลวง)

6. สาธารณสุข

- ถ้าเกิดอาการคันเนื้อคันตัว สิ่งแรกที่ชาวบ้านนึกถึงคือยาสมุนไพรประจำบ้าน เรียกว่า "นะสิ หนอง" สรรพคุณแก้ไข้ แก้ปวด ลักษณะเป็นผง ใช้กิน หรือละลายน้ำทาบริเวณปวดเมื่อย
- หรือ ซื้อยาสามัญประจำบ้านกินเอง ถ้ายังไม่หายก็ไปหาหมอที่อนามัย
- ถ้าแขนหัก ขาหัก ก็มักจะไปหาหมอสมุนไพรก่อนหมอแผนไทย โดยปัจจุบันมีหมอสมุนไพรอยู่ในหมู่บ้านหนองเขี้ยวประมาณ 40 - 50 คน
- สถานการณ์สมุนไพรปัจจุบันค่อนข้างหายาก ต้องไปหาบนดอย หรือหาจากหมู่บ้านอื่น
- ในอดีตมีอนามัยบ้านหนองเขี้ยวในหมู่บ้านแต่ไม่มีบุคลากรเลยยุบ ปัจจุบันชาวบ้านจึงต้องไปใช้บริการอนามัย หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านนาหวาย ซึ่งห่างจากบ้านหนองเขี้ยวประมาณ 5 - 6 กม.
- ถ้าชาวบ้านไปอนามัยแล้ว ไม่มียาหมอก็จะแนะนำให้ไปคลินิก (ซึ่งก็เป็นหมอ/ภรรยาหมอเป็นเจ้าของ)
- ปัจจุบันชาวบ้านหนองเขี้ยวนิยมไปคลินิกบ้านหนองอูก บ้านนาหวาย หรือไม่ก็ลงไปคลินิกที่ เชียงดาว หรือ คลินิกหมอโตที่ฝาง (มีชื่อเสียงมาก)
- ไปอนามัยหรือคลินิกไม่หายก็ไปโรงพยาบาลเชียงดาว ถ้าไม่หายอีก ก็ไปโรงพยาบาลนครพิงค์ (ป่าเงาะ) ถ้าไม่หายอีก ก็จะถูกส่งตัวไปโรงพยาบาลมหาราช (สวนดอก)

7. เศรษฐกิจ

แหล่งซื้อ

- ในหมู่บ้านหนองเขี้ยวมีร้านค้าชุมชนประมาณ 25 ร้าน
- มีอาคารสหกรณ์แต่ปัจจุบันไม่มีกิจกรรมด้านสหกรณ์เพราะไม่มีบุคลากรรับผิดชอบ
- มีรถขนของจากเมืองมายเข้าขายในหมู่บ้าน
- ถ้าไม่ซื้อจากในหมู่บ้านชาวบ้านก็จะไปซื้อของที่บ้านหนองอูก บ้านนาหวาย เชียงดาว เชียงใหม่ แม็คโคร โลตัส บิ๊กซี

แหล่งขาย

- ชาวบ้านมีรายได้จากการเกษตรกร ขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง(ถั่วดิน) ถั่วดำ ถั่วแดงเม็ดเล็ก(ถั่วอะซูกิ) ถั่วขาว พักทอง งา
- ชาวบ้านจะเก็บผลผลิตไปขายที่กาดนัดบ้านหนองอุก หรือไม่ก็ไปขายที่กาดฝาง แม่มาลัย กาดวโรส(กาดหลวง) กาดเมืองใหม่
- โดยข้าวโพด ถั่วลิสง คนในหมู่บ้านที่เป็นพ่อค้าจะรับซื้อแล้วเอาลงไปขายในเมือง (มี 6-7 ราย)
- มีพ่อค้าคนกลางจากที่อื่นเข้ามารับซื้อบ้าง
- โครงการหลวงจะรับซื้อถั่วขาว ถั่วดำ และถั่วแดงเม็ดเล็ก(ถั่วอะซูกิ)

8. อื่นๆ

- ในหมู่บ้านมีบิมน้ำมัน 1 แห่ง มีบิหมลอด 3 แห่ง
- ใช้แก๊สหุงต้มในครัวเรือนบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะยังนิยมใช้ฟืน
- แก๊สหุงต้มมีขายในหมู่บ้าน หรือสามารถซื้อได้จากบ้านหนองอุก
- มีรถประจำทาง ให้บริการตั้งแต่ 7 โมงเช้า – 5 โมงเย็น ต้นทางจากเชียงดาว มาบ้านหนองอุก
- ทุกบ้านมีรถมอเตอร์ไซด์ใช้ และทุกบ้านต้องมีรถเข็นเพื่อไว้ใช้เข็นน้ำที่ไปรองจากถังน้ำประจำหมู่บ้าน
- มีรถไถสำหรับรับจ้าง 4 ราย
- ค่าจ้างแรงงาน-คนในหมู่บ้าน อัตราค่าแรง 150 – 200 บาท/วัน

9. ระบบทุน

ในระบบ	นอกระบบ
1. เงินกู้จากเครดิตยูเนียน - อัตราดอกเบี้ยเงินกู้แล้วแต่กลุ่มตกลงกัน - เงื่อนไขสามารถให้กู้ได้ตลอดทั้งปี - กู้ได้ไม่เกินคนละ 50,000 บาท - ต้องมีผู้ค้ำประกัน รายละ 6 คน เช่น นาย ก. กู้เงิน ผู้รู้เห็นคือ ภรรยา นาย ก. ผู้ค้ำประกันหลัก 2 คน และภรรยาหรือสามีของผู้ค้ำประกันหลักอีก 2 คน - ต้องเป็นสมาชิกและต้องออมเงินกับเครดิตยูเนียน - เงินหมุนเวียนมีการไปขอกู้จาก ดร.บุญล้อม	1. คนในหมู่บ้าน /ญาติ - โดยไม่มีดอกเบี้ย (ใช้สัญญาใจ) 2. ร้านค้าในหมู่บ้าน <u>ร้านของชำ (ของกินของใช้)</u> - มีการซื้อข้าวของเงินเชื่อโดยเจ้าของร้านจะบวกค่าดอกเบี้ยรวมในราคาสินค้าแล้ว <u>ร้านค้าเครื่องใช้อำนวยความสะดวก</u> - ผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ ดอกเบี้ยคิดรวมในค่าสินค้านั้นๆแล้ว

ฯ หรือ องค์การภายนอก (ไฮเพอร์) มาอีกที่ 2. กองทุนหมู่บ้าน - โดยมีเงื่อนไขให้กู้ได้ปีละ 1 ครั้งๆ - ครั้งละไม่เกิน 50,000 บาทต่อคน - ต้องมีผู้ค้ำประกัน 2 คน 3. สถาบันการเงินของเทศบาล <u>ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร</u> (ธกส.) - ดอกเบี้ยเงินกู้อัตรา 12% ต่อปี - คิดอัตราดอกเบี้ยเต็มตั้งแต่ปีต่อไปจะลดลง 4. ธนาคารออมสิน - อัตราดอกเบี้ยตามประกาศของธนาคาร	<u>ร้านค้าปัจจัยการผลิต(ปุ๋ย ยา)</u> - ใช้วิธีซื้อเชื่อจากร้านค้าเมื่อขายผลผลิตได้ค่อยนำเงินมาชำระทีหลัง 3. นายทุนในหมู่บ้าน - ดอกเบี้ยเงินกู้อัตรา 3-5% ต่อเดือน - โดยจะกู้ในกรณีฉุกเฉิน หรือที่มีความจำเป็นจริงๆ 4. นายทุนนอกหมู่บ้าน/พ่อค้าคนกลาง - ลงทุนให้ก่อนทั้งเงิน สิ่งของ และปัจจัยการผลิตต่างๆ ให้เราปลูก และรับซื้อผลผลิต โดยจะหักค่าปุ๋ย ยา และค่านเงินที่เหลือเพื่อเป็นรายได้แก่ชาวบ้าน
ในระบบ	นอกระบบ
5. กองทุนเพื่อการศึกษา (กยศ.) กู้เพื่อการศึกษา - เด็กนักเรียน นักศึกษาในหมู่บ้านจะกู้เรียน - อัตราดอกเบี้ยตามเงื่อนไขของ กยศ. 6. โครงการหลวง - ให้เครดิตปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย ยา) กับเกษตรกรในโครงการ - รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการหลวง - จ่ายเงินให้เกษตรกรในรูปแบบ “เงินคืนเกษตรกร” (รายได้ค่าผลผลิต - ค่าใช้จ่ายปัจจัยต่างๆ) 7. สถาบันการเงินไฟแนนซ์-กู้ซื้อรถ - นิคมสี่เส้า - ธนาคารธนาชาติ หมายเหตุ- โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะกู้เงินจากเครดิตยูเนียนมากที่สุด รองลงมาคือการกู้จากกองทุนหมู่บ้าน	

เหตุแห่งหนี้ (เรียงลำดับตามความสำคัญ)

1. ทำการเกษตร
2. การศึกษาลูก
3. ค่าใช้จ่ายในครอบครัว (อาหาร สาธารณูปโภค สาธารณูปการ)
4. ที่อยู่อาศัย
5. สิ่งอำนวยความสะดวก (โทรทัศน์ โทรศัพท์ เครื่องใช้ไฟฟ้า ฯลฯ)
6. สิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ เช่น เสริมสวย บุหรี่ เหล้า หวย เป็นต้น
7. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับประเพณี
8. สุขภาพ เจ็บไข้ได้ป่วย

หน่วยงานสนับสนุนจากภายนอก

ใกล้ชิดมาก	ใกล้ชิดปานกลาง	ใกล้ชิดน้อย
1. เทศบาล - พัฒนาก่อน ไฟฟ้า - ให้ความรู้ และมีการพาเยาวชนไปทัศนศึกษา - สนับสนุน - งบประมาณสนับสนุนกลุ่มอาชีพ ศูนย์เด็กเล็กด้านกีฬาโดยพนักกีฬาร่วมแข่งขัน 2. โครงการหลวง - ให้ความรู้ด้านการเกษตร เช่น แนะนำการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เทคนิคการผลิตพืช เป็นต้น - สนับสนุนปัจจัยการผลิต ส่วนใหญ่คือ ปุ๋ย ยา ส่วนต้นกล้าให้เป็นส่วนน้อย - รับซื้อและหาตลาดจำหน่ายผลผลิตให้ - ส่งเสริมด้านกีฬา	ไม่มี	1. ทหาร - ส่งเสริมอาชีพ เช่น เพาะเห็ด เลี้ยงหมู - ให้ความรู้ป้องกันตนเอง (อพป.) - สร้างถนน - สร้างอ่างเก็บน้ำ 2. โครงการพันธกิจ หรือโครงการแพนไทย - เป็นของสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย (NGO) (อ.ดำรงค์) - ช่วยเหลือเด็กด้านการศึกษา - ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ - เก็บข้อมูลโรคเอดส์ (งานวิจัย มท.)

- ส่งเสริมการปลูกป่า ทำฝายต้นน้ำ - สนับสนุนงบประมาณสร้างอ่างเก็บน้ำในหมู่บ้าน - ประสานหน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามาช่วยเหลือหมู่บ้าน เช่น กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น		3. องค์การอิสระ NGO ให้การสนับสนุนด้านสุขภาพ
ใกล้ชิดมาก	ใกล้ชิดปานกลาง	ใกล้ชิดน้อย
3. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านนาหวาย - ตรวจสุขภาพชาวบ้าน - ให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ - จัดวัคซีน หยอดโปลิโอให้เด็กในหมู่บ้าน - ป้องกันยุงลายและทำลายแหล่งเพาะยุงในหมู่บ้าน - ให้งบประมาณสนับสนุนงบประมาณ ปีละ 10,000 บาท 4. โรงเรียนบ้านหนองเขี้ยว - ให้การศึกษาเด็กในหมู่บ้าน - หาทุนการศึกษาให้เด็กนักเรียน 5. มูลนิธิรัตนารักษ์ - สนับสนุนงบประมาณเป็นรายเดือน 6. การศึกษาศูนย์เด็กเล็ก - โดยให้ทุนการศึกษาเด็ก	ไม่มี	

การปกครองและกลุ่มต่างๆ

รูปแบบการปกครอง

ผู้นำตามธรรมชาติ	ผู้นำทางการ
1. ผู้นำทางศาสนา (ศิษยาภิบาล) - ผู้สอนศาสนาคริสต์มีจำนวน 10 คนประจำโบสถ์แต่ละโบสถ์ 10 แห่ง - ส่วนใหญ่เป็นคนในหมู่บ้าน 2. มิชชันนารี - มาจากต่างประเทศ - เป็นผู้นำงบประมาณมาสนับสนุนแต่ละโบสถ์ - 1 โบสถ์มีมิชชันนารีได้มากกว่า 1 คน 3. ผู้นำชุมชน (คะแซ) - ชาวบ้านในชุมชนจะเป็นผู้คัดเลือก จะต้องเป็นคนที่ชาวบ้านให้ความนับถือ - ต้องเป็นคนรักษากฎต่างๆ ของหมู่บ้าน - ทำหน้าที่เป็นผู้ไกลเกลี่ย / ตัดสินข้อพิพาทต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน เช่น เหตุทะเลาะกัน แบ่งแยกพื้นที่ไร่ สวน หรือการอยู่กินกันก่อนของเด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ เป็นต้น หมายเหตุ- ศิษยาภิบาล หรือ คะแซ หากทำผิดกฎจะได้รับโทษมากกว่าคนในชุมชน 2 เท่า	1. กำนัน 1 คน = นายนพรัตน์ วาระละ 5 ปี ปัจจุบันเหลืออีก 1 ปี จะครบวาระ 2. สารวัตรกำนัน 2 คน = นายสว่าง นายลือชัย 3. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน = นายธีระ นายชื่อยะ 4. สมาชิกสภาเทศบาล(สท.) 6 คน วาระละ 4 ปี ปัจจุบันเหลืออีก 1 ปีจะครบวาระ 5. ที่ปรึกษาเทศมนตรี 1 คน 6. คณะกรรมการหมู่บ้าน 20 คน 7. ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) 30 คน 8. อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อพปร.) ประมาณ 15 คน 9. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 151 คน

กลุ่มต่างๆ ในชุมชน

กลุ่มทางการเงิน	กลุ่มสถานะทางสังคม
1. กองทุนหมู่บ้าน - ประธาน นายบันเทิง จะฟู เริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2545 เงินทุนเริ่มแรก 1 ล้านบาท - ดอกเบี้ยเงินกู้ 6%ต่อปี - ให้กู้ปีละ 1 ครั้ง - ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 2 ล้านบาท - มีสมาชิก 226 คน - จะมีการออมเงิน เรียกว่า เงินออมสัจจะ อัตราการเก็บจะเก็บ 10 บาท/เดือน/คน แต่จะเก็บครั้งเดียวคือ 120 บาท/ปี/คน 2. กลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียน - เริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2545 ปัจจุบันมี 4 กลุ่มคือ ○ กลุ่มบ้านหนองเหียวโบสถ์ 2 (229 คน) ○ กลุ่มบ้านหนองเหียว (75 คน) ○ กลุ่มทะเล (70-80 คน) ○ กลุ่มบ้านหนองวัวแดง (63 คน) - มีทุนเรือนหุ้น ประมาร 1 ล้านบาท - มีการกู้เงินจากกลุ่มเครดิตยูเนียนประเทศไทย - รูปแบบการจัดการ คือ ออมเงินและปล่อยกู้ - จ่ายคืนเงินปันผล ร้อยละ 3% - ดอกเบี้ยเงินกู้ ร้อยละ 15% 3. สถาบันการเงิน (เทศบาล) - สมาชิกประมาณ 100 คน - ได้งบประมาณสนับสนุนจาก สกช. - ให้กู้ร้อยละ 12% ต่อปี	1. กลุ่มแม่บ้าน - ทำอาหารในงานกิจกรรมต่างๆ - แปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น น้ำยาล้างจาน - เทศบาลให้งบประมาณแบบให้ฟรีสำหรับกลุ่ม 2. กลุ่มอาชีพทางการเกษตร - เงินต้นในการก่อตั้งกลุ่มๆ ละ 10,000 บาท ○ กลุ่มเลี้ยงสัตว์(หมู) 20 คน ○ กลุ่มถั่วลิสง 100 คน ○ กลุ่มถั่วดำ 100 คน 3. กลุ่มอาชีพอื่นๆ - เงินต้นในการก่อตั้งกลุ่มๆ ละ 10,000 บาท ○ กลุ่มทอผ้า ประมาณ 30 คน ○ กลุ่มตัดเย็บ ประมาณ 20 คน

วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนและทุนชุมชนบ้านหนองเขียว (ลำห้วย) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลชุมชนของหมู่บ้านหนองเขียว (ลำห้วย) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ สามารถวิเคราะห์ต้นทุนชุมชนในด้านต่างๆ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

สถานการณ์และปัญหาในประเด็นระบบระบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม

หมู่บ้านหนองเขียวมีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วในแต่ละปี วิถีชีวิต ความเชื่อ จะเป็นตามยุคสมัยใหม่ การแต่งกาย ของคนเฒ่าของเด็กหรือชาวบ้านมีให้เห็นค่อนข้างน้อย วัฒนธรรมชนเผ่าที่ยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องคือประเพณีกินวอ และ ประเพณีกินข้าวใหม่ โดยส่วนใหญ่จะจัดพิธีในโบสถ์ ประชากรในชุมชนค่อนข้างมาก ทำให้การรวมกลุ่มค่อนข้างลำบาก

สถานการณ์และปัญหาในประเด็นระบบการผลิตและเศรษฐกิจ

การผลิตพืชในชุมชนใช้สารเคมีค่อนข้างมาก และมีแนวโน้มที่จะใช้มากขึ้นในอนาคต น่าจะมีการส่งเสริมการปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องมีตลาดรองรับให้ด้วย หรือควรส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ อาจจะมีการอบรมให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และเข้าใจอย่างทั่วถึง ตลอดจนควรต้องมีการติดตามเป็นระยะ ปัจจุบันมีปัญหาโรคผลัดตกต่ำ ต่างคนต่างขาย ควรจะต้องมีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มสหกรณ์เพื่อความได้เปรียบในการต่อรองมากขึ้น รายจ่ายค่อนข้างมากหากมีวิธีการ หรือแนวทางเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่าย มาชวนให้ชาวบ้านทำน่าจะลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยได้

สถานการณ์และปัญหาในประเด็นระบบทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้

ดิน การเพาะปลูกในพื้นที่จะปลูกพืชซ้ำๆ ในที่เดิม โดยไม่มีการปรับปรุงบำรุงดินเท่าที่ควร ทำให้สภาพดินค่อนข้างเสื่อมโทรม ส่งผลต่อคุณภาพ ประมาณของผลผลิต

น้ำ พื้นที่หมู่บ้านไม่มีแหล่งต้นทุนน้ำ มีเพียงอ่างเก็บน้ำ แทงค้ำน้ำ ซึ่งยังไม่เพียงพอกับความต้องการของคนในชุมชน แม้ว่าจะมีระบบการบริหารจัดการน้ำแล้วก็ตาม ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจถึงหลักเกณฑ์ วิธีการ ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ ควรจะมีการชี้แจงทำความเข้าใจระหว่างชุมชน และหน่วยงานที่บริหารจัดการน้ำให้เข้าใจตรงกัน

ป่าไม้ ป่าไม้พบมีการเผาทำลายเพิ่มขึ้นในระยะหลังจนถึงปัจจุบัน ควรจัดการอย่างเร่งด่วนเพราะทรัพยากรธรรมชาติหลายอย่างไม่มีแล้วในพื้นที่ อีกทั้งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมอีกด้วย

สถานการณ์ระบบทุนนิยม กลุ่ม และหน่วยงานภายนอก

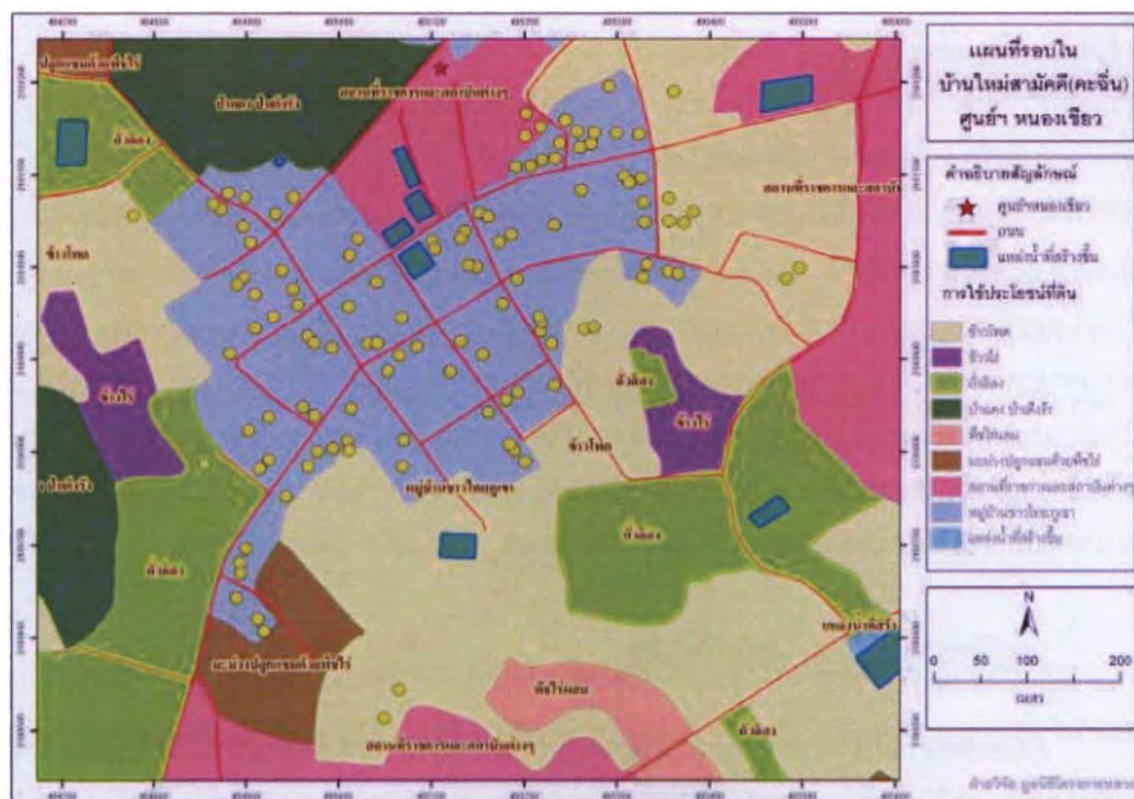
หมู่บ้านหนองเขียวมีการคมนาคมค่อนข้างสะดวก มีรถโดยสารที่รับ-ส่งภายในหมู่บ้านและในเมือง มีแหล่งทุน-เงินกู้ในชุมชนมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่กว่า 90% เป็นหนี้ในแหล่งทุนต่างๆ กัน ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้นอกภาคเกษตรมากขึ้น

การสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกจะมีเพียงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและน้อยเท่านั้น ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ง่ายหากสื่อสาร ทำความเข้าใจ หรือการให้ความช่วยเหลือผิดวิธี ควรจะเน้นให้ความช่วยเหลือในระดับปานกลาง (หากเป็นไปได้) ให้ชาวบ้านสามารถจัดการปัญหาเบื้องต้นได้ด้วยตนเอง ไม่รอแต่ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกอย่างเดียว ที่สำคัญการดำเนินงานใดๆ ของหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องควรมีการประชาสัมพันธ์ ชี้แจงให้ชาวบ้าน รับทราบ เข้าใจ อย่างทั่วถึง หอกระจายเสียงอาจไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ทำให้ชาวบ้านบางส่วนยังมีทัศนคติที่ไม่ค่อยดีกับหน่วยงานภายนอก

บทสรุปการวิเคราะห์

จากการรวบรวมข้อมูลและการจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนบ้านหนองเขียว (ลาหู่) พบว่า เป็นชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและปัจจัยภายนอกที่เป็นตัวเร่งเร้าให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง ผูกโยงไปถึงระบบการจัดการทรัพยากรและระบบเกษตรการพึ่งตนเอง ป่าไม้ในชุมชนถูกทำลายลงอย่างมาก ชุมชนพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ปัจจัยการผลิตและวิถีการเกษตรเปลี่ยนเป็นระบบเกษตรแบบใหม่ ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชน ที่ทำให้รายจ่ายสูงมากขึ้นจากการผลิตทางการเกษตรตลอดจนสภาพปัญหาเรื่องการตลาดและยังส่งผลถึงสุขภาพของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปในทางลบ จากการวิเคราะห์พบว่าปัจจัยด้านการผลิตเรื่องการครองชีพเป็นปัจจัยหลักที่เป็นปัญหาของชุมชน ซึ่งเมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวถึงสาเหตุของปัญหาด้านการผลิต พบว่าเรื่องน้ำเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องจัดการ เนื่องจากทรัพยากรถูกทำลายอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ปริมาณความต้องการในการบริโภคสูงมากขึ้น ส่งผลให้ปัญหาการขาดแคลนน้ำเป็นเรื่องหลักและเป็นเรื่องเร่งด่วนของคนในชุมชน กับอีกสาเหตุของปัญหาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างหนักคือเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านคุณค่า ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมของชนเผ่าลาหู่ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยก็มีการเปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่ย้ายถิ่นฐานออกไปอยู่ในเมือง จนคนรุ่นหลังกังวลถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

บ้านใหม่สามัคคี (คะฉิ่น) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

รูปที่ 2 แผนที่รอบใน บ้านใหม่สามัคคี (คะฉิ่น) ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเจียว (ฝ่ายวิจัย, 2554)

จากการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมด้วยการจัดเวทีชุมชนร่วมกับตัวแทนชุมชนที่มาพร้อมให้ข้อมูลด้วยเครื่องมือมีส่วนร่วมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

ระบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม

แผนที่รอบในของบ้านใหม่สามัคคี

ปากทางเข้าของหมู่บ้านจะมีศูนย์เรียนรู้ป่าชาวบ้าน ในหมู่บ้านมีโบสถ์อยู่ 5 แห่ง (โบสถ์แบ็ปติส 4 แห่ง โบสถ์คาทอลิก 1 แห่ง) คือ บ้านอาจารย์มะตู บ้านอาจารย์ยอนะตาน บ้านอาจารย์เอกสิทธิ์ บ้านนายชอ แก้วคำ และโบสถ์คาทอลิก มีลานวัฒนธรรม (มีร้านขายของเป็นร้านเล็ก ๆ อยู่ด้วย) ศูนย์วัฒนธรรม และสุสานอย่างละ 1 แห่ง นอกจากนี้มีศูนย์เด็กเล็ก 1 แห่งอยู่หน้าหมู่บ้าน บริเวณในหมู่บ้านมีอ่างเก็บน้ำ 5 แห่ง และมีบ้านที่ทำอาชีพทอผ้ากี่เอว (บ้านป่าแก้ว) และกี่กระตุก (บ้านอาจารย์ยอนะตาน) เป็นกลุ่มแม่บ้านเรียกว่ากลุ่มทอผ้า (แต่ปัจจุบันไม่มีเวลาทอผ้า) ผู้ใหญ่บ้านอยู่ที่บ้านใหม่สามัคคีคือ นายสมบุรณ์ มาเยอะ แต่ของบ้านใหม่สามัคคีคะฉิ่นจะมีบ้านของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือ นายพงษ์ ธิงรัมย์ มีบ้านของผู้เฒ่าชอซึ่งเป็นคนเก่าแก่ของหมู่บ้านที่เหลืออยู่เพียงคนเดียวในหมู่บ้านที่ยังมีชีวิตอยู่

ประวัติศาสตร์บ้านใหม่สามัคคีคะฉิ่น

คุณเอกสิทธิ์ แสงเดือน (ที่ปรึกษากลุ่มวัฒนธรรมบ้านคะฉิ่น) เล่าให้ฟังว่า ชาวคะฉิ่นเดิมนั้นแตกกระจายอาศัยอยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั้งพม่า จีน และอินเดีย แต่คาดว่าน่าจะเข้ามาสู่ประเทศไทย ในสมัยของพ่อขุนรามคำแหง (จากหนังสือ Burma: Frontier Photographs 1918-1935)

โดยชาวคะฉิ่นส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในรัฐคะฉิ่นดินแดนทางภาคเหนือของประเทศพม่า คะฉิ่นเรียกตัวเองว่า "จิงปอ" หรือ "จิงเผาะ" แต่คนส่วนใหญ่มักเรียกว่า "คะฉิ่น" ตามภาษาพม่า ชาวคะฉิ่นอพยพมาสู่ประเทศไทยจากรัฐฉานประเทศพม่าประมาณปี พ.ศ. 2517 เนื่องจากถูกกดขี่จากระบบการปกครองแบบเผด็จการทางทหาร และไปอยู่ที่ดอยวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย แล้วจึงอพยพไปอยู่ที่ปางมะเยา บ้านใหม่หมอกจาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ก่อนมาอยู่ที่บ้านหนองเขียว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ชาวคะฉิ่นมีอยู่ด้วยกัน 6 เผ่าหลักคือ จิงเผาะ รว้าง ลีซอ อาชี ลาชี และมารู เผ่าที่มีจำนวนมากที่สุดคือ จิงเผาะ แต่ละเผ่ามีวัฒนธรรมและภาษาพูดเป็นของตนเอง แต่สามารถเข้าใจกันได้โดยใช้ภาษาจิงเผาะในการติดต่อสื่อสาร สำหรับภาษาเขียนมีขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2444 โดยมีชนนารีชาวอเมริกันประยุกต์ใช้อักษรโรมันแทนเสียงในภาษาคะฉิ่น การนับถือศาสนาในอดีตชาวคะฉิ่นมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณแต่ด้วยอิทธิพลของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ทำให้ชาวคะฉิ่นเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์แทน (บทความในวารสาร โครงการหลวง ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 เดือนเมษายน-มิถุนายน 2548)

ส่วนประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านเริ่มจากปี พ.ศ. 2525 คนกลุ่มหนึ่งจากบ้านปางมะเยาได้มาเก็บใบตองบริเวณนี้ (บ้านใหม่สามัคคีตอนนี) ไปขาย เพราะไม่มีอาชีพ และเห็นว่ามีหนองน้ำ เหมาะกับการตั้งรกราก จึงตั้งหมู่บ้านกันที่นี้ ในช่วงนั้นมีหน่วยงานพัฒนาที่ดินเข้ามาและสอบถามเรื่องราวของชาวคะฉิ่น ซึ่งเป็นที่สนใจของหม่อมเจ้ากึกเดช เพราะสมัย

สงครามโลกครั้งที่สอง ทหารคะฉิ่นได้เคยร่วมรบกับทหารอังกฤษ ในนาม Kachin Navy (หม่อมเจ้าเคยร่วมกับทหารอังกฤษในขบวนการเสรีไทย) รบกับทหารญี่ปุ่นในประเทศพม่า หม่อมเจ้าฯ จึงเคยได้ยินเรื่องราวของชาวคะฉิ่นมาก่อนหน้านี้แล้ว

ปี พ.ศ. 2527 ในหลวงเสด็จมาที่บ้านคะฉิ่นนี้ (วันที่ 13 กุมภาพันธ์) ตอนบ่าย (ที่จำได้เพราะร่วมรับเสด็จด้วย) ท่านถามว่ามาจากที่ไหน เราก็ตอบว่ามาจากบ้านปางมะเยา อำเภอพร้าว สมัยนั้นเรายังไม่มีไฟฟ้าใช้ และทำอะไรเลื่อนลอยใกล้ๆ หมู่บ้าน

ปี พ.ศ. 2530 ไฟฟ้าเข้ามา แล้วก็เริ่มมีโทรทัศน์ ชาวบ้านก็นิยมดูละครจนติดดิน กระทั่งวันรุ่งขึ้นทำงานกันไม่ไหว จากตรงนี้ความเจริญทางวัตถุก็เข้าสู่หมู่บ้านเรื่อยมา เด็กๆ รุ่นใหม่นิยมลงไปอยู่ในเมือง มักคิดว่าเชียงใหม่หรือกรุงเทพฯ เป็นดินแดนสวรรค์ ในหมู่บ้านจึงมีแต่คนเฒ่าคนแก่ และเมื่อเด็กกลับเข้ามาในหมู่บ้านก็กลายเป็นคนขี้เหล้าขี้ยา ขอบทะเลาะเบาะแว้ง บางคนก็ท้อง หรือติดโรคมา แต่ปัจจุบันนี้ โบนัสทุกโบลได้เน้นเรื่องของการศึกษาให้กับเด็กๆ ในหมู่บ้าน ทำให้สถานการณ์เริ่มดีขึ้นมาบ้าง

ระบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม

ชาวคะฉิ่นที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านใหม่สามัคคีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก สถานการณ์ทางวัฒนธรรมของบ้านใหม่สามัคคี: ปัจจุบันนี้ทางหมู่บ้านได้พยายามให้เด็กๆ ในหมู่บ้านรู้จักสิ่งดีๆ ของคะฉิ่น ไม่ให้ลืมเสื้อผ้า/ภาษาของตนเอง และเน้นเรื่องของความซื่อสัตย์ มีการสอนภาษาคะฉิ่นให้เด็กๆ และทำป๋อนูรักษเอาไว้ให้เด็กได้เรียนรู้ชนิดของตนไม้ต่างๆ บ้านใหม่สามัคคีมี “กลุ่มวัฒนธรรม” อันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน มีบทบาทในการแนะนำ/ตัดสินชักชวน ให้ทำในสิ่งที่ดี ซื่อสัตย์ต่อกัน ช่วยเหลือกัน เพราะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำรงชีวิต และพัฒนาตนเองที่สำคัญคือต้องไม่มองข้ามวัฒนธรรมของตนเอง นอกเหนือจากการสอนวัฒนธรรม ก็ยังมีบ้านวัฒนธรรมไว้แสดงด้วย (ตั้งอยู่บริเวณหน้าศูนย์ฯ นหนองเขียว) โดยจะเห็นรูปสัญลักษณ์ที่เป็นนกเงือกตัวใหญ่ตั้งอยู่บริเวณลานหน้าบ้านวัฒนธรรม โดยมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่ามีเด็กชายคนหนึ่งหมู่บ้าน โดยหมู่บ้านนั้นตั้งอยู่ในป่าเขาที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด เด็กคนนั้นสามารถพูดสื่อสารกับสัตว์ต่างๆ ในป่าได้ และวันหนึ่งก็เป็นที่อิจฉาของคนในหมู่บ้าน เด็กชายจึงถูกจับตัวมัดติดไว้กับต้นไทรโดยห้อยหัวลงมา เมื่อเด็กคนนั้นเห็นเหล่านกที่มากินลูกไทร เห็นนกเหล่านั้นเดินรำกัน ก็ได้มีการสื่อสารพูดคุยกันถึงเรื่องของการสรรเสริญ “พระเจ้าสร้าง” ธรรมชาติ และเมื่อเด็กชายถูกนำลงมาจากต้นไทร เขาก็ได้แกะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติไว้เมื่อสัมผัสกับพระเจ้าสร้างไม่ได้ ก็สัมผัสกับธรรมชาติที่พระเจ้าสร้างทำให้ไว้ให้แทน หลังจากนั้นผู้ปกครองหมู่บ้านก็อยากทำพิธีบูชาธรรมชาติ แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร ชาวบ้านจึงเสนอให้บูชากับรูปแกะสลักนั้นแทน.....

ชาวบ้านใหม่สามัคคีจึงได้สร้างรูปแกะสลักดังกล่าว ให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของชนชาติกะฉิ่น ซึ่งที่เราเห็นเป็นนกเงือกนั้น มีความหมายว่า นกเงือกเป็นนกที่ชอบอยู่ในป่าธรรมชาติ และเป็นผู้นำการเดินร่ำของเหล่านกทั้งหลาย ซึ่งในธรรมชาติจริงๆ ก็เป็นเช่นนั้น เมื่อนกเงือกไปหาถิ่นที่โหนด นกอื่นๆ ก็จะบินตามไปด้วย

ประเพณีของชาวคะฉิ่นส่วนใหญ่ในปัจจุบันมักจะแสดงออกในรูปแบบของศาสนาคริสต์เกือบทั้งหมด ประเพณีดั้งเดิมจึงเลือนหาย แต่ถึงอย่างนั้น ก็ยังมีให้เห็นอยู่บ้าง อย่างเช่นการเรียกขวัญ เป็นต้น โดยคุณเอกสิทธิ์ให้ความเห็นว่า เรื่องของวัฒนธรรมนั้น น่าจะช่วยสานสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ดีกว่าเรื่องของศาสนา เพราะศาสนานั้นถูกแยกออกเป็นแต่ละนิกาย และแม้นิกายเดียวกัน ก็แยกออกเป็นหลายโบสถ์เช่นกัน

ความเชื่อ ข้อห้าม

- ไม่กินเลือดสัตว์ (ข้อห้ามในพระคัมภีร์)
- ห้ามกินหอยขามตระกูล (เป็นตระกูลที่แต่งงานกันแล้ว)
- ตระกูลต้องห้าม แต่งงานกันไม่ได้
- เด็กห้ามกิน หัว ตีน ปีก เครื่องในไก่และหมู จะสามารถกินได้จนกว่าจะโตเป็นผู้ใหญ่
- เด็กผู้หญิงห้ามกินไส้ไก่ (เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะทอดผ้าไม่เก่ง) ห้ามกินปากไก่ด้วย
- หมู (เชื่อว่าจะกินหมูมาม)

การศึกษา

- มีศูนย์เด็กเล็กอยู่ 1 แห่ง (รับเลี้ยงเด็ก อายุ 2-5 ปี)
- โรงเรียนหนองเขียว (ชั้นอนุบาล 1- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6)
- โรงเรียนบ้านอรุโณทัย (เตรียมอนุบาล –ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6) ใกล้ตลาดมีเงิน
- โรงเรียนอรุโณทัย (มัธยมศึกษาชั้นปีที่1-6)
- โรงเรียนสอนภาษาจีน (อรุโณทัย)
- การศึกษานอกโรงเรียน (ศูนย์เด็กเล็ก เริ่มสอนเวลา 19.00 น. – 21.00 น.) ทุกวันอาทิตย์ และวันจันทร์

สุขภาพ

หมอพื้นเมือง

- หมอตำแย มีอยู่ 2 บ้าน คือ นายอะซือผะ ตามา และอีกคนยังไม่ทราบชื่อ
- กัวซา คือ การนำยาหม่อง น้ำมันมะกอก หรือน้ำมันพืช มาทาบริเวณลำคอแล้วใช้เหรียญชุดให้เป็นรอยแดง ช่วยบรรเทาอาการ แก้ไข้ ปวดหัว ตัวร้อน

- ใช้เขม่าควันจากในครัวที่ติดบนแคร์โนครัว โคมะเชื้อเคือ ปูนขาว/ปูนแดง เกลือ
นำมาคั้นน้ำ ช่วยบรรเทาอาการไข้
- ใช้เชือกพันตั้งแต่แขนจนถึงปลายนิ้ว เพื่อไล่เลือดเสียมาไว้ที่ปลายนิ้ว จากนั้นใช้เข็ม
เจาะเลือดทุกนิ้ว ส่วนมากจะทำในกรณีที่ไข้สูง ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไล่เลือดเพื่อ
เอาเลือดเสียออก
- หมอสมุนไพรจีน/หมอสมุนไพรพื้นบ้าน รักษาโรคแขนหลุด ตกจากที่สูง

หมอแผนปัจจุบัน

- อณมัยอรุณทัย 1 แห่ง
- คลินิก 1 แห่ง
- โรงพยาบาลเชียงดาว
- โรงพยาบาลนครพิงค์

อาหาร- การกิน

- ปลุกผักกินเอง
- อาหารจากป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ หนูปัก ปลา กบ กระต่าย (จากหมู่บ้านอื่น) แมงแม่
ฝ่น จิ้งหรีด แมงนูน แมงมัน จักจั่น เป็นต้น
- ซื้ออาหารจากตลาดหนองอุก
- อาหารหลักของคนที่นี่ คือเผือก (ปลูกเอง)
- ใบสลับ (มีรสชาติเปรี้ยว) เอามาซอยใส่หมู / ปลา
- มันฝรั่ง
- น้ำพริกปลาแห้ง/ถั่วเน่า
- ปลาหมกในกระบอกไม้ไผ่ โดยจะนำปลาห่อในใบพ้อก้วย ก่อนที่จะนำไปใส่กระบอกไม้
ไผ่ไปย่าง
- ลาบคะจิ้น (ปะชา) นำหมูมาอย่างแล้วมาสับให้ละเอียด นำมาปรุงกับข้าวหุง ผักไผ่
ผักชีฝรั่ง มะนาว เกลือ ถั่วเน่า คลุกกันเพื่อปรุงรส

วัฒนธรรม ประเพณี

1. ปีใหม่สากล

กิจกรรม: เข้าโบสถ์ อธิษฐาน ขอพรพระเจ้า ในวันที่ 31 ธันวาคม เวลาเที่ยงคืน จะมีการต้มข้าวต้มกินกัน โดยจะมารวมตัวกันที่โบสถ์เดียว อธิษฐานขอพรจากพระเจ้าร่วมกัน จากนั้นก็แยกไปโบสถ์ของตนเอง โดยเฉพาะผู้ที่นับถือ นิกายคอปติก

ช่วงเดือนที่จัดงาน : มกราคม

ผู้เข้าร่วม : ทุกคนในหมู่บ้าน

2. กินข้าวใหม่

กิจกรรม : เตรียมธัญญาหารทุกอย่างที่ปลูกไปที่โบสถ์ รวมถึงอาหาร ประเภท

แกง ผักทอด น้ำพริก (สามารถซื้อมาเพื่อร่วมพิธีกรรมได้) และทำพิธีมิชซา (โดยบาทหลวงจากเชียงดาวเดินทางมาทำพิธีให้) เฉพาะนิกายคาทอลิก และมีการทานอาหารร่วมกัน

ช่วงเดือนที่จัดงาน : พฤศจิกายน

ผู้เข้าร่วม : ทุกคนในหมู่บ้าน

3. คริสมาสต์

กิจกรรม : เที่ยงคืนวันที่ 24 ธันวาคม ทำพิธีมิชซา เช้าวันที่ 25 ธันวาคม ไปโบสถ์ อธิษฐาน หลังจากขอพรจากพระเจ้า ก็จะเป็นวันเที่ยว มีกิจกรรมกินเลี้ยงในตอนเย็น

ช่วงเดือนที่จัดงาน : ธันวาคม

ผู้เข้าร่วม : ทุกคนในหมู่บ้าน

4. มะนาว

กิจกรรม: งานเฉลิมฉลองของพี่น้องคะฉิ่น โดยจะจัดงานเฉลิมฉลองที่ใหญ่มากจะมีการร่ำมะนาวตอนเช้า และตอนเย็นของทุกวัน และมีกิจกรรมรื่นเริงตลอด

ช่วงเดือนที่จัดงาน : ไม่มีการกำหนดแน่นอน โดยครั้งหนึ่งจะจัด 2-4 วัน

ผู้เข้าร่วม : พี่น้องชาวคะฉิ่น และชาวบ้านทุกคน

ระบบการผลิตและเศรษฐกิจ

แผนที่ทางการเกษตร

บ้านคะฉิ่นมีประชากรอยู่ประมาณ 76 ครัวเรือน และมีพื้นที่ทางการเกษตรประมาณ 700 ไร่ พื้นที่ทางการเกษตรโดยรวมจะเป็นพื้นที่ของชาวคะฉิ่นกับอาข่า ชาวบ้านคะฉิ่นจะไม่ทำการเกษตรไกลจากหมู่บ้านมากนัก จะไกลออกไปจากหมู่บ้าน ประมาณ 2 กิโลเมตร พื้นที่สวนจะใช้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อะโวคาโด ถั่วลิสง พื้นที่อยู่ติดกับถนน รวมพื้นที่ทั้งหมด 12 ไร่ พื้นที่ข้าวไร่ปลูกอยู่ 1 ไร่ อยู่ตรงปากทางเข้าสู่ศูนย์ฯ ป้าอาเนรเป็นเจ้าของสวนเพียงคนเดียว แปลงที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียวที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 300 ไร่ โดยมีเจ้าของประมาณ 10 ครอบครัว ส่วนแปลงที่ปลูกทั้งข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และข้าวไร่ที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 100 ไร่ โดยมีเจ้าของประมาณ 20 ครอบครัว ไร่ของลุงบุญชู มีประมาณ 7 ไร่ ปลูกถั่วดำ ถั่วขาว อะโวคาโด และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ แปลงที่อยู่ใกล้ ๆ ไร่ของลุงบุญชูจะเป็นพื้นที่ของโครงการหลวงมีพื้นที่ประมาณ 10 ไร่ จะปลูกผักกาดขาว ผักคะน้า และมะเขือม่วง เมื่อได้ผลผลิตทางโครงการหลวงจะรับซื้อผลผลิต พื้นที่อีกแปลง มีพื้นที่ประมาณ 100 ไร่ อยู่ใกล้ไร่ของลุงบุญชูจะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวไร่ ถั่วลิสง โดยจะมีเจ้าของประมาณ 10 ครอบครัว พื้นที่ใกล้กับป่าช้าอีก 100 ไร่ เป็นอีกแปลงหนึ่งที่ทำการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวไร่ ถั่วลิสง อะโวคาโด และมะม่วง ส่วนแปลงกลางหมู่บ้านมีอีก 20 ไร่ ใช้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กับข้าวไร่ อ่างเก็บน้ำอยู่ใกล้ ๆ กับหมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ และมีอีก 2 อ่างติดกันซึ่งอยู่ใกล้กับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว ในหมู่บ้านจะไม่มีลำห้วยไหลผ่าน ชาวบ้านจะเก็บน้ำดื่มมาใช้ไว้ในแหล่งของแต่ละบ้าน ผลผลิตข้าวไร่ส่วนมากจะปลูกได้ 300 ถึง ปัจจุบันผลผลิตมีจำนวนลดลงเรื่อย ๆ เพราะมีปัญหาทางเรื่องดินต้องมีการปรับปรุงดิน ผลผลิตผักจะปลูกในพื้นที่ของโครงการหลวง โดยมีเกษตรกรทำในพื้นที่ 3 ราย พอได้ผลผลิตแล้วจะหักต้นทุนคืนโครงการหลวง

ชาวบ้านได้แบ่งพื้นที่ทางเกษตรออกเป็นสัดส่วนดังนี้

1. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 70 %	2. ถั่วลิสง 15 %
3. ข้าวไร่ 5 %	4. อะโวคาโด 3 %
5. ถั่วดำ 3 %	6. ผักโครงการหลวง 2 %
7. มะม่วง 1 % (เพิ่งเริ่มปลูก)	8. ถั่วขาว 1 % (เพิ่งเริ่มปลูก)

ปฏิทินการเกษตรบ้านคะจัน

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

เตรียมดินประมาณเดือนมีนาคม – เมษายน เริ่มปลูกเดือนพฤษภาคม ทำการใส่ยาฆ่าแมลงหลังวันปลูกได้ 3 วัน ต่อมาจะใส่ปุ๋ยหลังจากปลูกได้ 20 วัน ใช้ปุ๋ยยูเรีย (46-0-0) ผสมกับปุ๋ย 21-0-0 และ 0-46-0 ผสมกัน โดยใส่ปุ๋ยรอบเดียว ใส่ฮอร์โมนช่วงเดือนกรกฎาคม จะเป็นช่วงที่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ออกดอก ฉีดยาฆ่าหญ้าเดือนสิงหาคม – กันยายน และจะเก็บเกี่ยวเดือนตุลาคม จะมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อ ถ้าขายเดือนกันยายนจะได้กิโลกรัมละ 4 บาท ถ้าขายเดือนตุลาคมจะขายได้ กิโลกรัมละ 4 - 6 บาท ปริมาณการเก็บเกี่ยว 1 ไร่ เก็บได้ 1,000 กิโลกรัม ชาวบ้านบอกว่าปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จะไม่ได้กำไร ไม่ขาดทุน คือเท่าทุน

ถั่วลิสง

จะเตรียมดินเดือนพฤษภาคม เริ่มปลูกเดือนมิถุนายน ใส่ปุ๋ยและฮอร์โมนหลังจากวันปลูกได้ 15 วัน บางคนก็ยังไม่ฉีด ใส่ปุ๋ยสูตร 13-13-21 ใส่ครั้งเดียวจนถึงเก็บเกี่ยว เมื่อถั่วออกดอกให้ใส่ฮอร์โมนเร่งดอกอีกครั้ง ปลูกไว้ 110 วัน จึงเก็บเกี่ยวได้ มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ บางปีก็ให้ราคาดีบางปีก็ไม่ดี ราคาถึงจะประมาณ 80 – 90 บาท ผลผลิตได้ 25 ถึงต่อไร่

ข้าวไร่

เริ่มปลูกเดือนเมษายน เอาข้าวผสมกับยากันมดแล้วนำไปปลูก พอปลูกได้ 1 วันจะใส่ยาฆ่าหญ้า และนับไปอีก 15 - 20 วัน จะฉีดยาฆ่าหญ้าอีกครั้ง ต้องดูว่าหญ้าขึ้นมากหรือน้อย หลังจากนั้นอีก 30 วัน ฉีดยาฆ่าหญ้าอีกครั้ง หลังจากนั้นดูแลระยะเวลาไปอีก 1 เดือน ถ้าข้าวไม่ค่อยเจริญงอกงามดี ให้ใส่ปุ๋ยเพิ่มเข้าไป สูตร 46-0-0 และ 15-15-15 โดยจะเก็บเกี่ยวได้เดือนตุลาคม บางบ้านก็ไม่ปลูกข้าวไร่จะซื้อกินเอา ข้าวไร่จะเก็บเกี่ยวได้ประมาณ 20 ปี๊บ ต่อไร่ (1 ปี๊บ เท่ากับ 15 กิโลกรัม)

อะโวคาโด

เริ่มปลูกเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม ต้องใช้ระยะเวลาราว 7 ปีจึงจะเก็บผลผลิตได้ ใส่ปุ๋ยสูตร 15-15-15 ช่วงของการออกดอก และใส่ปุ๋ย 13-13-21 กับ 12-24-12 จะออกดอกเดือนธันวาคม ใส่ปุ๋ย 3 รอบ คือ ใส่ช่วงปลูก ช่วงออกดอก ช่วงก่อนเก็บผลผลิตประมาณ 2 เดือน เก็บเกี่ยวเดือนสิงหาคม พ้นยาเดือนมิถุนายน พ่นอีกครั้งเดือนพฤศจิกายนเพื่อกันเชื้อรา หากได้ผลผลิตดีจะนำมาขายให้โครงการหลวง หากได้ผลผลิตไม่ค่อยดี (คุณภาพต่ำ) จะนำไปขายให้พ่อค้า ได้กิโลกรัมละประมาณ 18 บาท สาเหตุที่ได้ผลผลิตไม่ค่อยดีเพราะ ปลูกแซมกับพืชไร่

ถั่วดำ

เตรียมดินเดือนมิถุนายน – กรกฎาคม เริ่มปลูกเดือนกันยายน หลังปลูก 1 วันให้ใส่ยาฆ่าหญ้า หลังปลูก 20 วัน ให้ใส่ยากันแมลง เก็บเกี่ยวประมาณเดือนพฤศจิกายน ชาวบ้านจะขายให้โครงการหลวง โดยโครงการหลวงจะให้เมล็ดพันธุ์แล้ว จะมีการเสียดอกให้โครงการหลวง 1 ใน 10 โดยเอาเมล็ดพันธุ์มา 10 กิโลกรัมเสียให้โครงการหลวง 1 กิโลกรัม ปัจจุบันเริ่มมีการใช้ยาฆ่าหญ้าเพิ่มมากขึ้นในระยะ 10 ปีหลังนี้

มะม่วงนวลคำ

เริ่มปลูกเดือนมิถุนายน ใส่ยา 1 ครั้ง ใส่ปุ๋ยซีไค ใส่ยากันหนอน เพิ่งเริ่มปลูกได้ 1 ปี และถ้าครบ 3 ปีก็จะเก็บเกี่ยวได้แล้ว

ถั่วขาว

เป็นพืชบำรุงดิน เตรียมดินเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม เริ่มปลูกเดือนกันยายน เป็นพืชที่ทางเทศบาลเพิ่งเริ่มนำเข้ามาส่งเสริม ยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับพืชมากนัก

ปัญหาจากภาคการเกษตร และแนวทางแก้ไข

ปัญหา	แนวทางแก้ไข
1. ผลผลิตข้าวไร่ได้ปริมาณน้อยลงข้าวไม่พอกิน 2. ดินเสื่อมคุณภาพ 3. หนูกินข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ / ถั่วดิน 4. ต้นทุนการผลิตสูง (ปุ๋ย / ยา แพง) 5. ผลผลิตคุณภาพต่ำ 6. โดนกดราคาผลผลิตจากพ่อค้า 7. นกแอบมากินข้าว ต้องเฝ้าตลอด 8. สภาพดิน ฟ้า อากาศ มีปัญหาขาดแคลนน้ำ เพิ่งจะมาดีปีนี้เพราะฝนตกเยอะ น้ำเยอะ	1. แก้ปัญหาดินเสื่อมโดยการปลูกถั่วดำบำรุงดิน 2. แก้ปัญหาข้าวไม่พอกินโดยการปลูกพืชอย่างอื่น เพิ่ม เพื่อจะได้นำไปขายแล้วเอาเงินมาซื้อข้าวแทน 3. ? 4. จำเป็นต้องใช้ในปริมาณมาก (ปุ๋ย / ยา) 5. ? 6. หาช่องทางการตลาดอื่น ๆ แทน 7. ชิงเชือกกันนกมากินข้าว, เฝ้า 8. สภาพดิน ฟ้า อากาศ ไม่สามารถทราบล่วงหน้าได้

รายรับ – รายจ่าย จากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร

ในภาคการเกษตร	นอกภาคการเกษตร
<u>รายรับ</u> - ขายหมู – ไก่ - ขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์, ถั่วลิสง, อะโวคาโด, ถั่วแดง, ถั่วดำ, มันมือเสือ	<u>รายรับ</u> - เผาถ่าน - รับจ้าง ได้แก่ เก็บผลผลิตทางการเกษตร, ฝึาสวน - ทอผ้าขาย - หัตถกรรม (กระเป๋า, ช้อน) - ลูกจ้างโครงการหลวง - รับจ้างในตัวเมือง
<u>รายจ่าย</u> - ค่าเมล็ดพันธุ์ - ค่ารถไถ - ค่าจ้างแรงงาน - ค่าปุ๋ยเคมี – ยารักษาแมลง - ค่ารถขนส่งผลผลิต	<u>รายจ่าย</u> - ค่าสาธารณูปโภค - ค่าเล่าเรียน - ค่าผ่อนสินค้า - ค่ายารักษาโรค - ค่าเสื้อผ้า - ค่าหอย - ค่าเสริมสวย - ค่าน้ำมัน - ค่าเหล้า, บุหรี่ - ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าภาษีสังคมค่าบำรุงโบสถ์

ระบบทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้

แผนที่รอบนอกของหมู่บ้าน

พื้นที่ส่วนใหญ่บ้านใหม่สามัคคี เป็นพื้นที่ทำการเกษตรพืชไร่ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง ถั่วแดง ข้าวไร่ ถั่วเขียว และพื้นที่พืชสวนที่ปลูกแซมด้วยพืชไร่ เช่น อะโวคาโด มะม่วง ลิ้นจี่ ส่วนพื้นที่ป่าไม้จะเป็นป่าเต็งรัง ป่าชาวบ้านโดยจะปลูกไม้โตไว และสวนยางพารา เป็นต้น สภาพทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมค่อนข้างเสื่อมโทรม สภาพดินค่อนข้างขาดความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากการใช้สารเคมี ยากำจัดแมลงและยาปราบศัตรูพืชมาเป็นเวลานาน ทำให้สภาพดินเสื่อม ผลผลิตค่อนข้างน้อย การลงทุนค่อนข้างสูง ส่วนสภาพทรัพยากรน้ำในพื้นที่ค่อนข้างขาดแคลน เนื่องจากในพื้นที่ไม่มีแหล่งป่าไม้ต้นน้ำลำธาร ไม่มีป่าดงดิบ มีเพียงป่าเต็งรัง และต้นไม้ที่ปลูกหรือขึ้นเองบริเวณบ้านเท่านั้น ซึ่งจะมีแค่อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่

2,500 ลูกบาศก์เมตร บริเวณหลังโรงเรียนบ้านหนองเขี้ยว และบ่อเก็บน้ำขนาดเล็กในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขี้ยว 3 บ่อ และบ่อเก็บน้ำตรงข้ามศูนย์ฯ 1 บ่อ มีอยู่ทั้งหมด 6 แห่งในหมู่บ้าน ซึ่งจะมีน้ำปริมาณน้อยในช่วงฤดูแล้ง การเกษตรกรรม ยังคงต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลักเท่านั้นเพราะการชลประทานไม่ค่อยดีนัก ส่วนน้ำอุปโภคบริโภคก็ขาดแคลนช่วงฤดูแล้งเช่นกัน ต้องมีการซื้อน้ำถังมาใช้ ส่วนทรัพยากรป่าไม้บริเวณทิศตะวันออกของหมู่บ้าน จะเป็นพื้นที่ป่าชาวบ้านซึ่งเป็นไม้โตไว จำพวก ไม้จันทร์ทองเทศ กระดินดอย เมเปิ้ล นางพญาเสือโคร่ง เป็นต้น ซึ่งปลูกเป็นพื้นที่ติดกับแนวถนนใหญ่ ส่วนทางทิศเหนือของ หมู่บ้านจะเป็นป่าแดง ป่าเต็งรัง และป่าชุมชน หมู่บ้านซึ่งเป็นป่าชุมชนร่วมกันกับบ้านอาข่า ส่วนทิศตะวันตกจะเป็นพื้นที่ป่า แดงและป่าเต็งรังเป็นพื้นที่เล็ก ๆ และเป็นพื้นที่ป่าช้าของหมู่บ้านซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน

ข้อมูลประวัติศาสตร์ระบบทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้

- ปี 2523 วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมราษฎร ชาวเขาในพื้นที่บ้านใหม่สามัคคี และทรงพระกรุณารับหมู่บ้านแห่งนี้ไว้ในการดูแลของโครงการหลวง ต่อมาได้จัดตั้งเป็นศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขี้ยวขึ้นเพื่อช่วยเหลือชีวิตความเป็นอยู่ ของชาวไทยภูเขาในพื้นที่ และทรงมีรับสั่งให้หม่อมเจ้าภีศเดช (ประธานมูลนิธิโครงการหลวง) ร่วมกับกรมพัฒนาที่ดิน ช่วยกันจัดที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้ชาวบ้าน ซึ่งได้สนองพระราชดำริ จัดสรรที่ทำกินให้ชาวบ้านคนละ 1 ไร่ รวมถึงพื้นที่ใช้สอยอีกคนละ 5 ไร่ ทั้งนี้จะได้รับการจัดสรร พื้นที่ไม่เกิน 20 ไร่/ครอบครัว
- ปี 2524 วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2524 หมู่บ้านได้เปลี่ยนชื่อเป็น “บ้านใหม่สามัคคี” โดยเริ่มมีการสร้างถนนลูกรัง เข้ามาในหมู่บ้าน มีหน่วยงานคือ โครงการหลวง กรมส่งเสริมการเกษตร ได้ให้การส่งเสริมและ พัฒนาการปลูกพืช และปลูกสวนป่า และเนื่องจากแหล่งน้ำในหมู่บ้านมีเพียงบ่อน้ำขับ (บ่อดิน) เพียงบ่อเดียว จึงมีปัญหาเรื่องน้ำไม่พอใช้ การเพาะปลูกส่วนใหญ่จะอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก
- ปี 2525 ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ดี มีการตัดเอาไม้ไผ่มาสร้างบ้าน และชาวบ้านมีอาชีพจากการปลูกพืช ไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และสวนกล้วย เป็นต้น
- ปี 2532 โครงการหลวงส่งเสริมและสอนวิธีการปลูกไม้ผล เป็นพืชแรก คือ เสาวรส โดยเกษตรกรยังคงต้อง พึ่งน้ำฝนเพื่อเพาะปลูกเป็นหลัก อย่างไรก็ตามยังคงไม่ทิ้งการผลิตพืชเดิม คือ ข้าว และข้าวโพด เลี้ยงสัตว์
- ปี 2535 พระราชินีทรงเสด็จพระราชดำเนินมาที่ศูนย์ฯ หนองเขี้ยวทรงเห็นความแร้นแค้นของชาวบ้าน จึงมี รับสั่งให้ศูนย์ฯ สร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อเก็บน้ำให้ชาวบ้านไว้ใช้สอย มีทั้งหมด 4 บ่อ (อยู่ภายในพื้นที่ ศูนย์ฯ)
- ปี 2538 โครงการหลวงสนับสนุนการปลูกป่าชาวบ้าน โดยนำไม้จันทร์ทองเทศเข้ามาส่งเสริม
- ปี 2542 มีการสร้างบ่อเก็บน้ำขนาด 25,000 ลบ.เมตร เพื่อเก็บน้ำและกระจายให้ชาวบ้านใช้สอย

- ปี 2543 เริ่มมีการพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน โดยมีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้านและถนนเริ่มปรับปรุงจากลูกรังเป็นถนนคอนกรีต
- ปี 2544 เริ่มมีประปาหมู่บ้าน (โดยแหล่งต้นน้ำอยู่ที่บ้านผาแดงใกล้ดอยอ่างขาง และที่บ้านเมืองนะ) โดยจะต่อท่อประปาเข้ามาในหมู่บ้าน ด้านทรัพยากรป่าไม้ มีการกันพื้นที่ป่าชุมชน ดูแลร่วมกันระหว่างบ้านใหม่สามัคคีและบ้านอาฮา โดยมีกรรมการและตั้งกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกัน แต่ด้วยความไม่เข้มแข็งของกรรมการ กฎกติกาจึงไม่เข้มงวด ปัจจุบันกรรมการก็หายไป ไม่มีการดูแลกฎกติกา และการจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และชาวบ้านเริ่มมีการตื่นตัวในการทำแนวกันไฟ เพื่อป้องกันไฟป่า
- ปี 2545 เกิดปัญหาดินเริ่มเสื่อมโทรม สาเหตุอาจมาจากการสะสมการใช้ปุ๋ยเคมีในการเพาะปลูกและการปลูกพืชชนิดเดียวซ้ำๆ ในพื้นที่เป็นเวลานาน มีหน่วยงานของรัฐคือ กรมพัฒนาที่ดิน โดยทางโครงการหลวงประสานมาให้เข้ามาให้ความรู้และแนะนำการแก้ปัญหาดินเสื่อมโทรม แต่อาจเป็นวิธีที่ยากเกิน ชาวบ้านไม่ค่อยรับ จึงยังคงมีปัญหาดินเสื่อมโทรมอยู่จนถึงปัจจุบัน
- ปี 2550 หน่วยทหาร (งปค.) ให้งบประมาณสนับสนุนการสร้างแท้งก์เก็บน้ำสำหรับไว้อุปโภค จำนวน 4 แท้งก์ ปัจจุบันอยู่บริเวณข้างศูนย์ฯ เด็กเล็ก
- ปี 2552 ชาวบ้านเริ่มไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญกับการทำแนวกันไฟ ดังนั้นในปี 2552 เป็นต้นมา จึงไม่มีการรณรงค์ช่วยกันทำแนวกันไฟจนถึงปัจจุบัน
- ปี 2553 เกิดไฟไหม้ป่า บริเวณป่าชุมชนครั้งใหญ่กว่าที่ผ่าน ๆ มา (อดีตมีไฟไหม้ป่าทุกปีแต่ไม่ใหญ่โตเท่าปีนี้) สาเหตุอาจเนื่องมาจากปี 2552 ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญและไม่มีการสร้างแนวกันไฟ เมื่อเกิดไฟไหม้จึงได้ลุกลามใหญ่โตกว่าเดิม
- ปี 2554 จากปัญหาสะสมเรื่องดินเสื่อมโทรม ในปี 2545 ชาวบ้านจึงเริ่มพุดคุยหารือกัน และมีแนวคิดที่จะหันมาปลูกพืชอินทรีย์ (เพียงแนวคิด แต่ยังไม่ได้เริ่ม)

ปฏิทินทรัพยากรธรรมชาติจากป่า

ลำดับ	ทรัพยากรธรรมชาติ	แหล่งที่มา	การใช้ประโยชน์			ช่วงเดือน	การเปลี่ยนแปลง		หมายเหตุ
			กิน	ขาย	ยา		มาก	น้อย	
1	พืชป่า เห็ด	ป่าชุมชน	✓	✓		ฤดูฝน (พ.ค.-ก.ย.)		✓	เห็ดไข่เห่านเห็ดเห็ดเหลือง เห็ดแดง เห็ดถอบ เห็ดไม้ เห็ดรม เห็ดลม (แต่เห็ดห้าจะออกก่อนเห็ดชนิด อื่น)
2	หน่อซุง, หน่อไร่	ป่าทั่วไป (หลังบ้าน รอบ บ้าน)	✓			ฤดูฝน (พ.ค.-ก.ย.)	✓		
3	ดอกกระเจียว	ป่าชุมชน	✓			ฤดูหนาว	✓		
4	ผักเสี้ยว	บริเวณป่า	✓	✓		ก.พ.		✓	
5	ปลีกล้วยป่า	บริเวณป่า	✓	✓		ตลอดทั้งปี	✓		
1	สัตว์ป่า เต่า	ป่าอนุรักษ์	✓	✓	✓	ตลอดทั้งปี		✓	
2	แตน	บริเวณชุมชน				ปลายร้อนต้นหนาว (เม.ย.-พ.ค.)		✓	มีปริมาณเท่าเดิม
3	ไผ่ (หน่อไม้สด)	ป่าทั่วไป				ตลอดทั้งปี		✓	คนไม่กินไผ่ขาย เอาไปให้แมวกิน
4	ป่า	ป่าทั่วไป				ตลอดทั้งปี		✓	คนไม่กินไผ่ขาย เอาไปให้แมวกิน

ลำดับ	ทรัพยากรธรรมชาติ	แหล่งที่มา	การใช้ประโยชน์			ช่วงเวลา	การเปลี่ยนแปลง		หมายเหตุ
			กิน	ขาย	ยา		มาก	น้อย	
5	หญ้าป่า	ป่าอนุรักษ์	✓		✓	ตลอดทั้งปี		✓	เขี้ยวหนูป่าใช้ทำเป็นยา
6	ไผ่ป่า	ป่าทั่วไป	✓			ตลอดทั้งปี	✓		
7	นก	บริเวณชุมชน		✓		ต.ค.	✓		หาได้ทั่วไป
8	หนองน้ำไผ่	ป่าอนุรักษ์	✓	✓		ฤดูฝน	✓		
9	จิ้งหรีด	บริเวณชุมชน	✓	✓		ฤดูฝน	✓		
10	จักจั่น	บริเวณชุมชน	✓	✓		พ.ย.	✓		
11	แมงมัน	ป่าชุมชน	✓	✓		ฤดูร้อน	✓		
12	งู, ตะขาบ	ป่าชุมชนป่าทั่วไป	✓	✓	✓	ตลอดทั้งปี	✓		ทำยาตองเหล้า (งูเขียว)
13	ผึ้ง, ต่อ, แตน	ป่าชุมชนป่าทั่วไป	✓	✓		ฤดูร้อน	✓		
14	ค้างคาว (กว่าง)	ป่าชุมชนป่าทั่วไป		✓		ตลอดทั้งปี	✓		
15	ไข่มดแดง	บริเวณชุมชน	✓	✓		ฤดูร้อน	✓		
16	ค้างคาว	ป่าทั่วไป (ถ้า)	✓		✓	ตลอดทั้งปี	✓		เป็นยาแก้หอบหืด
17	กระรอก	บริเวณชุมชน	✓	✓		ตลอดทั้งปี		✓	คนไม่กินไม่ขาย เอาไปให้แมงกิ้ง
18	กระต่าย	ป่าชุมชนป่าทั่วไป	✓	✓		ตลอดทั้งปี	✓		
19	ตะขาบ, แมงป่อง	บริเวณชุมชน		✓	✓	ฤดูหนาว	✓		สรรพคุณทางยา
20	ตุ๊กแก	บริเวณชุมชน	✓	✓		ตลอดทั้งปี			
	สมุนไพร								
1	หญ้าหางเสือ	ป่าชุมชนบริเวณชุมชน	✓		✓	ฤดูฝน	✓		ดื่มทำยารักษาโรค
2	หญ้าแค่ม้าวัว	ป่าชุมชน	✓		✓	ฤดูฝน	✓		ดื่มทำยารักษาโรค

ลำดับ	ทรัพยากรธรรมชาติ	แหล่งที่มา	การใช้ประโยชน์			ช่วงเดือน	การเปลี่ยนแปลง		หมายเหตุ
			กิน	ขาย	ยา		มาก	น้อย	
3	หญ้าแกม้อแดง	บริเวณชุมชน	✓		✓	ฤดูฝน	✓		ยากินข้าวล้าส่วนมากต้มให้เด็กกิน
4	หญ้าแก้มช้าง	ป่าชุมชน	✓		✓	ฤดูฝน	✓		เป็นยาแก้ลมผิด (ใช้กิน อาบ)
5	หญ้าแก่นางหนูม	ป่าชุมชน	✓		✓	ฤดูฝน	✓		ขับพิษ (โดยการทำให้ออก)
6	ชิง	บริเวณชุมชน	✓	✓	✓	ตลอดทั้งปี			
7	ตะไคร้	บริเวณชุมชน	✓	✓	✓	ตลอดทั้งปี			
8	ปูเลย (ปลุกไว้)	บริเวณชุมชน	✓		✓	ตลอดทั้งปี	✓		แก้ท้องผูกท้องอืด
9	มะกรูด	บริเวณชุมชน	✓	✓	✓	ตลอดทั้งปี			
10	ใบฝรั่ง (ใบข่อย)	บริเวณชุมชน	✓		✓	ตลอดทั้งปี			
11	มะเขือป่า	บริเวณชุมชน	✓	✓	✓	ตลอดทั้งปี			แก้ท้องอืด
12	มะระขี้นก	บริเวณชุมชน	✓	✓	✓	ฤดูฝน			บำรุงสมอง
13	ยาเฝ้าเลือด	บริเวณชายแดน	✓		✓	ตลอดทั้งปี			แก้ปวดหัว
14	ใบบัวบก	บริเวณชุมชน	✓	✓	✓	ตลอดทั้งปี			แก้ช้ำใน

ข้อมูลระบบทุนนิยมจากภายนอก

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ถนน ส่วนใหญ่มาจาก หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ เทศบาล กรมทางหลวงชนบท กรมพัฒนาที่ดิน (เส้นทางลำเลียงเพื่อการเกษตรตามสวนตามไร่ ถนน พอทั่วถึง ถนนหลักลาดยาง ถนนคอนกรีตตามซอย เหลืออีก 50% ตามซอยต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้ลาดยาง)

ไฟฟ้า มีทุกหลังคาเรือน การไฟฟ้าเชิงดาว ไฟกิ่งจากเทศบาล ได้เฉพาะเส้นทางหลัก ตามซอยยังไม่ มี มิเตอร์มีเกือบทุกหลังคาเรือน

น้ำใช้

- ชลประทานเชียงใหม่ น้ำไม่พอใช้
- ฝ่ายผาแดง 15 กิโลเมตร ร่วมกับอรุณทัย 20,000 คน
- ห้วยเย็น 12 กิโลเมตร
- บ่อโครงการหลวง 3 บ่อ กว้าง 10x 25x 3 เมตร
- บ่อขุด บ่อน้ำซับ 1 บ่อ
- ฝ่ายห้วยเย็น มีน้ำพอเพียง แต่ระบบท่อไม่ดี หลุดบ่อย เสียง่าย
- ฝ่ายผาแดงน้ำไม่พอ เพราะต้องต่อมาจากอรุณทัย แต่ระบบท่อน้ำใช้มิเตอร์ หน่วยละ 1.50 บาท มีกรรมการดูแล
- ชื้อจากข้างนอกหมู่บ้าน 300-500 /1,000 ลิตร จากหนองอู

น้ำดื่มซื้อน้ำถังดื่มทุกหลังคาเรือน (ยี่ห้อน้ำดื่ม 95 และยอดดอย)และน้ำฝนเก็บไว้ดื่มโดยใส่ตุ้มไว้ ต้องต้มเอาไว้ดื่มโดยฝนแรกไม่นิยมเก็บ

การศึกษา

เริ่มต้น ศูนย์เด็กเล็กหมู่บ้านของมิชชันนารี กำลังผลักดันให้เทศบาลดูแลศูนย์เด็กเล็กตำบลอรุณทัย โรงเรียนประถมมีโรงเรียนบ้านอรุณทัย (อนุบาล 1 - ประถมศึกษาปีที่ 6) โรงเรียนบ้านหนองเขียว (อนุบาล 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3) มัธยมอรุณทัยวิทยาคม (มัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6) การศึกษานอกโรงเรียนไปเรียนที่เทศบาล

ข้อมูลข่าวสาร

- ทวี มีเกือบทุกบ้าน (ติดจานรับสัญญาณโทรทัศน์)

- วิทยุ มีน้อย
- หอกระจายข่าว มีจุดเดียว ทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน
- โทรศัพท์ มีครบเกือบทุกบ้าน ส่วนใหญ่ใช้สัญญาณโทรศัพท์ของระบบ GSM และมีตู้หยอดเหรียญสาธารณะ สภาพพร้อมใช้งาน
- แหล่งการใช้ Internet ร้านค้าในหนองอูก ที่โครงการหลวงให้ชาวบ้านใช้ และที่โรงเรียนของบ้านหนองเขียว บ้านอรุณทัย

สุขภาพ

สมุนไพร ยังมีการใช้สมุนไพรกันค่อนข้างเยอะ มีแม่เฒ่าชาวนั้นเป็นหมอสมุนไพร มีอนามัยที่อรุณทัยหลังเวลาราชการสามารถเรียกได้ และมีคลินิกเปิดทำการเวลา 7.00-18.00 น. เป็นคลินิกของหมอจากอนามัย ส่วนโรงพยาบาลมี 2 ที่คือ โรงพยาบาลเชียงดาวและโรงพยาบาลนครพิงค์หากอาการหนักอนามัยจะส่งตัวไปที่โรงพยาบาลเชียงดาวก่อนเพราะระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ 44 กิโลเมตร แต่ถ้าหากโรงพยาบาลรักษาไม่ได้ก็จะส่งไปโรงพยาบาลนครพิงค์ ตามลำดับ ชาวบ้านมีบัตรทอง 30 บาท ซึ่งชาวบ้านประมาณ 50% มีบัตร ส่วนที่เหลือยังไม่มีบัตรประชาชน จึงไม่สามารถทำบัตรนี้ได้มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 6 คน จะไม่มียาสามัญประจำบ้านติดบ้านกัน ส่วนใหญ่จะใช้ยาที่เหลือจากการรักษาคราวก่อน ๆ และจะมีหน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) มาช่วยดูแลสุขภาพและแจกสิ่งของโดยเข้ามาที่หมู่บ้านประมาณปีละ 1 ครั้งนอกจากนี้ยังมีโครงการหลวง อ.ยิ้ม มูลนิธิแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอสว.) เข้ามาดูแลบ้างแต่ไม่บ่อย

เศรษฐกิจ

ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง 80% โครงการหลวง 20% และมีนำไปวางขายที่ตลาดอรุณทัย บ้างร้านค้า มี 2 ร้านในหมู่บ้านคือ ตลาดนัดหนองอูก (ตลาดนัดวันศุกร์) และร้านสินค้าหัตถกรรม โดยจะทำแล้วฝากขาย หรือมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อไป

อื่นๆ

- ระบบขนส่งมวลชนรถประจำทาง สายหนองอูก - เชียงดาว และสายหนองอูก - ฝาง
- รถยนต์ในหมู่บ้านมีประมาณ 10 คัน
- รถจักรยานยนต์ มีครบทุกบ้าน
- รถไถ มี 2 คัน
-

ผู้นำ

ผู้นำตามธรรมชาติ	ผู้นำทางการ
- "หนึ่งปอ" เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน (สมชาติ ละชี) จะเป็นคนแก้ไขและจัดการปัญหา ดูแลความสงบของหมู่บ้าน ดูแลเรื่องวัฒนธรรม และจะมีผู้ช่วย 1 คน เป็นเหรียญก - ผู้นำทางศาสนาคริสต์ียน (ยอเนตาน) แบปติส (ตุณา) คาทอลิก (เอกสิทธิ์)	- ผู้ใหญ่ (สมบุรณ์ มาเยอะ) - ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (พงษ์ ธิงรัมย์) วาระที่เหลืออีกปีกว่า ๆ - กรรมการหมู่บ้าน 2 คน นายแสง บุญแสง และนายกำโม ละชี - ชุดรักษาความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน (ชรบ.) 4 คน - อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน 4 คน - อสมร. 6 คน

กลุ่มต่างๆ

กลุ่มการเงิน	กลุ่มสถานะทางสังคม
- กลุ่มแม่บ้าน 15 คน - กลุ่มเยาวชน - กลุ่มทอดผ้า แต่ไม่มีกิจกรรม - กลุ่มผู้ใช้น้ำ จัดเวรดูแลระบบน้ำ คำน้ำ 1.5 บาท/หน่วย	- กลุ่มกองทุนเงินล้าน มีกรรมการ 3 คนมีสมาชิก 10 คน โดยเสียดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาท/ปี - กลุ่มการเงิน โดยใช้ของเทศบาล

หน่วยงานสนับสนุน

ใกล้ชิดมาก	ปานกลาง	น้อย
- โครงการหลวง ให้ความรู้เรื่อง การเกษตร (ปัจจัยการผลิต,ตลาด ประสานงานต่างๆ,ดูงาน, การอบรม และสุขภาพ) - เทศบาล สวัสดิการ, ทำแผนและ โครงสร้างพื้นฐาน - องค์กรโพธิ์ ช่วยเรื่องการศึกษา และกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก	- นพ.ค. (หน่วยพัฒนา เคลื่อนที่) เป็นของทหาร ช่วยเรื่องถนน, แท็งก์น้ำ, อาคาร - อำเภอ ช่วยเรื่องการเกษตร - กรมชลประทานสร้างอ่างเก็บน้ำให้ - กรมพัฒนาที่ดิน ดูแลเรื่อง	- IMPECTเป็น NGO ช่วย ประสานองค์กร ต่างๆ

- กลุ่มแม่เรือน ทำศูนย์ฯ เด็กเล็ก และประสานงานหน่วยงานอื่นๆ - อนามัย ดูแลเรื่องสุขภาพ, น้ำดื่ม (มีปัญหา เนื่องจากโครงการสวนใหญ่อยู่ที่บ้านอาชาทำให้ไม่ทั่วถึงหมู่บ้านนี้) - UHBD (อาจเป็น Upland อ.สมิทธิ อ.จำลอง) ส่งเสริมเรื่องการเกษตร, นอออกเป็นตัวแทน (คนในชุมชน) - โบสถ์ ประสานกลุ่ม, องค์กร เพื่อหางบประมาณมาช่วย	ดินทำถนนลำเลียงและสร้างบ่อ/อ่างเก็บน้ำ	
---	--	--

ระบบทุน

ในระบบ	นอกระบบ
- โครงการหลวงประมาณ 20% ของครัวเรือนคะฉิ่น - ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) - กองทุนหมู่บ้าน 10,000 บาทโดยคิดอัตราดอกเบี้ย 6 ต่อปี - กองทุนเทศบาล ครอบคลุม 30,000 บาท/ปี - ไฟแนนซ์ - กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.)	- นายทุนเงินกู้ 20% ต่อเดือน - ผ่อนร้านค้า เครื่องใช้ไฟฟ้า, รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ - กู้-ยืม ญาติ - โบรกเกอร์ บัณฑิตการผลิตทุกอย่าง โดยมีการบวกเข้าไปในราคาของเรียบร้อยแล้ว

เหตุแห่งหนี้ (เรียงตามความสำคัญ)

1. ลงทุนการเกษตร
2. การศึกษา
3. สิ่งอำนวยความสะดวก
4. การดำรงชีพ
5. สิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ
6. สุขภาพ

การวิเคราะห์สถานการณ์และทุนชุมชนบ้านใหม่สามัคคี (คะฉิ่น) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลชุมชนของหมู่บ้านใหม่สามัคคี (คะฉิ่น) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ สามารถวิเคราะห์ต้นทุนชุมชนในด้านต่างๆ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

สถานการณ์และปัญหาในประเด็นระบบวิถีชีวิตชุมชน สังคม วัฒนธรรม

การให้ข้อมูลของเรื่องนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลน้อยเกินไป ทำให้ต้องลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งทางทีมหนองเขียวได้ไปลงพื้นที่เพิ่มเติมในวันกินข้าวใหม่ของบ้านหนองเขียว และได้ไปสอบถามข้อมูลจากนายเอกสิทธิ์ แสงเดือน ซึ่งเป็นที่ปรึกษาด้านวัฒนธรรมของหมู่บ้าน และได้ข้อมูลมาเพิ่มเติมบ้างในส่วนที่ยังไม่ทราบ ถ้ามีเวลาลงไปในพื้นที่เพื่อทำการเพิ่มเติมข้อมูลอีกจะดีมาก ส่วนด้านการกำหนดโจทย์วิจัย ถ้าจะทำงานวิจัยเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ของคะฉิ่นก็จะดีมาก เพราะตอนนี้วัฒนธรรมต่าง ๆ ได้เลือนหายไปเกือบหมดแล้ว ควรมุ่งเน้นนักวิจัยที่เป็นเยาวชนของหมู่บ้านเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรม ของตนเอง และให้ผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเป็นที่ปรึกษาให้ ถ้าคนในหมู่บ้านให้ความร่วมมือกันจะเป็นงานวิจัยที่ดีมาก เพราะสามารถเอาไปใช้ประโยชน์ได้จริงทำให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นด้วย

สถานการณ์และปัญหาในประเด็นระบบการผลิตและเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของเกษตรกรของชาวบ้าน บ้านใหม่สามัคคี (คะฉิ่น) ส่วนใหญ่จะทำการเกษตร และมีการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นอันดับเยอะสุด รองลงมาคือ ถังลิสง ข้าวไร่ อะโวคาโด ถั่วดำ ผัก มะม่วง และถั่วขาว ตามลำดับ ปัจจุบันพบกับปัญหาผลผลิตทางการเกษตรลดลงเนื่องจากปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ สาเหตุมาจากการจัดการที่ไม่ถูกต้อง และขาดความรู้ที่จะแก้ไขปัญหา ถ้ามีหน่วยงานจากกรมพัฒนาที่ดินมาให้ความรู้ และสอนวิธีการใช้ปุ๋ยหมักทำเอง จะช่วยลดปัญหาด้านนี้ไปได้อย่างมาก และปัญหาอีกอย่างคือ ขาดน้ำใช้ทางการเกษตร เพราะไม่มีแหล่งน้ำที่จะลำร่อนน้ำไว้ใช้เพาะปลูก การเกษตรส่วนใหญ่ต้องอาศัยน้ำฝนจึงทำให้ไม่สามารถเพาะปลูกผักได้ จะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กันเป็นส่วนใหญ่โดยอาศัยน้ำฝน โดยการปลูกปีละหนึ่งครั้ง ซึ่งถ้าไม่มีการจัดการดินที่ถูกต้องแล้วจะทำให้ดินมีปัญหาได้ ควรได้รับการส่งเสริมหรือให้ความรู้ทางด้านการจัดการดินให้มากกว่านี้ งานวิจัยควรเป็นประเภทด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อการเกษตรโดยอาจประสานการทำงานร่วมกันกับกรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่โครงการหลวงโดยเฉพาะอยู่แล้วคือ ศูนย์ปฏิบัติการพัฒนาที่ดินโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่

สถานการณ์และปัญหาระบบทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้

ชาวบ้านขาดแคลนแหล่งน้ำ เกิดการแย่งน้ำกิน น้ำใช้ สำหรับการเกษตรต้องอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้พืชผลไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร ด้านทรัพยากรป่าไม้ กรรมการดูแลจัดการป่าชุมชนไม่เข้มแข็ง ทำให้หะหลวมในกฎกติกา การใช้ประโยชน์ และการทำแนวกันไฟ จนปัจจุบันทำให้เกิดปัญหาไฟไหม้ป่าอีกทั้งชาวบ้านยังรับ

การถ่ายทอดความรู้เชิงวิชาการได้น้อย สังเกตได้จากการเข้ามาส่งเสริมและแนะนำการแก้ไขดินเสื่อมโทรมจากกรมพัฒนาที่ดินแล้วชาวบ้านไม่สามารถเอาไปปฏิบัติได้ ดังนั้นอาจต้องเปลี่ยนรูปแบบการถ่ายทอดและให้ความรู้โดยใช้สื่อที่ง่ายกว่านี้ปัจจุบันเริ่มมีแนวคิดการเปลี่ยนระบบปลูกจากเคมีมาเป็นอินทรีย์ ดังนั้นโครงการหลวงหรือกรมพัฒนาที่ดินต้องเข้ามามีบทบาทส่งเสริมพืชอินทรีย์มากขึ้นจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้ควรรับแก้ไขอย่างเร่งด่วนในเรื่องของการทำแนวกันไฟเพราะ ถ้าเกิดไฟป่าขึ้นจะทำให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก

สถานการณ์และปัญหาในประเด็นระบบทุนนิยมจากภายนอก

ด้านสาธารณสุข เรื่องน้ำยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญมากในพื้นที่ของบ้านใหม่สามัคคีเพราะมีไม่พอใช้สำหรับการทำเกษตร และน้ำดื่มก็ไม่มีเพียงพอต้องซื้อมาจากที่อื่นด้วย ทางด้านเรื่องกลุ่มองค์กรภายในหมู่บ้านยังมีน้อย ของกลุ่มทอผ้าน่าจะได้รับการส่งเสริมให้มีกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นเพราะตอนนี้ยังไม่มีกิจกรรม เพื่อที่จะเป็นแหล่งเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น เพราะรายได้หลักจากการเกษตรไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ณ ตอนนี้ ถ้ามีความแข็งแกร่งของกลุ่มและมีผู้นำกลุ่มที่ดีจะดีกว่านี้มาก และมีปัญหาเรื่องหนี้สินด้วย

บทสรุปการวิเคราะห์

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ผ่านเวทีการจัดประชุมชาวบ้านเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันแล้วนั้นพบว่า ชุมชนคะฉิ่นสะท้อนถึงเรื่องราวคุณค่าของชนเผ่าคะฉิ่นที่มีที่นี้ที่เดียวในประเทศไทยไว้อย่างน่าสนใจ ความรู้ ภูมิปัญญา และการดำรงชีวิตแบบคนคะฉิ่นกำลังเลือนหายไปตามกาลเวลาของการเปลี่ยนแปลง และยุคสมัยที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ชุมชนสะท้อนถึงประเด็นการย้ายถิ่นฐานของคนรุ่นใหม่ไปอยู่ในเมือง จนกังวลว่าจะไม่เหลือคนคะฉิ่นอยู่ในบ้านคะฉิ่น รวมทั้งความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆ ที่กำลังสูญหายก็เป็นเรื่องที่ต้องจัดการอย่างเร่งด่วน ไม่ว่าจะเป็นความรู้เรื่องการทอผ้าที่เป็นวิถีชีวิตประจำวันของคนคะฉิ่น อาหารการกินแบบฉบับคนคะฉิ่นที่แฝงไปด้วยการดูแลสุขภาพ ตลอดจนการใช้สมุนไพรรักษาโรคที่มีภูมิปัญญาของคนคะฉิ่นอย่างมากมาย เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องการรู้พื้น สืบสาน เพื่อรักษา รากเหง้าความเป็นชนชาติคะฉิ่นเอาไว้สืบต่อจนถึงลูกหลานต่อไป

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง

จังหวัดเชียงใหม่

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง

สภาพพื้นที่ทั่วไปของพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง

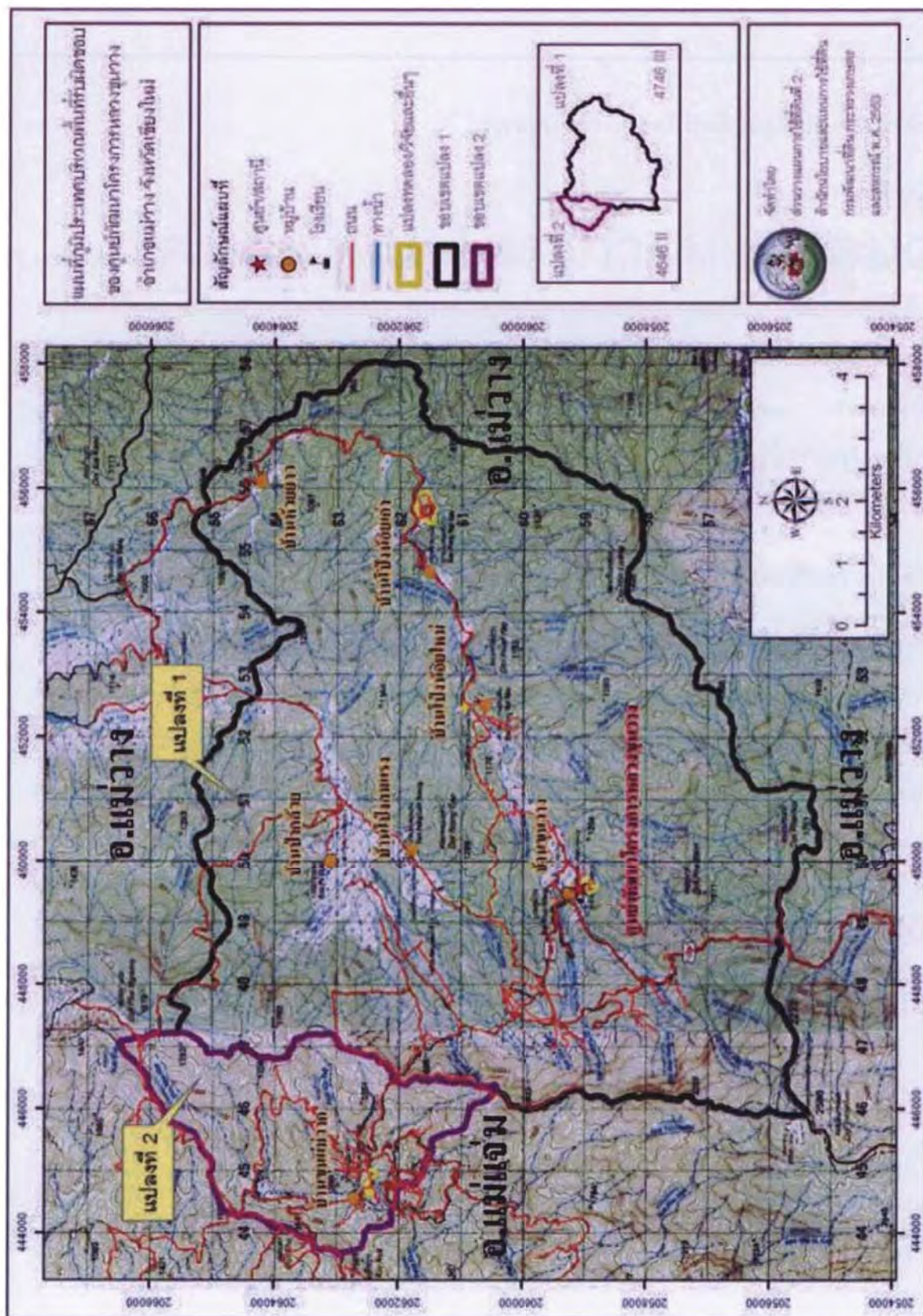
ประวัติความเป็นมา

ในปี 2525 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังบ้านขุนวาง ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่เป็นครั้งแรก และในครั้งนั้นก็ได้ทรงทราบถึงพระเนตรพระกรรณถึงชีวิตที่วนเวียนกับยาเสพติดของผู้คนในหมู่บ้าน ดังที่ได้ทรงพระราชดำริว่า “บริเวณนี้ยังมีพืชเสพติดอยู่มาก น่าที่จะได้รับการพัฒนาให้ปลูกพืชอื่นที่มีรายได้ทัดเทียมหรือดีกว่านั้น” และทรงรับสั่งให้หน่วยงานในพื้นที่ช่วยกันพิจารณาในการปรับปรุงพัฒนา ซึ่งในครั้งนั้น เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาซึ่งจะเป็นผู้สนองนโยบายในพระดำรินี้ในด้านการสนับสนุนงบประมาณสมทบ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จึงเริ่มต้นดำเนินงานขึ้นในปี 2528 เป็นต้นมา

ที่ตั้งและขอบเขตพื้นที่

ที่ตั้งของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอยู่ในเขตบ้านขุนวาง หมู่ที่ 12 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 1,280 เมตร และมีเนื้อที่ 98 ตารางกิโลเมตรหรือ 61,238 ไร่ อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอแม่วางและอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีหมู่บ้านในพื้นที่ศูนย์ฯขุนวางทั้งหมด 4 หมู่บ้าน 2 อำเภอ คือ ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 หมู่บ้านคือหมู่ที่ 12 บ้านขุนวาง หมู่ที่ 14 ประกอบด้วยสามหย่อมบ้าน คือบ้านโป่งน้อยเก่า บ้านโป่งน้อยใหม่ และบ้านห้วยยาว และหมู่ที่ 17 ประกอบด้วยสองหย่อมบ้านคือบ้านป่ากล้วยและบ้านโป่งลมแรง และหมู่ที่ 18 บ้านขุนแม่วาก ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้ ตามภาพที่ 4.1 และภาพที่ 4.2

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 4.1 แผนที่ภูมิประเทศพื้นที่ที่มีโครงการขุดคูระบายน้ำโครงการหลวงขุนาว อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : สำนักงานโครงการหลวงขุนาว ใช้พื้นที่ กรมการปกครอง (2553)

จากการสำรวจของสำนักนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน (2553) พบว่าพื้นที่ศูนย์ขุนวาง ทั้งหมดแบ่งออกเป็น 2 แปลง เพื่อให้สอดคล้องกับลุ่มน้ำสาขาในพื้นที่ศึกษา โดยพื้นที่แปลงที่ 1 อยู่ในลุ่มน้ำสาขาแม่วง ครอบคลุมหมู่ที่ 12 หมู่ที่ 14 และหมู่ที่ 17 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วง จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ 61,238 ไร่ หรือร้อยละ 88) .09 ของพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด ซึ่งประชากรเป็นชาวไทยภูเขา 2 เผ่า คือชนเผ่าปกาเกอะญอ(กะเหรี่ยง) และชนเผ่าม้ง และแปลงที่ 2 อยู่ในลุ่มน้ำสาขาแม่แจ่มตอนบน ครอบคลุมพื้นที่หมู่ที่ 18 ตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ 7,289 ไร่ หรือร้อยละ 11.91 ของพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด ซึ่งประชากรเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง

กิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง

งานส่งเสริมพืชผักเมืองหนาว ให้คำแนะนำ และความรู้แก่เกษตรกรในการปลูกและขายกะหล่ำปลี กะหล่ำดาว การปลูกหอมญี่ปุ่น และกระเทียมต้นและวิธีการบำรุงรักษาต้นไว้ไม่ให้เก็บเกี่ยวในขณะที่มีราคาต่ำ การปลูกผักกาดหอม ห่อ แดงกวายาว ชุกินี และฟักทองญี่ปุ่น ถั่วลันเตา ผักกาดหอมใบแดง และพริกยักษ์เขียว เหลืองแดง

งานส่งเสริมไม้ดอก เน้นการส่งเสริมปลูกดอกคาร์เนชั่นเป็นหลัก เพราะสามารถเจริญเติบโต และให้ผลผลิตดีในพื้นที่บ้านขุนวาง และในปี 2531 ก็ได้เริ่มส่งเสริมให้เกษตรกรบ้านขุนวางปลูกเกล็ดโอสถ งานส่งเสริมสตรอเบอรี่

งานส่งเสริมไม้ผลเมืองหนาว ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกไม้ผลเมืองหนาวชนิดต่างๆ และอบรมเกษตรกรให้รู้จักวิธีการเตรียมดินต่อ การเปลี่ยนยอดและการตัดแต่งกิ่งให้ผลผลิตดีมีคุณภาพด้วยการสนับสนุนจากทีมงานไม้ผลมูลนิธิโครงการหลวง และผู้เชี่ยวชาญได้หวั่น ซึ่งไม้ผลเมืองหนาวชนิดต่างๆ ได้แก่ ท้อ แอปเปิ้ล สาลี่ บัวย พลัม และเสาวรส เกษตรกรมักนิยมปลูกกะหล่ำปลีระหว่างต้นไม้ผล ทำให้มีรายได้ในระหว่างที่ไม้ผลยังไม่ให้ผลผลิต

พืชเกษตรกรรมที่ให้ผลผลิตมากที่สุด และสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวางก็คือ คาร์เนชั่น รองลงมาได้แก่ พืชผักเมืองหนาว ซึ่งปลูกหมุนเวียนตามฤดูกาล และนอกจากนั้น ก็ได้แก่ไม้ผลเมืองหนาวคือ ท้อ บัวย สาลี่ และเกษตรกรที่ปลูกไม้ดอกและพืชผลในโครงการก็มีรายได้ประมาณ 30,000 – 50,000 บาท/ครอบครัว/ปี

งานถ่ายทอดเทคโนโลยี ได้มีการดำเนินงานดังนี้

- งานฝึกอบรมนอกอาชีพเกษตรกร เพื่อให้ชาวเขามีรายได้เสริมจากงานหัตถกรรมพื้นบ้านจากเส้นใยกล้วย ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวางได้จัดให้ชาวเขาไปดูงานการทอผ้าที่บ้านไร่ไผ่งาม อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมกับเสนอวัดดุติบ คือเส้นใยกล้วย ซึ่งโรงงานทอผ้าสนใจและสั่งซื้อจำนวนมาก

นอกจากนี้ได้นำนักธุรกิจการทอผ้าชาวญี่ปุ่นเข้ามาดูงานการทอผ้าพื้นเมืองของชาวม้ง และกะเหรี่ยง มีการซื้อผ้าตัวอย่างไปและคาดว่าจะเป็ตลาดที่สำคัญแห่งหนึ่งสำหรับเส้นใยกล้วย

- การฝึกอบรมด้านการเกษตร ได้จัดอบรมเรื่องการปลูกไม้ผลเมืองหนาวในทุกๆ ขั้นตอน การทำปุ๋ยหมัก พร้อมกับแจกจ่ายปุ๋ย และสารเร่งเพื่อให้ชาวเขาทำปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง และอบรมความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมี

บ้านปากกล้วย-โป่งลมแรง ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

บ้านปากกล้วย-โป่งลมแรง หมู่ที่ 17 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ เดิมขึ้นอยู่กับบ้านหนองเต่า หมู่ที่ 4 ตำบลแม่วิน ปี พ.ศ.2538 ได้แยกหมู่บ้านจากบ้านหนองเต่าเป็นบ้านปากกล้วย-โป่งลมแรง

บ้านปากกล้วยมีครัวเรือนทั้งหมด 86 ครัวเรือน โดยมีประชากรรวมทั้งสิ้น 433 คน แยกเป็นเพศชายจำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 48.50 ของประชากรทั้งหมด และเพศหญิงจำนวน 223 คน คิดเป็นร้อยละ 51.50 ของประชากรทั้งหมด ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ รองลงมาคือศาสนาพุทธ และมีการแบ่งการปกครองออกเป็น 2 หย่อมบ้าน คือ บ้านปากกล้วย และบ้านโป่งลมแรง (สถานีอนามัยบ้านหนองเต่า, 2551)

สภาพการตั้งบ้านเรือนและการคมนาคม

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของประชากรบ้านปากกล้วย เป็นการตั้งบ้านเรือนอยู่ริมถนนในหมู่บ้าน ครอบครัวยุคใหม่เป็นลักษณะครอบครัวขยายหรือครอบครัวขนาดใหญ่ เมื่อแต่งงานแล้วแยกออกไปสร้างครอบครัวใหม่แต่ยังปลูกบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกันกับพ่อแม่ การตั้งบ้านเรือนจึงอยู่ในกลุ่มเครือญาติ ลักษณะของที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ไม่ได้ตุนสูง นอกจากนี้ มีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญที่ชาวบ้านปากกล้วยใช้ประกอบกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียนพัฒนาต้นน้ำที่ 5 ขุนวาง เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาตั้งอยู่ที่บ้านปากกล้วย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปากกล้วย ส่วนสถานพยาบาล การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ให้บริการสถานีอนามัยบ้านหนองเต่า สำหรับน้ำในการอุปโภคบริโภคใช้ประปาของหมู่บ้าน

การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรในบ้านปากกล้วย คือประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ พืชเมืองหนาว ไม้ผล รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรได้แก่ รับจ้างภาคเกษตร ค้าขาย ลูกจ้างหน่วยงานราชการ เป็นต้น (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่วิน, 2551)

ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีของชาวปากกานูหรือชาวกะเหรี่ยง มีอยู่ 3 งาน คือ 1) ประเพณีมัดมือหรือประเพณีปีใหม่ของชาวกะเหรี่ยง มักจะจัดในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ของทุกปี 2) ประเพณีกินข้าวใหม่ (ข้าวเม่า) ของกะเหรี่ยงจัดขึ้นภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าว ในช่วงเดือนสิงหาคม 3) ประเพณีแต่งงานของกะเหรี่ยง นิยมแต่งงานในเดือนพฤษภาคม มีพิธีกรรม 2 แบบ คือ พิธีกรรมผู้ที่นับถือผี และผู้นับถือศาสนาคริสต์ (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่วิน, 2551)

ฐานระบบวิถีชีวิต และวัฒนธรรม

แผนที่ชุมชน (เครื่องมือ: แผนที่รอบใน)

จากการสิ่งที่ช่วยกันวาดแสดงในแผนที่นั้นประกอบด้วย บ้านชาวพุทธจำนวน 6 หลังคาเรือน (แต่ไม่มีวัดอยู่ในหมู่บ้าน) ซึ่งชาวบ้านส่วนมากนับถือศาสนาคริสต์ มีบ้านผู้สูงอายุอายุประมาณ 90 ปี บ้านหมอยา บ้านหมอด้าย บ้านหัวหน้าโบสถ์ (ทุกบ้านมีรายชื่อหัวหน้าครัวเรือนกำกับ) โบสถ์ โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก โรงเรียน ยุ้งฉาง ฝ่ายชลประทานซึ่งไว้ใช้อุปโภคบริโภค สุสาน และธนาคารข้าวตั้งอยู่ในพื้นที่สาธารณะ การทำแผนที่รอบในเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความคุ้นเคยระหว่างชาวบ้านกับพื้นที่เสี่ยงในช่วงเริ่มต้นได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นเครื่องมือที่ทำงานง่าย ไม่ซับซ้อน

เส้นทางประวัติศาสตร์บ้านปากกล้วย-โป่งลมแรง (เครื่องมือ: Time Line)

ณ ตำแหน่งของบ้านปากกล้วยนี้ เคยเป็นหมู่บ้านของชาวส่วยมาก่อน (ซึ่งมีหลักฐานคือเจดีย์เก่า) ในสมัยก่อนชาวบ้านไม่ได้อาศัยอยู่เป็นหลักแหล่ง แต่เข้ามาอยู่เมื่อปีใดไม่ทราบแน่ชัด ทราบแต่เพียงว่าก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีชื่อหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ ต่อมาราวๆ ปี พ.ศ. 2330 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงสงครามโลกนั้นได้เกิดโรคไข้ทรพิษระบาดเพราะพวกพม่าเป็นพาหะนำเข้ามา ชาวบ้านจึงได้กระจัดกระจายกันเข้าไปอาศัยอยู่ในป่านี้เพราะโรคภัย แต่ก็อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน สมัยนั้นมีหัวหน้าหมู่บ้านชื่อ เจ้าหน้อยนภาม่อง

- ต่อมาในปี 2440 ชาวบ้านได้แบ่งกันเป็น 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโคะสะและบ้านปอแงะ
 - บ้านโคะสะ อาศัยอยู่จำนวน 28 หลังคาเรือน และต่อมาได้ย้ายไปยังแม่แจ่มในปี 2448 เหลือเพียง 4 หลังคาเรือนที่เหลือได้ย้ายไปอาศัยอยู่กับบ้านปอแงะ
 - บ้านปอแงะ ได้กระจายย้ายไปอยู่ที่ทุ่งหลวงและวัดจันทร์ในปี 2450
- ปี 2485 ยังมีแต่บ้านโป่งลมแรง (แต่ทางการเรียกหมู่บ้านทั้งหมดว่า บ้านขุนวาง (โป่งลมแรง / ขุนวาง / ปากกล้วย)) อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ การทำนา ลำสัตว์ อาชีพเสริมคือ การปลูกฝิ่น และชาวบ้านได้อาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจาย เพราะสมัยนั้นแต่ละบ้านจะมีคนเก่งไสยศาสตร์อยู่มาก หากเกิดการขัดแย้งกันก็จะมีการทำไสยศาสตร์ใส่กัน จึงเป็นสาเหตุทำให้อยู่ด้วยกันไม่ค่อยได้
- ศาสนาคริสต์ได้เริ่มเข้ามาก่อนปี 2511 ช่วงแรกมีอยู่ประมาณ 2 ครัวเรือน
- ปี 2518 มูลนิธิโครงการหลวง หน่วยพัฒนาต้นน้ำที่ 5 และ UN ได้เข้ามายังพื้นที่ขุนวาง จึงได้มีการก่อตั้งบ้านปากกล้วยขึ้นอย่างเป็นทางการ โครงการหลวงได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืช ได้แก่ กาแฟ บัวยง สาลี่ ข้าว หน่อไม้ฝรั่ง กะหล่ำดาว สลัดแก้ว มะเขือเทศ ดอกคาร์เนชั่น และได้ນำนายุเคมีเข้ามาด้วย
- ปี 2519 มีรถแทรกเตอร์คันแรกของลุงละ เข้ามาทำถนนเส้นใหญ่จากแม่วิน มายังห้วยเกียง – ขุนวาง
- ปี 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเสด็จเยือนราษฎรบ้านโป่งลมแรงและบ้านปากกล้วย และได้ทรงงานโดยได้สำรวจพื้นที่หมู่บ้านและพระองค์ทรงตรัสว่าหมู่บ้านทั้งสองไม่ได้มีอยู่ในแผนที่
- ปี 2521 ได้มีรถจักรยานยนต์เข้ามาใช้ในหมู่บ้านเป็นคันแรก

- ปี 2524 – 2525 หน่วยพัฒนาต้นน้ำที่ 5 ได้จัดสรรให้ชาวบ้านครอบครัวละ 3 ไร่ ส่งเสริมให้ปลูกข้าวโพด แครอท ถั่วแดง ข้าวไร่ ลาลี่ บัวย และยังสามารถก่อตั้งโรงเรียนขึ้นด้วย
- ปี 2527 – 2528 มีไฟฟ้าเข้ามายังพื้นที่หมู่บ้าน ชาวบ้านเริ่มมีหลอดไฟและวิทยุใช้ หลังจากได้มีไฟฟ้าเข้ามาแล้ว หน่วยพัฒนาต้นน้ำที่ 5 ได้ส่งเสริมให้มีการปลูกผลผลิตของต่างประเทศ ได้แก่ ชุกินี หอมญี่ปุ่น คอสลัด และ ยังให้มีการปลูกป่าด้วย
- ปี 2534 มีทหารพรานเข้ามาปราบปรามผู้ปลูกฝิ่นในพื้นที่ มีการไล่งผู้ปลูกฝิ่นจนหนีกระเจิงขึ้นเขาไป หมู่บ้านได้แยกตัวออกจาก อ.สันป่าตอง มาเป็น กิ่ง อ.แม่วาง และในปิ่นเองได้มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้แห่งเอคอปเตอร์มาจับผู้ลักลอบตัดไม้และได้นำเอาไม้ที่ถูกตัดแล้วไปด้วย
- ปี 2536 ชาวบ้านได้เลิกปลูกฝิ่นเพราะเริ่มมีรายได้จากพืชที่โครงการหลวงได้นำเข้ามาส่งเสริม และมีการประปาเข้ามาในหมู่บ้าน
- ปี 2537 ได้มีการเปลี่ยนจาก กิ่ง อ.แม่วาง มาเป็น อ.แม่วาง
- ปี 2538 มีการตั้งหมู่บ้านใหม่โดยแยกตัวออกจากบ้านหนองเต่า หมู่ 4 มาเป็น หมู่ 17 โดยมีพ่อหลวงคนแรกชื่อ วิเชียร
- ปี 2553 – ปัจจุบัน มีการทำถนนลาดยางเข้ามายังหมู่บ้านและความเจริญก็เริ่มเข้ามายังหมู่บ้านจนถึงทุกวันนี้
- หมู่บ้านเก่าก่อนที่จะมาเป็นบ้านปากกล้วย และโป่งลมแรง เรียบเรียงได้ดังนี้

1. แดลอมแมแพญ

2. แดลอมตุตะ

3. แดลอมโพ

4. แดลอมชิกาซี

5. แดลอมสะเอเซโก๊ะ

6. แดลอมเกอแย

จากนั้น แดลอมเกอแย ได้แตกออกเป็นอีก 3 หมู่บ้านคือ

1. แดลอมที่โปพะโตะ

2. แดลอมปู ซึ่งก็คือ บ้านโป่งลมแรงในปัจจุบัน

3. แดลอมจอลาใหม่ ซึ่งก็คือ บ้านปากกล้วยในปัจจุบัน

(คำว่า “แดลอม” หมายถึง บ้านเก่า)

- คำว่าโป่งลมแรง มาจากคำว่า “โปโลแลค” ซึ่งหมายถึงต้นหญ้าชนิดหนึ่ง(คนไทยเรียกดอกแหมหรือดอกเลา จะมีมากในฤดูหนาว-ผู้เขียน) มีสีขาว ซึ่งจะเกิดไฟไหม้ทุ่งหญ้านี้ทุกปี
- ชื่อบ้านปากกล้วย มาจากการที่หมู่บ้านนี้สมัยก่อนมีความยากจนมาก ชาวบ้านต้องปลูกกล้วยไว้กินแทนข้าวในยามที่ข้าวไม่พอกิน

ปฏิทินประเพณี บ้านปากกล้วย-โป่งลมแรง

เดือน	ประเพณี	ขั้นตอน	ผู้เข้าร่วม	สถานการณ์
มกราคม	ปีใหม่มัสก	- มีงานเลี้ยงสังสรรค์ แต่ละบ้านทำอาหารเลี้ยงญาติ พี่น้อง - อาหารประจำประเพณี คือ ข้าวต้มมัดห่อด้วยใบกล้วย และข้าวเหนียวดำกับัง - มีพิธีมิชชาที่โบสถ์ 1 ชั่วโมง - มีการละเล่น	- ทั้งหมดหมู่บ้าน + ญาติพี่น้อง - บาทหลวง (บ้านห้วยตอง)	ปกติ (งานประจำปี)
กุมภาพันธ์	นิยมนมงานแต่งงาน	- ล้มหมูกิน + ตัวเมีย - ไก่ 1 คู่ (ใช้ในพิธีกรรม) - เหล้าต้มเอง (ใช้ในพิธีกรรม) - ข้าวสวยใหม่ (ใช้ในพิธีกรรม) - มีพิธีมิชชา - จะทำพิธีและเลี้ยงสังสรรค์ทั้งบ้าน - เจ้าบ่าวและเจ้าสาว - ปัจจุบันเจ้าสาวเป็นคนคู่ขอเจ้าบ่าว - มีเมนูข้าวเบือ (บ้าง) - มีการละเล่น เช่น ธา (จ๊อยเพลง) - เจ้าบ่าว เจ้าสาว พ่อ แม่ ใส่ชุดประจำเผ่า (เจ้าสาวยังใส่ชุดสีขาวอยู่)	- คนทำพิธีกรรม 1. บาทหลวง (บ้านห้วยตอง) 2. ครู คำ สอน (ผู้ช่วยบาทหลวง) 3. สภาวัด (หัวหน้าหมู่บ้านแต่ไม่ใช่พ่อหลวง) - ถ้ามีผีบาทหลวงจะไม่ทำพิธีให้ ต้องเป็นครูคำสอนหรือสภาวัดแทน - ต้องเลี้ยงผีก่อนแต่ง โดยจูงหมูกินที่ยังไม่ได้ต้อนรอบหมู่บ้าน	พิธีแต่งงานยังปกติ แต่พิธีเลี้ยงผีปัจจุบันไม่เคร่งครัดแล้ว
เมษายน	รดน้ำดำหัว	- น้ำขมิ้น ส้มป่อย - ของให้ผู้ใหญ่ เช่น อาหาร ขนม เสื้อผ้า	- ผู้เฒ่า ผู้แก่ - ลูกหลาน - ครูบาอาจารย์ - ลูกศิษย์ลูกหา	ปกติ (งานประจำปี)
พฤษภาคม	บ๊องชะคลี	- เลี้ยงเหล้าที่ได้จากการนำเมล็ดพันธุ์ข้าวที่เหลือจากการหว่านไปต้ม - ก่อนกินต้องรินเหล้าลงพื้นแล้วอธิษฐานขอให้ข้าวเจริญงอกงาม	- คนในหมู่บ้าน	ปกติ *เกษตรกรมีที่นาของตัวเอง 90%

	ลงแขก (เอามื้อ-เอาวัน)	- แลกเปลี่ยน/ขอแรงกัน<u>ด้านนา</u> - เจ้าของนาจะเลี้ยงกับข้าว แต่ชาวบ้านให้แรงเอาข้าวมาเอง - เจ้าของนาจะเป่าแควร้องเรียกว่านาผืนนี้ขอแรงลงแขก	- เจ้าของนา - คนในหมู่บ้าน	ปกติ (แต่ปัจจุบันใช้วิธีพูดคุยบอกต่อแทนการเป่าแคว)
สิงหาคม	ขอพรเจ้าที่เจ้านา (ประเพณีดั้งเดิม)	- ไก่ 1 ตัว - เหล้า 1 ขวด (หากเจ้าของนาไม่กินเหล้าก็ไม่ต้องใช้ก็ได้) - จุดเทียนแล้วอธิษฐานขอให้คุ้มครองข้าวในนาให้เจริญงอกงาม	เจ้าของนา	บางรายยังทำอยู่ (หลายคนเลิกทำเพราะนับถือศาสนาคริสต์)
พฤศจิกายน	ลงแขก (เอามื้อ-เอาวัน)	- แลกเปลี่ยน/ขอแรงกัน<u>เกี่ยวข้าว</u> - เจ้าของนาจะเลี้ยงกับข้าว แต่ชาวบ้านให้แรงเอาข้าวมาเอง - เจ้าของนาจะเป่าแควร้องเรียกว่านาผืนนี้ขอแรงลงแขก	- เจ้าของนา - คนในหมู่บ้าน	ปกติ (แต่ปัจจุบันใช้วิธีพูดคุยบอกต่อแทนการเป่าแคว)
ธันวาคม	พอกีตะ	เลี้ยงเหล้าที่ได้จากการนำข้าวที่เหลือกันยัดลงไปต้ม (เพื่อรอข้าวใหม่มาใส่แทน)	คนในหมู่บ้าน	ปกติ
	คริสต์มาส	- จัดงานสังสรรค์ กินเลี้ยง - ทำพิธีมิชซา - การละเล่น (หลังพิธีกรรม) เช่น ธา (จ้อยเพลง)	- บาทหลวง - ชาวบ้าน	ปกติ (งานประจำปี)
หมายเหตุ	สำหรับปี 2554 หมู่บ้านปากกล้วยรับเป็นเจ้าภาพจัดงานคริสต์ฉลองทั้งเขต (บ้านบ่อแก้ว แม่วิน แม่นาจร) ไม่ได้จัดมา 20 ปีแล้ว โดยชาวบ้านจะฮอมเงินบ้านละ 500 บาท + เงินที่หมู่บ้านอื่นสมทบด้วย ผู้ทำพิธีคือบาทหลวงรวมทุกบ้าน มีชาวบ้านทั้งเขตร่วม 500 - 600 คนเข้าร่วมงาน (ถ้าไม่ได้เป็นเจ้าภาพจะต้องฮอมเงินบ้านละ 100 บาท แล้วส่งไปสมทบบ้านที่เป็นเจ้าภาพเช่นกัน)			

วิถีชีวิต / ความเชื่อ (เครื่องมือ: สัมภาษณ์)

พ่อหลวงบอกเราว่า ค่านิยมความเชื่อดั้งเดิม และวัฒนธรรมการแต่งกายเสื่อมหายไปค่อนข้างมาก สาเหตุหลักเป็นเพราะค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนไป มีความเจริญทางวัตถุ เกิดการพฤติกรรมเลียนแบบโดยไม่เรียนรู้ เยาวชนที่เรียนในเมืองเมื่อกลับมาแล้ว มักไม่ค่อยเชื่อฟังผู้ใหญ่ ไม่ได้ใช้ความรู้ที่เรียนมาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ชำยังมักวิพากษ์ วิจารณ์การทำงานของคนอื่น คล้ายกับการไปรับเอาค่านิยมภายนอกมาแล้วดูถูกค่านิยมเดิมของตนเอง

สาเหตุหลักอีกประการน่าจะเป็นเรื่องของสื่อทางโทรทัศน์ที่ทำให้เยาวชนซึมซับค่านิยมของคนเมืองได้เร็ว สำหรับการแต่งกายที่เปลี่ยนไป ยกตัวอย่างเช่น ชุดเซวา (ชุดผ้าทอสีขาวสำหรับผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน) เด็กๆ นั้นเริ่มไม่ใส่กันแล้ว โดยให้เหตุผลว่านั่งหรือเดินไม่ค่อยสะดวก และค่อนข้างร้อนเพราะเนื้อผ้าหนา แต่ส่วนใหญ่ก็ยังใช้ในการประกอบพิธีกรรมหรืองานประเพณีต่างๆ เช่น งานปีใหม่ หรืองานแต่งงาน เป็นต้น

และเมื่อความเชื่อหายไป วิถีชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย สมัยก่อนนั้นไม่มีรถรา จะไปไหนก็ด้วยการเดิน ไม่มีไฟฟ้า ต้องใช้ไม้ส่นเกียะดุ้นใหญ่ จุดให้แสงสว่างยามค่ำคืน ปัจจุบันนี้สะดวกสบายมากขึ้น แต่อย่างน้อยหลาย ๆ คนในหมู่บ้านก็มีความพยายามที่จะให้เด็กๆ ในหมู่บ้านได้เรียนรู้วิถีการเกษตรของพ่อแม่ เช่น หลังเลิกเรียนก็พาไปดู ไปสวน ไปไร่ ไปเอาหญ้า ใส่ปุ๋ย รดน้ำ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในเดือนตุลาคม เมื่อเด็กปิดเทอม ก็จะพากันช่วยพ่อแม่เกี่ยวข้าว เรียกได้ว่าเด็กๆ ในหมู่บ้านเกี่ยวข้าวเป็นกันเกือบทุกคน ที่ทำแบบนี้เพราะเหตุว่า ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องของการทำมาหากินไว้เผื่ออนาคต เพราะเด็กที่ไปเรียนเมื่อเรียนจบแล้ว ก็เชื่อว่าหางานทำได้ทุกคน ดังนั้นการมีความรู้การเกษตรติดตัวไว้ ก็เพื่อจะทำให้เขาอยู่รอดได้ มีอาชีพ แม้ไม่ได้ทำงานอย่างที่ร่ำเรียนมาก็ตาม นอกเหนือจากเรื่องเกษตร ก็มีเรื่องการทอผ้าที่พยายามให้เด็กได้เรียนรู้ และเด็กในหมู่บ้านร้อยละ 80 ก็ทอผ้าได้เช่นกัน

แม้ว่าความเป็นปกาเกอญอของชาวปากฉลุยได้เปลี่ยนไปมาก แต่มีสิ่งหนึ่งที่คงอยู่อย่างเหนียวแน่น นั่นคือ "ภาษาพูด" เด็กๆ ในหมู่บ้านยังคงพูดภาษาปกาเกอญอ แม้ว่าจะอยู่ที่โรงเรียน สาเหตุอาจเป็นเพราะสังคมรอบๆ ตัวเด็กนั้นเป็นคนปกาเกอญอทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตาม ภาษาเขียนก็ยังมีการเปลี่ยนแปลง เพราะจริงๆ แล้วภาษาเขียนของปกาเกอญอก็คือภาษาเขียนของชาวพม่านั่นเอง แต่ปัจจุบันได้ใช้อักษรโรมันคาทอลิกเป็นส่วนใหญ่

สำหรับเรื่องการละเล่นหรือการแสดงของชนเผ่า ก็ยังมีการอนุรักษ์ไว้ เพราะในช่วงฤดูหนาวของแต่ละปีมักจะมีนักท่องเที่ยวมาที่ศูนย์ฯ ขุนวาง ทางศูนย์ฯ ก็จะติดต่อให้เด็กๆ ไปแสดงโชว์นักท่องเที่ยว

เรื่องของความเชื่อดั้งเดิม ในการรักษาโรค ก็ยังมีการใช้หมอดู (หมอทำนาย) เพื่อหาสาเหตุของอาการป่วย ด้วยการใช้กระดูกไก่หรือไข่ สิ่งเหล่านี้ก็ยังมีอยู่โดยใช้ร่วมกับการสวดมนต์ขอพรพระเจ้าตามหลักศาสนาคริสต์ หรือแม้แต่การใช้น้ำดื่ม น้ำใช้ จากแหล่งน้ำธรรมชาติ เมื่อเกิดอาการผิดปกติของผู้ที่ดื่มหรือกิน ก็ใช้วิธีเดียวกันนี้ในการสืบหาสาเหตุ และแก้ไขให้หายเป็นปกติ จะสังเกตได้ว่าบริเวณริมหนอง หรือบึง จะมองเห็นคล้ายศาลเจ้าที่เล็กๆ ที่มีไว้สำหรับให้คนมาบูชาหรือเซ่น

ไหว้ และหลายครั้งที่หายจากอาการเหล่านั้น โดยไม่ได้กินยาแม้แต่เม็ดเดียว และแม้แต่เด็กๆ ที่เรียนอยู่นอกหมู่บ้านนั้น ในยามที่ไม่สบายก็กลับมารักษาด้วยวิธีการนี้กันเป็นประจำ

ฐานการผลิตและเศรษฐกิจ

จากการศึกษาครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างบ้านปากกล้วย-โป่งลมแรงจำนวน 27 ครัวเรือน พบว่าลักษณะของครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวขนาดกลางคือมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 5-7 คน โดยมีจำนวนสมาชิกมากที่สุดในครัวเรือนคือ 8 คน/ครัวเรือน และน้อยที่สุดคือ 3 คน/ครัวเรือน ครัวเรือนส่วนใหญ่มีคนสามชั่วชีวิตอยู่ร่วมกัน คือปู่ย่าหรือตา ยาย พ่อแม่ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีแรงงานครัวเรือน 2 คน/ครัวเรือน โดยแรงงานเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 36-45 ปี และ 46-55 ปี รองลงมาอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 26-35 ปี 15-25 ปี และมากกว่า 55 ปี ตามลำดับ

พื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างมีทั้งหมด 378 ไร่ โดยส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่การเกษตรอยู่ในช่วง 10-20 ไร่โดยส่วนใหญ่แล้วลักษณะการถือครองจะเป็นพื้นที่การเกษตรของตนเอง และครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่การเกษตร 3-6 ไร่/แรงงานครัวเรือน เกษตรกรตัวอย่างมีทั้งการประกอบอาชีพการเกษตรและนอกภาคการเกษตร โดยอาชีพการเกษตรที่ทำมากที่สุดคือ การทำนา รองลงมาคือการปลูกผัก และการเลี้ยงสัตว์ และน้อยที่สุดคือการทำสวนไม้ผล ส่วนอาชีพนอกภาคการเกษตรที่เกษตรกรทำมากที่สุดคือการรับจ้างภาคการเกษตร รองลงมาคือการค้าขาย

เกษตรกรศึกษาส่วนใหญ่มีรายได้มาจากภาคการเกษตรคือการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ โดยเกษตรกรศึกษามีรายได้รวมอยู่ระหว่าง 60,001-90,000 บาทต่อปี และครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายจ่ายอยู่ระหว่าง 30,000-60,000 บาทต่อปี ส่วนใหญ่มีหนี้สินน้อยกว่า 20,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ส่วนจำนวนหนี้สินที่น้อยที่สุดคือ 2,000 บาทต่อปี จำนวนหนี้สินมากที่สุดคือ 84,000 บาทต่อปี และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยคือ 26,820 บาทต่อปี โดยส่วนใหญ่เป็นการกู้ยืมภายในหมู่บ้าน กล่าวคือ กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านมากที่สุด รองลงมาคือ กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) และกลุ่มออมทรัพย์ตามลำดับ และเป็นการกู้ยืมเพื่อลงทุนในภาคการเกษตรและใช้จ่ายในครัวเรือน แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านพึ่งพิงระบบเงินทุนในชุมชนมากกว่าเงินทุนภายนอกชุมชนหรือระบบธนาคาร และเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการออมเงิน มีเพียงส่วนน้อยคือ 9 ครัวเรือนเท่านั้นที่มีการออม โดยแหล่งออมเงินคือกลุ่มออมทรัพย์บ้านปากกล้วย

ระบบการผลิตทางการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีการปลูกข้าวเพื่อการบริโภคในครัวเรือน และปลูกพืชชนิดอื่นโดยเฉพาะพืชผัก จำหน่ายให้แก่โครงการหลวง และพ่อค้าในหมู่บ้าน ซึ่งระบบการผลิตทางการเกษตรที่พบมากที่สุดคือ ระบบข้าว+พืชผัก รองลงมาคือระบบข้าว+พืชผัก+เลี้ยงสัตว์ และระบบข้าว+

เลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ และน้อยที่สุดคือ ระบบข้าว+ไม้ผล+เลี้ยงสัตว์ , ระบบข้าว+ไม้ผล , ระบบข้าวเพียงอย่างเดียว และระบบการปลูกผักเพียงอย่างเดียว จะเห็นได้ว่า "ข้าว" ยังคงเป็นพืชหลักที่มีความสำคัญอย่างมากต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านปากล้วย และชนิดพืชที่สร้างรายได้โดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนมากที่สุดคือ ผักกาดขาวรองลงมาคือหัวไชเท้า ผักกาดหวาน มะเขือเทศ หอมญี่ปุ่น เฟนเนล ถั่วลิสงเตาหวาน ชูกีนี และพลับ ตามลำดับ

แผนที่เกษตร (เครื่องมือ: แผนที่เกษตร)

ระบบผลิตและเศรษฐกิจปากล้วย

- พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 10ไร่ ต่อครัวเรือน
- ปากล้วยมีประมาณ 55โปงลมแรง 45 (พื้นที่หมู่บ้านพันกว่าไร่ ไม่รวมพื้นที่ป่า)
- บ้านปากล้วยมีพื้นที่ป่าใช้สอย 50 ไร่ ป่าอนุรักษ์ ประมาณ10,000 ไร่ รวมไปถึงหนองเต่า และขุนแม่วาก ส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์โปงลมแรง 600 ไร่
- ทำการเกษตรส่วนใหญ่ ปลูกผัก สลัดคอส ไม้ดอก (เบญจมาศ พื้คือก)-ปลูกเฉพาะพื้นที่โปงลมแรง ข้าว ชูกีนี อะโวคาโด พลับ ดันหอมญี่ปุ่น หัวไชเท้า เฟลเนล กาแฟ (เริ่มปลูก)
- มีคนนอกมาเช่าที่ปลูกสตอเบอรี่(คนมั่ง)ที่คนในหมู่บ้านไม่ทำเอง เพราะต้นทุนสูงใช้ยาฆ่าแมลงเยอะ ค่าเช่าไร่ละ 10,000 บาทต่อปี คนที่มาเช่าประมาณ 2 ราย
- ที่นาประมาณ 200 ไร่ (บ้านปากล้วย) โปง 60% เป็นพื้นที่นา 5% ดอก ไม้ผล 5% ผัก 30 %
- ปากล้วยกับขุนวางมีลำน้ำกั้นระหว่างปากล้วย มีแหล่งน้ำในปี 52-53 ไม่มีน้ำเกษตร
- พื้นที่บ้านปากล้วย ปลูกข้าวขายให้บ้านขุนวาง
- ดันหอมญี่ปุ่นที่ปลูกจะต้องมีการคลุมโคลนเพื่อให้ลำต้นมีสีขาว (ต้องมีลำต้นขาวยาว ขนาด 15 เซนติเมตร)เกรดราคา15 บาท รับซื้อจากเกษตรกร
- สัตว์เลี้ยง วัว ควาย ไก่ หมู มีทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

ปฏิทินการผลิต (เครื่องมือ: ปฏิทินการผลิต)

1.ข้าว

เริ่มหวานกล้า	พ.ค.
ไถ และปลูก	มิ.ย.-ก.ค. (ลงแขก)
กำจัดวัชพืช	ส.ค.
ใส่ปุ๋ย	ก.ย.
เก็บเกี่ยว	ต.ค.-พ.ย. (ลงแขก 90% จ้างม้ง 10 %)

หมายเหตุ 10% ขยายในหมู่บ้าน (แต่ปีที่แล้วบ้านปากกล้วยไม่ได้ทำนาเพราะฝนแล้ง)
ภูมิปัญญา วิธีคัดเลือกพันธุ์ คือเมื่อข้าวสุกใกล้เก็บเกี่ยวจะทำการคัดเลือกต้นที่เมล็ดข้าวมีความสมบูรณ์
เก็บเกี่ยวไว้เป็นพันธุ์

2. ผักกาดหวาน

ปลูกได้ตลอดปี โดยที่ 1 ไร่จะสามารถใช้เวลา 70 วัน โดยจะเพาะกล้าเตรียมดินใช้เวลา 25 วัน จากนั้นอีก 45 วันก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ (สามารถปลูกได้ 4 ครั้ง/ปี)

3. หอมญี่ปุ่น

เพาะกล้า ใช้เวลา 60 เตรียมดิน

เตรียมดินและปลูกใช้เวลา 90 วัน

เก็บเกี่ยว ภายใน 30 วัน

หมายเหตุ

การเก็บเกี่ยวควรตัดขายให้หมดภายใน 1 เดือน เพราะถ้าแก่เกินไปต้นจะลีบ

สามารถเริ่มปลูกช่วงไหนก็ได้ ส่วนมากจะเริ่มปลูกช่วงที่มีแผนการผลิต

การปลูกต้นหอมญี่ปุ่นต้องคลุมโคลน 2-4 ครั้ง ความถี่ 20-30 วัน ขึ้นอยู่กับการเจริญเติบโตของพืช

4. หัวไชเท้า

ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว ใช้เวลา 45 วัน

หมายเหตุ 1 ปี สามารถปลูกได้ 3 ครั้ง แล้วจะตัดครอบด้วยพืชอื่น

การขึ้นแปลงจะต้องสูงกว่าแปลงปลูกผักปกติ

หากแก่จัดคุณภาพจะไม่ดีเพราะเนื้อจะเป็นเยียน

5. ชูกีนี่

โดยช่วงฝนร้อน จะใช้เวลาปลูกจนถึงเกี่ยวใช้เวลา 90 วัน แต่ช่วงฤดูหนาว ใช้เวลา 120 วัน

6. ไม้ผล

พลับ มีประมาณ 1000 ต้น จำนวน 10 ราย เริ่มเก็บผลผลิตเดือน ส.ค.-ก.ย.

อะโวคาโด เริ่มปลูก 53 ไร่ ปีนี้ถึงเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิต เก็บช่วงเดือน ก.ค.

มะคาเดเมีย เริ่มปลูก 47 สองปีให้ผลผลิต เก็บช่วง ส.ค.-ก.ย.

กาแฟ เริ่มปลูก 34 เก็บผลผลิตช่วง มี.ค. - เม.ย.

กล้วยน้ำว้า เก็บผลผลิตตลอดปี บัวย สาลี เลิกปลูกไปแล้ว

สตรอเบอรี่ มี 3 ไร่ที่ปลูก เป็นเกษตรกรที่อยู่นอกพื้นที่ มาปลูก

7. ไม้ดอก

เบญจมาศ (เก็บได้ตลอดปี แต่ไม่สามารถให้ข้อมูลได้เนื่องจากคนในหมู่บ้านไม่ได้ปลูก)

พืคอก ปลูก 3 เดือน เก็บ 3 เดือน

ปัญหาด้านการเกษตร	แนวทางแก้ไข
1. ด้านราคา /คุณภาพ ราคามลผลิตตกต่ำ	ต้องสร้างคุณภาพของผลผลิตแล้วจะต่อรองเรื่องราคาได้
2. ด้านการตลาด ขายเองไม่มีconnecting กับพ่อค้าข้างล่างก็ไม่มีคนรับซื้อ ชาวบ้านไม่รู้ช่องทางการตลาด ขายผลผลิตผ่านพ่อค้าคน ไม่รู้จักพ่อค้าที่รับซื้อตรง	ประสานงานกับโครงการหลวง
3. ด้านเทคโนโลยี ขาดความรู้เทคโนโลยีที่ดีในการผลิตพืช	ขอความร่วมมือด้านความรู้จากโครงการหลวง
4. ด้านทรัพยากร ปัญหาเรื่องทรัพยากรดินขาดความอุดมสมบูรณ์	ต้องรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากร
5. ด้านปัจจัยการผลิต/ ที่ดิน /ทุน/แรงงาน ต้นทุนการผลิตสูง (ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าเมล็ดพันธุ์)	รณรงค์การเกษตรปลอดภัยที่ลดต้นทุนการผลิต
6. ด้านการขนส่ง ระยะทางไกลในการขนส่งผลผลิต โครงการหลวงคิดค่าขนส่งผลผลิต (ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง)	เสนอให้มีการรวมกลุ่มแล้วนำผลผลิตลงไปขาย
7. ด้านสุขภาพอนามัย สารเคมีสะสมในเลือดอยู่ภาวะเสี่ยง 50 %	รณรงค์การเกษตรปลอดภัยที่ลดต้นทุนการผลิต

ระบบเศรษฐกิจชุมชน (เครื่องมือ: ไร่ชีวิต)

รายรับจากภาคการเกษตร

1. รายได้จากการปลูกผัก (หอมญี่ปุ่น หัวไชเท้า ผักกาดหวาน ชูกนี เฟนเนล ผักกาดขาว กระหล่ำปลีหัวใจ)
2. รายได้จากการปลูกข้าว(ส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าวนาดำ)
3. รายได้จากการไม้ผล (พลับ อะโวคาโด กัลยน้ำว่า มะคาเดเมีย กาแฟ บัวย สตรอเบอร์รี่)
4. รายได้จากการขายไม้ดอก(เบญจมาศ พืคอก)

รายรับจากนอกภาคการเกษตร

1. รับจ้างทั่วไป
2. ทอผ้า
3. จักสาน (กระดัง)
4. เก็บของป่า(หน่อไม้)
5. ค้าขาย(เป็นพ่อค้าคนกลาง)
6. ขายของชำ
7. ขายของเก่า

รายจ่ายภาคการเกษตร

1. ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าเมล็ดพันธุ์
2. ค่าน้ำมัน
3. ค่าไฟฟ้า
4. ค่าแรง
5. ค่าอุปกรณ์ทางการเกษตร (ถังพ่น ท่อPVC สปริงเกอร์ สายยาง)
6. ค่าซ่อมบำรุงอุปกรณ์

รายจ่ายนอกภาคการเกษตร

1. ค่ารักษาพยาบาล
2. ค่าผ่อนรถ ที่วี ตู้เย็น
3. ค่าส่งลูกเรียน
4. ค่าภาษีสังคม (งานบุญ งานบวช งานแต่ง)
5. ค่าเหล้า บุหรี่
6. ค่าโทรศัพท์
7. ค่าไฟฟ้า
8. ค่าเสื้อผ้า
9. ค่าประกันชีวิต
10. ค่าอาหาร
11. ให้พ่อแม่

12. คำหวย

แนวทางการลดหนี้

1. เลิกซื้อหวย
2. ลดบุหรี
3. ลดเหล้า
4. ลดค่าข้อปึง
5. ใช้ไฟฟ้าเท่าที่จำเป็น
6. ซื้อเสื้อผ้าให้น้อยลง
7. ลดการใช้สารเคมี / ใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยอินทรีย์

แนวทางการเพิ่มรายได้

1. พัฒนาความรู้ด้านการผลิต
2. เลือกพืชให้เหมาะสม
3. ทำอาชีพเสริม เช่น ทอผ้า จักสาน

ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้

เส้นทางประวัติศาสตร์ของทรัพยากร (เครื่องมือ: Time line)

เมื่อก่อนบ้านปากกล้วยและบ้านป่าโป่งลมแรงอยู่ด้วยกัน แต่ภายหลังเมื่อ 40 ปี ที่แล้วบ้านปากกล้วยได้แยกตัวออกมาเนื่องจากบ้านปากกล้วย

ปี 2508 : แยกตัวออกจากหมู่บ้านโป่งลมแรง /สภาพป่า เป็นป่าเหล่า ไม่มีต้นไม้ / นาไม่งามเนื่องจากดินไม่ดี ปุ๋ยไม่มี มีรายได้จากฝิ่น / หาของป่าเพื่อเอามากินและมีพอสำหรับทุกคน ไม่มีกฎระเบียบในการล่าสัตว์ / มีหมอผี (หิโซ) ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำหมู่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน / ป่าเดพอ (ป่าสะตือ) เริ่มก่อนปี 2514 เพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่า / น้ำ ให้การขุดน้ำเหมืองให้น้ำไหลเข้ามาในหมู่บ้าน ขุดจากป่าผาแง่ม

ปี 2511: บ้านโป่งลมแรงได้แยกตัวมาจากบ้านปากกล้วย เนื่องจากย้ายไปอยู่ใกล้ๆ สวน ไม่กินลังคา / สร. ขยายพื้นที่ในป่าแมแคดี

ปี 2517 : มีบ้านเรือนประมาณ 30 หลังคา

ปี 2518 : การจัดการดินน้ำเข้ามาในพื้นที่ / มีถนน / ทำแนวกันไฟ / เขตป่าสงวน (ตั้งแต่ยังไม่เกิดถึงปัจจุบัน) แต่ปัจจุบันถ้าไปบนดอยจะเป็นของกรมอุทยานฯ / มีหน่วยงานแก้ปัญหาเสพติด (ในหลวงเข้ามาจัดการ) / มีรายได้ดีขึ้น ส่งเสริมการปลูกป่า ทำบ้านให้ชาวบ้าน มีอาชีพให้ชาวบ้านในหน่วยจัดการดินน้ำ / ปลูกข้าวเพื่อกินเอง ทำแนวกันไฟ / มี UN ส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงสัตว์ / มีการหาของป่าเหมือนเดิม แต่มีการแบ่งโซนป่าสงวนไว้ ยังหากิน เหมือนเดิมของป่าเหมือนเดิมสัตว์น้อยลง เนื่องจากคนเพิ่มขึ้น / เน้นเรื่องการฟื้นฟูป่า เน้นล้มยาเสพติด

ปี 2520 : มีศูนย์วิจัยเกษตรหลวง ของกรมวิชาการเกษตรเข้ามาส่งเสริม / โครงการหลวงส่งเสริมปลูกผักไม้ผลเมืองหนาว เลี้ยงสัตว์ (ครบวงจร) ปุ๋ย สารเคมี / หาของป่าเหมือนเดิม / ปลูกพืชเศรษฐกิจส่งให้โครงการหลวง ทุกครัวเรือน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของโครงการหลวงมาส่งเสริมให้เปลี่ยนการเกษตรเพื่อกินเป็นรายได้ / มีท่อส่งน้ำ กักน้ำเข้าระบบการเกษตรเอง

ปี 2534 : สถานีทดลองข้าว มีการทำวิจัย และให้ชาวบ้านเริ่มปลูกข้าวที่ทดลองได้ / พันธุ์ข้าวพื้นเมืองเริ่มสูญหาย / การปลูกข้าวเพื่อรับประทาน ที่เหลือกินไว้ขาย / เริ่มมีโรคพืชมากขึ้น / ป่าเหลาเริ่มมีต้นไม้เพิ่มขึ้นเพราะไม่ได้เผาป่า แล้ว / มีข้อตกลงในหมู่บ้านที่ไม่ให้บุคคลภายนอกเข้ามาซื้อที่ดินในชุมชน

ปี 2540 : มีถนนแล้ว / เริ่มมีหนี้สิน / หาของป่าน้อยลง การเกษตรมากขึ้น / มีการบวชป่า (หนองเต่า)

ปี 2541 : เริ่มทำฝายชะลอน้ำ

ปี 2547 : บวชป่า เริ่มที่บ้านปากกล้วย มีหน่วยงานสนับสนุน / มีการตระหนักเรื่องการอนุรักษ์ป่ามากขึ้น / มีอาการสมัครใน การทำแนวกันไฟ

ปี 2548 : มีการชลประทานที่ดีขึ้น / มีขอบเขตป่าชุมชน มีการจัดการป่าง่ายขึ้น มีระเบียบในการใช้ไม้

ปี 2550 : สัตว์น้ำในน่าน้อยลง เนื่องจากมีคนเยอะขึ้น มีการใช้สารเคมี / มีกฎการดูแลรักษาป่าของชาวบ้าน / กฎระเบียบ ของป่าในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ (ป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ ป่าหวงห้าม (ป่าต้นน้ำ))

ปี 2554 : มีโครงการหลวง ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น / สัตว์ป่าน้อยลง / ปัจจุบันไม่มีหิโซแล้ว เนื่องจากนับถือคริสต์ / สัตว์ป่า น้อยลง สารเคมีเพิ่มขึ้น

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ บ้านปากกล้วย-โป่งลมแรง

เมื่อก่อนชุมชนมีการจัดการป่าไม้คือแบ่งเป็นป่า 7 ชั้น แบบปกากะญอทั่วไป ปัจจุบันมีการแบ่งป่าเป็น

1. ป่าอนุรักษ์ คือเป็นพื้นที่อนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร ห้ามมีการบุกรุกแม้แต่การล่าสัตว์หรือหาของป่า คือรักษาป่าอย่างเดียว
2. ป่าใช้สอยและป่าชุมชน เป็นป่าที่คนในชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้

การจัดการป่า ปี 2533 มีการรวมกลุ่ม “กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำบ้านปากกล้วย” มีการจัดเวทีประชุมทุกเดือนและมีคณะกรรมการ 15 คน นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมของกลุ่มคือ

1. สร้างจิตสำนึกในการรักษาป่า
2. ทำแนวเขตป่าไม้ ป่าอนุรักษ์และพื้นที่ใช้สอย เพื่อไม่ให้มีการบุกรุกป่า
3. มีการปลูกป่า ทำแนวกันไฟ
4. มีการชิงเผาการทำแนวกันไฟ ซึ่งเป็นการเผาเศษใบไม้ที่หล่นทับถมกันเป็นจำนวนมากป้องกันการเกิดไฟป่า

ซึ่งนับตั้งแต่มีการจัดตั้งกลุ่มดังกล่าวส่งผลให้มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น สภาพป่าไม้ดีขึ้น โดยดูจากในสมัยก่อนนั้นเมื่อมองจากหมู่บ้านไปยังพื้นที่ป่า ยังคงเป็นพื้นที่โล่งเตียน มองเห็นสัตว์เลี้ยง วัว ควาย ได้แต่ไกล แต่ในช่วงหลังป่าไม้สมบูรณ์มากขึ้นไม่สามารถมองเห็นสัตว์เลี้ยง เพราะต้นไม้หนาทึบ ซึ่งเป็นวิธีสังเกตแบบภูมิปัญญาว่ามีป่าเพิ่มมากขึ้น แต่สัตว์ป่าลดลงอย่างเห็นได้ชัด

การจัดการป่าโดยทำแนวกันไฟ สมัยก่อนมีการเผาป่าทุกปีเพื่อเลี้ยงสัตว์และมีวิธีการดูว่าตรงไหนควรเผาหรือไม่ควรเผา คือตรงไหนแห้งก็เผาเพื่อป้องกันการเกิดไฟไหม้ป่า จะไม่เกิดการทับถมเพราะเผาทุกปี แต่ช่วงหลังพฤติกรรมเปลี่ยนไป คือไม่เผาทุกปีทำให้เกิดการทับถมของเศษใบไม้ การชิงเผาทำช่วงเดือน กุมภาพันธ์ และการทำแนวกันไฟทำช่วงเดือน มีนาคม-เดือนเมษายน การชิงเผาจะไม่ทำในพื้นที่ป่าต้นน้ำ แต่จะทำในเขตป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย และในพื้นที่สวนไร่ นา เพื่อป้องกันไฟ แต่การชิงเผามักจะเป็นการเอามือ หากเผาไหม้ สวน จะเกณฑ์ให้ชาวบ้านมาช่วยกันดู ถ้าชิงเผาในป่าก็จะช่วยกันดู แสดงว่ายังมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ในพื้นที่ตำบลแมวิน ทั้งหมด 19 หมู่บ้าน มี 11 บ้านเป็นปกากะญอ จะมีแผนและการสนับสนุนจาก อบต. ในการทำแนวกันไฟ โดยเฉพาะในปี 2539

ป่าเดปอ สมัยก่อนการคลอดลูกอาศัยหมอด้าย รกและสะดือเด็กที่คลอดจะนำไปผูกกับต้นไม้ ซึ่งจะมีต้นไม้ประจำของทุกคนจะไม่ผูกซ้ำกัน โดยมีความเชื่อว่าเป็นการผูกขวัญไว้กับที่และเป็นกุศลบายในการรักษาป่า ปี 2528-2529 เมื่อนามัยเข้ามา ความเชื่อเรื่องป่าเดปอเริ่มหายไป เพราะการคลอดอาศัยที่อนามัยเป็นหลัก แต่พอป่าเดปอไม่มีแล้ว ทำให้ป่าไม้ลดลงมีการตัดไม้มากขึ้น

แผนที่รอบนอกบ้านปากกล้วย โป่งลมแรง

บ้านปากกล้วย ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าต้นน้ำลำธาร มีป่าแลคคิซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์ติดกับแนวเขตดอยผาแง่ม ซึ่งเป็นเขตอุทยานฯ ติดกับหน่วยจัดการต้นน้ำซึ่งด้านล่างหน่วยจัดการต้นน้ำติดกับป่าซีดเกือะ มีลำห้วยไหลผ่านตลอดจนแนวเขตหมู่บ้านระหว่างบ้านปากกล้วยกับบ้านโป่งลมแรง ป่าแลคคิเป็นต้นน้ำห้วยแลโกละไหลผ่านป่าแลโกละที่ติดกับป่าแลคคิมายังบริเวณบ้านปากกล้วยซึ่งเป็นลำน้ำสำคัญทั้งการเกษตร และเป็นเขตป่าอนุรักษ์มีสัตว์ป่ามากมาย เช่น เลียงผา เก้ง หมูป่า อีวอก กระรอก อีเห็น เป็นต้น ถัดลงมาทางทิศตะวันออกของป่าแลคคิจะเป็นป่าใช้สอยและป่าสมุนไพร มีที่นา มีพื้นที่ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ มีบ้านเรือนอยู่ประมาณ 75 หลังคาเรือน

บ้านโป่งลมแรง บริเวณพื้นที่ป่าแม่แคคซึ่งสันปันน้ำจะแบ่งเขตพื้นที่ป่าไม้บ้านโป่งน้อยกับบ้านโป่งลมแรง ป่าแม่แคคจะเป็นเขตป่าที่สามารถหาของป่าได้ซึ่งเชื่อมต่อกับดอยผาแง่มทางทิศตะวันตกของบ้านโป่งลมแรง บริเวณรอยต่อทั้งสองจะกันเขตป่าอนุรักษ์ซึ่งจะมีการทำพิธีบวชป่าซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของหมู่บ้าน ติดกับหน่วยย่อยป่าไม้ ส่วนศูนย์ฯ ขุนวางจะตั้งอยู่บริเวณป่าแม่แคคที่ติดกับดอยผาแง่ม และเป็นที่ตั้งของศูนย์วิจัยเกษตรหลวง และ หน่วยจัดการต้นน้ำ บริเวณที่ราบลุ่มเชิงเขาจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และที่นาเป็นส่วนใหญ่ และเป็นแหล่งชุมชน โรงเรียน มีบ้านเรือนอยู่ประมาณ 30 หลังคาเรือนและเป็นที่ตั้งศูนย์ย่อยโครงการหลวงขุนวาง

ฐานทุนนิยม / องค์กรภายนอก

ระบบสาธารณูปโภค แหล่งเงินทุน และการบริการจากภาครัฐต่าง ๆ

- ถนน เข้าไร่ เข้านา จะประสบปัญหาเป็นหลุม บ่อ สะพานขาด มีอบจ.มาซ่อม มีแผนการสร้างถนนเพิ่มเติม ถ้าประสบปัญหาที่เกินกำลังของชาวบ้านจะแจ้งอบต.
- ไฟฟ้า มีทุกหลังคาเรือน เวลามืดดับไฟจะดับบ่อย หม้อแปลงเล็กคนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การใช้เครื่องสูบน้ำ ใช้ประโยชน์อื่น ๆ มากขึ้นนอกจากแสงสว่าง ผลกระทบ น้อย มีการเตรียมความพร้อมไว้ มี 1 เจ้าคือ สูบน้ำ คนนอกพื้นที่มีผลกระทบ (ปลุกดอก)
- น้ำ น้ำดื่มมีแท็งก์กักเก็บน้ำของหมู่บ้าน น้ำมีเพียงพอ ดื่มน้ำดื่มร้อยละ 99 มีการกรองน้ำ ทำความสะอาดทุกสัปดาห์ มีผลต่อสุขภาพด้วยคือเป็นนิ่วสาเหตุจากน้ำ การเลือกแหล่งน้ำดื่มจะมีผู้เฒ่าผู้แก่คอยบอก อยากได้ที่กรองน้ำสะอาด ปริมาณน้ำดื่มมีเพียงพอ น้ำใช้ ทางการเกษตรเป็นแหล่งเดียวกันคือมาจากต้นน้ำ การขออนุญาตจากกลุ่ม มีการแย่งชิงแหล่งน้ำกันมากในช่วงแล้ง เมื่อก่อนมีฝายกักเก็บน้ำขนาดเล็กโดยมีกรมชลประทานมาทำให้โดยการต่อท่อตรง ฝายกักเก็บน้ำสำหรับการเกษตรโดยเฉพาะ มีปัญหาเรื่องทรายอุดตัน ปัญหาจะมีคนเพิ่มขึ้นการใช้น้ำก็จะเพิ่มขึ้นด้วย ความต้องการฝาย อ่างเก็บน้ำ มีหน่วยงานจากกรมพัฒนาที่ดินมาขุดบ่อดินให้ตามไร่ตามสวน แต่มีปัญหาบ่อรั่ว แก้ปัญหาโดย หาพลาสติกมารอง เอาปูนมาฉาบ ใช้ได้ 4-5 คนต่อบ่อจนได้กว่า 1,000 ลิตร แหล่งน้ำมาจากป่าต้นน้ำ มีคนภายนอกมาดูแลไม่มีการเคารพกติกา
- ไฟฟ้า ดูทีวีโดยใช้จานดาวเทียมร้อยละ 98-99 วิทยุ ส่วนใหญ่เอาไว้ฟังตอนไปไร่ ไปนา สัญญาณมือถือมีอยู่ 2 ระบบคือ DTAC และ GSM ทำให้เสียเงินไปกับมือถือเยอะมาก
- ไปรษณีย์ ไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์ หนังสือพิมพ์ไม่มี
- คอมพิวเตอร์ จะมีใช้เฉพาะพวกที่จบปริญญาตรีขึ้นไป หรือที่โรงเรียนมีให้ใช้และมี internet ให้เล่นได้
- โรงเรียน อยู่ที่โป่งลมแรง มีถึงระดับชั้นป.6 ส่วนในหมู่บ้านจะมีศูนย์เด็กเล็ก เป็นครูจ้างสอนของอบต.

ผู้นำ กลุ่ม องค์กรในชุมชน

กลุ่มทางสังคม

- ผู้นำศาสนาต้องมีอายุ 30 ปีขึ้นไป (สภาภิบาล ไม่มีค่าตอบแทน) คัดเลือกโดยคนในชุมชน ต้องมีอายุพอสมควร โดยจะมีผลต่อจิตใจของชาวบ้าน เช่น ช่วยไกลเกลี่ย การเรียโรบบริจาค
- ผู้นำหมู่บ้าน แยกเป็น 2 ประเภท ผู้ใหญ่บ้าน (ทางการ) จะมีกรรมการหมู่บ้าน 9 คน และผู้นำครอบครัว ดูแลครอบครัว
- กลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน – มีหน้าที่ดูแลรับรองหาอาหาร การถ่ายทอดภูมิปัญญา
กลุ่มพ่อบ้าน – มีหน้าที่ดูแลชุมชน
กลุ่มเยาวชน – มีคณะกรรมการ หน้าที่ดูแลเยาวชน กีฬา ด้านยาเสพติด งานนันทนาการ กลุ่มเลี้ยงสัตว์

กลุ่มอสม. – ดูแลสุขภาพ

กลุ่มอพปร./ชรบ. – ดูแลความสงบภายในหมู่บ้าน

กรรมการดูแลทรัพยากร หน้าที่ดูแลทรัพยากร

กลุ่มออมทรัพย์ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม โดยมีการตกลงระยะเวลาและเงื่อนไขของแต่ละกลุ่ม นำเงินที่ได้จากกำไรไปใช้ประโยชน์ในชุมชน

กองทุนเงินล้าน , 280,000 – กขคจ.

ธนาคารข้าว ดีมาก ถ้าเอาข้าวไป 10 ถัง จะต้องเอามาคืน 12 ถัง มีประโยชน์มากช่วยเหลือคนยากจนในและนอกหมู่บ้าน

หน่วยงานจากภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนในบ้านปากกล้วย+โป่งลมแรง

- โครงการหลวง ต้องการให้ชาวบ้านมีวิถีชีวิตดีขึ้น โดยมีการส่งเสริมอาชีพ ตลาดรับซื้อผลผลิต ช่วยเรื่องด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา การเกษตร เป็นต้น ให้งบประมาณดูแลป่า ให้น้ำ
- หน่วยจัดการต้นน้ำ ใช้คนในพื้นที่เข้ามาดูแล จะให้คอยดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมการปลูกป่า และสนับสนุน เช่น การทำแนวกันไฟ
- อบต. ให้เงินสนับสนุนพัฒนาชุมชนในแต่ละปี โดยจะมีการทำประชาคม ให้งบประมาณ เป็นตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานด้านการศึกษาและสสส.
- อนามัย ในด้านสุขอนามัย แต่จะมีอบต.เป็นผู้รับผิดชอบอีกที จะมีกลุ่มของอสม.
- ศูนย์ส่งเสริมชนบท จะช่วยเหลือทางด้านอุทกภัย วาดภัย อัคคีภัย เข้ามาช่วยเหลือ อย่างทันท่วงที โดยจะสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย เช่น ธนาคารข้าว ถ้าเป็นเรื่องการศึกษาจะหาที่พักและทุนให้
- หน่วยงานที่ผ่านทางโครงการหลวง กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน ไฟฟ้า และ กรมประมง
- CCF
- อบจ. ผ่านทางอบต.
- ศล.เชียงใหม่ ของกรมวิชาการเกษตร จะช่วยส่งเสริมอาชีพและงาน
- กรมประชาสัมพันธ์
- ป่าไม้เขต มาตรวจดูแล ปราบปราม และจับกุมผู้ทำความผิด
- ตำรวจ ปราบปรามยาเสพติด ส่งเสริมความรู้
- มูลนิธิชาวดอย ช่วยเหลือ (โดยไม่มีตัวแทนในหมู่บ้าน) ให้ทุนการศึกษา ที่พัก และดูแลความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทำถนนตามไร่ตามสวนให้ แจกสิ่งของบ้าง

แหล่งเงินทุน และแหล่งเงินทุน

ในระบบ

- สหกรณ์ขุนวาง ดอกเบี้ยต่ำ
- โครงการหลวง หมดหนี้เร็ว
- กลุ่มออมทรัพย์ ไม่โป่งโผล่ ลูกหนี้ไม่มีวินัย
- Finance ธนาคาร บัตรเครดิต-สูญเสียทรัพย์สิน
- กยศ.
- ชกส. ดอกเบี้ยสูง

นอกระบบ

- นายทุน ที่ดินจะหลุดจำนอง
- บริษัทปุ๋ยยา โดยเฉพาะคนใกล้ชิด
- ร้านค้านอกชุมชน
- ร้านค้าในชุมชน เป็นหนี้ได้แต่ไม่เยอะ
- มูลนิธิชาวดอย
- ญาติพี่น้อง ไม่มีดอกเบี้ยง่าย สะดวก

จัดอันดับที่เป็นหนี้มากที่สุด (เหตุของหนี้)

- ของอำนวยความสะดวก
- การเกษตร
- การศึกษา
- ที่อยู่อาศัย
- อื่น ๆ

แหล่งเงินทุนที่กู้มากที่สุด

- Finance ดอกเบี้ยสูงมาก
- โครงการหลวง
- มูลนิธิชาวดอย จำนองที่ดิน
- ญาติพี่น้อง

การวิเคราะห์สถานการณ์และทุนชุมชนบ้านปากกล้วย - โป่งลมแรง อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลชุมชนของหมู่บ้าน ปากกล้วย - โป่งลมแรง อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ สามารถวิเคราะห์ต้นทุนชุมชนในด้านต่างๆ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

สถานการณ์ฐานระบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม

สถานการณ์ด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมไม่ค่อยน่าเป็นห่วงมากนัก แม้ว่าวิถีชีวิตจะเปลี่ยนเพราะค่านิยมของสังคม เมืองที่เข้ามาสู่ชุมชน โดยเฉพาะด้วยการไปเรียนภายนอกหมู่บ้าน แล้วติดค่านิยมของคนเมือง แต่ผู้ใหญ่ในหมู่บ้านก็ได้พยายามที่จะให้เด็กๆ ในหมู่บ้านได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวปกากะญอ ทั้งเรื่องภาษาพูด และเรื่องการเกษตร นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่ด้วยระบบศาสนาและระบบเครือญาติที่ดี ทำให้วัฒนธรรมยังไม่ถูกเปลี่ยนแปลงไปมากนัก คนในชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรมของชนเผ่าปกากะญอเอาไว้ได้อยู่

สถานการณ์และปัญหาระบบการผลิต

มีปัญหาในเรื่องของการผลิตพอสมควร ตามปัญหาที่ชาวบ้านได้ให้ไว้ ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ ไม่มีช่องทางการขายผลผลิต ขาดความรู้ที่ดีในการผลิตพืช ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ต้นทุนการผลิตสูง ระยะทางขนส่งค่อนข้างไกล รวมทั้งมีผู้ที่มีภาวะเสี่ยงหรือสารเคมีในเลือดถึง 50% ของชาวบ้านทั้งหมู่บ้าน

สถานการณ์และปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

สถานการณ์การจัดการป่าถือว่ายังไม่มีวิกฤตมากแต่เยาวชนขาดสำนึกในการรักษา ชาวบ้านยังมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอยู่ ถึงแม้ป่าจะเพิ่มขึ้นแต่ยังมีปัญหาเรื่องการจัดการพื้นที่ป่าและพื้นที่ใช้สอยและอยากจะมีการสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่าให้มากขึ้น

ปัญหาที่นับว่าวิกฤติ รุนแรง จำเป็นต้องหาแนวทางการจัดการอย่างเร่งด่วน ได้แก่ การจัดการอนุรักษ์ น่าจะต้องมีกฎหมายขึ้น เสริมสร้างจิตสำนึก ดินเสื่อม จากการใช้สารเคมี มีการบุกรุกพื้นที่ใหม่ น้ำสำหรับการเกษตรไม่เพียงพอ

สถานการณ์และปัญหาในประเด็นระบบทุนนิยม / องค์กรภายนอก

จากปัญหาที่ชาวบ้านให้มา สรุปได้ดังนี้ คนในหมู่บ้านที่เป็นครูจะได้ไปบรรจุอยู่ที่อื่นไม่ได้กลับมาสอนที่โรงเรียนในหมู่บ้านของตัวเอง / จำนวนเด็กจะลดลง เนื่องจากมีการวางแผนครอบครัวแล้ว / แต่ก่อนไม่มีโรงเรียนเด็กๆ ต้องออกไปเรียนข้างนอกหมู่บ้าน โดยเด็กต้องอยู่ประจำ นอกพักที่โรงเรียนถ้ามีโรงเรียนในหมู่บ้านจะช่วยขยายโอกาส

ให้กับเด็ก ๆ ได้ และถ้าเด็กได้เรียนต่อถึงระดับมหาวิทยาลัยควรมีอาชีพรองรับด้วย เพราะตอนนี้ประสบปัญหามาก คือเรียนจบมาแล้วไม่มีงานทำ

สรุปปัญหาภาพรวมของชุมชน

คนในหมู่บ้านที่เป็นครูจะได้ไปบรรจุอยู่ที่อื่นไม่ได้กลับมาสอนที่โรงเรียนในหมู่บ้านของตัวเองจำนวนเด็กจะลดลง เนื่องจากมีการวางแผนครอบครัวแล้วแต่ก่อนไม่มีโรงเรียนต้องออกไปเรียนข้างนอกหมู่บ้าน โดยเด็กต้องอยู่ประจำ นอกพักที่โรงเรียนถ้ามีโรงเรียนจะช่วยขยายโอกาสให้กับเด็ก ๆ ได้ และถ้าเด็กได้เรียนต่อถึงระดับมหาวิทยาลัยควรมีอาชีพรองรับด้วย เพราะตอนนี้เจอปัญหามากว่าเรียนจบมาแล้วไม่มีงานทำตกงาน

สุขภาพ มีอนามัยหนองเต่า อสม. หมอประจำหมู่บ้าน และยาสมุนไพร

เศรษฐกิจ การค้าขาย มีร้านของชำเป็นร้านที่คนในหมู่บ้านขายเอง สหกรณ์โครงการหลวง ผลผลิตที่ได้จะส่งให้กับโครงการหลวง พ่อค้าคนกลาง หรือขายเอง

บทวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน

บ้านปากกล้วย – โป่งลมแรง นับว่าเป็นชุมชนปกาสัยที่มียุทธศาสตร์วิถีชีวิต วัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ด้วยมีระบบเครือญาติผูกโยงกับชุมชนปกาสัยรอบๆ อีกหลายชุมชน ทำให้การรักษาวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมยังคงอยู่ ชาวบ้านผูกโยงกันด้วยวิถีของศาสนาที่รวมจิตใจของคนในชุมชนได้ ส่วนสถานการณ์ด้านอื่น จากการประชุมวิเคราะห์ร่วมกันของคนในชุมชนพบว่า เรื่องสำคัญและเป็นปัญหาส่งผลถึงความขัดแย้งกับชุมชนรอบด้าน ได้แก่ เรื่องการจัดการทรัพยากร การจัดการพื้นที่ป่า เขตเพาะปลูก การบุกรุกพื้นที่กับชุมชนใกล้เคียง ล้วนเป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากวิถีชีวิตที่แตกต่างกับชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งการไม่มีแนวเขตชัดเจน การดำรงชีวิตตามวิถีที่แตกต่างกัน ละชาติพันธุ์ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งเรื่องการจัดการทรัพยากรกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนบ้านปากกล้วย – โป่งลมแรงมองว่าหากชุมชนสามารถค้นหาแนวทางการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนและเอื้อประโยชน์กับทุกฝ่ายได้แล้วนั้นจะส่งผลถึงการจัดการด้านอื่นของชุมชนไม่ว่าจะเป็น ด้านการเกษตร การดำรงชีวิต การเพาะปลูก ตลอดจนคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนร่วมกันต่อไป

บ้านขุนวาง ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

บ้านขุนวาง หมู่ที่ 12 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2512 โดยตั้งที่จุดกำเนิดของแม่น้ำวาว จึงได้ตั้งชื่อว่าบ้านขุนวางนับแต่นั้นเป็นต้นมา แบ่งการปกครองออกเป็น 2 ปีก คือบ้านขุนวางและบ้านเจ็ดหลัง เป็นชาวเขาเผ่าม้ง โดยตระกูลหลักที่เข้ามาอยู่ได้แก่ ตระกูลแช่ย่าง (มากที่สุด) รองลงมาคือแช่ข่ง และสุดท้ายคือ แช่ลี โดยอพยพมาจากหลายพื้นที่ อาทิเช่นบ้านขุนป้วย และขุนกลาง สมัยก่อนนั้นชาวบ้านมีอาชีพทำไร่ฝิ่นเป็นหลัก เมื่อขายฝิ่นได้ก็จะนำเงินไปซื้อข้าวที่อำเภอจอมทอง ต่อมาชาวบ้านเริ่มมีการปลูกกะหล่ำ และปลูกข้าว โดยไปเช่าที่นาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง เนื่องจากที่ดินของชาวม้งส่วนใหญ่เป็นที่ไร่ ที่สวน และเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2515 ได้มี UN เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกกาแฟ บัว และพลับ จากนั้นไม่นานกรมประมงก็ได้นำปลาเข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลุกมะเขือเทศ ในขณะเดียวกันก็รับซื้อผลผลิตด้วย ในช่วงนั้นเองที่หมู่บ้านมีไฟฟ้าพลังงานน้ำใช้เป็นคนครั้งแรก ต่อมาโครงการหลวงจึงได้เข้ามาตั้งในพื้นที่ตำแหน่งเดิมของประมงโดยส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกดอกและผักเมืองหนาว ช่วงนั้นถนนหนทางเริ่มดีขึ้นบ้างเล็กน้อย จากการบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้านทราบว่า คนในยุคแรกๆ นั้นมีการย้ายถิ่นฐานกันบ่อยครั้ง เนื่องจากมีอาชีพปลูกฝิ่นเป็นหลัก เมื่อปลูกข้าวพื้นที่เดิมจะทำให้ได้ผลผลิตลดลง จึงต้องเปลี่ยนพื้นที่ใหม่ไปเรื่อยๆ

การปกครองและประชากร

บ้านขุนวางมีครัวเรือนทั้งหมด 112 ครัวเรือน โดยมีประชากรรวม 895 คน แยกเป็นเพศชายจำนวน 426 คน คิดเป็นร้อยละ 47.60 ของประชากรทั้งหมด และเพศหญิงจำนวน 469 คน คิดเป็นร้อยละ 52.40 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งประชากรนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ และมีแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ปีก คือปีกบ้านขุนวางและปีกบ้านเจ็ดหลัง (สถานีอนามัยบ้านหนองเต่า, 2552)

สภาพการตั้งบ้านเรือนและการคมนาคม

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของประชากรบ้านขุนวาง เป็นการตั้งบ้านเรือนอยู่ริมถนนในหมู่บ้าน ครอบครัวยุคใหม่เป็นลักษณะครอบครัวขยายหรือครอบครัวขนาดใหญ่ เมื่อแต่งงานแล้วแยกออกไปสร้างครอบครัวใหม่แต่ยังปลูกบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกันกับพ่อแม่ การตั้งบ้านเรือนจึงอยู่ในกลุ่มเครือญาติ ลักษณะของที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ผสมคอนกรีต

นอกจากนี้ มีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญที่ชาวบ้านขุนวางใช้ประกอบกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียนหลวงพัฒนาขุนวาง เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาตั้งอยู่ที่บ้านขุนวาง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ส่วนสถานพยาบาล การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ให้บริการสถานีนามัยตำบลหนองเต่า อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับน้ำในการอุปโภคบริโภคใช้ประปาของหมู่บ้าน (ประปาภูเขา)

การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรในบ้านขุนวางคือการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ปลูกดอกเบญจมาศ การทำนา เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ปลูกข้าวโพด รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร ได้แก่ รับจ้าง โครงการหลวง รับจ้างภาคเกษตร และค้าขาย องค์การบริหารส่วนตำบลแม่วิน (2551)

ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีของหมู่บ้านขุนวาง ชาวเผ่าม้ง จึงมีประเพณีม้ง(แม่ว)จัดขึ้นช่วงเดือนมกราคมของทุกปี ซึ่งจะมีกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วยการเลี้ยงผีบ้านผีเรือน การโยนบอด การเล่นลูกช่วง และการพบปะสังสรรค์ระหว่างญาติพี่น้อง (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่วิน, 2551)

ฐานระบบวิถีชีวิต/วัฒนธรรม

แผนที่ชุมชนบ้านขุนวาง (เครื่องมือ: แผนที่รอบใน)

บ้านขุนวางมีประชากรทั้งหมด 100 ครัวเรือน นับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ โดยแบ่งออกเป็น 5 ตระกูล โดยเรียงลำดับความใหญ่ของตระกูลได้ดังนี้ 1. แซ่ย่าง 2. แซ่ซัง 3. แซ่ลี่ 4. แซ่ว่าง 5. แซ่หาน 6. แซ่เมา โดยในแผนที่รอบในจะแสดงจุดสำคัญๆ ต่าง ได้แก่ บ้านผู้นำแต่ละตระกูล บ้านหมอแคนม้ง บ้านผู้ใหญ่บ้าน หอประชุมหมู่บ้าน ร้านค้า ร้านขายปุ๋ยยา โรงสีข้าว ที่ทำการธนาคารชุมชน แท่งค้ำน้ำบาดาล วัด บ้านสมาชิก อบต. บ้านหมอทรงเจ้า บ้านที่มีการทอดผ้าโยกยง โบสถ์วันเสาร์-วันอาทิตย์ โรงเรียน โครงการหลวง น้ำตก ที่ทำการสหกรณ์การเกษตรฯ บ้านช่างตีเหล็ก อู่ซ่อมรถ สถานีบูชาผีลม ป่าช้า รวมทั้งแปลงเกษตรและป่ารอบหมู่บ้าน โดยในแผนที่นั้นไม่ได้แสดงตำแหน่งของบ้านเป็นรายครัวเรือน

เส้นทางประวัติศาสตร์บ้านขุนวาง (เครื่องมือ: Time Line)

ชาวม้งบ้านขุนวางนั้น มีเส้นทางอพยพย้ายถิ่นมาจากหลายเส้นทาง ขึ้นอยู่กับแต่ละกลุ่มตระกูล แต่ผู้ที่ให้ข้อมูลนั้นได้เล่าให้ฟังว่า พวกเขานั้นเข้ามาสู่ประเทศไทยจากจังหวัดเชียงราย มาอยู่ที่ อ.เวียงป่าเป้า ต่อมาจึง อ.พร้าว (เชียงใหม่) และเคลื่อนที่มาที่ อ.สันป่าตอง อ.จอมทอง และเข้าสู่บ้านขุนวางเมื่อปี พ.ศ. 2507 เป็นต้นมา ซึ่งเรียบเรียงเป็นเส้นทางประวัติศาสตร์พอสังเขปดังนี้

พ.ศ. 2507 เข้ามาตั้งหมู่บ้านที่ขุนวาง (เป็นบ้านบริวารของหมู่ 4 บ้านหนองเต่า) ขณะนั้นมีอยู่ประมาณ 10 ครัวเรือน โดยมีอาชีพหลักคือการปลูกข้าวไร่ไว้บริโภคและปลูกฝิ่นไว้ขายและทำยา

พ.ศ. 2517 ในหลวงเสด็จเยี่ยมหมู่บ้านขุนวาง เพราะทรงเห็นว่าบ้านขุนวางนั้นปลูกฝิ่นกันมาก และตามมาด้วยหน่วยงานของ UN ที่เข้ามาส่งเสริมชาวบ้านให้ทดลองปลูกบ๊วยและกาแฟ

พ.ศ. 2518 หน่วยจัดการต้นน้ำเข้ามาชวนชาวบ้านปลูกป่า

- พ.ศ. 2519 มีการสร้างโรงเรียนหลวงพัฒนาบ้านขุนวาง โดยมีการขนวัสดุมาทางเฮลิคอปเตอร์ และมีการแยกหมู่บ้านออกมาเป็นหมู่ 12 มีพ่อหลวงบ้านคนแรกคือ พ่อหลวงยง
- พ.ศ. 2520 กรมประมงส่งเคราะห้เข้ามาส่งเสริมอาชีพให้ชาวบ้านคล้ายกับ UN
- พ.ศ. 2524-25 ตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง โดยส่งเสริมผัก ท้อและดอกคาร์เนชั่น
- พ.ศ. 2530 ชาวบ้านขุนวางเลิกปลูกฝิ่น เพราะมีประกาศจากทางราชการ และเป็นปีที่มีการสร้างระบบไฟฟ้าพลังน้ำ
- พ.ศ. 2535 เริ่มมีการคุยกันในเรื่องของการดูแลรักษาป่า / มีการปลูกดอกมากขึ้น เศรษฐกิจเริ่มดีขึ้น แต่ข้าวไม่พอกิน (เนื่องจากใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ไปสำหรับการปลูกดอก)
- พ.ศ. 2538-39 ปริมาณการใช้ไม้ในการเกษตรลดลง เพราะเริ่มใช้เหล็กแทนที่ (ทำโรงเรือน) / มี สมาชิก อบต. เป็นครั้งแรก / เลิกใช้ไฟฟ้าพลังน้ำ เพราะมีไฟฟ้าของการไฟฟ้าเข้ามาแทนที่ / มีการทำถนนลูกรังเข้ามาในหมู่บ้าน / ศาสนาคริสต์เริ่มเข้ามา
- พ.ศ. 2540 สะพานและถนนในหมู่บ้านขาด ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านรวมทั้งกรมทางหลวงชนบทมาช่วยกันแก้ไข
- พ.ศ. 2543-44 มีถนนลาดยางในหมู่บ้าน / เริ่มมีการทำแนวกันไฟ
- พ.ศ. 2545 เริ่มมีนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติเข้ามาในหมู่บ้าน
- พ.ศ. 2550 แหล่งน้ำเริ่มแห้ง น้ำเริ่มไม่พอใช้ เพราะช่วงตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมามีการใช้น้ำในการปลูกดอกเบญจมาศกันมาก / ปริมาณป่าไม้เพิ่มขึ้น / ถนนเริ่มพังเสียหายมากขึ้น

ปฏิทินประเพณีบ้านขุนวาง

เดือน	ประเพณี	กิจกรรมสำคัญ	สถานการณ์
มกราคม (วันที่ 2-5)	ปีใหม่ม้ง (ร่วมกับพิธีป่าดงเง้ง เป็น การบูชาเพื่อขอให้สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองคนใน หมู่บ้าน)	- วันแรกของงาน : ช่วงเช้า พักผ่อน ไม่ทำงาน ช่วงเย็น ชาว คริสต์จะเข้าโบสถ์ สวดมนต์ขอพร พระเจ้า ทานเข้าร่วมกันส่วนชาว พุทธจะไปทำพิธีที่บ้านผู้นำของแต่ละ แซ่ เพื่อทำพิธีเรียกขวัญ - โยนลูกช่วง / ตีลูกช่วง (การละเล่น) (คนที่อยู่นอกหมู่บ้าน ที่มาร่วมไม่ ได้ จะใช้เสื้อผ้าเป็นตัวแทน)	ทำเป็นปกติทุกปี
เมษายน	แข่งม้ง (วันไหว้บรรพบุรุษ)	มีการซื้อคอกหมู / ไก่ เพื่อทำอาหาร ไปไหว้บรรพบุรุษที่หลุมฝังศพ (ซึ่ง ไม่มีตำแหน่งศูนย์รวมเหมือน	ทำเป็นปกติทุกปี

		สองซั้วแล้วแต่ว่าจะฝังไว้ตรงไหน ก็ไปให้วัจนครบหลุม)	
กรกฎาคม	บูชาผีลม (ทำเพื่อไม่ให้เกิด ลมแรง สร้างผลเสียหายกับ ผลผลิต)	- มีการบนผีลม - หากเป็นไปตามที่ขอไว้ตลอดทั้ง ปี ก็จะมีการแก้บนในปีถัดไป ด้วย การเชือดหมู / ไก่ ไปทำพิธีแก้บน	ทำเป็นปกติทุกปี
พฤศจิกายน	กินข้าวใหม่	- ทำอาหารไปไหว้บรรพบุรุษ โดย เชื่อว่าข้าวที่เก็บเกี่ยวมานั้นต้อง ให้บรรพบุรุษได้กินก่อน และมีการ ขอให้ผลผลิตออกมาดีในปีถัดไป	เริ่มน้อยลง เพราะคนปลูก ข้าวน้อยลง
ธันวาคม	คริสต์มาส (สำหรับชาว คริสต์)	ทำพิธีในโบสถ์ ร้องเพลงสรรเสริญ พระเจ้า ขอพรพระเจ้า และทาน อาหารร่วมกัน	ทำเป็นปกติทุกปี

วิถีชีวิต / ความเชื่อ

แหล่งอาหาร : เมื่อก่อนนั้นมักเป็นอาหารจากป่า และปลูกกินเอง แต่เพิ่งเริ่มมาซื้อกินเป็นส่วนใหญ่เมื่อ
ประมาณ 4-5 ปีที่ผ่านมา (เริ่มมีรถ เดินทางสะดวก) อาหารหลักคือ ไข่ ไก่ และหมู

ความเชื่อ :

- ยังมีความเชื่อในเรื่องของการเคารพวิญญาณบรรพบุรุษ หากมีการทานอาหารมื้อใหญ่ ต้องให้บรรพ
บุรุษได้ทานก่อนเสมอ
- บางตระกูล (แซ่อย่าง) ไม่ทานหัวใจสัตว์ทุกชนิด หรือ ตระกูลแซ่ลี ไม่ทานม้าม เป็นต้น
- หญิงที่คลอดใหม่ ๆ จะให้กินไข่หรือหมู ร่วมกับพริกไทยดำ เป็นระยะเวลา 1 เดือน และไม่ให้เข้า
ประตูผี (ในบ้านแต่ละหลังจะมีประตู 2 ประตู คือประตูที่คนเข้าออกปกติ และประตูผี)

สุขภาพ : เมื่อมีการเจ็บป่วย ก็มีการให้หมอมอทรงเจ้าทำนายสาเหตุ ให้สมุนไพรรักษาผสมผสานกับการแพทย์
แผนปัจจุบัน (ปัจจุบันให้สมุนไพรมีน้อยลง แต่การใช้หมอมอทรงเจ้ายังมีอยู่)

ศิลปะ/ดนตรี : มีแคนม้ง / มีตัวอย่างของหน้าไม้ที่ใช้ในการล่าสัตว์ / การเล่นลูกช่วง-ลูกข่าง / ซุดม้ง (ม้งขาว)

ฐานระบบการผลิต การเกษตร

ปฏิทินการผลิตพืช บ้านขุนวาง

เกษตรกรบ้านขุนวาง ส่วนใหญ่ร้อยละ 90 ปลูกดอกเบญจมาศเป็นหลัก อีกร้อยละ 10 มีการปลูกไม้ผล พืชผัก ไร่ และกาแฟ การถือครองที่ดินทำกินนั้นพบว่าพื้นที่เฉลี่ยประมาณ 3 – 5 ไร่/ครอบครัว ทั้งนี้มีกระบวนการผลิตและฤดูกาลผลิตพืชหลักสำคัญของบ้านขุนวาง ดังนี้

1. ดอกเบญจมาศ

- ปลูกได้ตลอดทั้งปี ระยะเวลาปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวใช้เวลา 4 เดือน ส่วนใหญ่นิยมปลูก 2 Crop/ปี
- Crop แรก เริ่มปลูกเดือนมกราคม เก็บผลผลิตเดือนเมษายน
 - เดือนมกราคม เพาะกล้าใช้เวลา 15 วัน ในขณะเดียวกันก็เตรียมแปลงปลูก ปรับสภาพดินโดยใช้ปุ๋ยคอก (ขี้วัว หรือ ขี้ไก่)
 - เดือนกุมภาพันธ์ เมื่อต้นเริ่มโต ให้เด็ดยอดดอกออกให้เหลือเพียงข้อละ 2 – 3 ดอก เพื่อไว้ดอกให้สมบูรณ์
 - เดือนมีนาคม ให้เด็ดใบล่างออก เพื่อให้ลำต้นโล่ง และเด็ดดอกออกอีกให้เหลือเพียงดอกสมบูรณ์ 1 – 2 ดอก/ข้อ ในขณะเดียวกันใส่ปุ๋ยเคมี และพ่นยาฆ่าแมลง 1 – 2 ครั้ง/สัปดาห์ โดยส่วนใหญ่จะพบโรคราสนิม โรคต้นเหี่ยว พบการเข้าทำลายจากเพลี้ยไฟ และหนอนชอนใบ
 - เดือนเมษายน หยอดเก็บดอก โดยจะใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ หลังจากนั้นก็ขากกล้าเพื่อเตรียมปลูกรุ่นต่อไป
 - เดือนพฤษภาคม หลังเก็บดอกหมด รื้อแปลง โดยทำการไถกลบตอ หรือเกษตรกรบางรายใช้วิธีถอนต้นทิ้ง
- Crop ที่สอง จะนิยมเริ่มปลูกประมาณเดือนกรกฎาคม เก็บผลผลิตเดือนตุลาคม ทั้งนี้จะไม่นิยมปลูกให้ดอกออกในช่วงเดือนกันยายน เนื่องจากช่วงดังกล่าวราคาค่อนข้างต่ำ
- เบญจมาศที่ผลิตได้ภายใต้การส่งเสริมของโครงการหลวง เกษตรกรจะขายคืนให้โครงการหลวง โดยมีเงื่อนไขการรับซื้อในดอกเบญจมาศ 2 ประเภท คือ
 - เบญจมาศดอกเดี่ยว มี 2 เกรด

เกรด 1 ราคาเฉลี่ย 3 บาท/ดอก
เกรด 2 ราคาเฉลี่ย 1.5 บาท/ดอก
 - เบญจมาศดอกช่อ มี 3 เกรด

เกรด 1 จำนวนก้านละ 20 ก้าน ราคาเฉลี่ย 40 บาท/ก้า
เกรด 2 จำนวนก้านละ 25 ก้าน ราคาเฉลี่ย 30 บาท/ก้า
เกรด 3 จำนวนก้านละ 30 ก้าน ราคาเฉลี่ย 20 บาท/ก้า

- สำหรับเบญจมาศที่ไม่ขายผ่านโครงการหลวง ร้อยละ 50 เกษตรกรจะขายให้พ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน เพื่อนำไปขายที่ตลาดเมืองใหม่ ตลาดวโรรส และนำไปขายที่ปากคลองตลาด และตลาดไท
- ทั้งนี้ผลผลิตพลับที่เหลืออีกร้อยละ 50 เกษตรกรนำลงไปขายเอง

2. พลับ

- ให้ผลผลิตได้เมื่อต้นมีอายุ 7 ปี โดยจะให้ผลผลิตปีละ 1 ครั้ง และจะให้ผลผลิตได้จนต้นมีอายุถึง 30 ปี
- เดือนมกราคม ตัดแต่งกิ่ง
- เดือนกุมภาพันธ์ กิ่งเริ่มติดดอก และเริ่มทยอยติดผลอ่อน
- เดือนมีนาคม – กลางกรกฎาคม ผลมีการเจริญเติบโต ในขณะเดียวกันช่วงเดือนพฤษภาคมก็ทำการตัดหน้าบริเวณโคนต้นให้โล่งเพื่อลดการสะสมของโรค แมลง
- กลางเดือนกรกฎาคม – ปลายกันยายน ผลสุกเต็มที่ และเริ่มทยอยเก็บผลผลิตได้
- ตลอดระยะเวลาการปลูกให้น้ำฝน ไม่ใส่ปุ๋ย และพ่นยาฆ่าแมลง
- ผลผลิตร้อยละ 50 ขายให้พ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน เพื่อนำไปขายที่ตลาดเมืองใหม่ ตลาดวโรรส และนำไปขายที่ตลาดไท ซึ่งที่ตลาดก็จะมีพ่อค้าต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย กัมพูชา มารับซื้อไปจำหน่ายอีกต่อหนึ่ง
- ผลผลิตพลับที่เหลืออีกร้อยละ 50 เกษตรกรนำลงไปขายที่ตลาดเมืองใหม่ ตลาดวโรรส และบางรายวิ่งรถลงไปขายที่ตลาดไทเอง โดยจะมีลูกค้าประจำอยู่

3. ท้อ (พีช)

- ให้ผลผลิตได้เมื่อต้นมีอายุ 3 - 5 ปี โดยจะให้ผลผลิตปีละ 1 ครั้ง และจะให้ผลผลิตได้จนต้นมีอายุถึง 20 ปี
- เดือนตุลาคม ตัดแต่งกิ่ง
- เดือนพฤศจิกายน ใส่ปุ๋ย 15 - 15 - 15
- เดือนธันวาคม กิ่งเริ่มติดดอก และเริ่มทยอยติดผลอ่อน
- เดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ ผลเริ่มเจริญเติบโต ในขณะเดียวกัน ทยอยปลิดผลไม่สมบูรณ์ออก และทำการห่อผลที่คงเหลือ
- เดือนมีนาคม – เมษายน ผลสุกเต็มที่ และเริ่มทยอยเก็บผลผลิตได้
- ตลอดระยะเวลาการปลูกให้น้ำฝน มีการใส่ปุ๋ยช่วงก่อนติดดอก(พฤศจิกายน) แต่จะไม่พ่นยาฆ่าแมลง
- ผลผลิตร้อยละ 50 ขายให้พ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน เพื่อนำไปขายที่ตลาดเมืองใหม่ ตลาดวโรรส และนำไปขายที่ตลาดไท
- ผลผลิตท้อที่เหลืออีกร้อยละ 50 เกษตรกรนำลงไปขายที่ตลาดเมืองใหม่ ตลาดวโรรส และบางรายวิ่งรถลงไปขายที่ตลาดไทเอง

4. สตรอเบอรี่ (โครงการหลวงเริ่มส่งเสริมการปลูกเป็นปีแรก)

- ให้ผลผลิตปีละ 1 ครั้ง
- เดือนพฤษภาคม – มิถุนายน ทำการเพาะและขยายไหลเพื่อเตรียมปลูก
- เดือนสิงหาคม ขึ้นแปลงยกทรง ปรับสภาพดินโดยใส่ปุ๋ยคอก (ขี้วัว หรือ ขี้ไก่) ติดตั้งระบบน้ำหยด (ให้น้ำวันละ 2-3 ชั่วโมง หรือมากกว่านั้น หรือไม่ให้เลยในช่วงฤดูฝน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ) ใส่ปุ๋ยเคมี ใช้ผ้าพลาสติกคลุมแปลงปลูก (หรือเกษตรกรบางรายให้ตอตั้งคลุมแปลง) เจาะรูพลาสติกเพื่อปลูกต้นไหล
- เดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ สตรอเบอรี่ออกผลและทยอยสุก สามารถทยอยเก็บผลผลิต
- ตั้งแต่ช่วงปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว ต้องใส่ปุ๋ย พ่นยา และพ่นฮอร์โมน 1 ครั้ง ทุกๆ 1 สัปดาห์
- ผลผลิตส่งขายให้โครงการหลวง ส่วนหนึ่งเกษตรกรขายเอง

5. อะโวคาโด (โครงการหลวงเริ่มส่งเสริมการปลูกเป็นปีแรก)

- เดือนมกราคม – กลางกุมภาพันธ์ ทยอยตัดแต่งกิ่ง
- เดือนมีนาคม ใส่ปุ๋ย 15 – 15 – 15 และฉีดพ่นยาฆ่าแมลง
- เดือนมีนาคม – กรกฎาคม ติดผลอ่อน และผลเริ่มเจริญเติบโต
- เดือนสิงหาคม – ตุลาคม ผลสุกเต็มที่ และเริ่มทยอยเก็บผลผลิตได้
- ผลผลิตส่งขายให้โครงการหลวง ส่วนหนึ่งเกษตรกรขายเอง

6. กาแฟอราบิก้า

- ให้ผลผลิตได้เมื่อต้นมีอายุ 3 - 5 ปี โดยจะให้ผลผลิตปีละ 1 ครั้ง และจะให้ผลผลิตได้จนต้นมีอายุถึง 50 ปี
- เดือนมีนาคม – เมษายน กิ่งเริ่มติดดอก
- เดือนพฤษภาคม – พฤศจิกายน ผลอ่อนเริ่มเจริญเติบโต
- เดือนสิงหาคม – กันยายน ใส่ปุ๋ย 15 – 15 – 15
- เดือนธันวาคม – กลางเดือนมีนาคม ผลสุกเต็มที่ และเริ่มทยอยเก็บผลผลิตได้
- เกษตรกรขายผลผลิตเอง

7. กะหล่ำปลี

- ปลูกได้ตลอดทั้งปีระยะเวลาปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวใช้เวลาประมาณ 4 - 5 เดือน ส่วนใหญ่นิยมปลูก 2 Crop/ปี
- Crop แรก เริ่มปลูกเดือนมกราคม เก็บผลผลิตเดือนเมษายน

- เดือนสิงหาคม เตรียมกล้าโดยการหว่านเมล็ด ในขณะเดียวกันก็เตรียมแปลงปลูกชุดหลุมใส่ปุ๋ยคอก (ซีวีวี หรือ ซีไก่) และปุ๋ยเคมีรองกันหลุม
 - เดือนพฤศจิกายน เมื่อต้นเริ่มโต ใส่ปุ๋ย 21 - 0 - 0 และฉีดพ่นยาฆ่าแมลง
 - เดือนธันวาคม ทอยยเก็บผลผลิต
 - ตลอดระยะเวลาปลูก ให้น้ำฝนตามธรรมชาติ สำหรับยาฆ่าแมลงใช้ในอัตราที่ค่อนข้างน้อย ด้วยฤดูกาลผลิตเข้าฤดูหนาวการระบาดของโรค แมลง มีค่อนข้างน้อย
- Crop ที่สอง เริ่มปลูกเดือนมีนาคม และทยอยเก็บผลผลิตเดือนกรกฎาคม โดยวิธีการปลูกเหมือน crop แรก แต่ต่างกันตรงการให้น้ำ และอัตราการใช้ยาฆ่าแมลง โดย
- Crop ที่สองปลูกในช่วงฤดูร้อน ต้องให้น้ำโดยใช้ระบบสปริงเกอร์
 - ด้วยฤดูกาลที่มักมีการระบาดของโรค แมลงค่อนข้างมาก ดังนั้นจึงต้องฉีดพ่นยาฆ่าแมลงในอัตรามากกว่า crop แรก
- ผลผลิตส่งขายให้โครงการหลวง ส่วนหนึ่งเกษตรกรขายเอง โดยมีพ่อค้ามารับซื้อ หรือบางรายวิ่งรถลงไปขายเอง ที่ตลาดเมืองใหม่ ตลาดวโรรส หรือวิ่งตรงไปที่ตลาดไท ซึ่งจะมีลูกค้าเจ้าประจำมารับซื้ออยู่

8. กระหล่ำปลีรูปหัวใจ

- ระบบการปลูกเหมือนกับการปลูกกะหล่ำปลี แต่จะต่างกันตรงช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวจะสั้นกว่ากะหล่ำปลี โดยใช้เวลาประมาณ 3 เดือน
- ส่วนใหญ่นิยมปลูกช่วงเดือนกันยายน โดยทำการเพาะกล้า 20 วัน หลังจากนั้นลงปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวผลผลิตใช้เวลาอีก 70 วัน
- ผลผลิตส่งขายให้โครงการหลวง ส่วนหนึ่งเกษตรกรขายเอง โดยมีพ่อค้ามารับซื้อ หรือบางรายวิ่งรถลงไปขายเอง ที่ตลาดเมืองใหม่ ตลาดวโรรส หรือวิ่งตรงไปที่ตลาดไท ซึ่งจะมีลูกค้าเจ้าประจำมารับซื้ออยู่

9. ผักกาดขาว

- โดยปกติปลูกได้ตลอดทั้งปี ระยะเวลาปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวใช้เวลาประมาณ 2 เดือนครึ่ง แต่เกษตรกรบ้านขุนวางจะนิยมปลูกเพียง 1 Crop/ปี ในช่วงฤดูหนาว สำหรับช่วงฤดูร้อนและฤดูฝนจะทิ้งแปลงว่าง เพราะการระบาดของโรค และแมลง ไม่คุ้มกับการลงทุน
- กลางเดือนตุลาคม เริ่มเพาะกล้า
- เดือนพฤศจิกายน ลงปลูก และหลังจากปลูก 15 วัน ให้ปุ๋ย 21 - 0 - 0 หรือ 15 - 15 - 15 ฉีดพ่นยาฆ่าแมลง และพ่นฮอร์โมน
- กลางเดือนธันวาคม ทอยยเก็บผลผลิต

- ผลผลิตส่งขายให้โครงการหลวง ส่วนหนึ่งเกษตรกรขายเอง โดยมีพ่อค้ามารับซื้อ หรือบางรายวิ่งรถลงไปขายเอง ที่ตลาดเมืองใหม่ ตลาดวโรรส หรือวิ่งตรงไปที่ตลาดไท ซึ่งจะมีลูกค้าเจ้าประจำรอรับซื้ออยู่

10. ขั้วนาดำ

- ต้นเดือนพฤษภาคม เริ่มเพาะกล้า ถัดมาปลายเดือนพฤษภาคม เตรียมแปลง
- เดือนมิถุนายน เริ่มดำนาปลูกข้าว
- เดือนกรกฎาคม ใส่ปุ๋ย 15 - 15 - 15 หรือ 21 - 0 - 0 หรือ 16 - 0 - 0
- เดือนกรกฎาคม - สิงหาคม ทำการตัดหญ้าบริเวณคันนาให้โล่ง
- เดือนตุลาคม - พฤศจิกายน ทอยเก็บเกี่ยวข้าว
- ข้าวที่ปลูกจะมีทั้งพันธุ์ข้าวเหนียว (ข้าวขาว ข้าวโก๋ป่า) และพันธุ์ข้าวเจ้า (ข้าวหอม)

ปัญหาด้านการเกษตร—แนวทางแก้ไข

1. ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น (ค่าปุ๋ย ยา ค่าไฟฟ้า (จ่าย 2000 บาท/เดือน) : ยังไม่มีวิธีแก้ปัญหาที่ชัดเจน นอกจากการเลิกผลิต หรือเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูก
2. โรคแมลง (เบญจมาศ : ราสนิม โรคเหี่ยว เพลี้ยไฟ หนอนชอนใบ) : ใช้ยาฆ่าแมลง/ใช้น้ำหมักชีวภาพ
3. ราคาผลผลิตถูกกำหนดโดยตลาดข้างนอก : ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้
4. ปัญหาเรื่องน้ำ(ขาดน้ำช่วงแล้ง เดือน มีนาคม- เมษายน) : ลดพื้นที่ปลูก/จัดสรรน้ำในพื้นที่
5. ดินเสื่อมโทรมจากการใช้สารเคมี ใช้พื้นที่ซ้ำ : ใส่ปุ๋ยคอก ปลูกพืชสลับ
6. พื้นที่ปลูกพืชมีน้อย : เช่าพื้นที่ / ปลูกพืชในโรงเรือน
7. ข้าวไม่เพียงพอ : เช่าพื้นที่ปลูก / ซื้อข้าวกิน
8. ไม้ผล(บัวบก) ขาดตลาดรองรับ : เลิกปลูก / ปล่อยทิ้ง
9. ระบบไฟฟ้าไม่เสถียร ดับบ่อย : ไฟฟ้าเข้ามาช่วยแก้ปัญหา แต่ก็ยังไม่ดีขึ้นเท่าที่ควร
10. การคมนาคม (ถนนไม่ดี) ผลผลิตเสียหายเนื่องจากการขนส่ง : เปลี่ยนเส้นทางการขนส่ง ไปใช้ถนนเส้นอื่น ถนนที่บ้าง

ระบบเศรษฐกิจชุมชน

รายได้ในภาคการเกษตร

ขายไม้ดอก ไม้ผล ผัก

นอกภาคการเกษตร

1. รับจ้าง
2. ค้าขาย ปู่ยา พืชผัก
3. หัตถกรรม / ปักผ้า
4. ช่างตัดผม
5. ซ่อมรถ
6. ท่องเที่ยวลูก

ค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตร

1. ค่าปุ๋ยคายน
2. ค่ารถไถ น้ำมันเชื้อเพลิง
3. ค่าเมล็ดพันธุ์ ต้นกล้า
4. อุปกรณ์การเกษตร เช่นระบบน้ำ ระบบไฟ จอบเสียม โรงเรือน
5. ค่าขนส่งผลผลิต
6. ค่าอาหารสัตว์ หมู เป็ด ไก่

ค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตร

1. ค่าผ่อนรถ
2. ค่าเทอม ค่าใช้จ่ายอื่นๆ
3. ค่าโทรศัพท์ บัตรเติมเงิน
4. ค่ารักษาพยาบาล ค่าอาหาร
5. สิ่งอำนวยความสะดวก บ้าน 텅 จานดาวเทียม พัดลม ทีวี
6. ค่างานสังคม งานประเพณี
7. ค่าเสื้อผ้า
8. ค่าเที่ยว
9. ค่าซ่อมรถ
10. ค่าของใช้ในครัวเรือน
11. ค่าเครื่องสำอาง
12. ค่าเหล้าบุหรี่ ค่าหวย

แนวทางการลดหนี้

1. ลดซื้อเสื้อผ้า
2. ลดซื้อเครื่องสำอาง
3. ลดการไปเที่ยว / หรือเที่ยวสถานที่ใกล้บ้าน
4. เลิกซื้อหวย

5. ลดค่าเช่า ค่าบุหรี่ยี่ห้อ เบียร์
6. หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี
7. ลดต้นทุนใช้อาหารสัตว์โดยใช้พืชหรือแกลบผสมอาหารสัตว์ที่ซื้อ

แนวทางการเพิ่มรายได้

1. ออมเงิน / อดออม
2. เลี้ยงสัตว์เหลือกินก็ขาย
3. อาชีพเสริม/เย็บผ้า
4. ขายของให้นักท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาว

แผนที่การเกษตร บ้านขุนวาง

ส่วนใหญ่เกษตรกรปลูกไม้ดอก(เบญจมาศ) คิดเป็นร้อยละ 90 ไม้ผล (พลับ ท้อ บัวย : พืชเก่า) (สตอร์เบอร์ เลาวรส อะโวคาโด: พืชใหม่) คิดเป็นร้อยละ 5 ชา กาแฟ(มีประมาณ 3 ราย) คิดเป็นร้อยละ 0.5 ผัก (ผักกาดขาวปลี หอมญี่ปุ่น มะเขือเทศ มีประมาณ 3 รายที่ปลูก คิดเป็นร้อยละ 3 พริกหวานสามมี มีประมาณ 2-3 ที่ปลูก มีปลูกข้าวนาดำ อยู่ประมาณ 3 ราย

ในพื้นที่มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย และมีแหล่งน้ำคือ ต้นน้ำผาตา ต้นน้ำด่าน 5 ต้นน้ำขุนวาง ต้นน้ำบ้าน 7 หลัง ต้นน้ำบ้านขุนวาง น้ำแม่วางช้าง และในพื้นที่มีศูนย์วิจัยเกษตรหลวงตั้งอยู่ (สังกัดกรมวิชาการเกษตร)

ฐานระบบทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้

เส้นทางประวัติศาสตร์ทรัพยากร (เครื่องมือ: Timeline)

พ.ศ. 2513

- เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน พื้นที่แต่เดิมก่อนตั้งหมู่บ้านเป็นป่าห้วยคา
- หน่วยงานภายนอกที่เข้ามาให้การช่วยเหลือสนับสนุนในระยะเริ่มแรก ได้แก่ ประชาสงเคราะห์ ป่าไม้ และ UN
- กรมป่าไม้เข้ามาส่งเสริมในเรื่องการอนุรักษ์ป่าปลูกป่าต้นน้ำ
- อาชีพของคนในหมู่บ้านคือการทำไร่เลื่อนลอย
- ชาวบ้านใช้ไม้กฤษณาในการทำเครื่องนุ่งห่มไว้ใช้สอยในครัวเรือน

พ.ศ. 2518

- ในหลวงและพระราชินีเสด็จพระราชดำเนินเยือนหมู่บ้าน จากนั้นเป็นต้นมา หน่วยงานอื่นๆก็เริ่มเข้ามาให้การช่วยเหลือสนับสนุนชาวบ้านในหมู่บ้าน

- ยูเอ็น เอาวักกับแกะ มาให้ชาวบ้านเลี้ยง
- ประชาสงเคราะห์เอากาแฟมาให้ปลูก และต่อประปาภูเขามาให้ใช้ถึงบริเวณกลางหมู่บ้านเป็นจำนวน 2 จุด
- พื้นที่ดั้งเดิมในหมู่บ้านเป็นไร่ฝิ่น ในหลวงทรงนำผลไม้เมืองหนาวเข้ามาให้ราษฎรปลูก ได้แก่ บ๊วยและสาลี่
- ป่าไม้ เริ่มทำถนนดินลูกรังเข้าหมู่บ้าน และเริ่มโครงการปลูกป่าสน
- ก่อตั้งโรงเรียนหลวงพัฒนاب้านขุนวาง ซึ่งเป็นพระราชดำริของในหลวง

พ.ศ. 2523

- กรมวิชาการเกษตรส่งเสริมไม้ผล ฝัก ไม้ดอก มีแปลงทดลองของในหลวง
- ประชาสงเคราะห์ส่งเสริมให้ปลูก กะหล่ำดาว กะหล่ำปลี มะเขือเทศ
- กรมป่าไม้ส่งเสริมให้ปลูก คาร์เนชั่น
- ศูนย์วิจัยฯ ส่งเสริมให้ปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าวบาเลย์ และข้าวโพด
- หม่อมแสมเข้ามาในพื้นที่พร้อมนำหน่วยงานต่างๆเข้ามา เช่น ยูเอ็น เข้ามาช่วยเหลือเรื่องป่าไม้
- หม่อมเจ้าภคเดชเข้ามาจัดสรรพื้นที่ทำกินให้กับชาวบ้าน
- การทำเกษตรกรรมอาศัยน้ำจากลำห้วยใกล้ๆ, น้ำฝน, มีการต่อน้ำใช้เองแต่เป็นส่วนน้อย
- มีการใช้ปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตร
- ยังคงมีการปลูกฝิ่นอยู่ แต่มีปริมาณที่น้อยลงกว่าเดิม ประมาณ 50%
- การเผาป่า และเหตุการณ์ไฟป่ายังคงรุนแรงอยู่

พ.ศ. 2525-2527

- หมู่บ้านขุนวางถูกตั้งให้เป็นหมู่ที่ 12
- กรมป่าไม้ ถางป่าเพื่อทำแนวกันไฟ
- พต. (กรมพัฒนาที่ดิน) เข้ามาปรับพื้นที่ให้สามารถทำการเกษตรได้
- ในหลวงทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งสหกรณ์, ธนาคารข้าว
- กรมชลประทานสร้างบ่อดิน และต่อท่อน้ำสำหรับใช้เพื่อการเกษตร
- รพช. (สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท) เข้ามาทำไฟฟ้าจากเขื่อน
- ประชาสงเคราะห์จะลดบทบาทและย้ายออกไปจากพื้นที่ ส่วนป่าไม้จะเข้าหาชาวบ้านมากขึ้น
- การปลูกฝิ่นลดลงจากเดิม 30%
- มีการทำแนวกันไฟรอบๆแปลงเกษตร

พ.ศ. 2528

- โครงการหลวงและ อพป. (โครงการอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง) เข้ามามีบทบาทในหมู่บ้าน
- ชลประทานเข้ามาทำบ่อน้ำ (ปูน) ให้
- มีการส่งเสริมให้ปลูกไม้ดอก ได้แก่ คาร์เนชั่น
- เริ่มมีการใช้ยาในการทำการเกษตร

- ยังคงมีการปลูกฝิ่นอยู่ 10%
- มีการตั้งกฎระเบียบการดูแลและใช้สอยป่าไม้ มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแล และมีการอนุรักษ์น้ำ โดย อพป.

พ.ศ. 2529

- มีถนนหลักเข้ามาในหมู่บ้าน แต่ยังไม่ใช้ถนนลาดยาง

พ.ศ. 2534-2535

- มีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน
- กะหล่ำระบาด ดินเริ่มเสื่อม เกิดโรคในไม้ดอก
- มีการปลูกดอกเย็บีร่า ดอกคาร์เนชั่นก็ยังคงปลูกอยู่ มีการใช้สารเคมีในการปลูกดอกไม้ และมีคนเข้ามารับซื้อดอกไม้ในหมู่บ้าน
- การปลูกไม้ผลและพืชผักลดลง
- ระบบน้ำเพื่อการทำการเกษตรและอุปโภคบริโภคมีความพร้อม
- ยังมีฝิ่นอยู่ตามป่า 5%
- กองทุนหมู่บ้าน โดย อพป. ชาวบ้านส่วนมากกู้เงินไปปลูกผัก

พ.ศ. 2537

- ลดการปลูกกะหล่ำ
- ลดการปลูกเย็บีร่าและคาร์เนชั่น หันมาปลูกดอกเบญจมาศแทน เนื่องจากปัญหาโรคระบาดในไม้ดอก
- โครงการหลวงส่งเสริมให้ปลูก ท้อและพลับ
- มีแปลงสาธิตของโครงการหลวง

พ.ศ. 2537-2542

- ทำถนนลาดยางจากอินทนนท์ถึงแม่ว้าง
- กองทุน กขคจ. (โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน)
- กองทุนหมู่บ้าน

พ.ศ. 2542

- ตั้งศูนย์เพาะพันธุ์น้ำเชื้อโค แต่แจกจ่ายไปให้พื้นที่อื่น หมู่บ้านขุนวางไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่หน่วยงานเข้ามาใช้พื้นที่และทรัพยากรในหมู่บ้าน
- ป่าไม้ส่งเสริมการปลูกป่า ทำแนวกันไฟ และจัดเวรยามในการเฝ้าระวังไฟป่า
- ชาวบ้านปลูกดอกเบญจมาศและขายให้กับโครงการหลวงมากขึ้น
- มีการแบ่งเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอยอย่างชัดเจน โดยความร่วมมือระหว่างกรมป่าไม้และโครงการหลวง

- พด.มาส่งเสริมให้ปลูกหญ้าแฝก และทำแปลง (bench)
- มีการสร้างฝายแนวชะลอน้ำ
- ฝื่นหมดไปจากหมู่บ้าน
- มีขยะจำพวกพลาสติกเพิ่มมากขึ้น
- น้ำไม่พอใช้ในช่วงหน้าแล้ง และน้ำปนเปื้อนสารเคมี

พ.ศ.2545

- กฎระเบียบต่างๆเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม่ได้ถูกนำไปใช้อย่างเคร่งครัด คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อการดูแลป่าไม้ไม่เข้มแข็ง
- การอนุรักษ์ป่าและน้ำเริ่มเสื่อมถอย
- มีการแย่งกันใช้น้ำ ชาวบ้านนำน้ำเข้าพื้นที่ส่วนตัวเพื่อให้เพียงพอต่อการทำเกษตรกรรม
- นักท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน เข้ามาชมศูนย์วิจัยและโครงการหลวง เกิดปัญหาขยะตามมา
- ไม่มีการแก้ไขปัญหาเรื่องขยะจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ.2553

- ชาวบ้านขาดความสามัคคี
- ผู้นำไม่เข้มแข็ง
- นักท่องเที่ยวสร้างปัญหา
- ยังไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาช่วยเหลือแก้ปัญหาที่ดินเสื่อมอย่างจริงจัง

ปฏิทินทรัพยากรจากป่า

สัตว์ป่า

ประเภท	แหล่งที่มา	ประโยชน์	ช่วงเดือน	การเปลี่ยนแปลง
หมูป่า	ป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย	ใช้กินและเป็นยา	กันยายน-ตุลาคม เพราะออกมากิน ข้าวโพด	มีจำนวนน้อยเพราะป่า ไม้น้อยลง
แก้ง	ป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย	ใช้กินและขาย	ตลอดปี	มีจำนวนน้อย
นก	ป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย	ใช้กิน	ตลอดปี และมีเยอะ ช่วงพฤศจิกายน- ธันวาคม	มีจำนวนน้อย
บ่าง	ป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย	ใช้กิน	พฤศจิกายน- ธันวาคม	มีจำนวนน้อย
เลียงผา	ป่าอนุรักษ์	ใช้กิน	เมษายน-มิถุนายน	มีจำนวนน้อย

ไก่อปา	ปาใช้สอย	ใช้กิน	เมษายน-มิถุนายน	มีจำนวนน้อย
ลิน	ปาอนุรักษ์และปาใช้สอย	ใช้ขายและทำยา	ตลอดปี	มีจำนวนน้อย (เกร็ดใช้ เผาหรือบดทำยา)

พืชป่า

ประเภท	แหล่งที่มา	ประโยชน์	ช่วงเดือน	การเปลี่ยนแปลง
กล้วย	ปาอนุรักษ์	ใช้กิน	ตลอดปี	มีจำนวนน้อย
หวาย	ปาอนุรักษ์	ใช้กิน	ตลอดปี	มีจำนวนน้อย
เห็ดโคน	ปาใช้สอย	ใช้กิน	พฤษภาคม	มีจำนวนน้อย

พืชสมุนไพร

ประเภท	แหล่งที่มา	ประโยชน์	ช่วงเดือน	การเปลี่ยนแปลง
กำลังเสือโคร่ง		เปลือกใช้ดองเป็นยา บำรุงกำลัง บำรุง เลือด และแก้ปวด เมื่อย		

ภูมิปัญญาด้านการอนุรักษ์ป่า

ป่าดงแซ่ เป็นภูมิปัญญาการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้านบ้านขุนวาง โดยเป็นการตั้งศาลขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านเคารพ และกำหนดพื้นที่ป่าให้เป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ เริ่มมีป่าดงแซ่ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน แต่พอความเจริญต่างๆจากภายนอกเข้ามาสู่หมู่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 พื้นที่ป่าดงแซ่ก็ค่อยๆหายไปตามกาลเวลาและถูกเบียดเสียจากความเจริญที่เข้ามาแทนที่ และป่าดงแซ่ได้หายไปจากหมู่บ้านในที่สุดใน พ.ศ. 2542

ฐานระบบทุน / องค์กรภายนอก

ระบบทุน หน่วยงานสนับสนุน (เครื่องมือ: ลูกโป่งความคิด)

ระบบสาธารณูปโภค

ถนน

- หน่วยงานที่ดูแลถนน มี อบจ. โครงการหลวง และกรมทางหลวงชลบท งบประมาณดูแลอาจไม่ทั่วถึง
- สะดวก แต่มีเป็นหลุมเป็นบ่อเป็นช่วงๆ
- คอนกรีต 40% อบต. ดูแล
- ยางมะตอยเป็นสายหลัก ของ อบจ.
- ดินแดง 4 สาย

ไฟฟ้า

- มีครบทุกหลังคาเรือนทั้งหมดมีบ้านประมาณ 110 หลังคา ค่าไฟฟ้ารวมเดือนละ 1.7-2.0 แสนบาท เพราะส่วนใหญ่ปลูกดอกไม้
- ที่ที่ใช้ในบ้านประมาณ 1400 บาทไม่ทำเกษตร ที่ซื้อประมาณเดือนละ 400 บาทถ้ารวมเกษตรก็พันกว่า
- ใช้มิเตอร์ฟ่วง 10% จากบ้านที่มีทะเบียนบ้าน
- ไฟดับบ่อยช่วงฤดูฝน 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์
- มีปัญหาตึงไฟฟ้ากันบ้าง ไฟตก ช่วงที่ใช้กันเยอะ ช่วงเย็นทุกคนกลับบ้าน และช่วงเปิดไฟให้ดอกไม้

น้ำ น้ำกินน้ำใช้ต่อระบบเดียวกัน มีการทำเกษตรด้วย

น้ำดื่ม

- แหล่งน้ำจากห้วยขุนวาง ระบบน้ำมีเข้าหมู่บ้าน แต่ยังไม่มีการจัดการต่อ วางระบบไว้ แต่ยังไม่ได้อะไร ใครจะเป็นหลักในการจัดการต่อ
- กรมทรัพยากรน้ำ ปี 46 มีถัง แต่ไม่ได้ใช้
- ประปาภูเขา ส่วนใหญ่กินเลย ไม่ดื่ม
- จากโครงการหลวง
- ช่วงฤดูฝน น้ำไม่ค่อยสะอาด อาจถึงขั้นเกิดโรคได้ ท้องร่วง
- ไม่มีโอ่งเก็บน้ำในบ้าน

น้ำใช้

- ประปาภูเขา จากห้วยขุนวางและลำห้วยเล็กๆ หน้าแล้งน้ำไม่พอ 10 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะช่วงมีนาคม-เมษายนช่วงปกติน้ำหยุดไหลเป็นพักๆ 1-2 ชั่วโมง
- อ่างเก็บน้ำมีเฉพาะที่ศูนย์ ขุนวาง

- อาศัยน้ำฝน ปลุกสตรอเบอรี่ กระหล่ำปลี ผักกาดขาวปลี

การรับข่าวสาร

- ที่วี ดูละคร ดูข่าว สัญญาณชัดดี
- วิทยุ ฟังเพลง ฟังข่าว
- หอกระจายเสียง ตามสาย แต่ไม่ครอบคลุมทั่วหมู่บ้าน
- อินเทอร์เน็ต ใช้ได้ที่โรงเรียน ระบบ IPSTAR คอมพิวเตอร์ให้หมู่บ้านมีใช้ประมาณ 10 หลังมีคอมใช้ 2 หลัง
- โทรศัพท์มือถือ ระบบดีเทค และวันทูคอล ระบบดีเทคสัญญาณดีกว่า โทรศัพท์สาธารณะมีแต่ไม่ใช้

การศึกษา

- ศูนย์เด็กเล็ก จำนวน 30-40 คน มีครู 2 คน อายุ
- โรงเรียน
 - โครงการหลวงพัฒนาบ้านขุนวาง สอน ป.1-6 อีก 10% ไปเรียนในเมือง
- เข้าเรียนต่อ ม.1 จะลงไปเรียนในเมือง อยู่หอ ไม่มีไปกลับ
 - บ้านกาด
 - สันติสุข
 - สองแคว คอยหล่อ
 - ศึกษาสงเคราะห์แมริม
 - เกษตรสันป่าตอง
- กศน. เรียนที่ รร.ห้วยตองแต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว
- หลักสูตรท้องถิ่น สอนเรื่องจักรสาน ที่โรงเรียนขุนวาง

สาธารณสุข

- สมุนไพร ปลุกไว้ที่บ้านเกือบทุกหลัง ใช้ใบฝรั่งแล้วเอาไปต้มแก้เจ็บท้อง มักใช้สมุนไพรในการแก้เจ็บท้อง เจ็บหัว ส่วนใหญ่ผู้หญิงรู้มากกว่า
- ซื้อยากินเอง โดยเฉพาะยาพาราเซตามอล
- ถ้ากินยาไม่หาย สมุนไพรไม่หาย จะไปหาคนทรง (มีประมาณ 10 คน)ทำพิธีลงครีดา ถ้าไม่หายจะไปคลินิกที่จอมทอง หรือโรงพยาบาลแม่วาง
- อนามัยที่หนองเต่า ไม่ค่อยไปกัน
- มี อสม. แต่ยังไม่มีการออกตรวจสุขภาพ

- ใช้บัตรทองเกือบทุกคน

เศรษฐกิจ

- การขาย
 - ขายดอกไม้
 - พ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านรับซื้อเพื่อไปขายกาดหลวง
 - พ่อค้าคนกลางนอกหมู่บ้าน
 - มีนายทุนลงทุนให้และรับซื้อไปจัดการ
 - ขายเองที่กาดหลวง ส่งนมขึ้นส่งขายกรุงเทพฯ
 - โครงการหลวงจะรับเฉพาะที่เป็นสมาชิก
 - ขายผัก มีแค่ 10%
 - ขายเองที่กาดจอมทอง
 - ขายให้โครงการหลวงเฉพาะที่รับแผน (เฉพาะสมาชิก)
- การซื้อ
 - ร้านค้าของชำ ของกินเล็กๆ น้อยๆ
 - ร้านค้าปุ๋ยยา 2 ร้านของคนในหมู่บ้าน
 - สหกรณ์โครงการหลวง ปุ๋ย ยา
 - ของใช้จะซื้อที่จอมทอง

อื่นๆ

- มีรถยนต์เกือบครบทุกหลังคา รถมอเตอร์ไซด์มีทุกหลัง @ 4-5 คันต่อหลัง
- มีบ่มน้ำ 3 แห่ง รับน้ำมาจาก อ.จอมทอง
- การหุงหาอาหาร ใช้ไฟ 50% ใช้แก๊ส 50 % มีร้านขายแก๊สในหมู่บ้าน รับแก๊สมาจากจอมทอง

ผู้นำชุมชน

ผู้นำตามธรรมชาติ	ผู้นำทางการ
- แบ่งตาม แซ่ 6 แซ่ เวลามีปัญหาในหมู่บ้านผู้นำแต่ละแซ่จะเป็นคนไกลเกลี้ย 1 แซ่ย่าง ผู้นำคือ นายก๊ว 2 แซ่ซั้ง ผู้นำคือ นายลือ 3 แซ่ลี ผู้นำคือ นายเซ่ง	- พ่อหลวง นายแดง วาระ 4 ปี - ผู้ช่วย 2 คน สันติชัย และ แยะ - ส. อบต. 2 คน นายสุหนี่ แซ่ย่าง นายโด่ง แซ่ย่าง - กรรมการฝ่ายปกครอง แซ่ละ 2-3 คนเป็น

4	แซ้วว่ง ผู้นำคือ นายทะนงสันต์	ตัวแทน (เลือกผู้อาวุโสแต่ละแซ่ หรือผู้มี
5	แซ่หาน ผู้นำคือ นายค้ว	การศึกษา) ประธานคือ นายลือ แซ่ซ่ง
6	แซ่เฉมา ผู้นำคือ นางไป๋	- อปพร. 15-16 คน เมื่อก่อนเคยได้รับ
		เงินเดือนแต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้
		- ชรบ. 20 กว่าคน
		- อสม. ประธาน คือ นายจี แซ่ซ่ง มี
		ประมาณ 8 คน

กลุ่มต่างๆ ในชุมชน

กลุ่มการเงิน	กลุ่มสถานะทางสังคม
สถาบันการเงินบ้านขุนวาง (ธกส. เข้ามาส่งเสริมประมาณ 7-8 เดือน) 1 กองทุนหมู่บ้าน - สมาชิก 80%ของคนในหมู่บ้าน - ดอกเบี้ย 4%ต่อปี - ให้กู้ปีละ 1 ครั้ง ไม่เกิน 20,000บาท - ต้องออมเงิน 150 บาท/สมาชิก ปี 2 กขคจ. - ประธานพ่อหลวงแดง สมาชิก 20-30 คน/ปี - ให้กู้ 5,000-20,000 บาท - ปลอยกู้ปีละ 1ครั้ง/ปี - ดอกเบี้ย 4% - ช่วงปลอยกู้จะช่วงเดียวกับ กองทุนหมู่บ้าน - คณะกรรมการจะคนละชุดกัน 3 กองทุน อพป.(กองทุน อาสาพัฒนาดินเอง)	1 กลุ่มเยาวชน "กลุ่มเมล็ดพันธุ์และต้นกล้าความดีขุนวาง" ประธาน นายสุพจน์ แซ่ลี กิจกรรม - อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ปลูกป่า แนวกันไฟ - มีการออมทรัพย์ มีเงิน 20,000 บาท ทำมาได้ 1 ปี ยังไม่ได้ - ตูงาน ยาเสพติดที่แรมริม - งานกีฬา - การแสดง 2 กลุ่มแม่บ้าน สมาชิกประมาณ 50 คน ประธาน รวีวรรณ แซ่ย่าง - ทำกิจกรรมหารายได้ระดมทุนเข้ากลุ่มเพื่อทำกิจกรรม - ทำผลิตภัณฑ์โยกัญซง 4-5 ปี หลายหน่วยงานสนับสนุน

- มาก่อนกองทุน กขคจ. ตั้งแต่เลิกปลูกฝิ่น ทหารเอามาให้เปล่า - ให้ปีละ 20,000 บาท ฝากไว้ในธนาคารรวมดอกเบี้ยมีเงินหมุนเวียนในบัญชีปัจจุบัน 80,000 บาทไม่ได้เอาออกมาใช้ - ดอกเบี้ย 6% - ให้กู้ไม่เกิน 10,000 บาท - ให้กู้ 1 ครั้ง/ปี - ต้องเป็นสมาชิก - ต้องซื้อหุ้นละ 13 บาท	
---	--

หน่วยงานสนับสนุน

ใกล้ชิด	ปานกลาง	นานๆที
1 โครงการหลวง - งานสาธารณสุข พี่แมว ไห้บ ทำสมุนไพรรักษา - งานท่องเที่ยว พี่ด้อม ให้งบ ดูงาน - ศูนย์ฯ ขุนวาง ปัจจัยการผลิต ความรู้ 2 อบต. - แผนชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชน - โครงสร้างพื้นฐาน - งบประมาณ - บรรเทาสาธารณภัย ดินสไลด์ 3 ชลประทาน - คูและระบบน้ำ ช่อมแซม	1 ศูนย์วิจัยเกษตรหลวง - สนับสนุนกิจกรรม ของบ เวลาว่างปีใหม่ กีฬา 2 กรมอุทยานฯ - ให้งบประมาณทำแนวกันไฟ ส่วนใหญ่ให้ปีละ 1 ครั้ง - แผนที่แนวเขต 3 หน่วยจัดการต้นน้ำขุนวาง - ทำฝายแม้ว ชะลอน้ำ 4 ธกส. ช่วยสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันการเงิน 5 อบจ. - แจกของโดยเฉพาะ ผ้าห่ม - ช่อมแซมถนน	1 กรมทางหลวงชนบท - สร้างถนน - ช่อมแซมถนน

ท่อส่งน้ำ 4 กรมพัฒนาที่ดิน - ตัดถนน - ทำแปลงขั้นบันได - บ่อปลา - ปุ๋ยอินทรีย์ (แจก) 5 สพร. (สำนักงาน การศึกษาขั้นพื้นฐาน) - โรงเรียนให้การศึกษ เด็กๆ ในชุมชน 6 สวพส. - นักพัฒนาสังคมและ ชุมชน ให้การสนับสนุน ทั่วไป - การท่องเที่ยว - ให้ความรู้ เช่นการทำปุ๋ย 7 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค แก้ปัญหาไฟฟ้าขัดข้อง		
---	--	--

ระบบทุน

ในระบบ	นอกระบบ
สถาบันการเงินของหมู่บ้าน - กองทุนหมู่บ้าน - กขคจ. - สหกรณ์ - ธกส. สถาบันการเงินไฟแนนท์กู้ซื้อรถ - อินทราลิซซิ่ง-สันป่าตอง - เกียรตินาคิน-ในเมืองเชียงใหม่ - ลืมแม้งจ้าว-หางดง	นายทุน-พ่อค้าคนกลาง(ขายดอกไม้) - ลงทุนให้ก่อนทั้งเงิน สิ่งของ และปัจจัย การผลิตต่างๆ ให้เราปลูก และรับซื้อผลผลิตตาม ราคาที่ตกลง ยืมญาติ-พี่น้อง ไม่มีดอกเบีย ส่วนใหญ่ยืมสำหรับเรื่อง ฉุกเฉิน - ภัยธรรมชาติ พายุลมโรงเรียน - เจ็บป่วย

- ฯลฯ ร้านค้า-นิคมพานิช สาขาสันป่าตอง - ผอมมอเตอร์ไซด์ - เครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น ทีวี ตู้เย็น กยศ. กู้เรียน ส่วนใหญ่พ่อแม่มีเงิน เรียนจบจะจ่ายเงินคืนทั้งหมด	ร้านค้าในหมู่บ้าน ของกินของใช้ อาหารแห้งไม่มีดอก ส่วนใหญ่เป็นญาติๆกันให้เอาของไปก่อน แล้วค่อยเอาเงินมาจ่าย พ่อเลี้ยง กลุ่มผู้มีอิทธิพล ให้ยืมเปล่าอาจไม่คิดดอก
--	---

เหตุแห่งหนี้

- 1 การเกษตร เมล็ดพันธุ์ ปัจจัยการผลิต ฯลฯ
- 2 สิ่งฟุ่มเฟือย ค่าเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องสำอาง ค่าโทรศัพท์ลูก ค่าเหล้า ค่าเบียร์
- 3 สิ่งอำนวยความสะดวก รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ ทีวี ตู้เย็น โทรศัพท์
- 4 การศึกษา ค่าเทอมลูก ค่าไปโรงเรียนลูก
- 5 อาหารการกิน ข้าวปลูกกินเอง ผักปลูกกินเอง
- 6 สุขภาพ
- 7 ภาษีสังคม งานศพหลังคาละ 100 บาท

ประมาณการหนี้

หมู่บ้านมี 110 หลังคาเรือน มีหนี้หลักๆ กองทุน 20,000 บาท และกู้ซื้อรถยนต์ มอเตอร์ไซด์

1 หลังคา มีหนี้ย่ำแย่ ประมาณ 50,000 บาท

หนี้รวมๆ ทั้งหมู่บ้านขณะนี้ ประมาณ 5 ล้านบาท++

เงินออมมีบ้าง เงินส่วนใหญ่จะเป็นเงินใช้หมุนเวียน

การวิเคราะห์สถานการณ์และทุนชุมชนบ้านขุนวาง อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลชุมชนของหมู่บ้านขุนวาง อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ สามารถวิเคราะห์ต้นทุนชุมชนในด้านต่างๆ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

สถานการณ์และปัญหาในประเด็นวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม

ยังไม่ค่อยชัดเจนนัก เพราะข้อมูลที่ได้จากการชาวบ้านนั้น ไม่ได้สะท้อนตัวปัญหาออกมาอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ในหัวข้อนี้จึงถือว่ามีน้ำหนักค่อนข้างน้อยหากจะมีการทำวิจัยต่อ

สถานการณ์ระบบการผลิตการเกษตร

จากพืชทั้งหมด 10 ชนิด พบว่ามีการใช้ปุ๋ยเคมี จี๊ดฟันยาฆ่าแมลง แทบทุกชนิดพืช ยกเว้นเพียงพลับชนิดเดียว ที่ปลูกแบบปล่อยตามธรรมชาติ ไม่ใส่ปุ๋ยใส่ยา ทั้งนี้จากสถานการณ์การใช้สารเคมีดังกล่าว ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และยังมีผลกระทบต่อสภาพดิน และสุขภาพของเกษตรกร

ปัญหาเรื่องโรค แมลง ระบาดในช่วงฤดูร้อน และฤดูฝน ทำให้เกษตรกรยอมทิ้งพื้นที่ ดีกว่าที่จะลงทุนปลูก เพราะไม่คุ้มกับต้นทุนค่าปุ๋ย ค่ายา ประกอบกับคุณภาพผลผลิตไม่ดี ส่งผลให้จำหน่ายได้ราคาต่ำ

สถานการณ์เรื่องข้าวในพื้นที่ไม่เพียงพอต่อการบริโภคของชาวบ้านในหมู่บ้าน เนื่องจากมีพื้นที่ปลูกน้อย ส่วนใหญ่จะต้องซื้อข้าวมากิน มีเกษตรกรบางรายต้องลงไปเช่าที่แถวแม่เหียะ เพื่อปลูกข้าว (ประมาณ 4 - 5 ไร่) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่มั่นคงทางอาหารโดยเฉพาะข้าวที่เป็นอาหารหลัก

ปัญหาด้านการผลิตทางการเกษตร

พบประเด็นในเรื่องของต้นทุนในการผลิตของชาวบ้านค่อนข้างสูง เพราะใช้สารเคมีในปริมาณมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพดินและสุขภาพของชาวบ้านเอง และชาวบ้านได้สะท้อนเรื่องการขาดความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะข้าว ที่ไม่พอกินในแต่ละปี เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ปลูกข้าวกินเอง ทำให้บางส่วนต้องไปเช่าพื้นที่ข้างนอกเพื่อปลูกข้าว

ฐานระบบทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้

หัวข้อนี้ ชาวบ้านสะท้อนออกมาค่อนข้างมาก ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ คือ เรื่องของดินเสื่อม / น้ำปนเปื้อนสารเคมี / ปัญหาขยะในหมู่บ้าน / ไฟป่า / น้ำไม่พอใช้ในหน้าแล้ง / ชาวบ้านขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า / คนรุ่นหลังขาดความรู้เรื่องอาหารจากป่า / ขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพร / คนในหมู่บ้านเยอะขึ้นทั้งคนใน และคนนอกที่ย้ายเข้ามา ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร / หน่วยงานในพื้นที่ไม่สร้างสัมพันธ์กับชาวบ้าน ทำให้การแก้ปัญหาทรัพยากรไม่มีประสิทธิภาพ

สรุปปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ในหมู่บ้านขุนวาง

1. ดินเสื่อม
2. น้ำปนเปื้อนสารเคมี

3. ปัญหาขยะจากนักท่องเที่ยว และพลาสติก
4. ไฟป่า
5. น้ำแล้ง ไม่พอใช้ ในช่วงฤดูร้อน เดือนมีนาคมถึงเมษายน
6. การอนุรักษ์ป่าถูกเพิกเฉย เพราะชาวบ้านไม่ได้นำไปใช้เลยไม่เกิดจิตนึกในการอนุรักษ์และปลูกป่าทดแทน ถ้าชาวบ้านนำไม้มาใช้จะถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จับ ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าใช้
7. คนเข้าไปหาของป่ามารับประทานน้อยลงเนื่องจากซื้อกินง่ายกว่าทำให้คนรุ่นหลังไม่ค่อยรู้จักพืชพันธุ์ไม้ในป่า
8. สมุนไพรจากป่า ไม่ค่อยได้ใช้ ส่วนใหญ่เมื่อเจ็บป่วยจะเข้าไปหาหมอในเมือง คนเฒ่าไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องพืชสมุนไพรให้ลูกหลาน
9. บุคคลภายนอกเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านเยอะขึ้น ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนโครงการต่างๆในหมู่บ้าน และเข้ามาตั้งสำนักงานในหมู่บ้าน เมื่อคนมาอยู่กันเยอะจึงเกิดปัญหาทรัพยากรไม่พอใช้ และเกิดการแย่งชิงทรัพยากรขึ้น
10. ความสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เข้ามาในหมู่บ้านกับชาวบ้านแย่มาก ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการพูดคุยปรึกษาหารือกันเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้พอใช้สำหรับทุกคนรวมถึงการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากทรัพยากรไม่เพียงพอ
11. ความสามัคคีและความเอาใจใส่ที่จะดูแลรักษาทรัพยากรของคนในหมู่บ้านมีน้อย

สถานการณ์และปัญหาระบบทุนนิยม / องค์กรภายนอก

มีประเด็นเรื่องของปัญหานี้สิน / การรวมกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านให้เป็นกองทุนเดียว

บทสรุปการวิเคราะห์

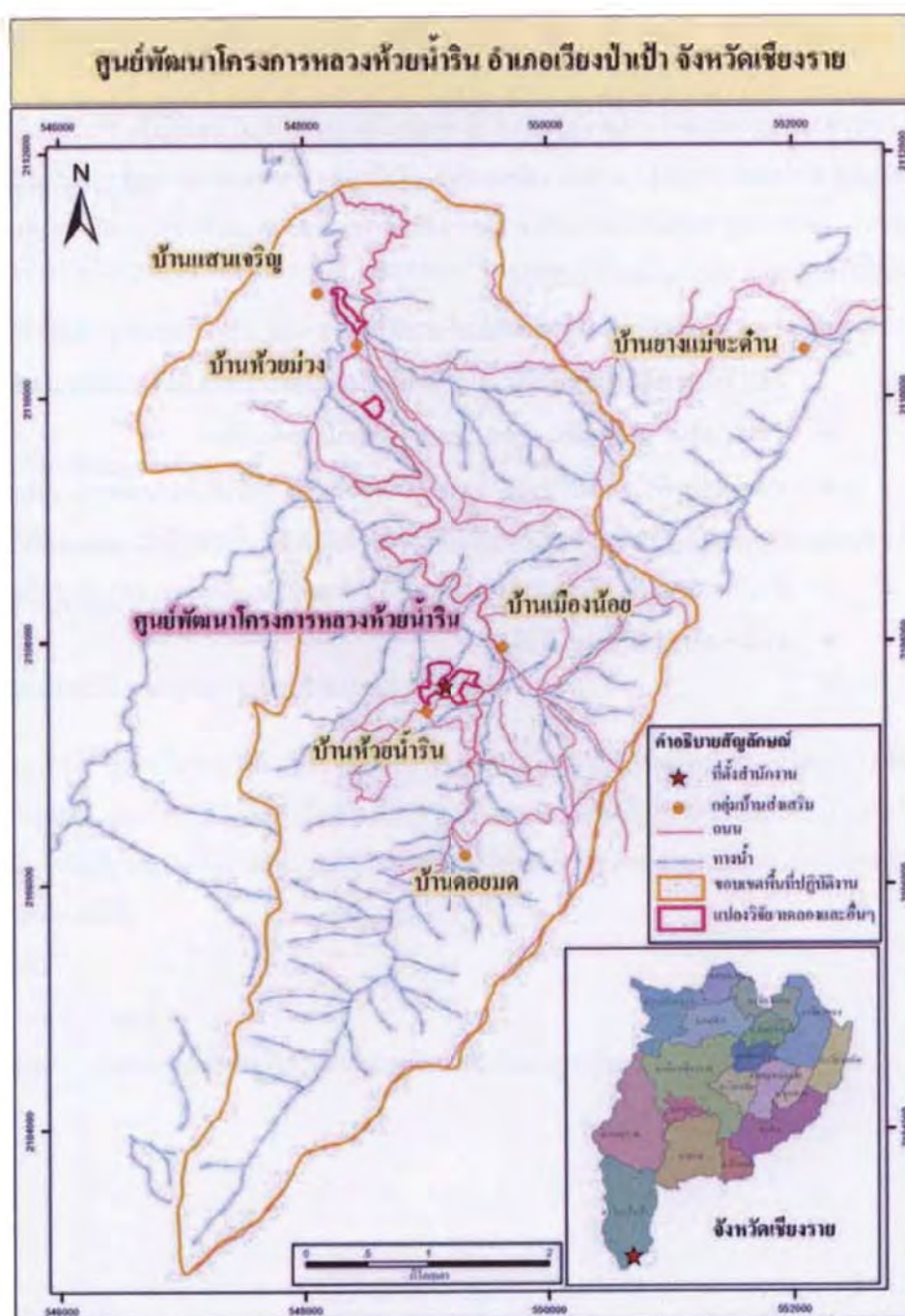
ชุมชนม้งบ้านขุนวางเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีอาชีพหลักด้านการผลิตในการผลิตดอกเบญจมาศจำนวนมาก นับว่าเป็นแหล่งใหญ่ของเชียงใหม่ จากการเป็นแหล่งผลิตดอกเบญจมาศจำนวนมาก ส่งผลมาถึงสถานการณ์การผลิตของชุมชนที่มีการใช้สารเคมีจำนวนมากและต้นทุนการผลิตที่สูง ชาวบ้านต้องลงทุนด้านการผลิตจำนวนมาก ปัญหาที่สะท้อนได้ชัดคือเรื่องภาวะหนี้สินที่มาพร้อมรายได้จำนวนมากจากเบญจมาศ และยังคงตามมาด้วยปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน และยังส่งผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากรที่มีการเปิดพื้นที่ป่าเพื่อการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น ชุมชนจึงได้วิเคราะห์ถึงทางเลือกและทางออกคือการสร้างอาชีพทางเลือกขึ้น ซึ่ง การท่องเที่ยวได้รับเลือกจากที่ประชุมว่าเป็นทางเลือกใหม่ของการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น ด้วยศักยภาพของพื้นที่และนโยบายการพัฒนาของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่มีนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านคาดว่า การท่องเที่ยวจะเป็นทางออกของการแก้ปัญหาดังกล่าว

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน

จังหวัดเชียงใหม่

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านห้วยน้ำริน หมู่ที่ 8 ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่รับผิดชอบ 18.92 ตารางกิโลเมตร หรือ 11,822 ไร่ ประกอบด้วยหมู่ที่ 8 บ้านห้วยน้ำริน บ้านเมืองน้อย และบ้านดอยมด หมู่ที่ 10 บ้านห้วยม่วง บ้านแสนเจริญ บ้านปากทางสันติ และบ้านแม่ชะดำน ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 72 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมงครึ่ง

ลักษณะการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน ดำเนินการในระยะแรกด้วยวิธีการวิจัยแบบใหม่คือ การส่งเสริมการเกษตร และถ่ายทอดเทคโนโลยีแบบใหม่ โดยให้เกษตรกรเสนอความต้องการ ขึ้นมาถึงเจ้าหน้าที่ ทำการวางแผน และจัดทำแปลงสาธิตในหมู่บ้านให้เกษตรกร เห็นวิธีการทำการเกษตรที่ถูกต้องสำหรับคณะนักวิจัยได้ทำการวิจัยพิเศษ คือ โครงการวิจัยหารูปแบบการส่งเสริมชาวเขาบนที่สูง เพื่อให้ชาวเขายอมรับพืชชนิดใหม่ ในการปลูกทดแทนฝิ่น เช่น ผักเมืองหนาว ไม้ผลเมืองหนาว พืชไร่ ฯลฯ

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน ได้ดำเนินงานโดยแบ่งเป็นกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ดังนี้

กรมส่งเสริมการเกษตร.งานส่งเสริมการปลูกพืชผักเมืองหนาว ได้แก่ หอมญี่ปุ่น กระเทียมต้น ผักกาดหวาน ฟีนเนล พาร์สลีย์ ปวยเล้ง แครอท สลัดหอมห่อ สลัดใบแดง ผักกาดฮ่องเต้กะหล่ำปลม ถั่วแขก ถั่วลันเตา และข้าวโพดหวาน โดยการปลูกหมุนเวียนตลอดปี ตามความต้องการของตลาดและพืชที่ทำรายได้ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำรินคือ สลัด ฟีนเนล และหอมญี่ปุ่น

- งานส่งเสริมไม้ดอก มี 3 ชนิด ได้แก่ แกลดิโอลัส 4 พันธุ์ โดยจำหน่ายดอก และผลผลิตหัว ซึ่งเป็นไม้ดอก ที่ทำรายได้ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน สแตติสจำหน่ายดอกและ Pussy Willow
- งานส่งเสริมการปลูกเฟิน ดอกกระดาศ งาช้างม่อนและดอกดั่ง
- งานส่งเสริมพืชไร่ ได้แก่ ถั่วแดงหลวง ซึ่งเป็นพืชไร่ที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกร สนับสนุนพันธุ์ข้าวเจ้าฮ่อ เพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณข้าวให้เพียงพอ ต่อการบริโภคในหมู่บ้าน และและสนับสนุนพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ให้เกษตรกรยืม เพื่อปลูกไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะสุกร เป็ดและไก่
- งานส่งเสริมการทำดอกไม้แห้ง

บ้านดอยมด ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ข้อมูลพื้นฐานบ้านดอยมด (ลานู)

ข้อมูลชุมชน

บ้านดอยมด ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 มี 32 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 130 คน แบ่งเป็นชาย 69 คน หญิง 61 คน ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเป็นชนเผ่าลาหู่ (ลาหู่) 99% อีก 1% เป็นจีนฮ่อ และอีกอ ประชากรในพื้นที่นับถือศาสนาพุทธ มีนับถือศาสนาคริสต์บางส่วน จากการเข้ามาเผยแพร่ของมิชชันนารี การตั้งถิ่นฐานของบ้านดอยมด (บ้านใหม่) นั้นเกิดจากการย้ายถิ่นมาจากบ้านมะไฟแจ (บ้านเก่า) เนื่องจากประชากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้ที่ทำกินไม่เพียงพอ

ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ

อาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านดอยมด ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักโดยเฉพาะทำไร่ข้าวโพด (อาหารสัตว์) และการปลูกข้าวไร่ เพื่อยังชีพแต่ก็ไม่พอเพียงส่วนใหญ่ต้องซื้อมาบริโภค ถั่วแดงหลวง(ส่งให้โครงการหลวง) ไม้ดอก (ลิอะทริส ฟุดซีวิลโล่ แคลลาลิลี และเฟิน) มีการเลี้ยงหมู เพื่อประกอบพิธีกรรม

ข้อมูลทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า มีน้ำเพียงพอสำหรับใช้และดื่มในชีวิตประจำวัน แต่ไม่เพียงพอสำหรับทำเกษตรกรรม เกิดปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำ

ข้อมูลด้านประเพณีวัฒนธรรม (จารีต ระบบคุณค่า ศักยภาพ)

ประเพณีกินข้าวใหม่ (จัดขึ้นในช่วงเดือน สิงหาคมของทุกปี) ประเพณีงานปีใหม่ (จัดขึ้นในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ของทุกปี) และพิธีขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้บ้านดอยมดจะมีผู้ที่ชาวบ้านนับถืออยู่ 4 คน ได้แก่

- ผู้นำจิตวิญญาณ (จะกอ) จะเชี่ยวชาญในส่วนของพิธีกรรมต่างๆ คอยช่วยเหลือชาวบ้านเวลาเดือดร้อน
- คนตีมีด (จะลี)
- หมอผี
- พ่อหลวง (คะแซ)

กลุ่มเครือข่าย การรวมกลุ่มในหมู่บ้านมี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเลี้ยงสุกรชีวภาพ

ฐานข้อมูลวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม

ประวัติศาสตร์ชุมชน

- ปีพ.ศ. 2519 (35 ปี) เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านดอยมดขึ้น ก่อนที่จะมาอยู่ในที่ปัจจุบันชาวลาหู่อพยพมาจากลำปาง แม่สอย เมืองปานที่แยกมาจากแจ้ห่ม มาอยู่ที่ดอยแม่โถก่อน และย้ายต่อมาที่ดอยมด ตามลำดับ พื้นที่บ้านดอยมด เดิมเป็นพื้นที่ของกะเหรี่ยง แล้วเกิดโรคระบาด กะเหรี่ยงจึงอพยพออกจากพื้นที่ หลังจากนั้น ม้งมาอาศัยอยู่ต่อ แล้วอพยพไปที่ลำปาง ต่อจากนั้นลาหู่มาอยู่แทนม้ง ชื่อดอยมดนั้น จะกอนเนะ เป็นคนตั้งชื่อให้ ตอนที่อพยพมาอยู่ที่ดอยแม่โถมาด้วยกันประมาณ 100 ครอบครัว แยกออกเป็น 4 กลุ่ม
 1. กลุ่มแรก อยู่ที่ดอยมด มีแม่แสน เป็นคนนำมา มีประมาณ 7 หลังคาเรือนที่มีนามสกุล จะหะ
 2. กลุ่มที่สอง ไปอยู่ที่ห้วยน้ำริน
 3. กลุ่มที่สามไปอยู่ที่ห้วยม่วง
 4. กลุ่มที่สี่ไปอยู่ที่ห้วยโป่ง

เริ่มต้นมาอาศัยอยู่ทำการปลูกฝิ่นเป็นอาชีพหลัก และเหตุผลที่อพยพย้ายถิ่นเพราะว่าต้องการหาพื้นที่ปลูกฝิ่น ดินดี ฝิ่นที่ปลูกได้จะนำไปขาย

- ปีพ.ศ. 2525 โครงการหลวงเข้ามาส่งเสริมปลูกไม้ผล เช่น บัวย มะม่วง ส้มเสี้ยว ฝรั่ง ผักสลัด หอมญี่ปุ่น เป็นต้น
- ปีพ.ศ. 2528 พระเทพเสด็จมาในพื้นที่
- ปีพ.ศ. 2530 มีการก่อตั้งโรงเรียนไฟฟ้าขนาดเล็กด้วยพลังน้ำ และได้มีทีวี เครื่องแรกของหมู่บ้านโดยมีฝรั่งซื้อให้ ใช้ดูมวย (เขาทราย) ตูละครและหนังไซอิ๋ว รวมถึงช่วงนี้มีรถจักรยานยนต์คันแรก
- หลังจากโครงการหลวงเข้ามาส่งเสริม 3 ปี คือ ปีพ.ศ. 2531 ฝิ่นหมดจากพื้นที่
- ปีพ.ศ. 2532 ส่งเสริมการปลูกกาแฟ
- ปีพ.ศ. 2534 ทหารมาทำแท้งก์น้ำให้
- ปีพ.ศ. 2535 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเข้ามาในพื้นที่
- ปีพ.ศ. 2538 แท้งก์น้ำชลประทาน
- ปีพ.ศ. 2548 เริ่มมีศาสนาคริสต์เข้ามาในหมู่บ้าน
- ปีพ.ศ. 2551 แท้งก์น้ำจากอบต.
- ปีพ.ศ. 2553 ถนนเข้าหมู่บ้านเป็นคอนกรีต
- ปัจจุบันปี พ.ศ. 2554 มีประชากรประมาณ 130 คน จำนวน 32 หลังคาเรือน

ระบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม

- ระบบสุขภาพ
 - เรื่องสุขภาพของคนในหมู่บ้าน จะใช้สมุนไพรเป็นหลัก โดยเฉพาะในช่วงที่ฟ้าฝนหลังจากออกจากโรงพยาบาล โดยใช้ควบคู่กับแผนปัจจุบัน
 - มี อสม. ประจำหมู่บ้าน 2 ต่อห้วยมบ้าน

- การคลอดจะไปโรงพยาบาล แต่มีหมอตำแยประจำหมู่บ้านช่วยรักษาอาการเล็กน้อย ในขั้นต้น
 - โรคที่พบเช่น เบาหวาน ความดัน มีมากขึ้น คิดว่ามาจากพฤติกรรมการกินอาหาร โรคไขข้อในคนแก่
 - ใช้สิทธิบัตรทอง/บัตรประจำตัวคนพิการ/สิทธิผู้นำชุมชน
- **อาหาร**
 - อาหาร เน้นพืชผักปลูกเอง อาหารพื้นบ้าน เช่น น้ำพริกลาหู่
 - การถนอมอาหาร ผักกาดดอง เนื้อหมักเกลือ และเนื้อหมักว่านน้ำมัน สามารถทานได้ทั้งปี
 - วันสือ เป็นวันหยุด ชาวบ้านจะไม่ไปทำงาน ผู้ชายจะไปล่าสัตว์ ผู้หญิงจะทำงานบ้าน
 - ทุกบ้านจะมี คาจื้อ (เตาไฟ) และ คอป่า (หิ้งบนเตาไฟ)
 - การเลี้ยงน้ำชา เป็นการต้อนรับ
 - **การแต่งกาย**
 - การแต่งกาย ชุดดั้งเดิมคือชุดสีดำ (มูเซอดำ) ประกอบด้วยหมวก กางเกง เสื้อ ถุงเท้า
 - ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยมากขึ้น
 - **การศึกษา**
 - ระดับประถมศึกษา ป.1 – ป.6 เรียนที่โรงเรียนเมื่องน้อย
 - ระดับมัธยมศึกษา ม.1 – ม.6 เรียนที่โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม และโรงเรียนสบโป่ง (ม.1 – ม.3)
 - ไม่มีศูนย์เด็กเล็ก บางส่วนจะไปเรียนอนุบาลที่เมื่องน้อย
 - การบวชเรียน
 - จบปริญญาตรี 1 คน
 - **ภาษา**
 - ไม่มีภาษาเขียน (พุทธ) ใช้การท่องจำสืบต่อกัน ส่วนคริสต์ ใช้ภาษาอังกฤษ
 - ใช้เสียงดนตรีเป็นสื่อ หรือใช้สื่อความหมาย
 - **ความเชื่อ**
 - ถ้ามีนกบินเข้าบ้าน จะเกิดโชคร้ายในครอบครัว หมอผีจะมาส่งเคราะห์บ้าน โดยให้ทุกคนในครอบครัวลอดขี้หมู ส่งเคราะห์ ในวันตาย (วันดี) จะทำการสะเดาะเคราะห์ที่ริมแม่น้ำ ปู่จารย์จะมาทำบุญเลี้ยงผี 1 วัน และห้ามคนในครอบครัวทำงานอีก 1 วัน
 - นกร้อง (การ้อง) เชื่อว่าจะเกิดโรคระบาด
 - ต่อ/ผิ้ง มาทำรังที่บ้าน เชื่อว่าจะโชคดี จะทำบุญ
 - งามอาศัยในกองข้าวเปลือก เชื่อว่าจะโชคดี จะทำบุญ 1 วัน และหยุดทำงาน 1 วัน
 - ความฝัน ผันเห็นปลา น้ำ เชื่อว่าจะมีโชคลาภก้อนใหญ่
 - ผันร้าย ตัดต้นไม้ เชื่อว่าจะมีคนตาย จะทำการส่งเคราะห์บ้าน ทำบุญ
 - **เรื่องความตาย**
 - ศพแรกของหมู่บ้าน (กรณีก่อตั้งหมู่บ้านใหม่) ใช้วิธีโยนไข่เสี่ยงทายเพื่อหาสุสานเผาศพ

- พิธีศพเก็บศพไว้ 1 คืน ตอนเช้าสวดถอน แล้วนำศพไปเผาที่ป่าช้า (ใช้วิธีชันศพโดยใช้ผ้าลาลี/ผ้าห่ม ไม่ใช่โลง)
- การทำพิธีกรรมเผาศพ จะไม่เข้าที่กันและเรียงลงมาข้างล่างเชิงเขาเรื่อยๆ หนึ่งศพจะใช้พื้นที่ประมาณ 2x4 เมตร โดยมีความเชื่อว่าได้อุทิศที่ดิน ที่บ้าน ที่อยู่อาศัย ให้กับผู้ตาย
- ผู้ช่วยต้องไปตัดฟืน/ไม้ มาช่วยกัน

ปฏิทินประเพณีบ้านดอยมด

เดือน	ประเพณี	ขั้นตอน	ผู้เข้าร่วม	สถานการณ์
กุมภาพันธ์	ปีใหม่มลาหู่ (กินวอ) ก่อน/หลัง ตรุษจีน (7 วัน 7 คืน) รวมวันหยุดและ เตรียมงาน รวม 15 วัน	1.หาฟืน 2.ซ่อมแซมลานจะคี่ 3.เตรียมธัญพืช สำหรับ พิธีกรรม 4.เดินจะคี่ ทั้งคืน 5.ดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ (ใน บ้าน-ต่างบ้าน) 6.ส่งเคราะห์รวม 7.ทำบุญส่งท้าย	ปุ๋จาร์ย – หมอผี ผู้นำจิตวิญญาณ ชาวบ้าน บุคคลทั่วไป	- ยังคงปฏิบัติสืบเนื่อง เป็นปกติ - เมื่อก่อนห้ามคนกิน เหล้าเข้าลานจะคี่ แต่ ปัจจุบันห้ามยาก
เดือน	ประเพณี	ขั้นตอน	ผู้เข้าร่วม	สถานการณ์
มีนาคม – กรกฎาคม	ทำบุญ เรียกขวัญ เลี้ยงผี	แล้วแต่กรณี	ผู้นำจิตวิญญาณ เจ้าของเรื่อง	ปกติ
สิงหาคม	กินข้าวใหม่ (เตรียมงาน 6 วัน และวันจริง 1 วัน)	1.เลี้ยงผี/ส่งเคราะห์ หมู่บ้าน 2.เรียกขวัญข้าว 3.แลกบุญ (เอาธัญพืช แลกกัน)	ผู้นำจิตวิญญาณ ชาวบ้าน	ปกติ

ฐานระบบการผลิตและเศรษฐกิจ

ปฏิทินการผลิต/การเกษตร

ปัจจุบันบ้านดอยมด เป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบในการส่งเสริมการผลิตพืชของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน โดยโครงการหลวงได้เข้าไปส่งเสริมการผลิตพืช โดยส่วนใหญ่จะเป็นพืชในกลุ่มไม้ดอก และไม้ใบ เช่น ลิ้นหีรสี แคลลาลิลลี่ เฟินหาง เป็นหาง เป็นหาง เป็นต้น ปัจจุบันเกษตรกรบ้านดอยมดมีการปลูกพืชทั้งหมด 10 ชนิด และมีฤดูกาลผลิต ดังนี้

1. ข้าวไร่

- ใช้ระยะเวลาประมาณ 7 เดือน ตั้งแต่เริ่มหยอดเมล็ดจนถึงเก็บเกี่ยว โดยจะทำการหยอดเมล็ดในช่วงเดือน พฤษภาคม เก็บเกี่ยวในเดือนพฤศจิกายน
- ทั้งนี้จะอาศัยน้ำฝนธรรมชาติ ไม่มีการให้น้ำ
- โดยเฉลี่ยจะมีผลผลิตประมาณ 80-100 ถัง/ไร่ ซึ่งผลผลิตที่ได้ชาวบ้านจะนำมาบริโภคอย่างเดียวไม่จำหน่าย

สถานการณ์ ข้าวไม่พอกิน ช่วงท้ายฤดูกาลต้องซื้อจากข้างล่างขึ้นมากิน

2. ข้าวโพด

- ใช้ระยะเวลาประมาณ 5 เดือน โดยจะเริ่มทยอยปลูกในช่วงเดือนเมษายน และเดือนพฤษภาคม และเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนสิงหาคม และเดือนกันยายน
- ก่อนทำการหยอดเมล็ด หากในพื้นที่มีน้ำ ก็จะใช้พืชม่านน้ำ (กุ่มมือโก) เพื่อเตรียมพื้นที่ก่อน
- หลังหยอดเมล็ดประมาณ 20 วัน จะใส่ปุ๋ย 46 - 0 - 0 และ 21 - 0 - 0 ผสมในอัตรา 2 ถัง/ไร่ และหลังจากใส่ปุ๋ยครั้งแรกอีกประมาณ 45 วัน (1 เดือนครึ่ง) จะใส่ปุ๋ยสูตรเดิมอีกเป็นครั้งที่ 2 สำหรับการพืชม่านน้ำนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ว่ามีน้ำขึ้นหรือไม่ (พืชม่านน้ำได้ ไม่พืชม่านน้ำได้)
- จะซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดมาเพาะปลูก โดยส่วนใหญ่ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดพันธุ์ 888 ใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ 4.5 กก./ไร่
- ให้ผลผลิตโดยเฉลี่ยประมาณ 1,000 - 1,500 กก./ไร่ ซึ่งจะขายทั้งหมด เพราะเป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จะมีพ่อค้ารับมาซื้อไปป้อนให้กับโรงงานอาหารสัตว์

3. ถั่วแดงหลวง

- เป็นพืชส่งเสริมโดยโครงการหลวง จะปลูกหลังเก็บเกี่ยวข้าวโพดเสร็จแล้ว คือ เริ่มปลูกในเดือนกันยายน และเก็บเกี่ยวในเดือนธันวาคม รวมใช้ระยะเวลาปลูกประมาณ 4 เดือน แต่เกษตรกรไม่ได้ปลูกทุกราย บางรายก็ปลูกบางรายเก็บข้าวโพดเสร็จก็ร้างไว้ เพื่อพักดิน
- ใส่ปุ๋ย 46 - 0 - 0 (ยูเรีย) หลังปลูกประมาณ 45 วัน (เดือนครึ่ง) ก่อนช่วงออกดอก
- ผลผลิตถั่วแดงหลวงโดยเฉลี่ย 200 - 300 กก./ไร่ จำหน่ายในราคาเฉลี่ย 18 บาท/กก.
- ส่วนใหญ่จะซื้อเมล็ดพันธุ์มาปลูก แต่มีบางส่วนที่เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกเอง

4. ลิอะทริส

- ใช้เวลาปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว 2 เดือน (60 วัน) สามารถปลูกได้ตลอดทั้งปี โดยเฉลี่ย 1 ปี ปลูกได้ 2 ครั้ง
- เกษตรกรขยายหัวพันธุ์เอง หลังปลูก 20 วัน ใส่ปุ๋ย 15 - 15 - 15 หากปลูกในช่วงฤดูฝนต้องพ่นยาประมาณ 2 ครั้งต่อฤดูกาลผลิต
- ปลูก 2 เดือน พักหัวในสวน 2 เดือน หลังจากนั้นขุดหัวพันธุ์มากระตุ้นในห้องเย็น อีก 2 เดือน โดยเกษตรกรบางรายนำหัวพันธุ์ไปจ้างห้องเย็นเอกชนเก็บ หรือบางรายส่งไปเก็บในห้องเย็นของโครงการหลวง
- เก็บดอกจำหน่ายเป็นกำ 1 กำมี 10 ก้าน ราคาโดยเฉลี่ย 5 - 20 บาท/กำ คุณภาพเกรดขึ้นอยู่กับความยาวก้าน และความสมบูรณ์ของดอก ฤดูฝนโรค แมลงเยอะ ราคาจะค่อนข้างถูก (กำละ 5 บาท)

5. ฟุซซีวิลโล่

- ใช้ระยะเวลาปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวครั้งแรกประมาณ 7 เดือน ทั้งนี้สามารถทยอยเก็บดอกไปเรื่อย ซึ่งจะมีอายุการเก็บเกี่ยวต่อไปได้อีกประมาณ 4 ปีกว่า โดยเฉลี่ย 1 ต้นมีอายุตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวครั้งสุดท้ายประมาณ 5 ปี
- เริ่มปลูกประมาณเดือนเมษายน โดยวิธีการปักชำกิ่ง หลังปลูก 15 วัน ใส่ปุ๋ย 15 - 15 - 15 โดยโรยโคนต้น หลังจากนั้น 2 - 3 เดือนใส่ปุ๋ยอีก โดยเฉลี่ย 1 ปี ใส่ปุ๋ย 4 ครั้ง
- หลังปักชำกิ่ง 15 - 20 วัน พ่นยาฆ่าแมลง(ยาเมลิิน) ทั้งนี้สามารถพ่นได้อีกเมื่อมีการระบาดของโรค แมลง โดยเฉลี่ยใช้ยาฆ่าแมลงประมาณ 2 ชนิด/ปี
- เก็บดอกจำหน่ายเป็นกำ 1 กำมี 10 ก้าน คุณภาพเกรดขึ้นอยู่กับความยาวก้าน เริ่มตั้งแต่ 60 ซม. ราคากำละ 10 บาท ความยาว 80, 100, 120, 150, 180 ซม. โดยราคาสูงสุด กำละ 40 บาท
- เก็บผลผลิตจำหน่ายโครงการหลวง และพ่อค้า อย่างละครั้ง

6. ดอกแคลลาลิลลี่

- ใช้ระยะเวลาปลูกประมาณ 4 เดือน 1 ปี ปลูกได้ 2 ครั้ง ครั้งแรกเริ่มปลูกเดือนกุมภาพันธ์ เก็บเกี่ยวช่วงเดือนพฤษภาคม หลังจากนั้นพักหัวในห้องเย็น (ที่โครงการหลวง หรือจ้างเก็บในห้องเย็นเอกชน) 2 เดือน หลังจากนั้น เริ่มปลูกครั้งที่ 2 เดือนสิงหาคม เก็บเกี่ยวเดือนพฤศจิกายน เสร็จแล้วพักหัวในห้องเย็นอีก 2 เดือน
- หลังปลูก 1 เดือน ใส่ปุ๋ย 46 - 0 - 0 (ยูเรีย) และให้น้ำ (เร่งต้น เร่งดอก) โดยได้รับปุ๋ยน้ำมาจากโครงการหลวง ทั้งนี้ใส่ปุ๋ยทั้ง 2 สูตร ตลอดการปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวประมาณ 2 - 3 ครั้ง
- ดอกแคลลาลิลลี่ให้ผลผลิตช่วงฤดูร้อนดีกว่าฤดูหนาว
- ราคาดอกเกรด extra 25 - 30 บาท/ดอก เกรด 1 ราคา 17 บาท/ดอก เกรด 2 ราคา 9.50 บาท/ดอก และเกรด 3 ราคา 5.5 บาท/ดอก

7. เฟินหาง/เฟินเขากวาง

- ใช้ระยะเวลาสร้างหน่อจนถึงเก็บเกี่ยวใบครั้งแรกประมาณ 6 - 7 เดือน ทั้งนี้สามารถทยอยเก็บดอกไปเรื่อย ซึ่งจะมีอายุการเก็บเกี่ยวต่อไปได้อีกประมาณ 7 ปีกว่า โดยเฉลี่ยเฟิน 1 กอมีอายุตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวครั้งสุดท้ายประมาณ 7 - 8 ปี

- ให้อายุคอก(ชั่ววัย ชั่วไก่) แกลบผสมฟาง(ชี้หัด) ใส่โรยแปลงปลูก 2 – 3 เดือน/ครั้ง เฉลี่ยใส่ปีละ 4 ครั้ง
- พ่นยาฆ่าแมลง(ยาเมลลีน) ในช่วงฤดูฝน
- เป็นหนี้ราคาแพงกว่าเงินเชากวาง ราคาจะดีช่วงเดือนกันยายน – เดือนพฤศจิกายน โดยราคาเกรด Extra กำละ 17 - 18 บาท (1 กำมี 10 ก้าน) ส่วนราคาเงินเชากวางอยู่ที่กำละ 10 บาท (ใบละ 1 บาท) และราคาจะค่อนข้างคงที่
- ช่วงฤดูหนาว เดือนมกราคม – เดือนเมษายน ผลผลิตจะออกเยอะ ราคาจะค่อนข้างถูก ซึ่งช่วงนี้ขาดแคลนแรงงานเก็บใบ

8. พลับ

- ในบ้านดอยมด มีเฉพาะสวนพลับของพ่อหลวง (พื้นที่ ประมาณ 3 ไร่)
- อายุต้นประมาณ 7 – 8 ปี หลังปลูกประมาณ 2 ปี สามารถเก็บผลผลิตได้ โดยจะออกดอกประมาณเดือนเมษายน – พฤษภาคม ใส่ปุ๋ย 15 – 15 – 15 และฉีดพ่นยาฆ่าแมลงช่วงดอกเริ่มติดผล เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ประมาณเดือนสิงหาคม – กันยายน
- ผลผลิตแบ่งได้ 4 เกรด คือ เกรด 0 ราคา 20 บาท/กก. เกรด AAA ราคา 15 บาท/กก. เกรด AA ราคา 10 บาท/กก. เกรด BC ราคา 9 บาท/กก.
- โดยพ่อหลวงจะเก็บผลผลิตลงไปจำหน่ายตลาดเชียงใหม่

9. บัว

- เจ้าของเป็นคนเมื่องน้อย มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 2 – 3 ไร่
- ใช้เวลาปลูกประมาณ 5 – 6 ปี จึงจะสามารถเก็บเกี่ยวได้ หลังจากนั้นมียาวนานถึง 30 – 40 ปี
- ช่วงตุลาคม ออกดอก พฤศจิกายน – มกราคม ออกผล และสามารถเก็บเกี่ยวได้ประมาณเดือนเมษายน – พฤษภาคม
- ราคาผลผลิตประมาณ 3 – 5 บาท/กก.

10. กาแฟอาราบิก้า

- เป็นพืชปลูกได้ต้นพลับ (ในแปลงพ่อหลวง)
- ปลูกประมาณ 2 ปี จึงสามารถเก็บผลผลิตได้
- เริ่มปลูกประมาณเดือนพฤษภาคม สามารถทยอยเก็บเกี่ยวได้ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์

ปัญหาจากภาคการเกษตร และแนวทางแก้ไข

ปัญหาด้านการเกษตร	แนวทางแก้ไข
1.ปลูกพืชซ้ำที่เดิม ดินเสื่อม	ปลูกพืชสลับตัว
2.ข้าวไม่พอกินตลอดปี	ปลูกดอกชื้อข้าว
3.การใช้ปุ๋ย- ยาเพิ่มขึ้น	ควรใช้ปุ๋ยชีวภาพ หาพืชที่ใช้ปุ๋ย- ยา น้อยลง
4.ปุ๋ยยาแพงต้นทุนการผลิตสูง	-

5. มีภาวะเสี่ยงจากสารพิษตกค้าง	-
6. ราคาผลผลิตตกต่ำ	ขายราคาถูก
7. ขาดน้ำช่วงฤดูแล้ง	-
8. ต้องการความรู้ด้านการผลิต	-
9. ปลุกพืชตามความต้องการของตลาด	-
10. เมล็ดพันธุ์ราคาแพง	เก็บเมล็ดพันธุ์เอง (ไม้ดอกสามารถทำได้ แต่ว่า ข้าวโพด ไม่สามารถเก็บพันธุ์ไว้ได้)
11. พื้นที่เกษตรไม่เพียงพอ(บางราย)	เช่าที่ทำกรเกษตร คนอื่น

รายรับ – รายจ่าย จากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร

<u>ในภาคการเกษตร</u>	<u>นอกภาคการเกษตร</u>
<u>รายรับ 70%</u> - รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร (ไม้ผล ไม้ดอก ข้าวโพด)	<u>รายรับ 30%</u> - รับจ้าง - หาของป่าขาย(หน่อไม้ /เห็ด/สัตว์ป่า) - ทอผ้า - ค่าเช่าที่ดินทำเกษตร
<u>รายจ่าย</u> - ค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง - ค่าน้ำมัน - ค่าเมล็ดพันธุ์ - อุปกรณ์ทางการเกษตร - เครื่องพ่นยา - ค่าโรงเรือน(เสา แลรณ ลวด) - ค่าสปริงเกอร์ - ค่าเช่าที่ดินทำการเกษตร	<u>รายจ่าย</u> - ค่าเก็บข้าว 50% ฟังพาของกินในหมู่บ้าน 50% - ค่าผ่อนรถยนต์ มอเตอร์ไซด์ - ค่าน้ำมันรถ - ค่าเทอม - ค่าห่วย - ค่ามือถือ บัตรเติมเงิน - ค่ารักษาพยาบาล - ค่าเหล้าบุหรี่ - ค่าไฟ - ค่าเสื้อผ้า - กู้เงินนอกระบบ 50% ของหมู่บ้าน - ค่าซ่อมแซมที่อยู่อาศัย - ค่างานประเพณีต่างๆ

แนวทางการลดค่าใช้จ่าย

- ปลุกผักกินเอง	ซื้อเสื้อผ้าราคาถูก
- ลดการใช้สารเคมี/ยาฆ่าแมลง	- เลิกเล่นหวย
- ลดค่าเหล้า ค่านูหรี	- ลดค่าน้ำมันรถ
- ลดค่าโทรศัพท์(คุยน้อยลง)	- ใช้สมุนไพรให้มากขึ้น ออกกำลังกาย

แนวทางการเพิ่มรายได้ เพิ่มความรู้เทคนิคการผลิต

ฐานทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้

ประวัติการใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้

เมื่อ ปี 2519 (35 ปีที่แล้ว) หมู่บ้านได้เริ่มก่อตั้งขึ้น โดยที่ตั้งเก่าของหมู่บ้านจะอยู่ตรงแปลงที่ปลูกพืชน้ำในปัจุบันนี้ โดยในสมัยก่อนชาวบ้านจะทำไร่เลื่อนลอย ปลูกฝิ่น หลังจากนั้นป่าไม้เข้ามา (ประมาณปี 2529) มาสำรวจเขตระหว่างเขตจังหวัดเชียงรายกับจังหวัดลำปาง โดยเอลิคอปเตอร์

ในปี 2522 มีถนนลูกรังเส้นเก่า ซึ่งใช้เป็นเส้นทางไปหาหมอแผนปัจจุบัน การหาสมุนไพรมาใช้รักษาเองเริ่มลดลง แต่ยังมีคนที่ซื้ออยู่บ้างบางส่วน คือ คนเฒ่าคนแก่ ผู้หญิงคลอดลูก ผู้หญิงอยู่ไฟ ต่อมาในปี 2525 โครงการหลวงได้เข้ามาได้ตั้งเป็นศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน มีการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกบ๊วย ชาวบ้านปลูกไปได้ประมาณ 5 – 6 ปี โครงการหลวงก็ได้นำหน่อไม้ฝรั่งเข้ามาส่งเสริม แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากได้ผลผลิตไม่ดี จึงนำแครอทเข้ามาส่งเสริมแทน ในปี 2535 โครงการหลวงได้แจกกล้าพลับป่าส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก แต่ชาวบ้านไม่สนใจ ชาวบ้านอยากจะปลูกข้าวไร่มากกว่า ต่อมาในปี 2537 ได้มีกองทหารเข้ามาทำลายไร่ฝิ่น โดยไร่ฝิ่นได้หมดไปจากพื้นที่ตอนที่ ดร.ทักษิณ เป็นนายก คาดว่าเป็นช่วงรัฐบาลทักษิณ 1 ต่อมาโครงการหลวงได้นำพีชมาส่งเสริมให้หมู่บ้านปลูกอีกได้แก่ ลิ้นหมี เฟิร์นหนัง เฟิร์นเขากวาง พลับ ฝรั่ง โดยมีการใช้น้ำในการทำเกษตรที่มาจากต้นน้ำธรรมชาติ โดยในสมัยนั้นไม่ได้มีท่อส่งน้ำอย่างสะดวกสบายแต่ชาวบ้านก็ได้ทำรางส่งน้ำมายังหมู่บ้านโดยการตัดไม้ไผ่ทำเป็นรางส่งน้ำจากต้นน้ำเข้ามายังหมู่บ้าน จนกรมชลประทานเข้ามายังหมู่บ้านในปี 2538 จึงทำให้ชาวบ้านมีน้ำใช้ได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้พืชพรรณได้ผลดีมากขึ้น โดยโครงการหลวงได้ให้การกู้เงินเพื่อซื้อท่อส่งน้ำ บ้านละ 50,000 บาท โดย ธกส. เป็นแหล่งเงินทุนให้และให้ชาวบ้านกู้เงินผ่านโครงการหลวง ในปี 2545 – 2546 โครงการหลวงได้ส่งเสริมให้ปลูกหญ้าแฝกโดยการสร้างแปลงแบบขั้นบันได ในปี 2547 ได้มีการแบ่งเขตพื้นที่ป่าใช้สอยอย่างชัดเจน โดยทางโครงการหลวงส่งเสริมให้ปลูกป่าเพื่อรักษาต้นน้ำไว้ ปี 2551 น้ำที่ใช้ในการเกษตรเริ่มขาดแคลนในเดือนเมษายนและในปัจจุบันนี้เหลือแปลงปลูกอยู่เพียง 2 – 3 ราย ในพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ และผู้รู้เรื่องสมุนไพรเหลืออยู่เพียง 4-5 คน

แผนที่รอบนอก

แผนที่หมู่บ้านจะประกอบด้วย พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ทางการเกษตร จะทำการปลูกไม้ดอก เช่น ลิ้ะทริส ไม้ประดับ ได้แก่ เฟิร์นหนึ่ง เฟิร์นเขากวาง พืชต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวไร ไร่ และพลับ พื้นที่ป่าจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน โดยป่าอนุรักษ์เป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำเมืองน้อย และป่าชุมชนเป็นป่าต้นน้ำของลำน้ำดอยมด ในหมู่บ้านจะมีแม่น้ำไหลผ่านเพียงเส้นเดียว คือ แม่น้ำเมืองน้อย ที่มีเส้นทางไหลมาจากดอยมด ระบบประปาหมู่บ้าน ภายในหมู่บ้านจะมีแท็งก์น้ำสำหรับเก็บน้ำไว้แจกจ่ายไปตามบ้านต่าง ๆ

ปฏิทินทรัพยากร

กลุ่มสัตว์

หมูป่า - จะพบในป่าอนุรักษ์ ชาวบ้านจะจับมาทำเป็นอาหาร จะออกล่าปีละครั้ง หมูป่าจะมีตลอดทั้งปี ปัจจุบันเหลืออยู่น้อย เพราะเกิดไฟป่า หมูจึงหนีไปอยู่ที่อื่น

กิ้ง - จะพบได้ทั้งในป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน จะนำมาทำเป็นอาหารเพียงอย่างเดียว กิ้งจะมีตลอดทั้งปี แต่ปัจจุบันมีน้อยเพราะเกิดไฟป่า

กระรอก - จะพบได้ทั้งในป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน นำมาทำเป็นอาหารเพียงอย่างเดียว กระรอกจะมีตลอดทั้งปี ปัจจุบันมีน้อยเพราะเกิดไฟป่า

ไก่ป่า - จะพบได้ทั้งในป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน นำมาทำเป็นอาหารเพียงอย่างเดียว จะมีตลอดทั้งปี ปัจจุบันยังมีอยู่จำนวนมาก แต่จับยาก

รถด่วน - พบได้ในป่าทั่วไป จะนำมากินและขาย ส่วนมากจะจับมาขาย ได้ราคาดีประมาณเดือน สิงหาคม – พฤศจิกายน

กลุ่มของสัตว์ เวลาชาวบ้านจะออกไปจับก็จะนัดพากันไปที่ละหลาย ๆ คน พอหามาได้ก็จะนำมาแบ่งชาวบ้านกัน

กลุ่มพืชป่า

ไผ่ป่า - พบได้ในป่าทั่วไป ชาวบ้านจะเก็บมากินและขาย มีมากประมาณเดือนพฤษภาคม – กันยายน ยังมีอยู่จำนวนมาก

เห็ด - ได้แก่ เห็ด 5 เห็ดแดง เห็ดขาว เห็ดโคน เห็ดปลวก เห็ดตับเต่า พบได้ในป่าทั่วไป ชาวบ้านจะนำมากินและขาย ยังมีอยู่จำนวนมาก

กล้วยป่า - จะกินผล หยวก ปลี พบได้ในป่าทั่วไปทั้งป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน นำมาทั้งกินและขาย พบได้ตลอดทั้งปี และยังมีอยู่จำนวนมาก

มะขามป้อม - พบได้ในป่าทั่วไป นำมาทั้งกินและขาย และใช้เป็นยารักษาโรค โดยจะนำเปลือกมาชุบไปลาบกับเนื้อหมูทำอาหาร กินเป็นยา มีมากประมาณเดือนกันยายน – พฤศจิกายน ปัจจุบันยังมีมาก

มะม่วงป่า - จะพบได้ในป่าทั่วไป จะนำมากินอย่างเดียว พบได้ประมาณเดือนเมษายน – พฤษภาคม ปัจจุบันยังมีมากอยู่

มะกอกเดี่ยว มะกอกแป้น - พบได้ตามป่าทั่วไป จะนำมากินและขาย แต่ส่วนมากชาวบ้านจะออกไปเก็บเพื่อนำมาขาย พบมากประมาณเดือนกันยายน – มกราคม ปัจจุบันยังมีปริมาณมาก

ต้นดอกตั้ง - พบได้ในป่าทั่วไปและพื้นที่ภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำมากินและทำเป็นยารักษาโรค จะพบประมาณเดือนเมษายน - พฤษภาคม ส่วนมากจะพบในลำห้วย ปัจจุบันยังมีอยู่จำนวนมาก โดยจะกินยอดและดอก

มะลิไม้ - พบได้ในป่าและพื้นที่ทั่วไป ชาวบ้านจะนำมากินและขาย สรรพคุณเป็นยาถ่ายพยาธิ พบประมาณเดือนกันยายน - ตุลาคม ชาวบ้านจะกิน ยอด ฝัก และดอก

มะเขือพวง - จะพบเจอได้ในป่าทั่วไปและภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำมากินและขาย จะพบได้ตลอดทั้งปี

กลุ่มสมุนไพร

เสลดหาล้า - พบเจอได้ในป่าทั่วไป ชาวบ้านจะนำมามาแล้วเอาไปหมกในไฟ แล้วนำมาพอกตรงที่กระดูกหัก สรรพคุณ ใช้เป็นยาสมานกระดูก จะพบเจอได้ตลอดทั้งปี

เผือก - พบเจอได้ในป่าทั่วไป โดยชาวบ้านจะนำเครือและรากมาต้มกิน มีสรรพคุณ แก้ท้องร่วง แก้ผู้หญิงมีเดือน จะพบเจอได้ตลอดทั้งปี

หะແຮ - พบเจอได้ในป่าที่สูง ป่าเกียะ โดยชาวบ้านจะนำรากมาต้มกิน มีสรรพคุณแก้ผู้หญิงมีเดือน นานมแห้ง จะพบเจอได้ตลอดทั้งปี

กะปะอ่วย - พบเจอได้ในป่าทั่วไป โดยใช้รากมาต้มกิน สรรพคุณ ทำให้เจริญอาหาร หรือนำมาดองเหล้า ช่วยให้น้ำบูรงกำลัง พบได้ตลอดทั้งปี

เสอປູແຈ້ - พบได้ในป่าทั่วไป ใช้เปลือกนำมาต้มกิน ช่วยให้ผู้หญิงที่มีปัญหาน้ำนมน้อย พบเจอได้ตลอดทั้งปี

ฐานข้อมูลระบบทุนนิยมภายนอก

ผู้นำ กลุ่ม องค์การในชุมชน

* ผู้นำไม่เป็นทางการ

- ผู้นำทางศาสนา

- ปู่จารย์ (จะกอ จะหวะ) ได้รับคัดเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้าน ลักษณะของปู่จารย์ จะต้องเป็นคนจิตใจดี มีความพร้อมของครอบครัวและญาติ มีฐานะ ลด ละ เลิกอบายมุข และรู้เรื่อง พิธีกรรมทางศาสนา หน้าที่หลักเกี่ยวกับงานพิธีกรรมที่เป็นมงคล (งานแต่งงาน) และจะมีการคัดเลือกใหม่ ถ้าเห็นว่าไม่ไหวที่จะทำหน้าที่ตรงนั้นแล้ว

• ผู้นำทางจิตวิญญาณ

- หมอมผี (มี 2 คน คือ จะอ้อ แกหนาน และ จะจี้ จะที) ทำหน้าที่ส่งเคราะห์ และงานพิธีที่ไม่เป็นมงคล

- สล่าติมิด (นายนิยม พึ่งเจริญศักดิ์) ทำหน้าที่เกี่ยวกับการซ่อมมิด และจอบ ซึ่งต้องทำหน้าที่ควบคู่กับผู้นำศาสนา และผู้นำทางจิตวิญญาณ ถือเป็นหน้าที่สำคัญเพราะมิดและจอบเป็นเครื่องมือทำมาหากินของอาชีพเกษตรกรรม

- สล่าหมอแคน (มี 2 คน คือ จะจี้ จะที และ อาฮัน จะหวะ)

- แกบ้าน (จะล่อ จะหวะ) ตัดสินคดีความในหมู่บ้าน เช่น หย่าร้าง ผิดลูกผิดเมีย

✦ ผู้นำที่เป็นทางการ

- ผู้ช่วย (จะล่อ จะหะ)
- อสม. (สุทัศน์ และ จะล่อ)
- คณะกรรมการหมู่บ้าน (5 คน จะกะ จะมู, จะลา จะแกะ, คุณภัทร จะป้อ, จะล่อ จะหะ, สุทัศน์ สิทธิวัจ) ซึ่งทำหน้าที่พิจารณางานต่างๆ ที่เป็นทางการในหมู่บ้านและดูความเรียบร้อยในหมู่บ้าน
- ตำรวจบ้าน (2 คน สุทัศน์, คงเดช)
- อพป. (มี 8 คน) ช่วยและดูแลคนในชุมชน มีทหารเป็นผู้ฝึกสอน
- อพปร. (คงเดช สุวัจน์ตี) ดูแลความสงบในหมู่บ้าน
- ชพอ. (ชุมชนพึ่งพาตนเอง) มี 15 คน โดยมี จะล่อ จะหะ เป็นประธาน

✦ กลุ่มในชุมชน

- กลุ่มเยาวชน (มีทั้งหมด 15 คน โดยมีคุณภัทร เป็นประธาน) มีกิจกรรม
 - ด้านการอนุรักษ์ คือ ทำฝายชะลอน้ำ
 - ด้านทรัพยากร คือ ทำแนวกันไฟ สำรวจป่า ปลุกป่า เพาะเมล็ด ทำขอบเขตพื้นที่หมู่บ้าน โดยการจับพิกัด GPS ส่งเสริมโดยกลุ่มเครือข่ายรักแม่น้ำลาว ซึ่งเมื่อทำเสร็จแล้วกลุ่มนี้จะส่งเอกสารกลับคืนมาสู่หมู่บ้าน
 - ด้านวัฒนธรรม เรียนแคน (ถ้าอยากเป็นหมอแคนก็เรียนกับ จะจู้ จะตี) เต้นจะคี่
- กลุ่มแม่บ้าน (มีทั้งหมด 16 คน โดยมี นะลา จะหะ เป็นประธาน) ช่วยทำอาหารในงานพิธีต่าง ๆ เย็บผ้า เย็บถุง เย็บย้อม เย็บเสื้อ เพื่อขายให้นักท่องเที่ยว และมีการออมทรัพย์ภายในกลุ่มด้วย โดยการออมทรัพย์เดือนละ 50 บาท (เริ่มได้ประมาณ 1 เดือน) และสามารถกู้เงินมาใช้ได้ มีดอกเนี้ยร้อยละ 4 ต่อปี
- กลุ่มอาชีพ (มีทั้งหมด 19 คน โดยมีจะล่อ เป็นประธาน) โดยโครงการหลวงส่งเสริมให้ทำ ในการปลูกดอก (แคลลาลี่) และมีการออมทรัพย์ภายในกลุ่มด้วย โดยการออมทรัพย์เดือนละ 100 บาท (ทำมาได้ 4 ปีแล้ว) มีการกู้เงินมาใช้ได้ (กู้ 1,000 บาท จ่ายดอก 20 บาท ต่อระยะเวลา 3 เดือน) โดยกู้ได้คนละไม่เกิน 2,000 บาท ปัจจุบันมีเงินหมุนเวียน 40,000 บาท
- กองทุนหมู่บ้าน (มีทั้งหมด 14 คน โดยมี จะลา จะแกะ เป็นประธาน) เฉพาะบ้านดอยมด มีเงินหมุนเวียน 200,000 บาท ปล่อยกู้ได้ปีละครั้ง อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี
- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ (มีทั้งหมด 14 คน โดยมีจะลา จะแกะ เป็นประธาน) อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อปี
- กขคจ. (มีทั้งหมด 7 คน) อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7 ต่อปี กู้ได้ปีละครั้ง
- SML = อยู่ดีมีสุข (เป็นสมาชิกทุกหลังคาเรือน จะลา จะล่อ เป็นประธาน) เป็นเงินทุนเพื่อให้หมู่บ้านได้บริหารจัดการกันเอง สามารถกู้ได้ปีละครั้ง อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10 ต่อปี ที่ผ่านมามีนำเงินส่วนหนึ่งมาซื้อท่อน้ำในหมู่บ้าน และส่วนหนึ่งเป็นไว้เป็นทุน

หมายเหตุ SML ในยุคทักษิณ ได้เงินหมุนเวียน 40,000 บาท ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น โครงการอยู่ดีกินดี ในยุคนายกอภิสิทธิ์ ได้เงินหมุนเวียนประมาณ 140,000 บาท

สาธารณูปโภค และการบริการจากภาครัฐ

• สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

- ไฟฟ้า มีประสิทธิภาพดี ทุกบ้านมีไฟฟ้าใช้เพราะต่อฟ่วงจากข้างหลังอื่นซึ่งเป็นพ่อแม่ แต่จะมีมิเตอร์ 15 หลัง เท่านั้น (มีทะเบียนบ้านอยู่ 20 หลัง) จะเสียค่าไฟฟ้าประมาณ 100 บาท ต่อเดือน
- น้ำดื่ม ใช้น้ำปะปาภูเขาใช้ในหน้าฝนและหน้าแล้ง ซึ่งมีความสะอาดโดยไม่ต้องต้มและมีเพียงพอต่อความต้องการ ทั้งนี้ชาวบ้านจะช่วยกันล้าง 12 วัน/ครั้ง การใช้น้ำดื่มในแต่ละบ้านจะมีก๊อกต่อลงมาเพื่อการใช้งาน
- น้ำใช้ จะใช้น้ำห้วย (คือแต่นั่น) ในหน้าแล้ง (มี.ค.-เม.ย.) และจะใช้น้ำฝนในช่วงหน้าฝน และได้ทำฝายขึ้นโดยการส่งเสริมของกรมชลประทาน ถ้าเป็นการเกษตรจะใช้น้ำฝนที่ห้วยคือแต่นั่น
- ถนน เทศบาลกรีตเฉพาะถนนหลัก และถ้ามีดินสไลด์ อบต. จะช่วยกันนำจอบมาขุดทาง
- โทรศัพท์ มีกันทุกคน จะใช้คลื่น AIS และมีการรับข่าวสารทางทีวี และวิทยุ แต่ไม่มีหนังสือพิมพ์และอินเทอร์เน็ต

• การศึกษา

- โรงเรียนบ้านเมืองน้อย สอนระดับอนุบาล-ป.6 มีครู 8 คน นักเรียน 80-100 คน เฉพาะบ้านห้วยน้ำรินมีนักเรียน 20 คน) มีการสอนดนตรี (เป่าแคน ซึ่งจะอื้อ เป็นคนสอน) (แยกศูนย์เด็กเล็กออกมาแต่อยู่ในบริเวณโรงเรียน)
- โรงเรียนโป่งน้อย ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 14 กิโลเมตร สอนถึง ม.3 เป็นโรงเรียนขยายโอกาส
- โรงเรียนแม่เจดีย์ ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 18 กิโลเมตร สอนถึง ม.6 เป็นโรงเรียนขยายโอกาส
- กศน. ส่วนใหญ่จบ ป.6 ที่ โรงเรียนแม่เจดีย์ หน้าอำเภอเวียงป่าเป้า และบ้านห้วยน้ำริน (ศูนย์ใหญ่อยู่ที่เวียงป่าเป้า) ในหมู่บ้านเรียน 5-6 คน (ภาษาอังกฤษ และวิทยุ) สำหรับ อสม. ให้เรียนที่บ้านโฮ้ง
- ปริญญาตรี มีจะหอ คนเดียวที่เรียนระดับนี้

หมายเหตุ คนในพื้นที่ส่วนใหญ่จบ ป.6 เนื่องจาก พ่อ แม่ มักให้ลูกช่วยทำงานมากกว่า จึงไม่ได้ไปเรียน

• สาธารณสุข

- หายากินเอง ถ้าป่วยเล็กน้อย
- สมุนไพร ถ้าป่วยเล็กน้อย เช่น ปวดหัว เป็นไข้ป่า อ่อนเพลีย
- คลินิก โป่งน้ำร้อน ซึ่งเปิดตอนเย็น ห่างจากหมู่บ้าน 12 กม.
- โรงพยาบาลเวียงป่าเป้า ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 30 กม. สามารถผ่าตัดเล็กๆ ได้
- โรงพยาบาลเชียงราย ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 140 กม. สามารถผ่าท้อง และคลอดลูกได้
- บัตรทอง มีทุกคน (ยกเว้น 5-6 คน เพราะรอผลตรวจ DNA ก่อน)

- ห้องน้ำ มีประมาณ 5 หลังคา ที่มีห้องน้ำเป็นของส่วนตัว ทั้งนี้ได้มีสาธารณสุขได้เข้ามาสร้างให้เป็นส่วนร่วมทั้งหมด 3 จุด รวมกัน 4 ห้อง และมีโครงการในปี 2555 จากหน่วยงานภายนอกจะมาสร้างให้อีก 20 ห้อง (ปีนี้สร้างที่บ้านห้วยน้ำรินก่อน)
- อมส. สำรวจลูกน้ำยุงลาย ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงให้เด็ก และวัดความดันโลหิต ฯลฯ
- เศรษฐกิจ
 - ร้านขายของชำส่วนตัว 1 หลัง (บ้านจะล่อ) มีการขายของเงินเชื่อไม่เกิน 2,000 บาท
 - เมื่อน้อย มีร้านอยู่ประมาณ 5 ร้าน ห่างจากหมู่บ้าน 2 กก.
 - แม่จะจาน ห่างจากหมู่บ้าน 17-18 กก.
 - กาดนัดวันศุกร์ (ซื้อปิ้ง)
 - เชียงใหม่ ไปซื้อของที่กาดหลวง
 - มีรถกับข้าวมาขายตอนเช้าทุกวัน
 - จำหน่ายผลผลิต
- อื่นๆ
 - ระบบขนส่งในหมู่บ้าน เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ต้องเหมารถคนในหมู่บ้านให้ไปส่ง (ไปเวียงป่าเป้า) ไปกลับ 500 บาท

หน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน

- ความใกล้ชิดอันดับ 1
 - โครงการหลวง ส่งเสริมอาชีพ ให้ความรู้ หารตลาด เป็นแหล่งทุนด้านปัจจัยการผลิต ปุ๋ย ยา เพิ่มความรู้ การอบรมต่างๆ ประสานหน่วยงานอื่นๆ เช่น ธกส. ชลประทาน พต. สหกรณ์เวียงป่าเป้า ทางหลวงชนบท พอสว. ปศุสัตว์ กรมป่าไม้
 - อบต. สนับสนุนเรื่องงบประมาณ ทำไฟฟ้า และประชาคม
 - อนามัย คัดกรองโรค และให้ความรู้เรื่องสุขภาพ
 - ศูนย์ประสานงานลุ่มน้ำลาว สนับสนุนเรื่องงบประมาณ ทำฝายชะลอน้ำ แนวกันไฟ เรือนเพาะชำ
 - หน่วยจัดการลุ่มน้ำขุนลาว สนับสนุนกล้าไม้ปลูกตามแนวถนน
- ความใกล้ชิดอันดับ 2
 - อุทยานแห่งชาติขุนแจ ทำแนวกันไฟ
- ความใกล้ชิดอันดับ 3
 - สกอ.แม่เจดีย์ สนับสนุนด้านงบประมาณ ค่าอาหารและน้ำ
 - ทหาร ให้ความรู้ (อพป. เพื่อเฝ้าระวัง เพราะมีพื้นที่ติดชายแดน โดยมีแบบฟอร์มและอาวุธให้)

แหล่งเงินทุน

- ในระบบ
 - ธกส. วงเงินกู้ไม่เกิน 50,000 บาท ส่วนมากจ่ายชำระหนี้ไม่ตรงเวลา แต่ถ้ามีการจ่ายเงินตรงเวลาก็จะมีการขยายวงเงินกู้ให้
 - กู้เองโดยตรง (โดยการรวมกลุ่มไปทำกู้เอง)

➤ ผ่านโครงการหลวง

- สหกรณ์การเกษตรเวียงป่าเป้า ปลูกเรื่องปุ๋ย ยา เมล็ดพันธุ์ โดยผู้ได้ตลอดทั้งปี วงเงินไม่เกิน 50,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7 ต่อปี และต้องเป็นสมาชิกถึงจะกู้ได้ ซึ่งบ้านดอยมดเป็นสมาชิก 7 คน
- โครงการหลวง ส่วนมากเป็นการกู้เรื่องเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา ไม่มีการคิดดอกเบี้ย โดยโครงการหลวงจะหักจากรายได้ที่ได้จากการขายผลผลิตให้
- กทบ. อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี กู้ได้ปีละครั้ง ต้องมีคนค้ำ 2 คน จำกัดวงเงินไม่เกิน 20,000 บาท
- กขคจ. อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7 ต่อปี กู้ได้ปีละครั้ง ต้องมีคนค้ำ 2 คน ไม่จำกัดวงเงินในการกู้
- SML อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10 ต่อปี ต้องมีคนค้ำเป็นญาติ 2 คน ไม่จำกัดวงเงินในการกู้ ทุกคนสามารถกู้ได้ และมีเงื่อนไขว่า ถ้าขาดการพัฒนามายในชุมชน 2-3 ครั้ง จะไม่มีสิทธิได้กู้ในครั้งต่อไป
- กลุ่มแม่บ้าน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4 ต่อปี ไม่จำกัดวงเงินในการกู้ แต่ต้องเป็นสมาชิกเท่านั้น
- กลุ่มแคลาลี่ กู้ได้เฉพาะสมาชิก ออมเงิน 100 บาทต่อเดือน เงินออมร้อยละ 2 ปี กู้ 1,000 บาท จ่าย 3 เดือน ดูจากฐานเงินออมด้วย

ตัวอย่าง ออม 5,000 กู้ได้ 5,000 บาท

- ไฟแนนซ์ ส่วนมากเป็นรถยนต์ สามารถกู้ได้ง่าย ต้องใช้คนค้ำประกัน 1 คน และดูบัญชีในธนาคารเพื่อประกอบการพิจารณาด้วย
- ร้านค้า ส่วนมากเป็นมอเตอร์ไซด์ ถ้าว่าเงินดาวน์ครึ่งหนึ่งของราคารถ จะสามารถผ่อนจ่ายค่างวดได้ปีละครั้งได้ แต่ถ้าจ่ายเงินดาวน์ไม่สูงจะต้องจ่ายค่างวดเดือนละครั้ง
- กยศ. มีคนกู้น้อยราย

หมายเหตุ

สรุปการกู้ยืมเงินจะเป็นผู้จาก ธกส. สหกรณ์การเกษตรเวียงป่าเป้า และกทบ. เรียงตามลำดับ

• นอกกรอบ

- ร้านค้าในหมู่บ้าน การผ่อนเป็นการผ่อนระยะสั้น ไม่เกิน 1 ปี โดยทุกบ้านจะไม่ซื้อเงินสด และต้องไปซื้อที่แม่ชะจาน จ.เชียงราย
 - เครื่องพ่นยา อุปกรณ์ทางการเกษตร
 - เครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิด (ทีวี ตู้เย็น เครื่องซักผ้า ฯลฯ)
- ร้านขายของชำในหมู่บ้าน โดยขายเชื่อไม่เกิน 2,000 บาท
- กู้เงิน ถ้าไม่มีเงินจ่ายก็สามารถเจรจากันได้
 - กู้ญาติ กู้ได้โดยง่าย ดอกร้อยละ 20 ต่อปี
 - กู้คนอื่น ดอกร้อยละ 30 ต่อปี
- ร้านปุ๋ย ยา โดยบวกเพิ่มจากราคาของ และเป็นการกู้ระยะสั้นไม่เกิน 3 เดือน

เหตุแห่งหนี้ (เรียงจากมากไปหาน้อย)

1. การเกษตร (ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ยยา อุปกรณ์การเกษตร)
2. อาหาร

3. ประเพณี
4. สิ่งอำนวยความสะดวก (รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า)
5. ของฟุ่มเฟือย (เสื้อผ้า เหล้า บุหรี่)
6. สุขภาพ
7. การศึกษา
8. อื่นๆ

หมายเหตุ ประเมินการเป็นหนี้ของแต่ละหลังคา ไม่ต่ำกว่า 1 ล้าน (รวมรถยนต์) ทุกครัวเรือนมีหนี้ 100%

การวิเคราะห์สถานการณ์และทุนชุมชนดอยมด ต.แม่เจดีย์ใหม่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลชุมชนของหมู่บ้านชุมชนดอยมด ต.แม่เจดีย์ใหม่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย สามารถวิเคราะห์ต้นทุนชุมชนในด้านต่างๆ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

สถานการณ์และปัญหาในประเด็นวิถีชีวิต

ปัญหาการแจ้งเกิดล่าช้า ทำให้อายุไม่ตรงกับความเป็นจริง จึงมักเข้าใจว่าคนลาหู่แต่งงานเร็ว

ปัญหา หนี้ ธกส. และหนี้ในระบบ

ปัญหาการแย่งน้ำ ใช้ทั้งหมด 3 หย่อมบ้าน น้ำจึงไม่เพียงพอ เนื่องจากบริเวณต้นน้ำมีพื้นที่กักเก็บน้ำน้อย และมีตะกอนทับถม ชลประทานได้นำท่อมาต่อส่งน้ำ และชาวบ้านได้จ้างคนมาดูแลเปิด – ปิด เพื่อจะได้มีการใช้น้ำอย่างพอเพียง แต่ก็มีคนไม่เคารพกติกา ก็เลยยกเลิกไป

ขาดผู้สืบทอดผู้นำทางจิตวิญญาณ

ขาดผู้สืบทอดการทำเครื่องดนตรีชนเผ่า

เด็กรุ่นใหม่ รั่ววัฒนธรรมภายนอกมากเกินไป

ความเจริญ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งผลสร้างพฤติกรรมด้านลบให้เยาวชน

สถานการณ์และปัญหาในประเด็นระบบการผลิตและการเกษตร

ข้าวไม่พอกิน ช่วงทำฤดูกาลต้องซื้อจากข้างล่างขึ้นมากิน

ชาวบ้านยังใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า และยาฆ่าแมลง ในการผลิตพืชเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจมีผลต่อต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น ตลอดจนอาจเป็นอันตรายต่อทั้งสุขภาพ และสภาพแวดล้อมในอนาคต

สถานการณ์และปัญหาด้านการจัดการทรัพยากร

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า สภาพพื้นที่ป่ามีการทำลายไปบ้างเพื่อการทำกินทางการเกษตร มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้นจากเดิม ระบบน้ำมีน้ำเพียงพอสำหรับใช้และดื่มในชีวิตประจำวัน แต่ไม่เพียงพอสำหรับทำเกษตรกรรม เกิดปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำในการทำเกษตร

บทสรุปการวิเคราะห์

ภาพรวมสถานการณ์ปัญหา – สิ่งที่ต้องการพัฒนา

1. ชาวผู้สืบทอดผู้นำทางจิตวิญญาณ
2. ชาวผู้สืบทอดการทำเครื่องดนตรีชนเผ่า
3. การพัฒนาการท่องเที่ยว
4. เด็กรุ่นใหม่ รับผิดชอบธรรมาภายนอกมากเกินไป
5. ความเจริญ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งผลสร้างพฤติกรรมด้านลบให้เยาวชน
6. ศาสนาคริสต์เข้ามา ส่งผลให้ชุมชนแบ่งพรรคแบ่งพวก แยกความสามัคคี (เรื่องละเอียดอ่อน ต้องระวัง)
7. อยากได้ลานอาบน้ำของหมู่บ้านที่มีอดีต มั่นคง หือองส้วมเพิ่มขึ้น และที่เก็บอุปกรณ์ของกลุ่มแม่บ้าน
8. พื้นฟูวัฒนธรรมชนเผ่า ทั้งด้านพิธีกรรม อุปกรณ์/เครื่องมือ
9. ปัญหาด้านหนี้สิน เช่น ปัญหาผลผลิต ข้าวไม่พอกิน และต้นทุนการผลิต

บ้านห้วยม่วง ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ข้อมูลพื้นฐานบ้านห้วยม่วง

ข้อมูลชุมชน

บ้านห้วยม่วง ตั้งอยู่หมู่ 8 ซึ่งหมู่ 8 มี 4 หย่อมบ้าน คือบ้านห้วยม่วง(ลาหู่) 85 ครัวเรือน บ้านแสนเจริญ(ลาหู่)บ้านปากทางสันติ(ลาหู่ ลีซอ คนเมือง) และบ้านแม่ชะต่าน(ปกากะญอ) การตั้งถิ่นฐานของบ้านห้วยม่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2515 นั้นเกิดจากการย้ายถิ่นมาจากบ้าน แม่โต บ้านดอยมด เนื่องจากที่ทำกินไม่เพียงพอ

ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ

อาชีพส่วนใหญ่ของคนบ้านห้วยม่วง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ข้าวโพด (อาหารสัตว์) ถั่วแดง หลวง ไม้ดอก (ลิเธทริส ฟุดซีวิลโล้ แคลลาลิลี่) มีการปลูกข้าวไร่ไว้บริโภคเอง (แต่ไม่เพียงพอสำหรับการบริโภคตลอดทั้งปี)

ข้อมูลทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ฐานข้อมูลด้านการผลิต(ดิน น้ำ ป่า)

ข้าวที่ปลูกไม่พอเพียงสำหรับการบริโภค (เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ชาวบ้าน เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นข้าวโพด) ปัญหาเรื่องการจัดการระบบน้ำในหมู่บ้านและน้ำใช้ในการเกษตร การวางท่อ หน้าฝายพัง ปัญหาดินเสื่อมสภาพ ทำให้ต้องใช้ปุ๋ยเคมีในการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น ปัญหาหมูดำที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ไม่เพียงพอ ต้องซื้อจากตลาดนอกหมู่บ้าน

ฐานสุขภาพ

ปัญหาเรื่องสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน คือ บางบ้านยังไม่มีห้องน้ำที่ถูกสุขลักษณะใช้ เนื่องจากในอดีตชาวบ้านไม่ถนัดใช้ห้องน้ำ เมื่อเจ็บป่วยจะไปรับการรักษาที่สถานีนอนามัยบ้านอาฮาย

ฐานที่อยู่/เครื่องนุ่งห่ม

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตัวเอง ทั้งบ้านสมัยใหม่ และแบบดั้งเดิมพื้นดิน

ข้อมูลด้านประเพณีวัฒนธรรม (จารีต ระบบคุณค่า ศักยภาพ)

ประเพณีกินข้าวใหม่ (ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงเดือน สิงหาคม ของทุกปีซึ่งเป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวข้าวไร่ แต่ในปัจจุบันชาวบ้านบางส่วนไม่ได้ปลูกข้าวไร่ แต่ก็จะมีประเพณีอยู่) ประเพณีบอกเจ้าที่ (สร้างบ้านหลังใหม่) ประเพณีงานปีใหม่(จัดขึ้นในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ของทุกปี)

ข้อมูลด้านการศึกษา

บ้านห้วยม่วง มีโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ ชั้น อนุบาลถึงชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ ม .6 ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีบางส่วนที่จบปริญญาตรี

กลุ่มเครือข่าย

บ้านห้วยม่วง มีผู้ใหญ่บ้านอยู่ในหมู่บ้าน ชื่อ(จะทอง จะบุญ)และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (นายวีระ)

มีกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มหัตถกรรมแม่บ้านห้วยม่วง กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ บ้านแม่ชะดำน (ปัญหาอุปสรรคของการรวมกลุ่ม คือ เช่นกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกกลุ่มอยู่คนละห้วยบ้าน ทำให้พบอุปสรรคในการติดตามทวงถามหนี้) ผู้นำทางศาสนาจะมีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของคนในชุมชนในหมู่บ้าน ห้วยม่วงที่มีความหลากหลายของชนเผ่าจะพบปัญหาความแตกแยกมากกว่าชุมชนที่ประชากรส่วนใหญ่ชาติพันธุ์เดียวกัน เช่นพบปัญหาความแตกแยกของประชากรในพื้นที่บ้านปากทางสันติ ซึ่งมีชนเผ่า ล่าหู่ คนเมือง ลีซอ อยู่ร่วมกัน

ฐานข้อมูลวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม

ประวัติศาสตร์ชุมชน

- ปี พ.ศ. 2516 เดิมได้อพยพมาจากประเทศจีน สิบสองปันนา และย้ายไปอยู่อย่างชาง จากนั้นเดินทางไปอยู่ตาก และเดินทางมาอยู่ที่บ้านแม่สอย จ.ลำปาง จากนั้นย้ายมาอยู่บ้านแม่โก จ.เชียงราย และย้ายมาอยู่ดอยมด เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น จึงทำให้ต้องย้ายมาอยู่ห้วยน้ำริน และห้วยม่วง บางส่วนยังอยู่ดอยมด
- ปี พ.ศ. 2517 มีประชากรเคราะห์เข้ามาในหมู่บ้าน ช่วยส่งเสริมในเรื่องปลูกกาแฟ เมล็ดพันธุ์ถั่วแดงหลวง เมล็ดพันธุ์ข้าว เมล็ดข้าวโพด มีการทำถนนถนนแต่ไม่ได้ลาดยาง เป็นถนนลูกรัง
- ปี พ.ศ. 2520 ได้แยกบ้าน เป็นสองห้วยบ้าน คือบ้านแสนเจริญ และบ้านห้วยม่วง ซึ่งช่วงนี้ในหมู่บ้านยังไม่มีน้ำ และไฟฟ้า
- ปี พ.ศ. 2525 ตั้งโครงการหลวงห้วยน้ำริน
- ปี พ.ศ. 2528 พระบาทสมเด็จพระเทพฯเสด็จเยี่ยมซึ่งช่วงหลังจากนี้ชาวบ้านในพื้นที่ก็เลิกปลูกฝิ่น โดยหันมาปลูกถั่วแดงทดแทน โดยที่ช่วงนี้มีน้ำใช้ซึ่งชาวบ้านต่อท่อ PVC จากห้วยม่วงมาใช้แต่น้ำยังไม่เพียงพอ
- ปี พ.ศ. 2534 มีประปาภูเขาต่อมาจากห้วยม่วง
- ปี พ.ศ. 2535 ขอรุณสร้างอาคารเรียนจากปตท. เป็น โรงเรียนบ้านห้วยม่วง หลังคาสังกะสี
- ปี พ.ศ. 2536 มีโทรศัพท์ของTOTบ้านพ่อหลวงใช้เป็นเครื่องแรกและในปีนั้นเริ่มมีไฟฟ้าใช้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามาสร้างอาคารเรียน รร.บ้านห้วยม่วง
- ปี พ.ศ. 2537 มหาวิทยาลัยรามคำแหงเข้ามาสร้างอาคารศูนย์เด็กเล็ก ซึ่งตั้งอยู่ในโรงเรียนบ้านห้วยม่วง
- ปี พ.ศ. 2541 ได้รับงบมิยาซาว่า เข้ามาในหมู่บ้านเพื่อทำประปาภูเขา ซึ่งต่อมาจากลำน้ำแม่โก ซึ่งที่ผ่านมาน้ำห้วยม่วงไม่พอ
- ปี พ.ศ. 2544 มีตู้โทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน
- ปี พ.ศ. 2545 สร้างอาคารเรียนหลังใหม่ของบ้านห้วยม่วง ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สพร.
- ปี พ.ศ. 2546-2547 ถนนลาดยางโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- ปี พ.ศ. 2549 องค์การบริหารส่วนตำบลทำถนนในซอยเข้าหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่
- ปี พ.ศ. 2553 ทำถนนคอนกรีต ได้รับงบไทยเข้มแข็ง โดยมีโครงการหลวงเป็นองค์กรหนึ่งที่ผลักดันให้ได้รับงบประมาณนี้

ระบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม

• สุขภาพ

- วิธีการรักษาโรคนี้แล้วเจาะเลือดตรงปลายนิ้ว บรรเทาอาการไข้
- เด็กเป็นไข้ ตำขมิ้น ทุเรียน ผลสมน้ำอุ่น เช็ดตัว
- หมอสมุนไพร รักษาอาการเคล็ดขัดยอก แขนเดาะ
- อุนามัย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพแม่เจดีย์ใหม่
- โรงพยาบาลเวียงป่าเป้า
- คลินิกบ้านโป่งน้ำร้อน (เปิดให้บริการการตอนเย็น)

• อาหาร

- ส่วนใหญ่ซื้อมาทำกิน โดยจะมีแม่ค้าในหมู่บ้านไปซื้อของที่ตลาดแม่ชะจาน เพื่อนำมาขายให้กับคนในหมู่บ้าน
- มีการเก็บผักในหมู่บ้านมากิน เห็ดโคน เห็ดลม เห็ดแดง เห็ดถอบ ยอดสะบ้า หน่อไม้ ปลา(ห้วยแม่โต) จิ้งหรีด ผักโขม ผักหนาม รดด่วน หมูและไก่ มีบางบ้านที่เลี้ยง
- อาหาร พื้นเมืองเป็นเอกลักษณ์ของพี่น้องลาหู่ คือ **ลาบมะกอก** มีวิธีทำดังนี้ 1. ซดเปลือกอ่อนจากต้น สับ พร้อมหมู พริก เกลือ หัวหอม กระเทียม ตะไคร้ ชিং 2. ห่อใบตองแล้วเอาไปปิ้ง **ซามะแนะ** (ข้าวโพดตำแล้วคั้นเอาแต่น้ำ)วิธีทำ 1. ผานข้าวโพดคั้นเอาแต่น้ำ 2.ตำพริกใส่เกลือ หอม 3.นำน้ำข้าวโพดไปตั้งไฟอ่อนๆพองวุดๆ แล้วนำมารับประทาน **น้ำพริกมุเซอ** ส่วนประกอบ พริก หอม ตะไคร้ มะเขือเทศ เกลือ ผงชูรส ถั่วเน่า

• ข้อห้ามความเชื่อ

- เจ้าที่ของหมู่บ้าน ห้ามเข้าในบริเวณนั้นซึ่งจะมีรั้วล้อมไว้ ห้ามตัดต้นไม้บริเวณนั้น เชื่อว่าถ้าเข้าไปบริเวณนั้น จะต้องเป็นบ้าหรือมีอันเป็นไป
- ศาลเจ้า ก่อนจะทำการเพาะปลุกต้องเข้าไปขอศาลเจ้า เป็นความเชื่อที่ซบซึ้งดี เป็นความเชื่อที่มีมายาวนาน โดยจะมีพิธีการเลี้ยงศาลเจ้าปีละ ครั้ง โดยจะใช้หมู และไก่ คู่ ซึ่งจะต้องนำมาเชือดที่ศาลในวันที่ทำพิธี
- ห้องผี ห้ามเปิด (ยกเว้นมีพิธีกรรม) ถ้าเปิดจะผิดผี และเชื่อว่าจะเจ็บไข้ได้ป่วย ดังนั้นหากผิดผีจะต้องมีการเสียผี โดยจะต้องเลี้ยงผีด้วยหมู และหากจะมีการซ่อมแซมบ้านจะต้องทำการเลี้ยงผีบ้าน หากมีต่อแต่นมาทำรังในบ้านจะต้องทำพิธีบอกผีบ้าน เชื่อว่าจากนั้นต่อแต่นจะย้ายรังหนีออกไป
- ห้ามถ่ายอุจจาระที่ลานจะดี ถ้ามีกรณีเกิดขึ้นจะต้องทำพิธีกรรมขอขมา

• การศึกษา

- ศูนย์เด็กเล็ก เปิดสอนชั้นอนุบาล 1-3
- โรงเรียนบ้านห้วยม่วง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

- กศน. เปิดสอนที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่แม่เจดีย์ใหม่ และมีเปิดสอนที่บ้านห้วยน้ำรินด้วย มีคนเรียนประมาณ 10 คน
- โรงเรียน บ้านโป่งวิทยา (ขยายโอกาส) เปิดสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เลื่อน้ำพุร้อนไป ประมาณ 5 กิโลเมตร
- โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยา (แม่ชะจาน) เปิดสอนมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
- โรงเรียนคริสเตียนลำปาง (ได้รับทุนจากโครงการหลวง ให้เข้าไปเรียนจำนวน 1 คน)
- มหาวิทยาลัยแม่โจ้จำนวน 1 คน
- มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จำนวน 2 คน
- เรียนต่อระดับปริญญาเอก 1 คน (ประเทศสหรัฐอเมริกา)
- วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย
- ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีเรียนทอผ้า มีหน่วยงานจากกรมพัฒนาที่ดินเข้ามาสอนสาธิตหมวกจากหญ้าแฝก กรมประมงสาธิตการทำน้ำยาล้างจาน

ปฏิทินประเพณีบ้านห้วยม่วง

๑ ปีใหม่ลาหู่ (มีประมาณเดือนก.พ. 4 วัน 4 คืน)

วันแรกของพิธีกรรม

วันที่แรก ส่งเคราะห์หมู่บ้าน เก็บเงินครัวเรือนละ 200 บาท หากไม่พอสำหรับพิธีกรรมก็เก็บเพิ่ม พิธีกรรมคือจะทำสะตวง 2 อัน วางไว้บนลานจะคี หลังจากเสร็จพิธีก็นำไปทิ้งทางทิศตะวันตก และทิศตะวันออก มีการฆ่าหมูใส่สะตวง ช่วงเย็นเดินรำลานจะคี ประมาณ 1 ทุ่ม แล้วแต่ว่าจะเลิกเดินเมื่อไหร่

วันที่สอง เข้ากรรมไม่ทำอะไรเลย ไม่ทำงาน ไม่ทำสิ่งไม่ดี คำกัน ตอนเย็นแซ่ข้าวใหม่เตรียมไว้

วันที่สาม ตำข้าวปึก จะตำเฉพาะบ้านที่มีห้องผี และวันรุ่งขึ้นจะนำข้าวมาแลกกันเพื่อขอขมาลาโทษผู้เฒ่าผู้แก่ และจะมีการแลกเปลี่ยนพื้นกันด้วย มีการฆ่าหมูส่วนรวม แลกข้าวปึก แต่ยังไม่กิน ฆ่าหมูก่อนวันที่สามถึงถึงจะได้กิน ถือว่าเป็นวันที่ 1 ของพิธีกรรมที่ลานจะคี เดินทั้งคืน

วันที่สองของพิธีกรรม

วันที่สี่ หมูต้องแบ่งให้ทุกบ้าน ณ บ้านปุจารย์ หมูที่ได้นำไปต้มใส่เกลืออย่างเดียวก่อนแล้วเอามาเช่นผีบ้านผีเรือน (อาจแบ่งไว้กินได้ แต่ต้องหลังเสร็จพิธี)

บ้านปุจารย์ จะต้องเริ่มสวดทำพิธีที่บ้านปุจารย์ก่อน และจะเดินสายมาสวดตามบ้านที่มีห้องผี เมื่อทำครบทุกบ้านแล้วสามารถกินข้าวปึกและหมูได้ ตอนเช้าจะมีการเดินจะคี ตอนเที่ยงจะมีการฆ่าหมูเฉพาะบ้านที่รำ และมีพิธีรำวงบนบ้าน ซึ่งจะทำในบ้าน จะจัดขึ้นในบ้าน 1-2 หลังเท่านั้น บ้านไหนที่มีการรำวง จะต้องทำการรำที่บ้าน หลังเดิมติดต่อกันเป็นเวลา 3 ปี และคนที่บ้านนี้จะต้องไปรำวงที่ลานจะคีก่อน คนที่บ้านจะเตรียมไว้ถ้าพร้อมรำที่บ้านก่อน

วันที่สามของพิธีกรรม มีกิจกรรมรดน้ำดำหัว ผู้ใหญ่ที่นับถือทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน (บ้านห้วยม่วง ดอยมด ห้วยน้ำริน ห้วยโป่ง) และวันนี้ยังคงมีกิจกรรมการเดินจะคีทั้งวันทั้งคืนจนถึงคืนวันที่ 4

วันที่สี่ของพิธีกรรม หลังจากเสร็จที่ลานจะคี ก็จะมารำที่บ้านปุจารย์เพื่อออกจากพิธี รวมถึงทำพิธีขอขมาบ้านปุจารย์ สิ่งที่ได้ทำไม่ได้ไว้

หมายเหตุ เว้นจากงานปีใหม่ไปอีก 4 วัน จะเป็นวันปีใหม่ผู้ชาย จะทำข้าวปึกกิน แล้วกินบ้านใครบ้านมัน แล้วแต่ใครจะทำบุญด้วยสิ่งใดก็ได้ โดยจะมีการสานช่วงเก้าชั้น เอาไปไว้ท้ายหมู่บ้าน ให้หมอผีเป็นผู้นำไปไว้ ใครมีเมล็ดพันธุ์ที่ต้องการปลูกแล้วได้ผลผลิตดีให้นำไปไว้ที่บ้านปุจารย์ มีพิธีกรรมเหมือนวันแรกของวันปีใหม่มุเซอ วันนี้จะห้ามทำไร่ แต่กิจกรรมอื่นสามารถทำได้ตามปกติ

• ประเพณีกินข้าวใหม่

1. สงเคราะห์หมู่บ้าน เก็บเงินคนละ 200 บาทซื้อหมู ฆ่าหมูทำสะตวง 2 อัน (พิธีกรรม เหมือนวันปีใหม่)
2. เข้ากรรม(ทำเปอะ มีแดงกวา พักทอง ชิง อ้อย ใบยาสูบ ใบชาข้าวโพด ข้าวตอก เทียน (ทำเอง) เอามาไว้ที่บ้านที่มีห้องผี ประมาณ ดี 3-4 เอาของมาแลกกันในหมู่บ้าน (ทุกอย่างที่อยู่ในเปอะ จะต้องเป็นจำนวนคู่
3. มีการเดินจะคีถึงเข้า
4. ฆ่าหมู 1 ตัวที่บ้านปุจารย์ แบ่งกันทุกบ้าน แล้วทำพิธีเฉพาะบ้านที่มีห้องผี ปุจารย์จะเป็นผู้ที่ทำพิธีให้กับทุกบ้าน และของที่เปอะ ห้ามกิน ห้ามทำตก แต่ถ้าเสร็จพิธีกินได้ ในวันนี้จะทำบุญด้วยอะไรก็ได้ จากนั้นก็เข้ากรรม 1-2 วัน หลังจากนั้นดำเนินชีวิตได้ตามปกติ

ฐานระบบการผลิต เศรษฐกิจ

ในพื้นที่บ้านห้วยม่วง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำการปลูกพืชอันได้แก่ ข้าวโพด ข้าวไร่ ถั่วแดงหลวง ถั่วดำ ดอกลิ้นจี่ พริก ดอกพุทธรักษา พลับ ในสมัยก่อนเคยปลูกผักกาดขาว ผักกาดหวาน สลัด เดี่ยวนี้จะไม่ค่อยมีแล้ว แต่ในอนาคตอาจจะนำ คำน้าอ่องเต้ ถั่วลิ้นเตาไปปลูก พืชโครงการหลวงมี ถั่วแดงหลวง ถั่วดำ ปีนี้อาจจะมีการปลูก ปอเทือง ลิ้นจี่ เข้ามาปลูก

ปฏิทินการผลิต/การเกษตร

1. ข้าวโพด

เริ่มปลูกปลายเดือนเมษายน เก็บเกี่ยวเดือนสิงหาคม ใช้ระยะเวลาปลูก-เก็บเกี่ยว ประมาณ 5 เดือน ปัจจุบันมีข้าวโพดพันธุ์ใหม่ ชื่อพันธุ์ NK, ใช้ระยะเวลาปลูก-เก็บเกี่ยว 3 เดือน และมีพันธุ์ CP ตอง 8 และไบโพธิ์ ข้าวโพดทั้งหมดคิดเป็นพื้นที่ในการปลูกเป็น 95 % วิธีการปลูก ชาวบ้านจะมาช่วยกันลงแขก

ระยะเวลาปลูกข้าวโพดพันธุ์ต่างๆ

- ตอง 8 ใช้เวลา 110 วัน
- NK ใช้เวลา 90 วัน
- ไบโพธิ์ ใช้เวลา 120 วัน

ปัญหาเกี่ยวกับข้าวโพด

- โรคใบไหม้ งอกไม่ค่อยดี เมล็ดพันธุ์ปลอม
- ถ้าไม่ช่วยกันลงแขก ต้นทุนจะสูงมาก
- ไร่ ไร่ 1 กระสอบ

2. ข้าวไร่

เริ่มปลูกปลายเดือนเมษายน และเก็บเกี่ยวปลายเดือนตุลาคม ปลูกครัวเรือนละ 3 – 4 ไร่ ในจำนวนทั้งหมด 90 ครัวเรือน แต่ละครัวเรือนมีสมาชิกประมาณ 4 – 5 คน ผลผลิตได้น้อย ประมาณ 20 กระสอบ หากข้าวที่ปลูกไม่เพียงพอกับการบริโภคต้องซื้อจากตลาดข้าง ปัจจุบันขาดแคลนแรงงานในการปลูก ชาวพื้นล่างก็สามารถปลูกได้ ค่าจ้างแรงงานในการปลูกต่ำสุด 160 บาท ถ้าพ่นยาด้วย 300 บาท ข้าวไร่มีศัตรูพืชคือ หนอนและ ดั้วกัดราก วัฒนธรรมการปลูกข้าวไร่ ข้าวเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม วิถีชีวิต ในเดือนสิงหาคมจะมีพิธีกรรมกินข้าวใหม่ในสมัยก่อนจะทำกันในปลายเดือนกันยายน ปัจจุบันพิธีการกินข้าวใหม่จะต้องมีการประชุมกันให้กำหนดวันตายตัว และในช่วงถึงวันพิธีกรรม ชาวบ้านจะต้องหยุดการทำงานทุกอย่างเพื่อเข้าร่วมพิธีกรรม

3. ถั่วแดงหลวง

เริ่มปลูกเดือนกันยายน เก็บเกี่ยวเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ นอกฤดู เริ่มปลูกเมษายน เก็บเกี่ยวปลายเดือนสิงหาคม ประมาณ 90 – 120 วัน ไร่ปุ๋ยรองปลูก ตรากระต่าย 46-00, 15-00 ราคาต่ำสุด 10 บาท ราคาสูงสุด 30-40 บาท บางคนก็ปลูกเดือนสิงหาคม โรคไม่ค่อยเยอะ ถ้าไถล้ระยะเก็บเกี่ยวแล้วฝนตกลงมาก่อนก็จะเสียหายมาก การเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เพาะปลูกต่อไป (เลือกเมล็ดพันธุ์ใหญ่ ๆ เมล็ดลีบจะไม่สมบูรณ์ ดูจากลักษณะฝักยาว ๆ งาม)

4. ถั่วดำ

ระยะปลูกจะไล่เลี่ยกับถั่วแดง ระยะเก็บเกี่ยวยาวนานกว่า แต่ทนโรคกว่าถั่วแดง

5. พลับ

ใช้เวลาปลูกประมาณ 1 ปี เสียบอีกประมาณ 3 ปี รวมแล้วประมาณ 5 ปี ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวจะอยู่ในเดือนสิงหาคม – กันยายน เกษตรกรที่ปลูกพลับภายในหมู่บ้านมีอยู่จำนวน 3 – 4 ราย ปีที่ผ่านมา (53) ไม่ค่อยให้ผลผลิต แต่มาให้ผลผลิตดีในปี (54) ไม่ผลที่เคยปลูกในหมู่บ้านแต่ไม่ให้ผลผลิต มีมะม่วงเขียวเสวย โดย เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลนำมาส่งเสริม แต่เป็นโรค ลำไย ลิ้นจี่ บัวย ก็ไม่ให้ผลผลิต

6. ไม้ตง ไม้หวาน

ระยะเก็บเกี่ยวจะเก็บในเดือน มิถุนายน – กรกฎาคม ยังให้ผลผลิต ปัญหาของไม้คือ ตายชุก ชาวบ้านมีความคิดเห็นว่าจะขยายพันธุ์เพิ่มขึ้น

7. เฟิร์นหนัง

จะเริ่มปลูกกันในเดือนเมษายน อีกประมาณ 8 เดือนถึงระยะเวลาเก็บเกี่ยว แต่ต้องมีโรงเรือนในการปลูก ประมาณเดือน มกราคม – กุมภาพันธ์ ให้ดอกงาม แต่ราคาตกต่ำ ปัญหาที่พบคือ โรคเน่า โรคใบเหลือง

8. พืชวิไล

เริ่มปลูกประมาณเดือนเมษายน ระยะเก็บเกี่ยวประมาณเดือนพฤศจิกายน เก็บได้ปีละ 1 ครั้ง ปลูกแบบไม่ขึ้นแปลงแต่ใช้กิ่งปักชำ พักหลังใช้ตัดกิ่งปักชำเลยแล้วรดน้ำรอผลผลิต ใส่ปุ๋ยเดือนกรกฎาคม ปุ๋ยตราเรือใบ ฟันยาเมลิน เพื่อกันแมลงและเชื้อรา ผลผลิตออกฤดูหนาว 80 ชม. - 1 เมตร ฤดูหนาวได้ราคาดี ก้านละ 5 บาท พักหลังไม่ค่อยได้ผลผลิต

9. ลิอะทริส

ปลูกเมื่อไหร่ก็ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำ ระยะเวลาเก็บเกี่ยว 3 เดือน จะมีมากประมาณเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม แต่ราคาไม่ค่อยดี วิธีปลูกจะใช้วิธีการขึ้นแปลง ใน 1 ปี ปลูกได้ 4 รอบ ต้องใส่ตาข่ายพรางไว้ไม่อย่างนั้นต้นจะงอ ยึดระยะเวลาการเก็บเกี่ยวได้ ราคาแพงในฤดูหนาว แต่ผลผลิตไม่ค่อยดี ก้านช่อสั้นลง ปัจจุบันได้ราคาก้านละ 20 บาท

ปัญหาทางการเกษตรภายในหมู่บ้าน

- ผลผลิตตกต่ำ
- โรคและแมลง
- สภาพอากาศแปรปรวน
- ผลผลิตตกต่ำบางช่วง (ราคา)
- ดินในพื้นที่ทางการเกษตรเสื่อมโทรม
- มีการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ (ยี่ห้อข้างแดง 46, 48)
- ขาดองค์ความรู้ทางการเกษตร อยากให้เจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลอาชีพทางการเกษตรในหมู่บ้าน
- โครงการหลวงจำกัดโควตาในการรับซื้อผลผลิต
- การเกษตรของเกษตรกรไม่สอดคล้องกับพืชที่โครงการหลวงนำมาส่งเสริมให้เกษตรกรปลูก

วิธีการแก้ไขปัญหาทางการเกษตร

- โครงการหลวงควรเปลี่ยนพืชที่นำมาส่งเสริมให้เกษตรกร ปรับเปลี่ยนพื้นที่ ปลูกพืชหมุนเวียน ใช้ปุ๋ยชีวภาพ
- ต้องเปลี่ยนชนิดพืช ต้องผลิตนอกฤดูปลูก
- ปลูกพืชยืนต้นแทนที่การปลูกพืชหน้าดิน
- หาพืชยืนต้นปลูกให้เหมาะกับพื้นที่
- ใช้ปุ๋ยอินทรีย์
- ลดการใช้ปุ๋ยเคมี
- นำชาวบ้านเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับหมอดิน
- น่าจะมีหน่วยงานมาให้องค์ความรู้เกี่ยวกับปุ๋ย ยา เทคนิคการเพาะปลูก
- ทบทวนนโยบายของโครงการหลวง

ระบบเศรษฐกิจ

รายรับนอกภาคการเกษตร	รายรับในภาคการเกษตร
- ค้าขาย - รับจ้าง - หาของป่า (เห็ด, มะขามป้อม, มะกอก, หน่อ, สมอ)	- ปลูกผลผลิตทางการเกษตร - ไม้ผล - ไม้ดอก - พืชไร่

วิธีอุดรูรั่วโองชีวิด (ลดค่าใช้จ่าย)

- ปลุกผักกินเอง
- ถ้าเป็นระยะทางไกล ๆ ใช้เดินเท้าแทน
- ใช้ไฟฟ้าเท่าที่จำเป็น
- ใช้โทรศัพท์เท่าที่จำเป็น
- ลด ละ เลิก อบายมุข
- ลดการซื้อปิ้ง โดยนาน ๆ ไปซักครั้ง
- ลดการซื้อเสื้อผ้าใหม่ ๆ โดยไม่จำเป็น
- ลดการใช้ปุ๋ยเคมี หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน

วิธีเติมเงินในโอง (เพิ่มรายได้)

- ระยะเวลาจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว อาจจะมีการปลูกผักเสริม
- ปลูกพืชยืนต้น เช่น ไม้ ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้ง ลำต้น และ หน่อ
- พัฒนาเทคนิคในการผลิตพืชให้มีคุณภาพ
- ปรับเปลี่ยนพืชให้เหมาะสมกับพื้นที่เพื่อพัฒนาพืชที่มีคุณภาพ เช่น ไม้ตง มะม่วง
- ปลูกมะม่วงเพื่อการแปรรูป

ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้

ประวัติการใช้ทรัพยากรดิน น้ำป่าไม้

- ปี พ.ศ.2516 เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ผ่านมาแล้ว 38 ปีมีอยู่ 50 หลังคาเรือน เมื่อก่อนพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า ป่าดิบชื้น การเกษตรแรกเริ่มมีการปลูก ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดสาลี ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ปลูกไว้กินในครัวเรือนและสัตว์อยู่กันแบบพอเพียง โดยยังไม่มีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือ และมีการปลูกฝิ่น ผีออกตัวแดง มีการถางป่าทำไร่ โดยพื้นที่เก่าเป็นของเผ่าปกาเกอะญอ มีกองทุนธนาคารข้าว เป็นข้าวเจ้า และข้าวเหนียวหาของป่า (เห็ด หน่อไม้) โดยมีระเบียบหรือมติร่วมกันของหมู่บ้านในการห้ามล่าสัตว์ป่า ใครล่าสัตว์มีบทลงโทษ แนวคิดด้านการอนุรักษ์ป่ายังไม่มี อาศัยน้ำฝน น้ำจากธรรมชาติห้วยแม่โต ในการทำการเกษตรและใช้บริโภค โดยใช้ไม้ไผ่ต่อเป็นท่อนำมาใช้ในช่วงฤดูแล้งน้ำแห้งยังพอใช้มีพื้นที่ป่าช้าโดยกันเป็นอาณาเขตเอาไว้ยังไม่มีถนนลาดยาง แต่จะมีถนนทางเท้า/เกวียนถ้ามีคนแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้านจะกลัว
- ปี พ.ศ.2523 มีหน่วยงานกรมประมงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งเข้ามาช่วยเหลือจากสำนักงานปศุสัตว์ป่าให้ปลูกไผ่ต้นไม้ใหญ่รอบหมู่บ้าน ป่า ไร่เก่าของกะเหรี่ยง ยังไม่มีป่าชุมชน เป็นป่าปล่อยยังไม่มีการอนุรักษ์เริ่มมีการถางไร่เพิ่มมากขึ้น ตัดต้นไม้ใหญ่ เริ่มมีการปลูกถั่วแดงหลวง ไม้ได้ใส่ปุ๋ย ดันเจริญเติบโตดี เอาไว้กิน ถ้าเหลือก็เอาไปขาย โดยจะรวมกันแล้วเอาไปขายอนุญาตให้ล่าสัตว์ป่าปีละ 2 ครั้งต่อคนเริ่มมีคนลูลูรังเลี้ยงกระต่าย

- ปี พ.ศ.2531 มีไฟฟ้าใช้เกิดไฟฟ้าเล็กน้อย โดยจะมีทุกปี แต่จะไม่ลูกกลมมากสามารถควบคุมได้ถ้าเกิดบริเวณใกล้ๆ หมู่บ้าน
- ปี พ.ศ.2537 โครงการหลวงส่งเจ้าหน้าที่มาส่งเสริมให้ปลูกพืชเมืองหนาว เช่น บัวย สาลี่ พลับ (ติดผลน้อย) มะม่วง ผักพริกกะหล่ำปลี ไม้ดอกพริก แกลดิโอลัส ฟุซซี่ ลิอาทริส และได้นำท่อเพื่อมาต่อน้ำจากห้วยน้ำรินเข้าแปลงให้เกษตรกรเข้าแปลง
- ปี พ.ศ.2540 กรมพัฒนาที่ดิน และโครงการหลวง เข้ามาช่วยเหลือ กรมพัฒนาที่ดิน มาทำชั้นบันไดดินให้ ปลูกหญ้าแฝกโดยจ้างแรงงานจากคนในหมู่บ้าน บ่อพักน้ำ และสอนการทำปุ๋ยหมักโครงการหลวง มาส่งเสริมให้ปลูก หอมญี่ปุ่นและผักกาดหวาน
- ปี พ.ศ.2544 กรมชลประทาน มาทำบ่อพักน้ำให้โดยต่อมาจากห้วยแม่โก
- ปี พ.ศ.2547 ถนนลาดยาง
- ปี พ.ศ.2548 มีป่าชุมชน (ประมาณ 100 ไร่) ป่าใช้สอย และป่าต้นน้ำห้วยแม่โก (ห้ามตัดต้นไม้ ถ้าตัดจะโดนปรับเงิน และมีบทลงโทษ) ส่วนของป่าชุมชนทำแค่ 2 ปีแล้วก็เลิก ไม่มีการติดตามผลต่อมูลนิธิหมอมेमเกี่ยวกับด้านสมุนไพร
- ปี พ.ศ.2549 กรมชลประทาน กรมอุทยานฯ ชร.15 เข้ามามีบทบาทในหมู่บ้าน
- กรมอุทยานฯ ทำแนวเขตป่า
 - แนวกันไฟจะทำทุกปี
 - แบ่งเขตอุทยานฯ กับเขตที่ทำกิน
 - กรมชลประทานมีการขยายระบบชลประทาน
 - เริ่มมีการใช้โทรศัพท์มือถือ และสัญญาณโทรศัพท์ของ TOT เข้าถึงหมู่บ้าน
- ปี พ.ศ.2550 มีองค์การบริหารส่วนตำบลช่วยเหลือและจัดการเกี่ยวกับปัญหาดินเสื่อม ดินถล่ม เริ่มมีปัญหาสารเคมี เพลี้ยระบาดในแปลงข้าวไร่ ทำให้ต้นข้าวตาย และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ตายก่อนครบกำหนดเก็บ
- ปี พ.ศ.2552 เกิดโรคระบาดในพืชไร่ในข้าวไร่เกิดแมลงระบาดหนัก ข้าวโพดบางรายแห้งตาย และราคาตกต่ำมาก ยังไม่มีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือดินถล่มเพิ่มมากขึ้น
- ปี พ.ศ.2554 มีอบต. มารณรงค์ลดการใช้สารเคมี

เพิ่มเติม

- ❖ อยากให้ขยายเขตชลประทาน เพราะน้ำไม่เพียงพอ บ่อพักน้ำมีน้ำน้อย
- ❖ ในอดีตปลาในลำห้วยมีมาก แต่ปัจจุบันปลาลดลง
- ❖ ในปัจจุบันป่าไม้ลดลงเหลือประมาณร้อยละ 50
- ❖ มีการทำไร่หมุนเวียน รายละ 2-3 แห่ง แห่งละ 3-6 ไร่ โดยจะถางป่าไปเรื่อย ๆ ยังไม่มีกฎหมาย และเกษตรกรให้ปุ๋ยเคมีมาก ทุกครัวเรือนเป็นสมาชิกของโครงการหลวง
- ❖ ดินถล่มยังมีไม่มาก แต่ก็เกิดมากขึ้นในปัจจุบัน
- ❖ ช่วงระหว่างปี 2523-2526 เริ่มมีไฟฟ้า เกิดเองแล้วก็ดับไปเอง

ปฏิทินผลผลิตจากป่า

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์ปัจจุบัน		รายละเอียด
		กิน	ขาย	รักษาโรค		ปัจจุบัน		
						มาก	น้อย	
พืชป่า								
33. เห็ดฟาง	ป่าใช้สอย	/	/		ก.ย.		/	
34. เห็ดไข่	ป่าใช้สอย	/	/		พ.ค.- มิ.ย.		/	
35. เห็ดถอบ	ป่าใช้สอย	/	/		พ.ค.		/	
36. เห็ดหล่ม	ป่าใช้สอย	/	/		ส.ค.- ก.ย.		/	
37. หน่อไม้	ป่ารอบหมู่บ้าน	/	/		ก.ค.- ก.ย.	/		
38. เห็ดแดง	ป่าใช้สอย	/	/		มิ.ย.- ก.ค.		/	
39. ไข่มดแดง	ป่าใช้สอย	/	/		มี.ค.- เม.ย.		/	
40. เห็ดโคน	ป่าใช้สอย	/	/		มี.ค.- พ.ค.	/		
41. ปลีกล้วย	ป่าใช้สอย	/	/		ตลอดปี	/		
42. เห็ดหำ	ป่าใช้สอย	/	/		พ.ค.		/	
43. ผักกูด	ป่าใช้สอย	/	/		ตลอดปี	/		
44. ผักหนาม	ป่าใช้สอย	/	/		เม.ย.- พ.ค.		/	
45. ยอดสะบ้า	ป่าใช้สอย	/	/	/	เม.ย.- พ.ค.	/		แก้ความดัน แผลหายไว
46. ผักเสี้ยว	ป่าใช้สอย	/	/		มี.ค.- เม.ย.	/		
47. มะเดื่อ	ป่าใช้สอย	/	/	/	ตลอดปี	/		นำรากมาต้มน้ำบำรุงน้ำนม

สัตว์ป่า

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์ปัจจุบัน		รายละเอียด
		กิน	ขาย	รักษาโรค		มาก	น้อย	
1. ปลาน้ำจืด	ห้วยแม่โต	/			ตลอดปี	/		
2. ปลานู๋	ห้วยแม่โต, ห้วยม่วง	/			ตลอดปี	/		
3. ปลาปลุง	ห้วยแม่โต	/			ตลอดปี	/		
4. ปลู	ห้วยแม่โต	/			ตลอดปี		/	
5. ลูกอีซด	ห้วยแม่โต	/			มี.ค.- เม.ย.	/		
6. กุ้งเล็ก ๆ	ห้วยแม่โต	/			ตลอดปี		/	
7. กบ	ห้วยแม่โต, ห้วยม่วง	/			มี.ค.- เม.ย.	/		
8. อีเห็น	ป่าต้นน้ำ	/			ตลอดปี		/	
9. ปลาแก้ง	ห้วยแม่โต, ห้วยม่วง	/			พ.ค.- มิ.ย.		/	
10. ปลาป๋อ (ทองถิ่น)	ห้วยแม่โต	/			ส.ค.- ก.ย.	/		
11. งูสิงห์	ทั่วไป	/			ตลอดปี	/		
12. กระต่าย	ป่าชุมชน, รอบบ้าน	/	/		ตลอดปี		/	
13. หมูป่า	ป่าต้นน้ำ, ป่า แม่ชะต่าน	/			ตลอดปี		/	
14. ไก่ป่า	ป่าชุมชน, ป่าต้นน้ำ	/			ตลอดปี	/		
15. กระรอก	ป่าชุมชน, ป่าต้นน้ำ	/			ตลอดปี		/	

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์ปัจจุบัน		รายละเอียด
		กิน	ขาย	รักษาโรค		มาก	น้อย	
16. ค้างคาว	ถ้ำ	/			ตลอดปี	/		ซื้อค้างคาวเป็นปุ๋ยพอสฟอรัสอย่างดี
17. นกแก้ว	ป่าชุมชน	/			พ.ย.	/		
18. นกเขา	ป่าชุมชน	/			ตลอดปี	/		
19. แล่น	ป่าชุมชน	/			ตลอดปี	/		
20. เก้ง	ป่าต้นน้ำ, ป่าชุมชน	/			ตลอดปี	/		
21. ลิง	ป่าต้นน้ำ, ป่าชุมชน	/		/	ตลอดปี	/		เอามือลิงมาเผาแล้วกิน เชื่อว่าถ้ามืออ่อนแรงจะทำให้มีแรงมากขึ้น
22. บ่าง	ป่าต้นน้ำ, ป่าชุมชน	/			ตลอดปี	/		

สมุนไพร

1. จุ่มจะลิง (บอระเพ็ด)	ป่าต้นน้ำ	/		/	ตลอดปี	/		แก้เบาหวาน, ลักษณะเป็นเครือ
2. มะขามป้อม	ป่าสงวน/ในหมู่บ้าน	/	/	/	ส.ค.-ต.ค.	/		แก้โรคกระเพาะ, เบาหวาน, ความดัน
3. เครือยาขม/ยาปะแตะ	ป่าต้นน้ำ มีเป็นบางแห่งเท่านั้น (แม่ชะดำน)	/		/	ตลอดปี	/		เครือยาว, ใบเขียว/แก้ความดัน, เจริญอาหาร/ระบาย ขับลม
4. ยาหางลิง (เครือไหล)	มีเป็นบางพื้นที่ อยู่ในป่า		/		ตลอดปี	/		กำจัดแมลง, ฆ่าเชื้อรา, ลักษณะเป็นเถา, ยาเบื่อ
5. ปูเลย	บ้าน/สวน	/			ตลอดปี	/		แก้ท้องอืด, ท้องเฟ้อ
6. สาบเสือ / หว่าลอมือ	ตามไร่/สวน			/	ตลอดปี	/		ไล่แมลงสด ห้ามแผล

ทรัพยากร	แหล่งที่มา	ประโยชน์			เดือน	สถานการณ์ปัจจุบัน		รายละเอียด
		กิน	ขาย	รักษาโรค		ปัจจุบัน		
						มาก	น้อย	
แถวะ								
7. อาข่า (คล้ายต้นพุทธรักษา)	สวน			/	ตลอดปี	/		ลดไข้, ตมสดขึ้น, แก้ท้องอืด, ยาเกี่ยวกับทางศาสนาทำให้จิตใจบริสุทธิ์
8. ยอดใบฝรั่ง	ในบ้าน	/		/	ตลอดปี	/		แก้ท้องร่วง, บิด, ปวดท้อง, อาหาร(ลาบใส่หมู)
9. นกกอกไนท์	ในป่าต้นน้ำ/หยา	/		/	ตลอดปี		/	แก้ปวดตัว (เอารากมาต้ม)
10. ยาหลวง	คองนางแก้ว ในพื้นที่หนาวเย็น แม่น้ำใหญ่	/	/	/	ตลอดปี		/	ขับของเสียออก
11. หญ้าถอดปล้อง (หญ้ายะนอย)	ในนา			/	ตลอดปี	/		อยู่ไฟก็เอามาต้ม, ยาขับมดลูก
12. จะค่าน (ม้ากระทืบโรง)	ในป่า/ลำห้วย	/		/	ตลอดปี	/		ต่อกระดูก, แก้ชาหัก, กระดูกร้าว
13. เปลือกมะกอก	ทั่วไป	/	/	/	ตลอดปี	/		ทำให้เลือดลมดี, มีกำลังวังชา, ทำอาหารลักษณะเป็นเครื่องติดต้นไม้

ฐานข้อมูลระบบทุนนิยมจากภายนอก

ทำการเก็บข้อมูลทั้งหมด 5 ประเด็นดังนี้

ผู้นำ กลุ่ม องค์กรในชุมชน

✦ ผู้นำไม่เป็นทางการ

• ผู้นำทางศาสนา หรือที่เรียกกันว่าปุจารย์ (จะทอ จะเคาะ) เป็นบุคคลที่มีความสำคัญกับชุมชนมาก เพราะได้รับคัดเลือกจากคนในหมู่บ้าน ซึ่งคนที่มาเป็นปุจารย์จะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- ต้องซื่อสัตย์

- ลดละเลิกอบายมุข
- จิตใจบริสุทธิ์
- ต้องรู้ขั้นตอนพิธีกรรมทั้งหมด

ปุ๋จาร์ย จะมีหน้าที่หลักในส่วนของพิธีกรรมต่างๆ โดยจะมีผู้ช่วย 2 คน ซึ่งสามารถทำหน้าที่แทนปุ๋จาร์ยได้

ทุกอย่าง

✦ ผู้นำเป็นทางการ

- ผู้นำทางการ แบ่งออกเป็นดังนี้
 - พ่อหลวง 1 คน (มีวาระได้ตลอดไป) และผู้ช่วยพ่อหลวง
 - อบต. 1 คน
 - กรรมการหมู่บ้าน 11 คน ทำหน้าที่ดูแลกิจกรรมในชุมชน และพิจารณางบประมาณต่างๆที่เข้ามาในหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้าน
 - ประชาคมหมู่บ้าน 11 คน (ตัวแทนกลุ่ม) พิจารณาเรื่องโครงการต่างๆ
 - อสม. มี 11 คน
 - อพปร. 4 คน ดูแลความสงบภายในหมู่บ้าน
 - ตำรวจบ้าน (ชรบ.) 6 คน

✦ กลุ่มในชุมชน

- กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน (2544) มีสมาชิกทั้งหมด 120 คน พ่อหลวงเป็นประธาน ซึ่งถ้าใครกู้ก็ต้องไปออมเงินในกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ด้วย
- กลุ่มกขคจ. (2530) หรือที่เรียกว่า กลุ่ม 280,000
- กลุ่มสตรีออมทรัพย์ มีสมาชิกทั้งหมด 44 คน ออมปีละ 360 บาท พี่ทองศรี เป็นประธานกลุ่ม
- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จะเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวกับกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน คือ 120 คน ปีละ 120 บาท มีพ่อหลวงเป็นประธาน
- กลุ่มสหกรณ์การเกษตร มีอบต.วิระ เป็นประธาน ให้กู้สำหรับซื้อปุ๋ยยาเพื่อการเกษตร
- กลุ่มหัตถกรรม มีสมาชิกทั้งหมด 20 คน รวมกลุ่มทอผ้าโดยมีสถาบันวิจัยพื้นที่สูงเข้ามาสนับสนุน มีพีนามะ เป็นประธานกลุ่ม
- กลุ่มเยาวชน กำลังเริ่มต้นการรวมกลุ่ม และเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความร่วมมือเครือข่ายลุ่มแม่น้ำลาว

ชุมชนมีความต้องการให้เกิดการรวมกลุ่ม อีก 2 กลุ่มได้แก่ การรวมกลุ่มติมีด การรวมกลุ่มศิลปะ วัฒนธรรม ดนตรี โดยเฉพาะแคน ซึ่งมีคนเล่นได้น้อยมาก

✦ ระบบสาธารณูปโภค และการบริการจากภาครัฐต่างๆ จะแบ่งออกเป็น 5 ประเภทคือ

• สาธารณูปโภค

- ไฟฟ้า มีไม่ครบทุกบ้าน มีประมาณ 15 หลังที่ยังไม่มีไฟฟ้า เนื่องจากมีขั้นตอนยุ่งยาก และมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ รวมถึงหม้อแปลง
- น้ำเป็นน้ำประปาภูเขา น้ำกินต่อมาจากต้นน้ำของห้วยโป่งก้าง มีน้ำพอใช้ ปัญหาที่พบคือ น้ำไม่สะอาด มีตะกอน และชาวบ้านไม่ดื่มน้ำก่อนนำมากิน พบว่าเคยเป็นโรคท้องร่วง โดยน้ำที่ต่อมาจะมาพักอยู่ในแท็งก์น้ำกินของหมู่บ้าน มี 3 แท็งก์ ชาวบ้านก็จะใช้แกลลอนมาใส่น้ำไปกิน โดยจะทำให้ความสะอาดแท็งก์ 2 เดือนครั้ง เนื่องจากมีปัญหาเรื่องการอุดตันของตะกอน ชาวบ้านจึงอยากได้ เครื่องกรองน้ำที่สะอาด ส่วนน้ำใช้ มาจากน้ำแม่โกเป็นหลัก โดยชลประทานทำท่อส่งน้ำให้ แต่ปัจจุบันท่อใช้การไม่ได้ แต่ได้แจ้งให้มีการซ่อมแซมแล้ว ส่วนการเกษตรใช้น้ำฝนเป็นหลัก
- ทวี มีเกือบทุกบ้าน ใช้งานรับสัญญาณชัดเจน
- โทรศัพท์ มีทุกคนส่วนใหญ่จะใช้ AIS และ DTAC
- วิทย์ ส่วนใหญ่จะใช้ฟังเวลาเข้าสวน เข้าไร่

• ระบบสาธารณสุข

- โรงพยาบาล ในพื้นที่บ้านห้วยม่วงจะมี อสม. ที่ดูแลสุขภาพของชุมชนเบื้องต้น ไม่ว่าจะเป็นการคัดกรองเบาหวาน การจดบันทึกข้อมูลสุขภาพชุมชน แต่ถ้าเจ็บป่วยมากก็จะมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ห่างจากหมู่บ้าน 8 กม. โรงพยาบาลเวียงป่าเป้า ห่างกัน 30 กม. หรือจะเป็นโรงพยาบาลเชียงราย ซึ่งห่างออกไปประมาณ 200 กม. ซึ่งชาวบ้านมีบัตรทองทุกคน
- ห้องน้ำ ยังขาดแคลนประมาณ 40% ส่วนใหญ่จะขอใช้บ้านเพื่อน หรือไม่กี่ห้องน้ำส่วนรวมที่ลานจะคือ

• ระบบการศึกษา

บ้านห้วยม่วง มีโรงเรียนอยู่ 1 แห่ง ชื่อโรงเรียนบ้านห้วยม่วง มีการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 มีครูจำนวน 11 คน นักเรียนประมาณ 100 คน และมีศูนย์เด็กเล็ก รับเด็กตั้งแต่ 3 ขวบขึ้นไป และถ้าเรียนต่อชั้นระดับมัธยม จะต้องไปเรียนที่โรงเรียนบ้านโป่งวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาส มีสอนถึงชั้นม.3 ห่างจากหมู่บ้าน 5 กม. หรือไม่กี่โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม ซึ่งสอนถึงชั้นม.6 ห่างจากหมู่บ้าน 15 กม. ซึ่งส่วนมากเด็กจะพักนอนจากนั้นในพื้นที่ยังมีการส่งบุตรหลานเรียนระดับมหาวิทยาลัยประมาณ 5 เปอร์เซนต์

• ระบบเศรษฐกิจและการค้า

- ร้านค้าขายของชำ 3 แห่ง ถ้าเป็นของที่ไม่มีขายในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะไปซื้อที่แม่ชะดำน กับในเมืองเชียงใหม่ หรือไม่กี่ไปตลาดมูเซอ ตลาดนัดทุกวันศุกร์
 - ในส่วนของผลผลิตในหมู่บ้านส่งให้โครงการหลวงน้อย เพราะในพื้นที่จะปลูกข้าวโพดทั้งหมด โดยส่งให้โรงสีประมาณ 3 แห่ง ถั่วแดงหลวง คนในหมู่บ้านจะรับซื้อ และไปขายในเชียงใหม่
 - อื่นๆ
 - รถยนต์ 11 คัน มอเตอร์ไซด์ มีทุกบ้าน
 - มีน้ำมันขวดขาย แต่ไม่มีบิ๊มหลด
 - มีโบสถ์ 1 แห่ง แต่ชาวบ้านไม่ได้เข้าร่วม
- ✦ หน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน ในพื้นที่บ้านห้วยม่วงมีหน่วยงานที่เข้าสนับสนุนช่วยเหลือมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรต่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้
- มูลนิธิโครงการหลวง เข้ามาสนับสนุนส่งเสริมอาชีพ และยังทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการเข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม เช่น พศ. ชลประทาน ปศุสัตว์ ประมง กรมทางหลวง พอสว. เป็นต้น
 - ป่าไม้เขต เข้ามาสนับสนุนในเรื่องของแนวกันไฟ
 - หน่วยพัฒนาสังคมเชิงรายได้ เข้ามาส่งเสริมอาชีพ และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส
 - องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สนับสนุนด้านงบประมาณ
 - ธกส. สนับสนุนด้านการเงินเพื่อการเกษตร
 - หน่วยจัดการต้นน้ำ สนับสนุนด้านการให้ความรู้ อบรมเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรฯ ตลอดจนการปลูกป่า และแนวกันไฟ
 - อุทยานขุนแจ สนับสนุนให้ความรู้การอนุรักษ์ป่าไม้
 - NGOs มีมากมายกลุ่มที่เข้ามาสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสุขภาพ การวางแผนครอบครัว รวมถึงการให้ทุนการศึกษา เช่น NGO Heal Pack
- ✦ แหล่งทุน ของชุมชนบ้านห้วยม่วง สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระบบคือ
- ในระบบ
 - ธกส. จะให้กู้เพื่อการเกษตรเท่านั้น โดยผ่านทางมูลนิธิโครงการหลวง ข้อดีคือ ดอกเบี้ยไม่สูง และเข้าถึงง่าย
 - กองทุนหมู่บ้าน จะให้สมาชิกกู้ทุกคน ดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี กู้ใช้ปีต่อปี โดยวันปล่อยกู้กับวันคืนเงินเป็นวันเดียวกัน

- กองทุน กขคจ. เช่นเดียวกับกองทุนหมู่บ้าน
- กลุ่มสตรีออมทรัพย์ ปล่อยกู้ปีละครั้งให้กับสมาชิก ดอกเบี้ยร้อยละ 5
- กลุ่มสหกรณ์ เป็นการปล่อยกู้ระยะสั้น ให้ชำระปีต่อปี
- กลุ่มสหกรณ์การเกษตรแม่เจดีย์ใหม่ มีสมาชิกประมาณ 100 คน ดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ข้อดีคือ กู้ง่าย ขั้นตอนไม่ยุ่งยาก เปิดให้กู้ตลอด
- Finance
- กลุ่มหัตถกรรม ร้อยละ 5 ต่อปี
- กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
- นอกระบบ
 - ยืมญาติ ดอกเบี้ยร้อยละ 30 จะยืมกรณีเหตุฉุกเฉิน เช่น อุบัติเหตุ ไม่สบาย ข้อดี คือ ยืมง่าย ถ้าไม่มีเงินชำระ ให้แรงแทนได้ แต่ข้อเสียคือ ดอกเบี้ยสูงมาก
 - กรณียืมบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ ดอกเบี้ยจะร้อยละ 40
 - ชื่อของเงินซื้อร้านค้า แต่เป็นจำนวนเงินไม่มาก
 - บริษัทปุ๋ยยา ซึ่งจะผ่านโดยเจ้าของโรงสีข้าวโพด ดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อเดือน ข้อดีคือ กู้ง่าย

การวิเคราะห์สถานการณ์และทุนชุมชนห้วยม่วง ต.แม่เจดีย์ใหม่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลชุมชนของหมู่บ้านชุมชนห้วยม่วง ต.แม่เจดีย์ใหม่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย สามารถวิเคราะห์ต้นทุนชุมชนในด้านต่างๆ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

สถานการณ์และปัญหาด้านวิถีชีวิต

การพัฒนาชุมชนในด้านโครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนาอยู่ในระดับดี แต่ที่ยังเป็นปัญหาของชุมชนคือการพัฒนาด้านสุขอนามัยของชุมชน ชุมชนจึงอยากให้มีการพัฒนาเรื่องสุขาภิบาลท้องถิ่น

สถานการณ์ปัญหาทางการเกษตรภายในหมู่บ้าน

- ผลผลิตตกต่ำ
- โรคและแมลง
- สภาพอากาศแปรปรวน
- ผลผลิตตกต่ำบางช่วง (ราคา)
- ดินในพื้นที่ทางการเกษตรเสื่อมโทรม
- มีการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ (ยี่ห้อช้างแดง 46, 48)
- ขาดองค์ความรู้ทางการเกษตร อยากให้เจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลอาชีพทางการเกษตร

- โครงการหลวงจำกัดโควตาในการรับซื้อผลผลิต
- การเกษตรของเกษตรกรไม่สอดคล้องกับพืชที่โครงการหลวงนำมาส่งเสริมให้เกษตรกรปลูก

สถานการณ์และปัญหาด้านการจัดการทรัพยากร

การจัดการทรัพยากรของชุมชนนับได้ว่าเป็นการเปิดพื้นที่เพื่อทำการเกษตรมากขึ้นจากอดีตที่ผ่านมา ชาวไทดำ พืชเชิงเดี่ยวที่เข้ามามีบทบาทมากในชุมชน ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรป่าไม่มีการลดลงอย่างเห็นได้ชัด ส่งผลถึงสภาพของการใช้น้ำ และดินของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ชุมชนมีความพยายามในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า โดยเชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียงในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือการอนุรักษ์

บทสรุปการวิเคราะห์

ภาพรวมของประเด็นที่พบในพื้นที่

1. ปัญหาเรื่องสุขอนามัย สุขาภิบาล ห้องน้ำห้องส้วมบางบ้านไม่พอใช้
2. ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สมุนไพรในพื้นที่บ้าน
3. ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่ามูเซอ

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านเครื่องมือ Social Mapping ของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง ดำเนินการขึ้นภายใต้ความร่วมมือระหว่างฝ่ายงานวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อประเมินสถานการณ์ปัญหา ทูทางสังคม และความต้องการในการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงในพื้นที่เป้าหมายนำร่องจำนวน 4 ศูนย์ (2) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำงานกับศูนย์ฯ และเจ้าหน้าที่โครงการหลวง และ (3) เพื่อศึกษากระบวนการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงาน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเป็นอย่างไรผ่านเครื่องมือ Social Mapping (SM) จากการดำเนินงานสามารถนำเสนอผลการศึกษารวมแบบมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาข้อมูล สถานการณ์พื้นที่ คนวิจัย และประเด็นวิจัย ซึ่งสามารถรายงานตามศูนย์พัฒนาโครงการหลวงได้ดังนี้

1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่
 - บ้านใหม่ดอนแก้ว (คนเมืองและปากะญอ) อ.แม่ทา จ.เชียงใหม่
 - บ้านห้วยยาบ (ปากะญอ) ม.5 ต.ทาเหนือ อ.แม่ทา จ.เชียงใหม่
2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว จ.เชียงใหม่
 - บ้านหนองเขียว (ลาหู่) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
 - บ้านใหม่สามัคคี (คะฉิ่น) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
3. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จ.เชียงใหม่
 - บ้านขุนวาง (ม้ง) อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
 - บ้านปากกล้วย (ปากะญอ) อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จ.เชียงราย
 - บ้านดอยมด (ลาหู่) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
 - บ้านห้วยม่วง (ลาหู่) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

การสรุปผลการวิจัยและการวิเคราะห์ อภิปรายผลการวิจัยนี้จะเป็นการนำเสนอเพื่อตอบคำถามวิจัย ดังนี้

1. ภาพรวมฐานข้อมูลงานวิจัยและงานพัฒนา 10 ปีที่ผ่านมาของมูลนิธิโครงการหลวง
2. สถานการณ์ปัญหา ทูทางสังคมและความต้องการของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงเป็นอย่างไร
3. กระบวนการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเป็นอย่างไรผ่านเครื่องมือ Social Mapping (SM)

ภาพรวมฐานข้อมูลงานวิจัยและงานพัฒนา 10 ปีที่ผ่านมาของมูลนิธิโครงการหลวง

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ดำเนินงานสนองตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะช่วยชาวไทยภูเขาให้สามารถช่วยตนเองในการปลูกพืชที่มีประโยชน์มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จากเป้าหมายของโครงการหลวงข้างต้น ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงจึงได้ถูกจัดตั้งขึ้น จนถึงปัจจุบันมีทั้งหมดจำนวน 38 ศูนย์พัฒนา ซึ่งศูนย์ฯ ผาตั้งเป็นศูนย์พัฒนาที่ได้รับแต่งตั้งเป็นศูนย์ฯ สุดท้ายในปี พ.ศ. 2547 โดยทั้ง 38 ศูนย์ฯ ตั้งอยู่ในเขต 5 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แม่ฮ่องสอน และลำพูน ภูมิประเทศของพื้นที่ศูนย์ฯ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นพื้นที่เชิงเขาที่มีความลาดชันในระดับที่สูงกว่าน้ำทะเลตั้งแต่ 600 เมตรขึ้นไป อยู่ห่างไกลจากชุมชนและพื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

นอกจากนี้ภายใต้ 38 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ยังมีอีก 4 แห่ง ที่มีบทบาทและภาระหน้าที่ในลักษณะของสถานีวิจัยหลักของโครงการหลวง คือ สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง โดยจัดตั้งขึ้นเป็นสถานีวิจัยแห่งแรกของมูลนิธิโครงการหลวงในปี พ.ศ. 2512 สถานีเกษตรหลวงอินทนนท์ สถานีเกษตรหลวงปางดะ และสถานีวิจัยโครงการหลวงแม่หลอด ซึ่งสถานีวิจัยทั้ง 4 แห่ง มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมสนับสนุนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปลูกพืชเมืองหนาวในประเทศ โดยดำเนินการทดลองค้นคว้าและสนับสนุนการวิจัยพืชเมืองหนาวชนิดต่างๆ และได้พัฒนารวมทั้งเผยแพร่ผลของการศึกษาให้แก่เกษตรกรในโครงการหลวงนำไปเพาะปลูก ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นเพื่อสนองความต้องการของตลาดและทดแทนการปลูกพืชเสพติด

ทั้งนี้หากพิจารณาถึงขนาดพื้นที่ในความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาฯ แล้วนั้น สามารถแบ่งขอบเขตพื้นที่ที่ได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มศูนย์ฯ ที่มีขนาดพื้นที่ต่ำกว่า 40 ตารางกิโลเมตร รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 ศูนย์ฯ โดยสถานีวิจัยโครงการหลวงแม่หลอดมีขอบเขตพื้นที่น้อยที่สุดเพียง 8.33 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,205.68 ไร่ 2) กลุ่มศูนย์ฯ ที่มีขนาดพื้นที่มากกว่า 41 – 100 ตารางกิโลเมตร จำนวน 14 ศูนย์ฯ และ 3) กลุ่มศูนย์ฯ ที่มีขนาดพื้นที่มากกว่า 101 ตารางกิโลเมตรขึ้นไป จำนวน 6 ศูนย์ฯ โดยสถานีเกษตรหลวงอินทนนท์ มีพื้นที่มากที่สุดถึง 480.19 ตารางกิโลเมตร หรือ 300,120.46 ไร่

และด้วยความหลากหลายด้านภูมิประเทศ ขอบเขตที่ตั้ง จึงทำให้มีความหลากหลายในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยส่วนใหญ่เกษตรกรในความรับผิดชอบทั้ง 38 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง จะเป็นชนเผ่าที่ยังมีช่องว่างของโอกาสซึ่งไม่เท่ากับคนพื้นราบ โดยพบว่าในพื้นที่ 38 ศูนย์ฯ นั้นมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์มากถึง 16 ชนเผ่า ได้แก่ คนเมือง ไทยใหญ่ ไทเขมม ไทลื้อ จีนยูนนาน จีนฮ่อ กะเหรี่ยง ม้ง มูเซอ เย้า คะฉิ่น อีเก้อ ลัวะ อาข่า ปะหล่อง และลีซอ โดยแต่ละชนเผ่ามีถิ่นฐานอยู่กระจายกันในพื้นที่ 38 ศูนย์ฯ (ตารางที่ 5) โดยพบว่าศูนย์ฯ หมอกจำม่มีความหลากหลายในกลุ่มชาติพันธุ์มากที่สุดถึง 10 ชนเผ่า ทั้งนี้พบว่าชนกะเหรี่ยง ม้ง และคนเมือง เป็นชาติพันธุ์ที่อยู่กระจายในพื้นที่ 38 ศูนย์ฯ มากที่สุด โดย กะเหรี่ยง กระจายอยู่ในพื้นที่ 19 ศูนย์ฯ ม้ง กระจายอยู่ในพื้นที่ 18 ศูนย์ฯ และคนเมือง กระจายอยู่ในพื้นที่ 15 ศูนย์ฯ ในขณะที่ เผ่าปะหล่องมีเพียงแห่งเดียวในสถานีฯ อ่างขาง เช่นเดียวกับเผ่าคะฉิ่นที่เป็นเพียงกลุ่มชาติพันธุ์เดียวที่อยู่มีใน

ศูนย์ฯ นองเจียวและเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวที่มีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย

ทั้งนี้หากพิจารณาศูนย์พัฒนาโครงการหลวง โดยจำแนกตามอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฯ พบว่าสามารถแบ่งกลุ่มได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มศูนย์ฯ ที่มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ประจำต่ำกว่า 5 คน มีจำนวน 6 ศูนย์ฯ 2) กลุ่มศูนย์ฯ ที่มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ระหว่าง 6 – 10 คน มีจำนวน 24 ศูนย์ฯ 3) กลุ่มศูนย์ฯ ที่มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่

อยู่ระหว่าง 11 – 20 คน จำนวน 5 ศูนย์ และ 4) กลุ่มศูนย์ ที่มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ประจำมากกว่า 21 คน มีจำนวน 3 ศูนย์ โดยพบว่า สถานี อ่างช้าง และอินทนนท์ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ประจำมากถึงสถานี ละ 38 คน ทั้งนี้ด้วยเป็นสถานี เกษตรหลวง ที่มีบทบาททั้งกิจกรรมด้านงานวิจัยและงานส่งเสริม ประกอบกับเป็นสถานี ที่โดดเด่นด้านงานท่องเที่ยว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีบุคลากรรองรับทั้งด้านงานวิจัย งานพัฒนาส่งเสริม และงานด้านบริการ

โดยรวบรวมข้อมูลโครงการวิจัยที่มูลนิธิโครงการหลวง ให้การสนับสนุนงบประมาณวิจัย ซึ่งมีขอบเขตการ รวบรวมฐานข้อมูล 10 ปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2545 – 2554 โดยพบว่าตลอดระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมา มูลนิธิ โครงการหลวงได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับโครงการวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 664 โครงการ คิดเป็นมูลค่ากว่า 282 ล้านบาท ครอบคลุมใน 17 หมวดงานวิจัย ได้แก่ ไม้ผล ไม้ดอก พืชผัก พืชสมุนไพร พืชไร่ พืชเครื่องดื่ม งานอารักขาพืช งาน วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยว งานแปรรูป ประมง ปศุสัตว์ งานด้านทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ งานดินและธาตุอาหารพืช งานตลาดและเศรษฐกิจ งานบริหารจัดการ งานสังคม และงานอื่นๆ

จากผลการพิจารณาสนับสนุนงบประมาณโครงการวิจัยตลอดระยะเวลา 10 ปี (2545 – 2554) ภายใต้ 17 หมวดงานวิจัย พบว่าโครงการวิจัยเหล่านี้ได้กระจายเข้าไปดำเนินงานในพื้นที่ศูนย์/สถานี ของโครงการหลวงทั้ง 38 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ดำเนินงานอยู่ในสถานีวิจัยเป็นหลัก ได้แก่ สถานี อินทนนท์ จำนวน 174 โครงการ สถานี อ่างช้าง จำนวน 142 โครงการ และสถานี ปางดะ จำนวน 136 โครงการ ซึ่งพบว่าศูนย์ ชาติตั้งมีโครงการวิจัย เข้าไปเพียงโครงการเดียว ทั้งนี้เนื่องจากเป็นศูนย์ ที่เพิ่งได้รับการตั้งใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2547 กิจกรรมการส่งเสริมอาจยังมี ไม่หลากหลายนัก นักวิจัยจึงยังไม่ได้เข้าทำการวิจัยในพื้นที่มากนัก ทั้งนี้พบว่าโครงการวิจัยต่างๆ จะมีการเข้าไป ดำเนินงานในพื้นที่ที่หลากหลาย ด้วยต้องการผลศึกษาในสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศที่แตกต่างกัน เพื่อความ แม่นยำในผลงานวิจัยเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของโครงการหลวงต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

หากพิจารณาหมวดงานวิจัยที่ได้รับการอนุมัติงบประมาณสนับสนุนในช่วง 10 ปี (2545 - 2554) ที่ผ่านมานั้น พบว่าหมวดไม้ผลมีจำนวนโครงการและงบประมาณมากที่สุด คือ 91 โครงการ งบประมาณ 49 ล้านบาท เนื่องจาก เนื่องานครอบคลุมไม้ผล 3 ประเภท ได้แก่ ไม้ผลเขตหนาว ไม้ผลเขตร้อน-กึ่งร้อน และไม้ขนาดเล็ก รองลงมาได้แก่ หมวดไม้ดอก ไม้ประดับ 69 โครงการ งบประมาณ 38 ล้านบาท

การอนุมัติทุนสนับสนุนงานวิจัยของมูลนิธิโครงการหลวงนั้น ไม่เพียงแต่จำกัดให้สำหรับนักวิชาการหรือ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิโครงการหลวงเท่านั้น แต่ยังให้นักวิจัยอาสาสมัครที่พร้อมเข้ามาดำเนินงานวิจัยให้โครงการหลวงอีก หลากหลายหน่วยงาน โดยช่วงระยะ 10 ปี (2545 – 2554) ที่ผ่านมานั้น พบว่ามีหน่วยงานเครือข่ายเข้ามาร่วมงานวิจัย กับมูลนิธิโครงการหลวงมากถึง 14 หน่วยงาน โดยพบว่านักวิจัยจากสังกัดมหาวิทยาลัยเข้าร่วมงานกับโครงการหลวง มากที่สุดถึง 164 โครงการ ส่วนใหญ่เป็นคณาจารย์และนักวิจัยในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ รองลงมาเป็นนักวิจัยที่เป็นนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิโครงการหลวง ทั้งนี้เนื่องด้วย ใกล้ชิดและสัมผัสกับปัญหาและงานที่ต้องการการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้น อีกทั้งหากสามารถพัฒนาหรือ แก้ปัญหานี้งานได้ด้วยงานวิจัย ก็จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อ มูลนิธิโครงการหลวงมากยิ่งขึ้น

สถานการณ์ปัญหา ทูตทางสังคมและความต้องการของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงเป็นอย่างไร

การวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหาและความต้องการของชุมชนนั้น ได้มีการจัดประชุมชาวบ้านโดยใช้เครื่องมือ SWOT ในการวิเคราะห์ประกอบ เพื่อนำมาสรุปประเด็นปัญหาที่ต้องการในการวิจัยและพัฒนาต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดรายชุมชนได้ดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์บ้านใหม่ดอนแก้วหมู่ที่ 2 ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่

จุดแข็ง

1. มีการออกระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าในชุมชนอย่างชัดเจน โดยจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลทั้งกรรมการป่าไม้ ประปาภูเขา หมอคนอาสา และกรรมการแก้เหมือง แก่ฝาย
2. ผู้นำ ทั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านค่อนข้างเข้มแข็ง ทำให้ประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมในหมู่บ้าน (แม้จะแยกเป็น 3 หย่อมบ้านก็ตาม)
3. มีความเท่าเทียมกันในบทบาทการเป็นผู้นำด้านต่างๆ ใน 3 หย่อมบ้านทำให้การบริหารจัดการของผู้ใหญ่บ้านทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน
4. ชุมชนยังมีการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เพื่อบริโภคเองในครัวเรือน ทำให้เห็นถึงความมั่นคงทางด้านแหล่งอาหารโปรตีนที่ไม่ต้องหาซื้อ
5. ลูกบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารตลอด เนื่องจากมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และยังมีการประกาศข่าวสารทางเสียงตามสายแยกตามหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นการให้ข้อมูลข่าวสารทางตรงแก่ชาวบ้าน
6. มีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเพื่อยกระดับกลุ่มทางการเงินเป็นนิติบุคคล โดยมีการแต่งตั้งกรรมการดูแลก่อนเงินอย่างชัดเจน และมีการระดมทุนจากสมาชิกในลักษณะเงินหุ้น

จุดอ่อน

1. เกิดการกลืนวัฒนธรรม(ภาษา การแต่งกาย) โดยรับเอาวัฒนธรรม ค่านิยมต่างๆ เข้าไปปรับใช้ค่อนข้างรวดเร็ว เนื่องจากพื้นที่อยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอ และตัวจังหวัดเชียงใหม่ สื่อต่างๆ เข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว
2. ยังติดกับค่านิยมคนเมือง การใช้สิ่งอำนวยความสะดวก และค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยต่างๆ
3. มีการใช้บริการแหล่งเงินทุนนอกระบบ ผ่านระบบเงินผ่อนทั้งเพื่อการประกอบอาชีพ และเพื่อการอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งเป็นสาเหตุแห่งหนี้สิน

โอกาส

1. ยังมีการสืบทอดผู้นำทางประเพณี ดังนั้นจึงยังสามารถเป็นศูนย์รวมในการคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีของชนเผ่า
2. เป็นพื้นที่เตรียมเปิดเป็นอุทยานแห่งชาติ แม้ตะไคร้ จึงสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้
3. ได้รับการสนับสนุนด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ในชุมชนจากหน่วยงานภายนอก ทำให้ชุมชนเรียนรู้และเข้มแข็งขึ้น

4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์ทดแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อลดการใช้สารเคมีและลดต้นทุนการผลิต
5. พี่สมนไพรจากป่าปัจจุบันยังพอหาได้ มีสรรพคุณทางยา สามารถลดการพึ่งพิงยาแผนปัจจุบันลงได้
6. มีเยาวชนในหมู่บ้านจบการศึกษาระดับปริญญาตรีถึง 10 คน ถือเป็นโอกาสหากลูกหลานกลับนำวิชา ความรู้ที่ร่ำเรียนกลับมาพัฒนาชุมชนของตนเอง
7. แม้ในชุมชนจะมีเพียงสถานีนอนมัย (ไม่มีโรงพยาบาล) แต่ก็ยังได้รับโอกาสที่หมอจากโรงพยาบาลแม่ฮ่องสอนเข้ามาตรวจสุขภาพชาวบ้านในชุมชนเป็นประจำทุกๆ สัปดาห์
8. กลุ่มการเงินแต่ละกลุ่มมีรูปแบบการบริหารจัดการ เงินกู้ และเงินออม แตกต่างกัน ทำให้ชาวบ้านเลือกเป็นสมาชิกได้ตามกำลังของตนเอง
9. หน่วยงานที่เข้ามาให้การสนับสนุนและช่วยเหลือชุมชนมีหลากหลายและครบวงจร ซึ่งก็จะมีบทบาทในการสนับสนุนและช่วยเหลือที่แตกต่างกันในแต่ละเรื่องที่ชุมชนต้องการ

ข้อจำกัด

1. ไม่สามารถขยายพื้นที่เกษตร ทำให้ต้องปลูกพืชซ้ำในพื้นที่เดิม ก่อให้เกิดปัญหาดินเสื่อม
2. ความเพียงพอและคุณภาพของน้ำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางธรรมชาติ หากน้ำไม่พอก็ต้องซื้อกิน
3. ไม่มีรถประจำทาง ชาวบ้านต้องใช้รถส่วนตัวในการเดินทาง ซึ่งอาจเป็นการตัดโอกาสสำหรับชาวบ้านที่ไม่มียานพาหนะเป็นของตนเอง
4. ในชุมชนไม่มีโทรศัพท์สาธารณะ ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์มือถือ แต่มีปัญหาเกี่ยวกับสัญญาณโทรศัพท์ที่ยังมีเครือข่ายสัญญาณไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่
5. ยังขาดหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชน (สะท้อนจากไม่มีศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนประจำหมู่บ้าน)
6. ในชุมชนมีการรวมกลุ่มทางการเงินไม่มากนัก (เพียง 3 กลุ่ม) มีเงินหมุนเวียนรวมในหมู่บ้านประมาณ 2 ล้านบาท ซึ่งถือว่าค่อนข้างน้อยสำหรับสมาชิกในชุมชนกว่า 176 หลังคาเรือน (เฉลี่ยหมุนเวียนบ้านละหมื่นกว่าบาท)

การวิเคราะห์บ้านห้วยยาบ หมู่ที่ 5 ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่

จุดแข็ง

1. ด้านวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - ชุมชนบ้านห้วยยาบเป็นชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ ทั้งหมด ยังรักษาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม และถือจารีตประเพณีที่เข้มงวด มีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำสูง
 - มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆที่หลากหลาย
2. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- มีการออกระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าในชุมชนอย่างชัดเจน
 - มีการจัดตั้งกรรมการป่าไม้ กรรมการประปาภูเขา กรรมการเหมืองฝาย
 - มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพมากขึ้น
3. ด้านเศรษฐกิจและการผลิตของชุมชน มีการรวมกลุ่มอาชีพและกลุ่มออมทรัพย์
 4. ด้านทุนและหน่วยงานภายนอก
 - ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทำให้ชุมชนเรียนรู้และเกิดเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ในชุมชนหรือตำบล
 - มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุนหลากหลายหน่วยงาน

จุดอ่อน

1. ด้านวัฒนธรรม(ภาษา การแต่งกาย) โดยรับเอาวัฒนธรรม ค่านิยมใหม่ๆจากคนพื้นล่าง เข้าไปใช้ค่อนข้างรวดเร็ว เนื่องจากพื้นที่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง และสื่อต่างๆ เข้าถึงได้ง่าย
2. เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มเยาวชนและกลุ่มผู้อาวุโสที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่า
3. เกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง เช่น น้ำท่วม ดินถล่ม
4. ดินในพื้นที่เกษตรมีความเสื่อมโทรม จากการใช้สารเคมี และการปลูกพืชซ้ำซาก
5. มีขยะพลาสติกจำนวนมากและขาดการจัดการขยะที่ดี
6. ราคาผลผลิตตกต่ำไม่สามารถกำหนดราคาได้
7. ต้นทุนปัจจัยการผลิตสูงขึ้น
8. กลุ่มอาชีพบางกลุ่มยังขาดความเข้มแข็งและขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
9. ภาวะหนี้สินของคนในชุมชนมีแนวโน้มสูงขึ้น
10. มีการใช้สารเคมี และขาดความรู้ในการใช้สารเคมีด้วยวิธีการที่ถูกต้อง
11. แหล่งเงินทุนนอกระบบมีเยอะ สามารถเข้าถึงความเป็นหนี้สินได้ง่าย
12. หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนบางหน่วยงานขาดความต่อเนื่องและมีการปรับเปลี่ยนบุคลากรตลอด

โอกาส

1. เยาวชนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น และมีบางส่วนที่กลับมาทำงานพัฒนาให้กับชุมชน
2. การปลูกพืชเกษตรโดยการลดการใช้สารเคมี และเปลี่ยนมาสู่การทำเกษตรอินทรีย์
3. การฟื้นฟูวัฒนธรรม ต่างๆเช่นการแต่งกาย การใช้ภาษาพูด
4. ภาวะความเป็นหนี้ของคนในชุมชนมีสูงน่าจะสามารถพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยได้
5. พื้นที่ป่าไม้ของชุมชนอยู่ในพื้นที่เตรียมจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ จึงสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ทรัพยากรธรรมชาติน่าจะมีความมั่นคงขึ้น
6. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ทดแทนการปลูกพืชเคมี เพื่อลดการใช้สารเคมี และลดต้นทุนการผลิต

7. ชุมชนใช้ภูมิปัญญาการรักษาด้วยพืชสมุนไพรจากป่าปัจจุบันยังพองหาได้ มีสรรพคุณทางยา สามารถลดการพึ่งพิงยาแผนปัจจุบันลงได้
8. มีหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกเข้ามาให้การสนับสนุนและช่วยเหลือชุมชนตลอด และมีงานวิจัยในพื้นที่หมู่บ้านข้างเคียง หลายเรื่องที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับคนในชุมชน

ข้อจำกัด

1. ไม่สามารถขยายพื้นที่เกษตรกรรมได้ ทำให้ต้องปลูกพืชซ้ำในพื้นที่เดิม ก่อให้เกิดปัญหาดินเสื่อม
2. ภัยพิบัติทางธรรมชาติ
3. ไม่มีรถประจำทาง ชาวบ้านต้องใช้รถส่วนตัวในการเดินทาง ซึ่งอาจเป็นการตัดโอกาสสำหรับชาวบ้านที่ไม่มียานพาหนะเป็นของตนเอง
4. การสื่อสาร สัญญาณโทรศัพท์ยังมีเครือข่ายสัญญาณไม่ครอบคลุมทั่วถึงทุกพื้นที่

การวิเคราะห์บ้านหนองเขียว(ลำนู่) อ.เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

-จุดแข็ง

1. สภาพเป็นพื้นที่ราบไม่ลาดชันมาก มีพื้นที่เหมาะสำหรับการเพาะปลูก 10,000 กว่าไร่ หากจัดการการใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้องจะสามารถเป็นแหล่งผลิตพืชที่สร้างรายได้ แต่พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ชาวบ้านมีสิทธิ์ในการใช้เป็นพื้นที่ทำกินของครอบครัว
2. เป็นชุมชนชาวเผ่าลำนู่ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ประกอบด้วย มุเซอเฮเล มุเซอดำ (มีจำนวนมากที่สุด) มุเซอเหลียง มุเซอแดง มีประชากร 2,728 คน (ชาย=1,291 /หญิง=1,437) มีจำนวน 515 หลังคาเรือน ใช้ภาษาเดียวกันแต่สำเนียงต่างกัน ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาเขียน

-จุดอ่อน

1. ขาดแคลนแหล่งน้ำในพื้นที่ ไม่มีลำธาร หรือห้วยขนาดใหญ่และระยะทางยาว มีเพียงห้วยขนาดเล็ก และดินๆ ไหลมารวมกันบริเวณหลุมยุบแล้วน้ำจะซึมหายไปในพื้นที่ การเพาะปลูกอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ในรอบปีจะสามารถปลูกพืชได้เพียงฤดูกาลเดียว จึงทำให้ต้องเลือกปลูกพืชที่สร้างรายได้เป็นหลัก
2. สภาพความสมบูรณ์ – ดินดั้งเดิมสมบูรณ์ต่ำ เกษตรกรในชุมชนปลูกพืชโดยใช้สารเคมีเป็นหลัก ขาดความรู้ในการปรับปรุงบำรุงดินทำให้สภาพดินเสื่อมโทรม ในอนาคตมีแนวโน้มในการใช้สารเคมีมากขึ้น
3. วิถีชีวิต วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกกลืนจากวัฒนธรรมสมัยใหม่ ขาดการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมให้เยาวชนได้เรียนรู้สืบทอด มีเพียงผู้สูงอายุในหมู่บ้านไม่กี่คนที่ทราบ โดยมีเพียงประเพณีหลัก กินข้าวใหม่ และกินวอ ที่ยังคงอยู่

4. คนในชุมชนมีจำนวนมาก ทำให้รวมกลุ่มกันยาก การขับเคลื่อนงานกับชุมชนเป็นไปได้ค่อนข้างลำบาก มีโบสถ์ที่เป็นหลักยึดทางศาสนา แต่มีค่อนข้างมากกว่า 12 โบสถ์ และมีการแบ่งแยกศรัทธาแต่ละโบสถ์

โอกาส

1. การคมนาคม ติดต่อสื่อสารสะดวก มีรถสองแถว (เชียงใหม่-หนองอุก) ทางผ่านกลางชุมชน สามารถเดินทางได้โดยสะดวก หากพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือเรียนรู้ จะทำให้สามารถเข้าถึงชุมชนได้ง่าย
2. เทศบาลและโครงการหลวงให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

อุปสรรค

ชุมชนอยู่ใกล้แนวชายแดนไทย-พม่า มีความเสี่ยงเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด

การวิเคราะห์บ้านใหม่สามัคคี ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

จุดแข็ง

1. คะฉิ่น แห่งเดียวในประเทศไทย มีลักษณะและเอกลักษณ์เฉพาะตัว
2. ในชุมชนให้ความสำคัญกับประเพณีพิธีกรรม เห็นได้ชัดจากการตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมชนเผ่าขึ้น เพื่อสืบทอดประเพณีพิธีกรรมและรักษาให้คงอยู่ต่อไปในรุ่นลูกหลาน
3. ชุมชนยังปลูกข้าวและข้าวไร่ พืชผัก ไม้ผล เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ตามวิถีการดำรงชีพดั้งเดิม และมีการปลูกพืชสร้างรายได้
4. ชุมชนมีทักษะในการปลูกพืชได้หลากหลายชนิด ทั้งพืชผัก พืชไร่ ไม้ผล
5. ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังดำรงชีพด้วยการพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติ มีการใช้ประโยชน์จากป่าทั้งเป็นแหล่งอาหาร เชื้อเพลิง การเก็บหาของป่า และมีกิจกรรมในการอนุรักษ์ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะโครงการหลวง
6. เกษตรกรกว่าร้อยละ 80 เริ่มมีการปลูกถั่วดำหลังการเก็บเกี่ยวถั่วลิสงหรือข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็นการบำรุงดิน ทำให้โครงสร้างดินดีขึ้น
7. มีการปลูกป่าใช้สอย ตามโครงการป่าชาวบ้านเพื่อนำไม้มาใช้ประโยชน์แทนจากตัดจากป่าธรรมชาติโดยตรง
8. ป่ามีทั้ง ป่าเต็งรัง ป่าแดง ป่าชุมชน ตามระดับความสูงของพื้นที่
9. มีแหล่งเก็บน้ำในหมู่บ้านอยู่ 5 แห่ง
10. พื้นที่เกษตรกรรมในหมู่บ้านมีการชะล้างพังทลายดินน้อยมาก

จุดอ่อน

1. เริ่มที่จะเลือนหายไป เยาวชนรุ่นปัจจุบันไม่ให้ความสำคัญในการเป็นชนเผ่ากะฉิ่น การแต่งกายเลือนหายไปเกือบหมด จะแต่งกายเฉพาะงานสำคัญ ชีวิตคนเมืองเริ่มกลืนกัน

2. คนในรุ่นหลังที่ได้รับการศึกษาส่วนใหญ่เข้าไปทำงานในตัวเมือง และนำวัฒนธรรมเมืองเข้าไปในชุมชน ซึ่งในอนาคตจะไม่มีผู้ที่คอยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชาวคะฉิ่นต่อจากรุ่นพ่อแม่ แม้ว่าจะมีกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี แต่ยังมีสมาชิกค่อนข้างน้อย
3. พืชที่ปลูกเป็นรายได้หลักของชุมชนได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง ข้าวไร่ ซึ่งเป็นพืชที่ปลูกกันมากในหลายพื้นที่ ทำให้มีการแข่งขันสูง และมีความไม่แน่นอนของราคา
4. พืชเศรษฐกิจที่ปลูกขาย ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมการบริโภค ทำให้เสียค่าใช้จ่ายด้านอาหารเป็นสัดส่วนที่สูง
5. ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรเสียค่าใช้จ่ายสูงมากเกินไปต้องลดต้นทุนจึงจะได้กำไรจากการขายผลผลิต
6. ยังได้รับความมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยจากคนบางกลุ่มในชุมชน
7. มีการบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่ามากขึ้น
8. น้ำใช้แค่เพียงอุปโภคและบริโภค แต่ไม่เพียงพอที่จะใช้ทางการเกษตร
9. ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เกิดปัญหาดินเสื่อมเนื่องจากการจัดการที่ไม่ถูกต้อง
10. ด้วยจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ไม่เพียงพอต่อการใช้
11. เรื่องน้ำยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญมากในพื้นที่ของหมู่บ้านเพราะมีไม่พอใช้สำหรับการเกษตร และน้ำดื่มยังต้องซื้อบริโภค

โอกาส

1. ด้วยความที่เป็นชนเผ่าแห่งเดียวในไทย น่าจะทำให้เป็นจุดเด่น โดยส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวชนเผ่าให้มากขึ้น หน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนอีกทาง
2. มีเอกลักษณ์เฉพาะของชาติพันธุ์คะฉิ่น เป็นโอกาสในการเปิดช่องทางการหารายได้บนฐานทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น การเปิดพื้นที่ให้ศึกษาวัฒนธรรม วิธีการดำรงชีพ การขายสินค้าหัตถกรรม เช่น การทอผ้า และแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร เช่น แปลงผัก แปลงไม้ผล เป็นต้น
3. มีศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียวในพื้นที่ ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ และให้ความช่วยเหลือด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต การให้ความรู้ด้านการเกษตร การพัฒนาสังคมและการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม
4. ด้วยสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ สามารถปลูกพืชเมืองหนาวได้หลายชนิด
5. มีตลาดนัด (บ้านอรุณทัย) อยู่ในพื้นที่ เป็นโอกาสให้ชุมชนสามารถนำผลผลิตรวมถึงสินค้าหัตถกรรมไปจำหน่าย
6. มีหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนโดยเฉพาะโครงการหลวงสนับสนุนและส่งเสริมการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
7. มีหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชนมาให้ความรู้ และช่วยจัดการระบบเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะโครงการหลวงจะเป็นหน่วยงานที่คอยประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ
8. ได้รับการพัฒนาด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อุปสรรค

1. มีท่าเรือการท่องเที่ยวแต่รายได้ไม่ค่อยได้ถึงกับตัวชาวบ้าน จะเป็นเชิงเอากันมากกว่า
2. ด้วยความห่างไกลของชุมชนจากแหล่งตลาด ทำให้การขนส่งผลผลิตทำได้ค่อนข้างลำบาก และมีต้นทุนในการขนส่งสูง
3. มีการนำเข้าไม้ผล พืชผักเมืองหนาวจากจีนซึ่งมีราคาถูกกว่าทำให้ตลาดมีการแข่งขันสูง
4. ขาดแคลนแหล่งทรัพยากรน้ำใช้ จึงไม่เพียงพอที่จะทำการปลูกพืชผักเมืองหนาวได้
5. ถึงแม้ว่าโครงการหลวงจะรับซื้อผลผลิตการเกษตรจากชุมชนแต่ด้วยระบบการคัดเลือกเกรดที่มีมาตรฐานค่อนข้างสูง ทำให้ผลผลิตตกเกรดเป็นจำนวนมาก และไม่มีตลาดรองรับสินค้าเกษตรที่ตกเกรด ต้องหาทางแก้ไขปัญหานี้

การวิเคราะห์บ้านขุนวาง ตำบลแม่วีน อำเภอแม่อวียง จังหวัดเชียงใหม่

จุดแข็ง

1. เป็นชุมชนมั่งมีเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้เร็ว มีความชำนาญในการเกษตรเชิงพาณิชย์
2. ผู้นำทางธรรมชาติ เช่น ผู้นำตระกูล ยังมีอยู่
3. มีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ
4. มีการใช้สมุนไพรรักษาโรค ผสมผสานกับแพทย์แผนปัจจุบัน
5. สาธารณูปโภคพื้นฐานพร้อม
6. เป็นแหล่งปลูกดอกเบญจมาศแหล่งใหญ่
7. มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์และมีแหล่งน้ำธรรมชาติ
8. มีระบบการจัดการดูแลป่า / ภูมิปัญญาในการดูแลป่า เช่น ป่าดงช้าง
9. มีกิจกรรมการอนุรักษ์เช่น ทำแนวกันไฟ ทำฝายชะลอน้ำ ปลูกป่า
10. หมู่บ้านเป็นที่รู้จักของคนภายนอก เพราะอยู่ใกล้กับศูนย์ฯ ขุนวาง
11. มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมในการทอผ้าโยกัญชง

จุดอ่อน

1. ผู้นำทางการขาดความเข้มแข็ง เนื่องจากชาวม้งมักจะนับถือหรือเคารพกันในแง่ตระกูลมากกว่า
2. ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ ถูกใช้เพื่อการเกษตรอย่างเข้มข้น นำมาสู่ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม
3. มีการใช้สารเคมีในการเกษตรอย่างเข้มข้น
4. มีหนี้สินเยอะ และส่วนใหญ่เป็นหนี้สินเพื่อการเกษตรและเครื่องอำนวยความสะดวก
5. วัฒนธรรมดั้งเดิมเลือนหาย โดยเฉพาะพิธีกรรม คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญ
6. ขาดแคลนแรงงานด้านการเกษตร เพราะลูกหลานเยาวชนลงไปเรียนในเมือง และทุกคนรอบคัวทำเกษตรจึงไม่มีแรงงานว่างพอให้จ้าง
7. ความสามัคคีในชุมชนลดน้อยลง
8. ชุมชนขาดจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

โอกาส

1. มีหน่วยงานพื้นที่ให้การสนับสนุนด้านอาชีพ โดยเฉพาะโครงการหลวง และศูนย์เกษตรหลวงขุนาวาง
2. มีพ่อค้าเข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพราะทำเกษตรเชิงพาณิชย์ รวมทั้งเส้นทางที่เชื่อมโยงกับดอยอินทนนท์
3. มีโอกาสค่อนข้างมากในการติดต่อค้าขาย-ท่องเที่ยว
4. เข้าถึงแหล่งทุนได้ง่าย

อุปสรรค

1. กระแสความเจริญเข้ามาค่อนข้างมากเพราะอยู่ไม่ไกลมากจากตัวเมือง และเป็นทางผ่านไปสู่ดอยอินทนนท์
2. สัญญาณโทรศัพท์ของ AIS ไม่ค่อยมี เป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสาร (เฉพาะบริเวณบ้านขุนาวาง)
3. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานในพื้นที่ไม่ค่อยดี
4. มีความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่ากับหมู่บ้านใกล้เคียง

การวิเคราะห์บ้านปากกล้วย-โป่งลมแรง ตำบลแม่วีน อำเภอแม่วาว จังหวัดเชียงใหม่

จุดแข็ง

1. ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง
2. ยังคงวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมของปกากะญอ เช่น ป่าเดปอ การกินข้าวใหม่ พิธีบวชป่า
3. มีการรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ชุมชนมีการปลูกข้าวกินเอง
5. มีการปลูกสัตว์ในชุมชน
6. มีภูมิปัญญาในการจัดการการเกษตร
7. มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์จำนวนมาก
8. มีการแบ่งเขตป่าใช้สอย – ป่าอนุรักษ์อย่างชัดเจน
9. มีกิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่นการปลูกป่า การทำเหมืองฝาย การทำแนวกันไฟ
10. มีอาหารจากป่าค่อนข้างอุดมสมบูรณ์
11. มีระบบการจัดการป่าอย่างชัดเจน คือกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำบ้านปากกล้วย

จุดอ่อน

1. มีการใช้สารเคมีในการเกษตร ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพ
2. ชาวบ้านไม่ชำนาญเรื่องช่องทางการตลาด
3. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์
4. มีปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง
5. พิธีกรรมบางอย่างเลือนหาย เพราะมีคนสืบทอดน้อยลง
6. มีหนี้สินจากต้นทุนในการเกษตรเป็นส่วนใหญ่

โอกาส

1. มีโครงการหลวงส่งเสริมด้านการเกษตรอย่างใกล้ชิด
2. มีแหล่งเงินทุนทั้งในและนอกระบบค่อนข้างมาก
3. ศาสนาคริสต์สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ดี
4. ศูนย์สงฆ์สมณพลของศาสนาคริสต์ให้การสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนในหมู่บ้าน รวมทั้งให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ
5. มี อบต. และหน่วยจัดการต้นน้ำขุนวางสนับสนุนเรื่องการทำแนวกันไฟ
6. มูลนิธิชาวดอยให้ทุนการศึกษา ที่พัก และดูแลความเป็นอยู่ของชาวบ้าน
7. อบต. ให้เงินสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนในแต่ละปี

อุปสรรค

1. เยาวชนรุ่นใหม่รับวัฒนธรรม และค่านิยมภายนอกอย่างรวดเร็วจากการลงไปเรียนในเมือง
2. ต้นทุนการผลิตสูง
3. ระบบไฟฟ้าไม่เสถียร
4. มีความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่ากับหมู่บ้านใกล้เคียง

การวิเคราะห์ บ้านดอยมด ตำบลเจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

จุดแข็ง

1. บ้านดอยมดเป็นชุมชนขนาดเล็ก การรวมกลุ่ม หรือทำกิจกรรมเป็นไปได้ง่าย
2. ชาวบ้านยังใช้ชีวิตชีวิตแบบดั้งเดิม จึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม
3. มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
4. ผู้นำหมู่บ้านมีความรู้ความสามารถ และเข้มแข็ง
5. มีทรัพยากรหลากหลายเพียงพอ
6. มีภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นตัวอย่างได้
7. มีกลุ่มองค์กรชุมชนที่ดี
8. มีแหล่งน้ำ หากได้รับการจัดการดูแลที่ดี จะช่วยให้มีน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และเพื่อการเกษตรได้ตลอดปี
9. ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี

จุดอ่อน

1. คนในพื้นที่ไม่ค่อยมีการศึกษา
2. หมู่บ้านไม่สะอาด
3. ขาดสุขภาพบาลที่ถูกละลักษณะ เช่น ห้องน้ำ
4. ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค

5. ราคาผลผลิตการเกษตรตกต่ำ
6. มีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย
7. มีที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์
8. ระบบชลประทานต้องปรับปรุงและพัฒนา
9. สาธารณูปโภคบางอย่างยังไม่ทั่วถึง เช่น ถนน ไฟฟ้า และโทรศัพท์ เป็นต้น
10. เส้นทางทางการเข้าออกระหว่างหมู่บ้านต้องปรับปรุง และพัฒนา
11. ไม่มีผู้สืบทอดประเพณี วัฒนธรรม

โอกาส

1. มีหน่วยงานรัฐ และเอกชนเข้ามาช่วยเหลือ เช่น โครงการหลวง ศูนย์ประสานงานลุ่มน้ำลาว เป็นต้น
2. ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองท้องถิ่น เช่น อบต.
3. ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากภายนอกเข้ามาศึกษา เช่น สกว. โครงการหลวง เป็นต้น
4. ได้รับเงินช่วยเหลือจากภาครัฐ เช่น กองทุนหมู่บ้าน โครงการกษ.คจ. และ SML

อุปสรรค

1. อยู่ห่างไกลตัวเมือง
2. มีการรับวัฒนธรรมสมัยใหม่มากขึ้น
3. ที่ดินทำกินติดกับเขตป่า
4. แหล่งเงินทุนในระบบมีไม่เพียงพอ
5. มีภัยธรรมชาติที่ไม่อาจควบคุมได้ เช่น ดินสไลด์

การวิเคราะห์บ้านห้วยม่วง ตำบลเจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

จุดแข็ง

1. ชุมชนให้ความร่วมมือ ผู้นำมีศักยภาพ ส่วนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
2. มีความพร้อมในเรื่องการยอมรับการพัฒนาชุมชน ผู้นำมีบทบาทในการโน้มน้าวชาวบ้านในการร่วมกิจกรรมส่วนรวม
3. สภาพเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของคนในหมู่บ้านค่อนข้างดี ชาวบ้านมีศักยภาพเป็นทั้งผู้ผลิต และพ่อค้า และบางกลุ่มเป็นพ่อค้าคนกลาง
4. ด้านวัฒนธรรมประเพณีบ้านห้วยม่วงถือได้ว่า ชุมชนได้คงวัฒนธรรมของชนเผ่าลาหู่
5. ด้านทรัพยากร พื้นที่มีจุดเด่นด้านสมุนไพรในพื้นที่ หากมีการอนุรักษ์หรือทำเป็นข้อมูลตำรับยา เหมาะกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพร

จุดอ่อน

1. การใช้ภาษาในการสื่อสารชาวบ้านผู้สูงอายุไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาราชการในการทำงาน
2. ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การสุขาภิบาล ยังไม่ดีพอเนื่องจากที่ผ่านมามีชาวบ้านบ้านห้วยม่วงซึ่งเป็นชนเผ่าลาหู่ ไม่คุ้นเคยกับการจัดระบบสุขาภิบาลที่ดี เช่น ไม่ชอบใช้ห้องน้ำ
3. ระบบการผลิตเป็นพืชในพื้นที่เป็นเชิงเดี่ยว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวโพด ระบบการผลิตมีความเสี่ยงทำให้เกิดดินสไลด์ ในพื้นที่เนื่องจากพื้นที่มีความชัน
4. สภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการปลูกพืชล้มลุกเนื่องจาก ลักษณะโครงสร้างของดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และมีความชัน ส่งผลให้ปริมาณและคุณภาพผลผลิตนั้นอยู่ในระดับต่ำ

โอกาส

1. ชุมชนบ้านห้วยม่วงตั้งอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคม ถนนเชียงใหม่-เชียงใหม่ สะดวกต่อการเดินทางไปทำการค้าขาย สามารถส่งผลผลิตทางการเกษตรเพื่อจำหน่ายเองได้สะดวก
2. โอกาสในการสร้างการเรียนรู้ การประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรมีสูง เนื่องจากปัจจัยเอื้อด้านการคมนาคม การทำงานในพื้นที่เขตเมือง การได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น
3. โอกาสในการทำให้เป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ด้านสมุนไพร เส้นทางศึกษาสมุนไพร

อุปสรรค

1. ชุมชนตั้งอยู่ใกล้แหล่งคมนาคมที่ขนส่งสะดวกสบาย ทำให้การวัฒนธรรมของคนเมืองเข้ามากลืนวัฒนธรรมชนเผ่าดั้งเดิม ส่งผลให้ประเพณีวัฒนธรรมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น การแต่งกายของชนเผ่าที่เปลี่ยนแปลง
2. นายทุนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดระบบการผลิตพืชในพื้นที่ของชุมชนบ้านห้วยม่วง

การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาในการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ชุมชนภายใต้ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

จากการดำเนินการวิจัย ได้มีการจัดกระบวนการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนใน 4 มิติ ได้แก่ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตชุมชน ด้านการเกษตร ระบบการผลิต ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และด้านองค์กร ระบบทุนและภาคีการทำงานร่วม หลังจากนั้นได้มีการจัดเวทีชุมชนเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนโดยใช้เครื่องมือ SWOT เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนแล้วนั้น นำข้อมูลดังกล่าวมาจัดเวทีประชาคมของแต่ละชุมชน เพื่อลงความเห็นประเด็นปัญหาในการวิจัยและพัฒนา นอกจากนั้นยังมีการจัดลำดับความสำคัญ เพื่อหาปัญหาและความต้องการเร่งด่วนในการพัฒนาโจทย์วิจัยต่อไป

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่

บ้านใหม่ดอนแก้ว (คนเมืองและปาเกะญอ) อ.แม่ทา จ.เชียงใหม่

ประเด็นวิจัยและพัฒนา

1. พื้นีวิถีชีวิตและภูมิปัญญาดั้งเดิม (วิจัย)

2. ลดการใช้สารเคมี (พัฒนา)
3. อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (พัฒนา)
4. ปัญหาหนี้สิน

บ้านห้วยยาบ (ปกากะญอ) ม.5 ต.ทาเหนือ อ.แม่ทา จ.เชียงใหม่
ประเด็นวิจัยและพัฒนา

1. ปัญหาหนี้สิน
2. ลดการใช้สารเคมี
3. รื้อฟื้นวัฒนธรรมชนเผ่า
4. ส่งเสริมการปลูกพืชในระบบอินทรีย์
5. สร้างความตระหนัก ปลูกจิตสำนึกในเรื่องภัยพิบัติทางธรรมชาติ
6. ลดต้นทุนการผลิต พื้นฟูสภาพดิน
7. ส่งเสริมการให้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร
8. พื้นฟูป่าเพื่อเพิ่มชนิดของสัตว์ป่า

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว จ.เชียงใหม่

บ้านหนองเขียว (ลานู) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
ประเด็นวิจัยและพัฒนา

1. การจัดการน้ำ/จัดสรรน้ำ
2. รื้อฟื้นวัฒนธรรม
3. หนี้สิน
4. พัฒนาเรื่องอาหาร/กลุ่มอาชีพต่างๆ
5. การปลูกหญ้า
6. พื้นที่ทำกินจำกัด
7. คุ่มกำเนิด ลดประชากร
8. ลดการใช้สารเคมี

บ้านใหม่สามัคคี (คะฉิ่น) อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
ประเด็นวิจัยและพัฒนา

1. รื้อฟื้นวัฒนธรรมคะฉิ่น
2. ขาดแคลนน้ำ
3. การลดใช้สารเคมี
4. ต้นทุนการผลิตสูง
5. ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์
6. ดินเสื่อม

7. พัฒนาระบบตลาดเกษตร
8. ฟื้นฟูความรู้สมุนไพร ภูมิปัญญาการรักษาโรค
9. ข้าวไม่พอกิน
10. พึ่งพาอาหารภายนอก
11. หนี้สิน
12. การท่องเที่ยว
13. อนุรักษ์ป่า สัตว์ป่า สร้างสำนึก ดัชนีกรรมการดูแล

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จ.เชียงใหม่

บ้านขุนวาง (ม้ง) อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

ประเด็นวิจัยและพัฒนา

1. ลดต้นทุนการผลิต
2. ปัญหาข้าวไม่พอกินในแต่ละปี
3. การลดสารเคมี
4. ปัญหาดินเสื่อม น้ำขาดแคลน
5. ขาดแรงงานด้านการเกษตร
6. ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่ากับหมู่บ้านใกล้เคียง
7. การแก้ปัญหาพื้นที่ทับซ้อน
8. การพัฒนาการท่องเที่ยว
9. การจัดการหนี้สิน

บ้านปากกล้วย (ปกากะญอ) อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

ประเด็นวิจัยและพัฒนา

1. การรื้อฟื้นวัฒนธรรมดั้งเดิมของปกากะญอ
2. สมุนไพรกับการใช้ประโยชน์
3. การแบ่งเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ – ป่าใช้สอย
4. ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่า
5. สารเคมีตกค้าง (สุขภาพ)
6. ปรับปรุงคุณภาพผลผลิต
7. ปัญหาการตลาด สินค้าเกษตร (รวมกลุ่มสหกรณ์)
8. ลดต้นทุนการผลิต
9. สร้างจิตสำนึกเยาวชนในการรักษาป่า
10. ขาดแคลนน้ำ
11. พัฒนาระบบการศึกษา

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จ.เชียงราย

บ้านดอยมด (ลาหู่) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ประเด็นวิจัยและพัฒนา

- 1) พื้นฟูชีวิตวัฒนธรรม วิถีชีวิต ตนตรี เครื่องแต่งกาย พื้นฟูการใช้สมุนไพร
- 2) การท่องเที่ยว
- 3) การดูแลอนุรักษ์ป่า
- 4) เพิ่มคุณภาพผลผลิต
- 5) แก้ปัญหาดินเสื่อม
- 6) การลดการใช้สารเคมี
- 7) ข้าวไม่พอกิน

บ้านห้วยม่วง (ลาหู่) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ประเด็นวิจัยและพัฒนา

1. ชยะ
2. พื้นฟูวัฒนธรรม
3. ลดการใช้สารเคมี (ข้าวโพด)
4. ข้าวไม่พอกิน ผลผลิตตกต่ำ ดินเสื่อม ขาดแรงงาน ปัญหาปลูกพืชเชิงเดี่ยว
5. สุขภาพ
6. อนุรักษ์ป่า สมุนไพร
7. หนี้สิน
8. ปัญหาเรื่องสุขาภิบาลห้องน้ำ

ประเด็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อดำเนินงานต่อ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณร่วมกันทั้งสองฝ่าย

พื้นที่	ประเด็น	ความร่วมมือ
ศูนย์ฯ แม่ทาเหนือ		
1. บ้านห้วยยาบ	การจัดการหนี้สินผ่านกระบวนการฟื้นฟูวิถีการผลิตดั้งเดิม	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน
2. บ้านใหม่ดอนแก้ว	การรื้อฟื้นวิถีการเกษตรดั้งเดิมสู่การเกษตรแบบพึ่งตนเอง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน
ศูนย์ฯ ห้วยน้ำริน		
1. บ้านดอยมด	การฟื้นฟูวิถีชีวิตผ่านการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ บ้านดอยมดฯ	มูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. บ้านห้วยม่วง	การจัดทำสื่อเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมลาหู่ให้กับเยาวชน	ฝ่ายการศึกษาของโครงการหลวง

ศูนย์ฯ ชุนวาง		
1. บ้านชุนวาง	การศึกษาต้นทุนชุมชนเพื่อวางแผนบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน	ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของ โครงการหลวงด้านการ ท่องเที่ยว
2. บ้านปากกล้วย-โป่งลมแรง	การศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ ของชาวปกากะญอบ้านปากกล้วย – โป่งลม แรง	พัฒนาข้อเสนอโครงการสู่ ฝ่ายวิจัยโครงการหลวง
ศูนย์ฯ หนองเขียว		
1. บ้านใหม่สามัคคีคะฉิ่น	การฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและการทอผ้าของ ชนเผ่าคะฉิ่นบ้านใหม่สามัคคี	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่
2. บ้านหนองเขียวลาหู่	การทำข้อมูลแหล่งน้ำ ระบบการจัดการน้ำ และ ข้อมูลการใช้พื้นที่ของชุมชนบ้านหนองเขียว	ฝ่ายพัฒนา โครงการหลวง

จากตารางดังกล่าวพบว่าชุมชนที่มีความพร้อมในเรื่องคนเป็นลำดับแรก คนในชุมชนที่สามารถรวมกลุ่มกันได้ และพร้อมที่จะเรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาชุมชน และมีประเด็นในการวิจัยชัดเจน ได้แก่

1. บ้านดอยมด ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยกลุ่มคณะกรรมการชุมชนและกลุ่มเยาวชน
2. บ้านคะฉิ่น ประเด็นวัฒนธรรมชุมชน โดย กลุ่มวัฒนธรรม
3. บ้านใหม่สามัคคี ประเด็นเกษตรปลอดภัย โดยกลุ่มคณะกรรมการชุมชน
4. บ้านห้วยยาบ ประเด็นหนี้สิน โดยกลุ่มเยาวชน
5. บ้านปากกล้วย ประเด็นการจัดการทรัพยากรชุมชน โดยกลุ่มป่าชุมชน

ในส่วนของชุมชนที่ยังไม่สามารถรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อทำวิจัยได้นั้น ได้มีประเด็นสนใจและร่วมกันหาทางออกในการดำเนินงานต่อเนื่องดังนี้

1. บ้านห้วยม่วง ประเด็นสื่อวัฒนธรรม ประสานกับฝ่ายการศึกษาของโครงการหลวง
2. บ้านชุนวาง ประเด็นการท่องเที่ยว ประสานฝ่ายประชาสัมพันธ์งานการท่องเที่ยวของโครงการหลวง
3. บ้านหนองเขียว ประเด็นการจัดการน้ำ ประสานฝ่ายงานพัฒนาของโครงการหลวง

ซึ่งทั้งสามชุมชนที่ยังไม่พร้อมในการดำเนินการวิจัย เนื่องจากยังไม่สามารถรวมกลุ่มคนที่สนใจได้นั้น ทางทีมวิจัยได้ส่งต่อและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าว เข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนต่อเนื่องในกระบวนการพัฒนา หลังจากนั้น ซึ่งหากหลังจากนี้ชุมชนมีความต้องการ และมีความพร้อมในการวิจัย จะได้ประสานหารือร่วมกับฝ่ายวิจัยโครงการหลวงต่อไป

กระบวนการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงาน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเป็นอย่างไรผ่านเครื่องมือ Social Mapping (SM)

ข้อค้นพบจากการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งหวังข้อค้นพบ 2 ด้านคือ ในเชิงกระบวนการและในเชิงเนื้อหา ข้อมูล ชุดความรู้ พบว่า

ข้อค้นพบเชิงกระบวนการ

	10	สรุปงานและนำเสนอเวทีสาธารณะ
	9	นำเสนอผลงาน หาทางออกทางแก้ร่วมกับศูนย์ฯ
	8	ตรวจสอบ เติมเต็ม ค้นข้อมูลและค้นหาประเด็นวิจัย
	7	ลงพื้นที่ ศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม
	6	SM กลางจัดระบบผ่านงานฐานข้อมูล
	5	วางแผนงานก่อนลงพื้นที่
	4	เติมความรู้ ปรับปรุงแนวคิด สร้างพลังการทำงานเป็นทีมก่อนเริ่มงาน
	3	ลงพื้นที่สร้างความเข้าใจร่วม- ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงและชุมชน
	2	คัดเลือกพื้นที่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
1		ตั้งหลักกับผู้เกี่ยวข้อง

ข้อค้นพบดังกล่าวเป็นข้อค้นพบในเชิงกระบวนการทำงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์แฝงในการสร้างการเรียนรู้ให้กับเจ้าหน้าที่ของฝ่ายวิจัยโครงการหลวง และสามารถสร้างที่เลื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ จากการวิจัยค้นพบว่า

ที่เลื่องนักวิจัยชุมชนถือว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในกระบวนการทำงานวิจัยของชุมชน ต้องมีบทบาทหน้าที่ทั้งด้านบริการ วิชาการ ที่ปรึกษา และประกันคุณภาพของงานวิจัยไปในเวลาเดียวกันด้วย เพราะตลอดเวลาของการหนุนเสริมนั้นเป็นทั้งผู้ให้คำแนะนำทางวิชาการ กำกับดูแลความก้าวหน้าในการดำเนินงานวิจัย CBR ของชุมชนให้มีคุณภาพมาตรฐานของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และต้องให้สำเร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด ภายใต้นโยบาย กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของ สกว. ดูแลทีมวิจัยชุมชนให้มีพัฒนาการความองคมาทางปัญญา ดังนั้น บทบาทหลักของที่เลื่องในระยะแรกเริ่มโครงการวิจัยมักทำหน้าที่เป็นเหมือนครูผู้สอน ผู้ชี้แนะ แต่ในช่วงเวลาทำวิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้สร้างความเชื่อมั่น ผู้ให้กำลังใจ เป็นเพื่อนร่วมอุดมการณ์เดียวกัน นอกจากนี้ เนื่องจาก สกว. มีความคาดหวังว่าชุมชนต้องมีวิธคิด วิธีการจัดการกับปัญหาของชุมชนด้วยตนเองภายใต้บริบทข้อมูลของชุมชน ที่นำมาร้อยเรียงสร้างสรรค์ใหม่เป็นโมเดลใหม่ที่จะ

ใช้แก้ปัญหาโจทย์วิจัย ซึ่งความสามารถดังกล่าวของชุมชนจำเป็นต้องมีที่เลี้ยงที่มีลักษณะเป็น “ผู้นำในการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งมีบุคลิกภาพผู้นำหรือพฤติกรรมในอุดมคติคือ การมีวิสัยทัศน์ ความมั่นใจ และมาตรฐานการทำงานสูง เป็นผู้มีความรู้และมาตรฐานจริยธรรมสูงในทุกสิ่งที่ทำ มองปัญหาทะลุและครอบคลุม มีความสามารถในการโน้มน้าว และการสร้างแรงจูงใจให้ทีมวิจัยชุมชนร่วมกระบวนการทำงานเพื่อแสวงหาปัญญา เป็นผู้กระตุ้นความคิดสติปัญญา ชุมชนให้ตั้งข้อสงสัย แก้อัศจรรย์ ตั้งสมมุติฐานและร่วมกันพิสูจน์ข้อสงสัยด้วยความคิดที่สร้างสรรค์ ใส่ใจและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ร่วมปฏิบัติงาน และปฏิบัติกับแต่ละคนในฐานะปัจเจกบุคคล โดยให้การดูแลและให้ประสบการณ์แก่ชุมชนโดยหวังเพื่อสร้างการเติบโตทางปัญญาของแต่ละคนในทีมวิจัยชุมชน ซึ่งถ้าที่เลี้ยงนักวิจัยชุมชนสามารถทำได้ดังกล่าว ชุมชนจะมีความเชื่อมั่นศรัทธาทั้งตัวที่เลี้ยง และกระบวนการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลต่อการระดมความคิดปัญญาอย่างสร้างสรรค์ของชุมชนที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ

ข้อค้นพบเชิงเนื้อหา องค์ความรู้

1. ข้อมูลภาพรวมฐานข้อมูลงานวิจัยและงานพัฒนา 10 ปีที่ผ่านมา
2. ข้อมูลพื้นที่ชุมชนภายใต้ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง การดำเนินงานนี้ทำให้ทราบประเด็นที่เป็นความต้องการของชุมชน เห็นศักยภาพพื้นที่ เห็นแนวร่วมจากชุมชนในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเห็นแนวทางในการพัฒนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนภายใต้การทำงานของโครงการหลวง โดยมีชุมชนท้องถิ่น จำนวน 5 ชุมชน ที่มีแนวโน้มในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน
3. ความรู้ในการสร้างการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย โครงการหลวง

Social Mapping : แผนที่ทางสังคม

การทำ Social Mapping ต้องเน้นกระบวนการ Inside Out คือ กระบวนการดึงศักยภาพของผู้เข้าร่วมอบรมออกมา เพื่อประเมินการรับรู้ ความเข้าใจของผู้เข้าร่วม ภายใต้ฐานคิดการมีส่วนร่วม คือ ทุกคนมีความคิด ความรู้ มีศักยภาพของแต่ละคน จึงต้องมีการ inside out เพื่อระดมความรู้ความคิดของผู้เข้าร่วม โดยสามารถแยกคำ 2 คำ ได้ดังนี้

Social : สังคม (ความสำคัญ องค์ประกอบ ความสัมพันธ์)

คน เป็นส่วนสำคัญของสังคม มีกิจกรรมทางสังคม และมีความสัมพันธ์กับปัจจัย 4 การผลิต ทรัพยากร อาหาร จนเกิดให้มีที่อยู่อาศัย

ตัวอย่าง บ้านขุนวาง มีอาณาเขตพื้นที่ 7 หมู่บ้าน หากอยากรู้อาณาเขตว่ามีผู้อยู่อาศัยกี่คน อยู่บ้านหลังไหน ต้องวางแผนที่จะเก็บข้อมูลหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่บ้าน

Mapping : เครื่องมือในการบอกทิศทาง บอกตำแหน่งแห่งที่

โดยสรุป Social Mapping เป็นเครื่องมือ วิธีการเพื่อศึกษาข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลศักยภาพและทุนทางสังคม ที่มีเป็นหลัก แล้วนำไปลงในแผนที่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ผู้เกี่ยวข้อง

- คนที่จะใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จะทำด้วยกัน
- สร้างความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นทิศทางในการแก้ไขปัญหา

เป้าหมาย : ต้องกำหนดเป้าหมายการทำแผนที่สังคมว่าทำเพื่ออะไร ใครจะทำ และจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร

การใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของผู้นำข้อมูลว่าจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร เช่น การพัฒนาจิตยวิชัยในพื้นที่ ในระดับชุมชนสามารถใช้ร่วมกับเครื่องมืออื่นๆได้ เป็นต้น

ผู้ใช้ประโยชน์

สามารถใช้ประโยชน์ได้ทุกระดับ ระดับการมีส่วนร่วม เครื่องมือ วิธีการจะแตกต่างกัน

- ระดับชุมชน หัวใจสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน
- ระดับเหนือชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้นำ

จากการถอดบทเรียนการทำงานร่วมกันพบว่า เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงเกิดการเรียนรู้ ดังนี้

ความคาดหวังต่องาน Social Mapping

1. ชุมชนรู้ปัญหาตัวเอง โดยมีพี่เลี้ยงเป็นผู้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้
2. ขยายผลงาน Social Mapping ไปพื้นที่ศูนย์อื่น ๆ ต่อไป
3. รูปธรรมของงาน Social Mapping ในการใช้ประโยชน์สู่งานพัฒนา และขยายผลสู่ฝ่าย หน่วยงาน และองค์กรอื่น ๆ
4. เจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวงใช้ Social Mapping เป็นเครื่องมือในการทำงาน
5. Social Mapping เป็นเครื่องมือของชุมชนในการขยายงาน สู่งาน CBR
6. อยากเห็นงาน CBR ในมูลนิธิโครงการหลวง

บทเรียนจากการทำงานวิจัย

การเรียนรู้ต่อตนเอง

- การวางแผนการทำงาน
- การทำงานร่วมกับผู้อื่น
- ทักษะ/เครื่องมือ การเลือกเครื่องมือ การตั้งกระบวนการมีส่วนร่วม การจัดเวทีพูดคุย การจับประเด็น เครื่องมือการศึกษาชุมชน

การเรียนรู้ต้องงาน

- การหาโจทย์ที่ตรงกับความต้องการของชุมชน
- โอกาสต่อการพัฒนางานวิจัยเป็น CBR สูงขึ้น
- เป็นข้อมูลสนับสนุนการทำข้อมูล GIS (การเติมเต็มข้อมูล)
- ฝึกการรวบรวมข้อมูล+วิเคราะห์ข้อมูล
- เกิดการเรียนรู้วิธีการ เครื่องมือการทำสื่อใหม่ๆ

การเรียนรู้ต่อชุมชน

- การศึกษาต้นทุนชุมชนข้อมูลพื้นฐาน
- ทราบสถานการณ์/ข้อเท็จจริง
- เป็นข้อมูลสนับสนุนการรับโครงการจากภาครัฐ
- ทราบช่องว่างในการแก้ปัญหาตนเอง การวิจัย การศึกษาข้อมูล
- สร้างการมีส่วนร่วม / แลกเปลี่ยน
- สร้างความเข้าใจที่เท่ากัน

การเรียนรู้ต่อศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

- ความชัดเจนต่อบทบาทการพัฒนาชุมชน
- ทราบข้อมูลพื้นฐานสถานการณ์ของชุมชน
- สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างศูนย์+ชุมชน
- สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างศูนย์+ชุมชน

จากการดำเนินงานแล้วนั้นพบว่า การดำเนินงานต่อหลังจากนี้ แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. การสนับสนุนงานในพื้นที่ชุมชนผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 5 โครงการ (Co-Founding 4 โครงการและงบประมาณโครงการหลวง 1 โครงการ)
2. การพัฒนาระบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในฝ่ายวิจัย โครงการหลวง ผ่านแผนงานรูปธรรม ดังนี้
 - เชื่อมต่อการใช้ประโยชน์ฐานข้อมูลงานวิจัยและงานพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม
 - พัฒนาศักยภาพบุคลากร
 - ผลักดันผู้บริหารให้มีนโยบายการส่งต่อข้อมูลของฝ่ายพัฒนาและวิจัย
 - มีนโยบายในการบริหารโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่
 - การพัฒนาระบบจัดการงานวิจัย การทำงานร่วมกันของสององค์กร จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้
 - ระบบกลไกที่เลี้ยง ให้เรียนรู้จากการทำงานจริง แล้วให้ตัวงานเป็นตัวจัดระบบกลไกที่เลี้ยงว่าจะมีทิศทางอย่างไร
 - การขยายงาน SM สู่ศูนย์ฯ อื่น ๆ ต้องถามตัวเองว่ามีศักยภาพที่จะทำได้ไหม ถ้าไม่ได้ก็ใช้วิธีเปิดให้ศูนย์ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้
 - เน้นการสร้างรูปธรรมความสำเร็จจากศูนย์นำร่องก่อน แล้วค่อยเปิดให้ศูนย์อื่นเข้ามาเรียนรู้

- สร้างกรอบให้การขยายงาน
- จัดลำดับพื้นที่ศูนย์ที่จะเข้ามาเรียนรู้ = สร้างพื้นที่รูปธรรม + สร้างชุดประสบการณ์ + สร้างบุคลากร
- เปิดให้ศูนย์อื่น ๆ นำไปขยายแนวคิด

ข้อคิดเห็นต่อภาพรวมของงานวิจัย

1. การใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น แผนที่ชุมชน ไลน์ ปฏิทินฯ การจัดเวที เป็นต้น เครื่องมือพวกนี้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม สร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นหัวใจในการทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นบางส่วนของ PRA เป้าหมายของ PRA และ SM มีบางอย่างที่แตกต่างกัน PRA นั้นทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น และเหมาะสมมากในระดับชุมชน แต่ในระดับที่ใหญ่ขึ้น อาจจะยากขึ้น ซึ่งเป็นข้อจำกัดของ PRA ส่วน SM เป็นเพียงแค่เครื่องมือ การมีส่วนร่วมอาจจะน้อยกว่า PRA
2. การศึกษาข้อมูลเพื่อหาข้อมูลในการวิเคราะห์ประเด็น พื้นที่ คน และจิตวิทยวิจัย ในระดับชุมชนนั้นควรใช้เครื่องมือ PRA (Participatory Rural Appraisal) ส่วน Social Mapping เป็นเครื่องมือย่อยในการศึกษาข้อมูล ซึ่งต้องใช้ทั้งสองส่วนประกอบกัน
3. การศึกษาและจัดทำข้อมูลภาพรวมหรือเหนือพื้นที่ หรือข้อมูลองค์กร เครื่องมือที่เหมาะสมคือ Social Mapping ที่ไม่ได้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมมากนัก ให้ความสำคัญกับการจัดการระบบฐานข้อมูลเพื่อให้เห็นภาพรวมของงาน ประกอบการตัดสินใจหรือการวางแผนงานต่อไปในอนาคต
4. ในยุคแรกของการทำงานร่วมกับชุมชน เน้นการจัดเวที แต่ในยุคหลัง มีการใช้กระบวนการเข้าไปจับกับการจัดเวทีประชุม ทำให้การประชุมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิทยากรกับผู้เข้าร่วมประชุมมีมากขึ้น ทำให้ให้เกิดบรรยากาศที่ดี และบรรลุเป้าหมายของผู้จัดการประชุม ซึ่งอาจจะไม่ต้องทำกระบวนการก็ได้ แต่ถ้าทำแล้วจะดีขึ้น
5. ความกังวลในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ อาจจะต้องถามกลับว่า เมื่อใช้เครื่องมือต่าง ๆ แล้ว ได้ข้อมูลมาหรือไม่ แล้วการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ต่อได้หรือไม่ เห็นปัญหา ที่จะนำไปสู่การแก้ไขหรือไม่
6. ย้อนกลับไปที่วัตถุประสงค์ของงาน SM นี้ บางข้อมูลที่ได้ไม่ลึก ได้จากคนไม่กี่คน ซึ่งงานนี้ยังไม่ใช่งานวิจัย CBR แต่เครื่องมือเหล่านี้ใช้เพื่อหาประเด็นในการขึ้นจิตวิทยวิจัย แต่ถ้าได้งานวิจัยแล้ว จะต้องใช้เครื่องมือที่ได้ข้อมูลสมบูรณ์มากขึ้นกว่านี้
7. จากปัญหาที่เจอ ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าถ้าต่อไปการทำงาน จะต้องมีการออกแบบให้มีความรัดกุมมากยิ่งขึ้น รู้วิธีการที่จะแก้ไขปัญหาและป้องกันในอนาคต ข้อมูลแบบไหน ควรถามใคร กลุ่มไหน ฯลฯ
8. ควรมีการทบทวนและประเมินการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ จากการทำงานนี้ บทบาทที่คาดหวัง การบรรลุวัตถุประสงค์ของงาน
9. ปัญหาต่าง ๆ ที่เห็นจากการสรุปบทเรียน ล้วนเป็นปัญหาสามัญของคนทำงานที่ยังใหม่ การทำงานในครั้งต่อไป ก็จะเรียนรู้ เรื่องภาษาและการสื่อสารก็ต้องให้ชาวบ้านมีโอกาสได้พูดภาษาของเขา แล้วหาคนที่สามารถสื่อสารระหว่างชาวบ้านและนักวิจัยได้ มีหลายวิธีการในการสื่อสารให้ถูกต้อง
10. ควรมีความยืดหยุ่นในการทำงาน แต่เป้าหมายต้องชัดเจน วิธีการและเครื่องมือสามารถปรับเปลี่ยนได้เสมอ

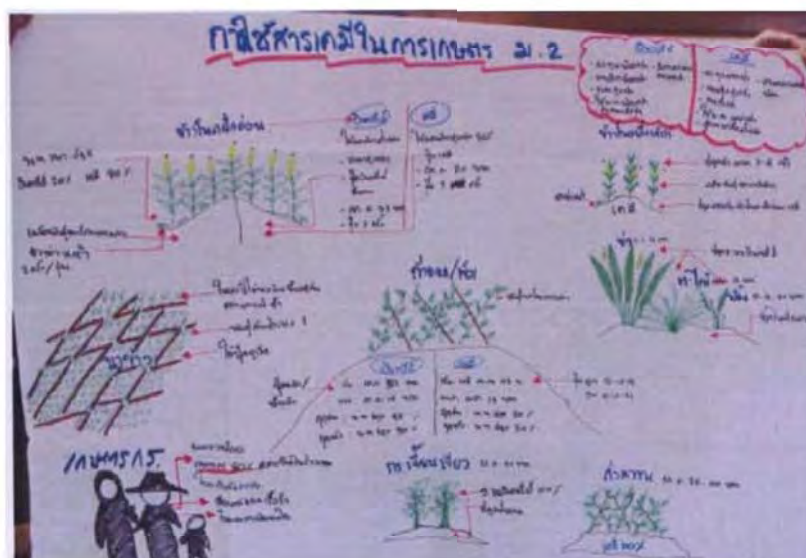
11. ผู้ประสานงานในพื้นที่ จะช่วยผ่อนแรงในการทำงาน ควรเป็นบุคคลที่สามารถทำงานได้ และมีความกระตือรือร้นในการทำงานในหน้าที่นี้ คนทำกระบวนการ ไม่จำเป็นต้องรู้ทุกอย่าง แต่แค่สามารถสร้างกระบวนการให้มีการสะท้อนกลับของข้อมูล และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี
12. การทำงานร่วมกับชนเผ่า ควรหาตัวต่อ ตัวคูณ กลุ่มเยาวชนก็เป็นอีกกลุ่มที่น่าสนใจ เหมาะกับการทำงานกับเรา สร้างความรู้ให้กับเขา ต่อกับผู้นำก็ดี และเป็นกลุ่มที่ไม่มีเรื่องผลประโยชน์ ได้เรียนรู้ภาษาเขาไปในตัว

สรุปภาพรวมประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่พบในการทำ Social Mapping

1. ความเข้าใจเครื่องมือ SM - ไม่สมบูรณ์ ไม่เต็มร้อย ควรมีการวางแผนงานอย่างละเอียดและมีการเตรียมความพร้อมทุกครั้งก่อนลงพื้นที่เพื่อศึกษาชุมชน
2. ทักษะ - ประสบการณ์ในการใช้เครื่องมือ (มือใหม่)
3. การสื่อสาร/ภาษา ฟังไม่เข้าใจ, ภาษาถิ่น (คะฉิ่น, ลาหู่)
4. การพูด/จัดเวที ไม่มั่นใจ, กลัวไม่ค้
5. การควบคุมสถานการณ์/เวที
6. กระบวนการดำเนินงาน
7. เวลา ภาระงานเยอะ
8. การกำหนดเวลาชาวบ้าน เป็นไปได้ยาก, เวลาไม่ตรงกัน ชาวบ้าน-ทีม
9. ใช้เวลาในการประสานงาน (หลายขั้นตอน)
10. การทบทวนข้อมูลมีน้อย
11. การติดต่อสื่อสาร เทคโนโลยี การประสานงาน
12. การรู้จักชุมชน ผิดเพี้ยน
13. คนให้ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูลเป็นคนกลุ่มเดียวกัน

ภาคผนวก

รูปกิจกรรมศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ จ.เชียงใหม่

กิจกรรมศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จ.เชียงใหม่

รูปกิจกรรมศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จ.เชียงราย

ประวัติทีมวิจัย

1. นางสาวสุภาวดี ทองพรวาณิชย์
เจ้าหน้าที่สนับสนุนงานโครงการวิจัย สถาบันการทองเที่ยวโดยชุมชน
เชี่ยวชาญ งานวิจัยและพัฒนา การทองเที่ยวโดยชุมชน
2. นายสมภพ ยี่จอหอ
เจ้าหน้าที่ภาคสนาม ฝ่ายงานเยาวชน สถาบันการทองเที่ยวโดยชุมชน
เชี่ยวชาญ งานภาคสนาม การทำงานกับชุมชน เยาวชน
3. ชื่อ-สกุล นางสาวรุ่งตะวัน จันทระเปารยะ
ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ หัวหน้าโครงการวิจัย
ตำแหน่งปัจจุบัน เลขานุการฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง
สถานที่ติดต่อโดยสะดวก
ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ. เชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ที่ทำงาน.. 053-811500-2 ต่อ 29... ที่บ้าน 053-324009 มือถือ 082-1920199
อีเมล roongtawanc@hotmail.com
ประวัติการศึกษา ปริญญาโท (เศรษฐศาสตร์) สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ สาขาเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. ชื่อ-สกุล นางสาวอังคณา สุวิกาโล
ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการ
ตำแหน่งปัจจุบัน เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป
สถานที่ติดต่อโดยสะดวก
ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ที่ทำงาน 053-811500-2 ต่อ 13 ที่บ้าน 053-140114 มือถือ 081-2882230
อีเมล a_suwikalo@hotmail.com
ประวัติการศึกษา ปวส. สาขาบริหารธุรกิจ (การบัญชี)ปริญญาตรี ศศ.บ.การจัดการทั่วไป (การบัญชี)
5. ชื่อ-สกุล นางสาวศิริส เตชะอภิชาติ
ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

สถานที่ติดต่อโดยสะดวก

ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ. เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ที่ทำงาน 053-811500-2 ที่บ้าน 053-817141 มือถือ 089-9994700

อีเมล nueng_rpf@hotmail.com

ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยพายัพ สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ บริหารทรัพยากรมนุษย์

6. ชื่อ-สกุล นางสาว กรวรรณ แซ่อื้อ

ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

สถานที่ติดต่อโดยสะดวก

ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ที่ทำงาน...053-811500..... ที่บ้าน....053-218745..... มือถือ...089-8353569.....

อีเมล...kyoko_fukada_6@hotmail.com....

ประวัติการศึกษา ปริญญาโท เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ สาขาเศรษฐศาสตร์ทั่วไป

7. ชื่อ-สกุล นางสาวขวัญชนก สืบเสม

ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

สถานที่ติดต่อโดยสะดวก

ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ. เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ที่ทำงาน. 053-811500 ที่บ้าน..... มือถือ.086-6705257

อีเมล j_khwun@hotmail.com...

ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี เศรษฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ สาขาเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม

8. ชื่อ-สกุล นางสาววิลาวรรณ อินทร์สมบุรณ์

ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

สถานที่ติดต่อโดยสะดวก

ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ที่ทำงาน..053-811500...ที่บ้าน...-.....มือถือ 086-66797161.....

อีเมล...odd_soil37@hotmail.com.....

ประวัติการศึกษา ปริญญาโท วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ สาขาปฐพีวิทยา
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

9. ชื่อ-สกุล นายจตุพล ภูธร

ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ตำแหน่งปัจจุบัน บรรณารักษ์ข้อมูล

สถานที่ติดต่อโดยสะดวก

ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ที่ทำงาน..053-811500...ที่บ้าน...-.....มือถือ 082-6183761.....

อีเมล...toptenbox@hotmail.com.....

ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี คณะบริหารธุรกิจ สาขาการบัญชีสาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ การบัญชี

10. ชื่อ-สกุล นายจิรพงศ์ ใจมา

ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ตำแหน่งปัจจุบัน นักภูมิสารสนเทศ

สถานที่ติดต่อโดยสะดวก

ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ. เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ที่ทำงาน.. 053-811500-2 ต่อ 29... ที่บ้าน 053-324009 มือถือ.082-1920199

อีเมล jirapong_top@hotmail.com

ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี สาขาภูมิศาสตร์ สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ ภูมิศาสตร์สารสนเทศ

11. ชื่อ-สกุล นางกฤษณรัศม์ จินา

ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

สถานที่ติดต่อโดยสะดวก

ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ. เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ที่ทำงาน. 053-811500 ที่บ้าน..... มือถือ.089-4297430

อีเมลล์ khawmao@hotmail.com....

ประวัติการศึกษา ปริญญาโท เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ สาขาเศรษฐศาสตร์ทั่วไป

12. ชื่อ-สกุล นางสาว ภิญญาพัชญ์ สุขเกษม

ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ตำแหน่งปัจจุบัน ลูกจ้างชั่วคราว

สถานที่ติดต่อโดยสะดวก

ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ที่ทำงาน...053-811500..... ที่บ้าน...053-218745..... มือถือ...081-8846713.....

อีเมลล์...jaunty@windowslive.com....

ประวัติการศึกษา ปริญญาโท วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาพืชสวน คณะเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

13. ชื่อ-สกุล นายเดชา วิทยามารุง

ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการวิจัย ตำแหน่งปัจจุบัน นักพัฒนาสังคม

สถานที่ติดต่อโดยสะดวก

ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ที่ทำงาน...053-811500..... มือถือ...081-8823412....

อีเมลล์...romantic_maddog@hotmail.com....

ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

14. ชื่อ-สกุล นายกิตติศักดิ์ จินดาวงศ์

ตำแหน่งในโครงการวิจัยนี้ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการป่าไม้

15. ชื่อ-สกุล ดร.วีรพันธ์ กันแก้ว

ตำแหน่งในโครงการวิจัย ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการพืชไร่

16. ชื่อ-สกุล นางวันเพ็ญ โลหะเจริญ
ตำแหน่งในโครงการวิจัย ผู้ร่วมโครงการวิจัย
ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการฝึก
17. ชื่อ-สกุล นางสาวสรณรา ขวคุณาภรณ์
ตำแหน่งในโครงการวิจัย ผู้ร่วมโครงการวิจัย
ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการฝึก
18. ชื่อ-สกุล ดร.สุรีย์วัลย์ เมฆกมล
ตำแหน่งในโครงการวิจัย ผู้ร่วมโครงการวิจัย
ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ประสานงานวิจัย

บันทึกความร่วมมือ

ระหว่าง มูลนิธิโครงการหลวง กับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เพื่อพัฒนาความกินดี อยู่ดี ควบคู่ไปกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง โดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จให้กับชุมชน มูลนิธิโครงการหลวง และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จึงได้ตกลงทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน ภายใต้เป้าหมายร่วมกันดังต่อไปนี้

- 1) สนับสนุนให้เกิดการศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง โดยใช้เครื่องมือทางสังคม (Social Mapping)
- 2) พัฒนาให้เกิดพื้นที่รูปธรรมของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้การสนับสนุนของฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวง
- 3) พัฒนาให้เกิดระบบบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวง

ขอบเขตความร่วมมือ

มูลนิธิโครงการหลวง

- สนับสนุนให้บุคลากรในสังกัดเข้าร่วมดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือ โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานปกติ ตลอดจนอำนวยความสะดวกในเรื่องสถานที่ พาหนะ อุปกรณ์เครื่องมือ ทรัพยากรอื่นๆ
- สนับสนุนงบประมาณด้านการวิจัย กรณีเกิดงานวิจัยภายในกรอบความร่วมมือที่ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบในสัดส่วนร้อยละ 50% ของงบประมาณรวม

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

- สนับสนุนความรู้ด้านวิชาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และความรู้เพื่อพัฒนาระบบบริหารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และจัดให้มีกลไกที่เสี่ยงเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานภายใต้กรอบความร่วมมือ
- สนับสนุนงบประมาณด้านการวิจัย กรณีเกิดงานวิจัยภายในกรอบความร่วมมือที่ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบในสัดส่วนร้อยละ 50% ของงบประมาณรวม

ความร่วมมือนี้ให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่มีการลงนามเป็นต้นไป เป็นระยะเวลา 3 ปี และอาจขยายความร่วมมือได้อีก ตามความประสงค์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย หากมีความประสงค์จะทำความตกลงในรูปของอนุสัญญาเพิ่มเติมและหรือแก้ไขข้อตกลงดังกล่าวข้างต้น จะต้องได้รับความเห็นชอบจากทั้งสองฝ่าย หรือหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสงค์จะยุติบันทึกความร่วมมือนี้ให้แจ้งอีกฝ่ายหนึ่งทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 6 เดือน

เพื่อแสดงถึงเจตนารมณ์ และความตั้งใจของทั้งสองฝ่ายในการดำเนินการตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ จึงได้ลงนามไว้เมื่อวันที่ ณ มูลนิธิโครงการหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

การอบรมเชิงปฏิบัติการ SM Social Mapping โครงการหลวง

ระหว่างวันที่ 25-26 กรกฎาคม 2554 ณ ภูมอดอยริสอร์ท อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

วันที่/ เวลา	ประเด็น	ผู้รับผิดชอบ
<u>25 ก.ค. 2554</u>		
09.00 – 10.00 น.	ลงทะเบียน/ เข้าที่พัก	ทีมโครงการหลวง
10.00 – 10.30 น.	ชี้แจงวัตถุประสงค์/ จัดปรับความคาดหวัง/ แนะนำตัว	สุภาวดี ทองพรวณีย์ / ทีมวิทยากร
10.30 – 11.00 น.	ทำความรู้จัก "งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น" ผ่าน VCD	สุภาวดี ทองพรวณีย์ / ทีมวิทยากร
11.00-12.00 น.	ทบทวนสถานการณ์/ การทำงานกับชุมชน และ บทบาท CBR (เทคนิค Body Pain แบ่งเป็น 4 กลุ่ม)	ภัทรา มาน้อย/ ทีมวิทยากร
<u>12.00 – 13.00 น.</u>	<u>อาหารกลางวัน</u>	
13.00 – 14.00 น.	ทบทวน สร้างความเข้าใจความสำคัญ/ ความหมาย SM (สถานีคำถาม 4 สถานี)	สุภาพรณ ไกรฤกษ์ / ทีมวิทยากร
14.00 – 14.30 น.	ตัวอย่าง/ ประสบการณ์การทำ Social Mapping	สกว.ลำปาง/ งานระดับอื่น ๆ
14.30 – 15.00 น.	ทบทวนการคัดเลือกพื้นที่โครงการวิจัย / แบ่งกลุ่มย่อย	
15.00 – 17.00 น.	วางแผนทำ Social Mapping แต่ละพื้นที่ (กำหนดเป้าหมาย/ วัตถุประสงค์ หาชอบเขต กำหนดกรอบเนื้อหา แหล่งข้อมูล วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง/ บทบาท)	อรุณี เวียงแสง/ วิทยากรกลุ่มย่อย (ภัทรา/ สุภาวดี-สุภาพรณ/ เสาวดี/ ปวีณา/ชีวัน)
<u>26 กรกฎาคม 2554</u>		
08.30 – 09.30 น.	นำเสนอผลงานกลุ่ม/ วิทยากร เต็มเต็ม	อรุณี เวียงแสง /ชีวัน ชันธรรม
09.30 – 10.30 น.	สรุปแนวคิด หลักการ และการปรับ SM ในงาน CBR	สุภาพรณ ไกรฤกษ์
10.30 – 12.00 น.	การเป็นวิทยากรกระบวนการ (แบบย่อผ่านเกม/ กิจกรรม)	ภัทรา มาน้อย
<u>12.00 – 13.00 น.</u>	<u>อาหารกลางวัน</u>	
13.00 – 14.00 น.	นำเสนอผลงานกลุ่ม/ เวที วิทยากร เต็มเต็ม	อรุณี เวียงแสง
14.00 – 15.30 น.	ปฏิทินการทำ SM ในโครงการวิจัย	สุภาวดี ทองพรวณีย์
15.30 -16.30 น.	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ	

** กิจกรรมละลายพฤติกรรม : เสาวดี ศรีฟ้า และรัตติกาล บุญมี

ความคาดหวังของผู้เข้าร่วม

1. อยากรู้ความรู้ในเรื่องของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และแผนที่ทางสังคม ทั้งในเชิงกระบวนการและเนื้อหา
2. อยากรู้เทคนิคเครื่องมือการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือ Social Mapping
3. อยากรู้เครื่องมือการทำงานกับชุมชนด้วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
4. อยากรู้เห็นการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน
5. อยากรู้เข้าใจสถานการณ์ปัญหาของแต่ละชุมชน และแต่ละศูนย์ฯ มากขึ้น
6. อยากรู้ให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับตัวแทนชุมชนที่มาร่วม

กิจกรรมทำความรู้จัก “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

ทีมวิทยากรสร้างความรู้ความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับผู้เข้าร่วมอบรม ผ่านการชม VCD 9 ปี คุณค่า พลัง สุข งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ และให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้จากการตอบประเด็นคำถามภายหลังจากชม VCD ดังนี้

ประเด็นคำถาม

1. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคืออะไร

- การนำปัญหาของชุมชนมาวิเคราะห์ และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชน
- เครื่องมือในการศึกษาค้นหาเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน เช่น บัญชีครัวเรือน เป็นต้น
- ความต้องการ หรือ ปัญหาของชุมชน เป็นกระบวนการคิดที่คนในชุมชนไม่มีโอกาสพูดให้คนอื่นฟัง
- การค้นหาปัญหาเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา
- การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ต้องช่วยกันคิด เพื่อให้ได้ประเด็นที่จะแก้ไขโดยจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. หัวใจสำคัญ คืออะไร

- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมคิดร่วมทำ
- การระดมความคิด
- ผลงานที่เกิดขึ้นต้องถูกผลักดันให้เกิดการใช้ประโยชน์ในชุมชนนั้นๆ

3. งานนี้ใครเป็นคนทำ

- คนในชุมชนต้องเป็นคนทำ

กิจกรรมการทบทวนสถานการณ์ปัญหาของชุมชนและการทำงานกับชุมชน

กิจกรรมการทบทวนสถานการณ์ปัญหาของชุมชน และการทำงานกับชุมชน ผ่านเทคนิค "กิจกรรม Body Paint" หรือในที่นี้จะเรียกว่า "กิจกรรมแต่งแต้มสีสัน" เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนในปัจจุบัน วิเคราะห์การทำงานกับชุมชน โดยให้ทุกคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่ทำงานกับชุมชนช่วยกันวิเคราะห์

กระบวนการ

1. แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็น 4 กลุ่ม โดยให้มีจำนวนสมาชิกเท่ากัน
2. ทีมวิทยากรให้โจทย์คำถามจากรูปภาพ 2 รูป
 - สถานการณ์ชุมชนในปัจจุบัน
 - ปัญหา(จุดอ่อน)
 - ศักยภาพ(จุดแข็ง)
 - การทำงานกับชุมชน
 - วิธีคิด
 - ทักษะเครื่องมือ
 - หัวใจสำคัญ
 - ความรู้ประสบการณ์

ภาพที่ 1 Body Paint สถานการณ์ชุมชนในปัจจุบัน ภาพที่ 2 Body Paint การทำงานกับชุมชน

3. แต่ละกลุ่มเลือกรูปที่จะลงมือทำภาพละ 2 กลุ่ม
4. เมื่อได้กลุ่มแล้ว ให้หาตัวแทนนอนคว่ำทาบบนกระดาษ แล้ววาดรูปร่างคนลงไป
5. ระดมความคิดตามประเด็นย่อยที่วิทยากรให้ไว้

โดยแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ของชุมชน เพื่อนำไปวิเคราะห์และหาทางแก้ไขปัญหของชุมชนต่อไป รายละเอียดการแลกเปลี่ยน มีดังนี้

กลุ่ม 1 สถานการณ์ชุมชนในปัจจุบัน

1.ปัญหา (จุดอ่อน)	2.ศักยภาพ (จุดแข็ง)
- ฝนตกน้อย - ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค และการเกษตร - การบุกรุกพื้นที่ป่า - ขาดแคลนที่ดินทำกิน - ต้นทุนการผลิตสูง - ราคาผลผลิตตกต่ำ - คุณภาพการศึกษาต่ำ - พ่อค้าเอาเปรียบ - การเสื่อมถอยของวัฒนธรรม - ปัญหาหนี้สิน ในระบบและนอกระบบ - นายทุนเข้ามาครอบครองพื้นที่ - มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรปริมาณมาก - มีกิจกรรมของหน่วยงานในพื้นที่บ่อยครั้งเกินไป	- ความร่วมมือของทางภาครัฐ เอกชนและชุมชน • ข้อบัญญัติของตำบลสอดคล้องกับระเบียบหมู่บ้าน • มีการจัดการดิน น้ำ ป่า อย่างยั่งยืนของชุมชน • มีศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน • มีความหลากหลายของชนเผ่า 7 เผ่า • สาธารณูปโภคครบถ้วนและการคมนาคมสะดวก • สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ • ภูมิอากาศและภูมิประเทศเหมาะกับการปลูกไม้ผลและพืชไร่ • มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์

กลุ่ม 3 สถานการณ์ชุมชนในปัจจุบัน

ด้าน	1.ปัญหา (จุดอ่อน)	2.ศักยภาพ (จุดแข็ง)
ทรัพยากรธรรมชาติ	• บุกเบิกป่า • ขาดแหล่งน้ำ • การซื้อที่ดินของนายทุน	• อากาศดี • มีทัศนียภาพสวยงาม • มีความหลากหลายทางชีวภาพ • แหล่งอาหารอุดมสมบูรณ์ • มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์
สิ่งแวดล้อม	• ขยะ • การปนเปื้อนสารเคมี	

ด้าน	1.ปัญหา (จุดอ่อน)	2.ศักยภาพ(จุดแข็ง)
	• ดินเสื่อม	
สุขภาพ	• ยาเสพติด • ยาฆ่าแมลงสารเคมี • สุขอนามัย	• ภูมิปัญญาในการรักษาโรค (มีการนวดจับเส้นหมอตำแย)
สังคม	• ความขัดแย้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน • การว่างงาน • การเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม	• มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ • วัฒนธรรมชนเผ่า • กลุ่มที่เข้มแข็ง • ประเพณีความเชื่อดั้งเดิมยังคงอยู่
เศรษฐกิจ	• หนี้สิน • ราคาผลผลิตตกต่ำ	• มีตลาดรองรับผลผลิต
โอกาส		• โครงการหลวง • หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน

การแลกเปลี่ยนในเวที "เห็นข้อมูลแล้วนึกอะไรต่อ"

1. เห็นสภาพปัญหาของชุมชนที่มีค่อนข้างมาก และน่าจะมีโอกาสในการหาทางแก้ไขปัญหาบางอย่างร่วมกัน
2. อยากศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับข้อบัญญัติระดับตำบลหาเหนือ ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร เพราะข้อบัญญัตินี้จะคุ้มครองคณะกรรมการหมู่บ้านจากทุกเรื่องของชุมชน
3. ปัญหาการใช้สารเคมีในพื้นที่การผลิต
 - การขาดระบบการป้องกันตัวของชาวบ้าน
 - ปริมาณการใช้สารเคมีมากเกินไปที่กำหนดไว้ ทำให้เกิดเป็นสาเคมีตกค้างในผลผลิตและผู้ผลิต
4. ทุกพื้นที่ของโครงการหลวงเป็นสถานที่ท่องเที่ยว แต่ยังขาดคนเข้ามาหนุนเสริมอย่างจริงจัง

กลุ่ม 2 การทำงานกับชุมชน

1. วิถีคิด มุมมอง ทักษะคติ ความเชื่อ

- ในการดำเนินงานของชุมชนเกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
- มีความเชื่อในการแก้ไขปัญหา
- อาศัยผู้นำในการแก้ไขปัญหา

- การรวมกลุ่ม

2. ความรู้ประสบการณ์

- มีผู้นำชุมชน โครงสร้างชุมชน ได้แก่ สารวัตรกำนัน คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น
- เกษตรปลูกผักอินทรีย์ ไม้ดอก ไม้ผล (มะม่วง อโวคาโด)
- มีพ่อค้ามาติดต่อค้าขาย
- มีการจัดการป่าชุมชน

3. หัวใจสำคัญ (ระบุเป็นคำสำคัญ)

- ความร่วมมือของคนในชุมชน

4. ทักษะ/เครื่องมือ

- การประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย (ให้ความรู้, เตือนภัย, ความร่วมมือ)
- การสร้างความร่วมมือในชุมชน
- การสร้างเครือข่ายเยาวชนและหมู่บ้าน

กลุ่ม 4 การทำงานกับชุมชน

1. วิธีคิด มุมมอง ทศนคติ ความเชื่อ

- รู้ปัญหาของชุมชน
- มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน
- รู้บริบทโครงสร้างของชุมชน
- มีวิสัยทัศน์กว้างไกล

2. ความรู้ประสบการณ์

- รู้ข้อมูลบริบท
- สภาพปัญหา
- วิธีการทำงานกับชุมชน

- ข้อควรระวัง ข้อห้ามของชุมชน

3.หัวใจสำคัญ

- ต้องรู้และเข้าใจ คือ รู้กระบวนการในการเรียนรู้ รู้เขา รู้เรา รู้จักศักยภาพของพื้นที่ นักวิจัยต้องเรียนรู้

4.ทักษะ/เครื่องมือ

- ต้องเป็นนักล่าฝัน
- มีความชำนาญและความสามารถ
- ต้องรู้ข้อมูลของพื้นที่
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี มีจิตอาสา อดทน และคิดบวกว่าทุกปัญหาสามารถแก้ไขได้
- ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
- รู้กระบวนการ แผนการทำงาน
- พัฒนาตนเองเสมอ

สรุปกิจกรรม "Body Paint"

จากเครื่องมือ “แต่งแต้มสีสัน Body Paint” เป็นหนึ่งบทเรียนในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ข้อมูลจากที่สะท้อนมาสามารถนำไปวิเคราะห์ต่อเพื่อหาประเด็นที่จะทำต่อในพื้นที่ได้ เป็นการเรียนรู้ในลักษณะของ Training of Trainer สามารถนำเครื่องมือ ความรู้ไปปฏิบัติการต่อได้ในพื้นที่ และสามารถนำไปปรับใช้ ซึ่งทีมวิทยากรมีข้อเสนอแนะต่อบทเรียนจากกิจกรรมทั้งในเชิงเนื้อหาและเชิงกระบวนการ ดังนี้

1) ในเชิงเนื้อหา

- กลุ่ม 1 กับ 3 หากเปรียบเทียบเป็นตัวแทนของชุมชน ทุกชุมชนมีทั้งศักยภาพและข้อจำกัด แต่เครื่องมือนี้จะทำให้เห็นทั้งศักยภาพและปัญหา บางเรื่องเราไม่รู้รอบ อาจมองแยกส่วน เช่น คุณภาพการศึกษา คนในชุมชนมองการศึกษาต่างกัน คนที่ส่งลูกเรียนไกลบ้าน มีข้อจำกัดเรื่องครุภัณฑ์ สื่อการเรียน อาจทำให้รู้สึกว่ามีข้อจำกัดด้านการศึกษา เป็นต้น บางเรื่องเป็นปัญหาที่ควบคุมไม่ได้ เช่น ฝนตกไม่ตามฤดูกาล แต่บางปัญหาสามารถควบคุมได้ เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่า มุมที่คาดถึงและคาดไม่ถึง มุมที่คุมได้กับคุมไม่ได้ ขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ต่อ

- กลุ่มที่ 2 , 4 ภายใต้เรื่องการทำงานกับชุมชนวิธีคิด ทักษะ ความรู้ มีความแตกต่างอยู่บ้าง เช่น วิธีคิด ถ้ามีการคิดต่างนำไปสู่วิธีการที่ต่างกัน อยากให้เห็นความเชื่อมโยงทั้งสองกลุ่มแม้ข้อมูลจะแตกต่างแต่ความเชื่อมโยงและเติมเต็มได้ คือ กลุ่ม 4 บอกว่าหัวใจสำคัญต้องรู้และเข้าใจ ต้องรู้จากข้อมูลความรู้บางอย่างที่มีอยู่แล้ว กลุ่ม 2 พูดถึงความร่วมมือและกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนั้นต้องทำมาเชื่อมกัน การมีส่วนร่วมแต่ขาดความรู้ก็แก้ปัญหาไม่ได้ แต่ถ้ามีความรู้อย่างเดียวแต่ขาดการมีส่วนร่วมก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้
- ประเด็นคำถามในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้เกิดการตั้งคำถาม **“คิดต่อจะอย่างไรกับปัญหาที่เกิดขึ้น?”** จึงต้องมีการเติมความรู้ในเรื่องที่ต้องการเพิ่มเติม เพื่อนำไปสู่การจัดการร่วมกัน
- ข้อมูลจากการระดมความคิดเห็นสะท้อนปัญหาและศักยภาพของชุมชน จะทำให้เชื่อมไปสู่การเห็นทุนทางสังคมของชุมชน

2) ในเชิงกระบวนการ

- เครื่องมือ Body Paint เป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็นแบบแบ่งกลุ่มย่อย มีการระดมความคิดเห็นที่เป็นอิสระ(เน้นการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน) ใช้กับกลุ่มที่อายุหลากหลาย เหมาะสำหรับการใช้ประเด็นคำถาม 2 เรื่อง โดยการแบ่งเป็นสองฝั่ง และให้อิสระในการเขียนนำเสนอของทีมงาน การใช้เครื่องมือนี้จะทำให้เป็นบทบาทของคนทำงานว่ามีความถนัดในเรื่องใด เพราะการวางคนให้เหมาะสมกับความถนัดและความชอบเป็นสิ่งสำคัญ
- การแบ่งบทบาทและการมีส่วนร่วมของคนในกลุ่ม (ติดกระดาษ ตัวแบบ ตั้งคำถาม วาดรูป ฯลฯ) ทุกคนมีข้อจำกัดในเรื่องของโจทย์ และเวลา ทุกคนจึงต้องสร้างบทบาทของทีมงานให้ทำตามเงื่อนไขได้ โดยแบ่งการทำงานตามทักษะที่ถนัด เช่น การวาด การระบายสี การตั้งคำถาม เป็นต้น มีการระดมความคิดเห็นจากคนในกลุ่ม
- ความคิดเห็นของทุกคนมีความสำคัญ โดยถูกหยิบยกขึ้นมาเขียน นำมาใช้ วิเคราะห์และจะนำไปสู่การคิดต่อ ความคิดเห็นของทุกคนมีความสำคัญ
- ข้อมูลสามารถนำไปสู่การนำเสนอ Presentation ได้ การนำเสนอผ่านชาร์ตที่ช่วยกันระดมความคิดเห็น

ภาพที่ 3 - 4 การทำกิจกรรม Body Paint

กิจกรรมการทำความรู้จัก “Social Mapping” แผนที่ทางสังคม

กิจกรรมการทำความรู้จัก Social Mapping หรือ แผนที่ทางสังคม วิทยากรใช้กระบวนการตั้งประเด็นคำถาม 4 ประเด็น หรือที่เรียกว่า 4 สถานี โดยให้ผู้เข้าร่วมตอบคำถามที่ละประเด็นจนครบ จากนั้นให้แบ่งกลุ่ม 4 กลุ่ม ประมวลข้อคิดเห็นกลุ่มละ 1 ประเด็น แล้วนำเสนอในวงใหญ่ มีรายละเอียดการแลกเปลี่ยน ดังนี้

1. “Social Mapping” คืออะไร เป็นอย่างไร

จากการระดมความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม สามารถแบ่ง Social Mapping เป็น 3 กลุ่ม คือ

Social Mapping เป็นเครื่องมือวิธีการ เป็นข้อมูล และเป็นการใช้ข้อมูล

สรุป SM คือ เป็นเครื่องมือหรือวิธีการในการค้นหาข้อมูลของชุมชนในทุกด้าน เพื่อนำข้อมูลนั้นไปใช้ประโยชน์

2. เคยใช้ SM ในการทำงานหรือไม่ อย่างไร

ส่วนใหญ่ไม่เคยใช้ SM มีเพียงบางส่วนที่เคยใช้ โดยใช้ในรูปแบบ ดังต่อไปนี้

- การทำแผนแม่บทของชุมชน (กรณีศึกษา)
- ใช้ในการศึกษาบริบทของชุมชน ทูทของคณในพื้นที่ การรวมกลุ่ม สุขภาพของคนในชุมชน
- การจัดทำแผนชุมชนระยะยาว แผนสองหรือสามปี
- แผนที่สภาพการใช้ที่ดินของชุมชน หรือแผนที่ชุมชนเพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพเบื้องต้น ต้นทุนการผลิตในชุมชนว่ามีอะไรบ้างมีศักยภาพอะไรบ้าง
- ด้านสังคม โดยร่วมงานในชุมชน

3. SM มีประโยชน์คุณค่าอย่างไร

- เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
- ทำให้ทราบปัญหาของชุมชน
- นำไปแก้ปัญหา พัฒนาชุมชน
- นำไปต่อยอด
- มีประโยชน์ต่อการค้าขาย
- ใช้ชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การทำ SM มีกี่ระดับ อะไรบ้าง

ระดับพื้นที่	ระดับการดำเนินงาน	ระดับบุคลากร
• ครอบครัว • หมู่บ้าน • ชุมชน • ศูนย์พัฒนา • ตำบล • ภาค • จังหวัด • ประเทศ	• วางแผน • รวบรวมข้อมูล • ระดมความคิด • จัดทำข้อมูล • วิเคราะห์ • นำไปแก้ปัญหา • ตรวจสอบ • คืนข้อมูลให้ชุมชน <i>**ปัจจัยเสริม ความสามัคคี การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน</i>	• เกษตรกร เป็นกลุ่มที่สะท้อนปัญหา เป็นผู้ถูกวิจัย • กลุ่มนักวิจัย มีการวิจัยพัฒนาและถ่ายทอด

Social Mapping : แผนที่ทางสังคม

การทำ Social Mapping ต้องเน้นกระบวนการ Inside Out คือ กระบวนการดึงศักยภาพของผู้เข้าร่วมอบรมออกมา เพื่อประเมินการรับรู้ ความเข้าใจของผู้เข้าร่วม ภายใต้ฐานคิดการมีส่วนร่วม คือ ทุกคนมีความคิด ความรู้ มีศักยภาพของแต่ละคน จึงต้องมีการ inside out เพื่อระดมความรู้ความคิดของผู้เข้าร่วม โดยสามารถแยกคำ 2 คำ ได้ดังนี้

- Social : สังคม (ความสำคัญ องค์ประกอบ ความสัมพันธ์)

คน เป็นส่วนสำคัญของสังคม มีกิจกรรมทางสังคม และมีความสัมพันธ์กับปัจจัย 4 การผลิต ทรัพยากร อาหาร จนเกิดเพื่อให้มีที่อยู่อาศัย

ตัวอย่าง บ้านขุนวาง มีอาณาเขตพื้นที่ 7 หมู่บ้าน หากอยากรู้อาณาเขตว่ามีผู้รู้หมอยาที่คน อยู่บ้านหลังไหน ต้องวางแผนที่จะเก็บข้อมูลหมอยาทั้ง 7 หมู่บ้าน

- Mapping : เครื่องมือในการบอกทิศทาง บอกตำแหน่งแห่งที่

โดยสรุป Social Mapping เป็นเครื่องมือ วิธีการเพื่อศึกษาข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลศักยภาพและทุนทางสังคมที่มีเป็นหลัก แล้วนำไปลงในแผนที่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ผู้เกี่ยวข้อง

- คนที่จะใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จะทำด้วยกัน
- สร้างความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นทิศทางในการแก้ไขปัญหา

เป้าหมาย : ต้องกำหนดเป้าหมายการทำแผนที่สังคมว่าทำเพื่ออะไร ใครจะทำ และจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร

ประโยชน์

การใช้ประโยชน์ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของผู้นำข้อมูลว่าจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร เช่น การพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ ในระดับชุมชนสามารถใช้ร่วมกับเครื่องมืออื่นๆได้ เป็นต้น

ผู้ใช้ประโยชน์

สามารถใช้ประโยชน์ได้ทุกระดับ ระดับการมีส่วนร่วม เครื่องมือ วิธีการจะแตกต่างกัน

- ระดับชุมชน หัวใจสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน
- ระดับเหนือชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้นำ

ตัวอย่าง Social Mapping ผู้รู้และฟาร์มต้นแบบ (เฉพาะ case) ข้อมูลเกษตรกรรมยั่งยืนภาคเหนือ

1) ระดับกลุ่มผู้จัดวางนโยบาย

ตัวอย่างที่ 1 ฐานข้อมูลเกษตรกรรมภาคเหนือ

เป็นการเก็บข้อมูลมือสอง มีเป้าหมายเพื่อรวบรวมฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์

กระบวนการ

1. วางประเด็นข้อมูลที่สำคัญ
2. เก็บข้อมูล
3. จัดทำฐานข้อมูลทั้งในรูปแบบของแผนที่และ Word
 - การรวบรวมบทคัดย่อของทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเกษตรกรรม
 - การกระจายตัวของโครงการวิจัย
 - ประวัตินักวิจัย
 - ผู้รู้และฟาร์มต้นแบบ

ข้อดี

1. จัดกลุ่มความรู้ของข้อมูลที่เราต้องการ
2. สามารถปรับข้อมูลให้มีความเป็นปัจจุบัน
3. สามารถเพิ่มเติมเนื้อหาได้

2) ระดับโครงการวิจัย

กิจกรรมการจัดทำแผนที่ทางสังคมของชาวมละบริ โดยทีมวิจัยโครงการวิจัยเรื่อง "กระบวนการศึกษาข้อมูลของชาวมละบริ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวมละบริ" ได้มีการทำแผนที่ทางสังคม เรื่อง "การนำเสนอข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของข้อมูล" โดยมีแนวทางการทำแผนที่ทางสังคม ดังนี้

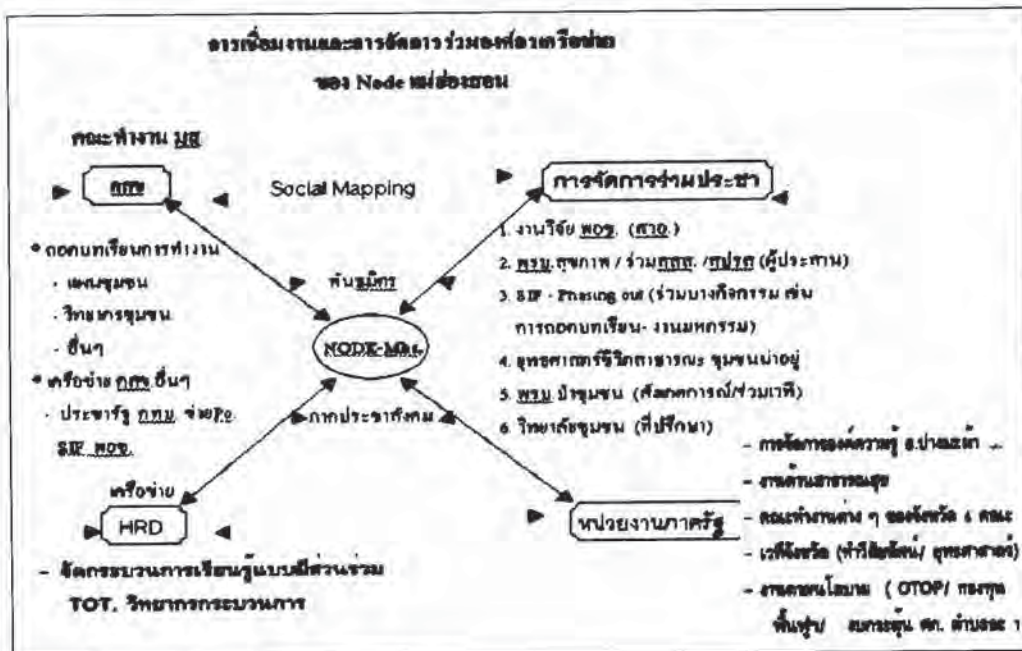
- ทำความเข้าใจกับผู้ร่วมทำกิจกรรมทั้งหมดเรื่องการทำแผนที่ทางสังคม
- จัดให้มีการอบรมเรื่องกระบวนการเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม
- จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรื่องการทำแผนที่ทางสังคม (แผนที่ชุมชน, แผนที่คนดี คนเก่ง, แผนที่เครือข่าย และปฏิทินวัฒนธรรม)
- วางแผนการเก็บข้อมูล
- เก็บข้อมูลที่ต้องการ
- นำข้อมูลที่ได้มาทดลองทำเป็นแผนที่ทางสังคม
- ร่วมกันตรวจสอบข้อมูล และเรียนรู้ข้อมูลที่ได้มาเบื้องต้น
- จัดเวทีศึกษาข้อมูลแผนที่ทางสังคมในชุมชน

3) ระดับโหนด

กระบวนการ

- กำหนดวัตถุประสงค์ (เริ่มงานโหนด เพื่อให้เห็นงาน คน พื้นที่ ประเด็น ทิศทาง ยุทธศาสตร์ และสื่อสารสาธารณะ)
- วางกรอบเนื้อหาในการเก็บข้อมูล
- จัดทำข้อมูล

โดยสรุป การทำ SM ทำได้หลายระดับ ในระดับชุมชนจะมีการใช้เครื่องมือ PRA การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม มาประกอบการจัดทำข้อมูล

การนำเสนอผลของกลุ่มย่อย

● กลุ่มฝ่ายวิจัยโครงการหลวง

เรื่อง : ฐานข้อมูลโครงการหลวงเพื่อสนับสนุนการจัดการวิจัยของมูลนิธิโครงการหลวง

เป้าหมาย/วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบโครงการวิจัยที่ได้ทุนโครงการหลวงในแต่ละพื้นที่
2. เพื่อทราบกิจกรรมงานพัฒนาและส่งเสริมในแต่ละพื้นที่
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ของข้อมูลงานวิจัยและพัฒนา

ขั้นตอน

1. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (มือสอง)
 - งานวิจัยจากโปรแกรม
 - รายงานประจำปีฝ่ายพัฒนา
2. จัดการฐานข้อมูล (วิจัยและพัฒนา)
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลทั้งสองส่วน

วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องและบทบาท

ผู้เกี่ยวข้อง	บทบาท
1. นักวิเคราะห์ของฝ่ายวิจัย	ดึงข้อมูลจากโปรแกรม RSM
2. เจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ข้อมูล	รวบรวม – เรียบเรียง
3. นักภูมิสารสนเทศ	นำเสนอข้อมูลเชิงพื้นที่
4. System Management	วิเคราะห์ ความสัมพันธ์ของข้อมูล
5. นักวิเคราะห์ ฝ่ายพัฒนา	ที่ปรึกษา สอบถามข้อมูล
6. เลขานุการฝ่ายวิจัย	ผู้จัดการโครงการ

ประเด็นหลัก

1. จัดทำฐานข้อมูลงานวิจัย
 - หัวข้อวิจัย
 - นักวิจัย

- งบประมาณวิจัย
 - ฯลฯ
2. จัดทำฐานข้อมูลงานพัฒนา
- ทรัพยากร
 - สังคม
 - การผลิต
 - ข้อมูลพื้นฐานศูนย์ฯ

ข้อเสนอแนะจากทีมวิทยากร

1. งานจัดทำฐานข้อมูลของฝ่ายวิจัยโครงการหลวง สามารถแบ่งงานได้ 2 ชั้น คือ
 - งานชั้นที่ 1 เป้าหมายหลัก คือ ฐานข้อมูลงานวิจัย ถือเป็นทุนความรู้ของฝ่ายวิจัยโครงการหลวง ในเชิงกระบวนการควรกำหนดการมีส่วนร่วมในแต่ละช่วงของการทำงาน อาจมีเวทีระดมความคิดที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องที่จะให้ประโยชน์จากงานครั้งนี้ เพื่อกำหนดทิศทางเป้าหมายของงานที่กำลังทำ (เวทีแรก)
 - ฐานข้อมูลวิจัยชุดใหญ่ (ระดับศูนย์)
 - SM ระดับศูนย์ ข้อมูลศักยภาพของ 8 ศูนย์ ประเด็นที่เลือกและทุนเดิมของศูนย์ฯ
 - งานชั้นที่ 2 ควรกำหนดประเด็นอื่นร่วมด้วย ที่ทำได้ง่ายกว่านี้ภายในเวลาระยะสั้น และเป็นประเด็นที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน หากเพิ่มโจทย์การลงสู่ชุมชนมากขึ้น ต้องออกแบบเพิ่มเติม เช่น เมื่อได้ผลออกมาแล้วอาจมีการนำเสนอผลงานเพื่อกำหนดทิศทางการวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยใช้ SM ในฐานะการนำเสนอผ่าน Map เช่น เรื่องพืช มีการวิจัยกี่เรื่อง ประเด็นที่ยังขาดอยู่ เป็นต้น
2. ควรเน้นผู้ใช้ประโยชน์จากข้อมูล เป็นส่วนสำคัญในการดึงเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ช่วยมองเป้าหมายออกแบบขั้นตอน และจะได้รู้สึกว่ามีส่วนร่วม เดิมมีปัญหาการทำฐานข้อมูล แต่ข้อมูลไม่ถูกนำไปใช้หรือถูกใช้ในวงจำกัด
3. ควรมองเป้าหมายการทำงานของฝ่ายวิจัยฯ เนื่องจากแต่ละปีมีแผนยุทธศาสตร์รายปีที่จะต้องทำอยู่แล้ว อาจต้องหาช่องทางการหนุนเสริมกัน เพื่อไม่ให้เป็นการทำงานซ้ำซ้อน

• กลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร (ศูนย์ฯ ห้วยน้ำริน อ.เวียงป่าเป้า)

ปัจจุบันชาวบ้านมีปัญหาเรื่องสุขภาพค่อนข้างมาก มีอาการเจ็บป่วยบ่อย และเมื่อเจ็บป่วยจะใช้การรักษาสมัยใหม่ แต่ในอดีตชาวบ้านใช้ยาสมุนไพร มีภูมิปัญญาในการรักษาโรค กลุ่ม อสม.ทำงานเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน พบกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง แก่นน้ำจึงมีแนวทางที่อยากให้เกิดการใช้สมุนไพรจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

วัตถุประสงค์

1. เพื่ออนุรักษ์สมุนไพรรักษาโรค
2. เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จักและใช้ประโยชน์สมุนไพรรักษาโรค
3. เพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับชุมชน
4. ส่งเสริมสุขภาพของชุมชน (ลดการใช้ยาสังเคราะห์)

กระบวนการ ขั้นตอน การทำงาน

1. ชี้แจงที่ไปที่มาของโครงการ
2. ค้นหาข้อมูล (ข้อมูลมือสอง/สัมภาษณ์ผู้รู้หมอยา)
3. ทำเวทีชุมชน / ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง/บทบาท

ผู้เกี่ยวข้อง	บทบาท
1. พี่เลี้ยงนักวิจัย	เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ
2. นักวิจัยท้องถิ่น	เป็นการทำงานในพื้นที่ เก็บข้อมูล วิเคราะห์
3. ผู้รู้ หมอยา ประชาชนชาวบ้าน	ให้ข้อมูล
4. ชุมชน	ให้ข้อมูล
5. หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่	ให้ข้อมูล และสนับสนุนการทำงาน

กำหนดเนื้อหา

1. สถานการณ์ด้านสมุนไพร
 - ข้อมูลพื้นฐาน ชนิด จำนวน ประเภทสรรพคุณ
 - การใช้สมุนไพรในพื้นที่ชุมชนเป็นอย่างไร
 - ข้อมูลสุขภาพของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ศึกษาข้อมูลตำรายาสมุนไพร

เครื่องมือ

- สัมภาษณ์
- สำรวจลงพื้นที่
- ใช้แผนที่
- ทำเวทีชุมชน

ปฏิทินการปฏิบัติงาน

1. ชี้แจงความเป็นมาของโครงการ	เดือนสิงหาคม 54
2. เก็บข้อมูลพื้นฐาน	เดือนสิงหาคม 54-กันยายน 54

3. ทำเวทีชุมชนเพื่อเช็คความถูกต้อง	เดือนกันยายน 54
4. ศึกษาสถานการณ์ด้านสมุนไพร	เดือนสิงหาคม 54- ตุลาคม 54
5. ศึกษาข้อมูลตำรับยาสมุนไพร	เดือนกันยายน 54-พฤศจิกายน 54
6. จัดทำแปลงสาธิตสมุนไพร	เดือนธันวาคม 54
7. จัดทำรายงาน รูปเล่ม CD ข้อมูล	เดือนพฤศจิกายน 54-มกราคม 54
8. เผยแพร่ ถ่ายทอดองค์ความรู้	เดือนกุมภาพันธ์ 54

• กลุ่มศูนย์หนองเขียว

วัตถุประสงค์

1. สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมให้คงอยู่
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นรายได้เสริม

ขั้นตอนการทำงาน

1. รวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมชนเผ่า 13 ชนเผ่า
2. การจัดการข้อมูล
3. ดำเนินงาน
4. วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน
5. สรุปผล และเสนอแนะแนวทาง

วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง

- กรรมการหมู่บ้าน
- ผู้นำศาสนา
- ชาวบ้าน
- ผู้ประกอบการท่องเที่ยว

กำหนดเนื้อหา

- ประเด็นหลัก
- ประเด็นย่อย ประเพณีกินข้าวใหม่ ในอดีตชนเผ่ายังไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ เป็นการฉลองผีป่า ปัจจุบันเป็นการเข้าโบสถ์ คนปัจจุบันเมื่อได้ผลผลิตมาแล้วก็จะบริโภคเอง ละเลยการนำมาทำพิธีกินข้าวใหม่ ประเพณีกินวอ เด็กเยาวชนที่ออกไปเรียนหรือทำงานนอกหมู่บ้านไม่ค่อยได้กลับมาร่วมพิธีกรรมในหมู่บ้าน

เครื่องมือ/วิธีการ

- การสัมภาษณ์ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน
- การสังเคราะห์ จัดหมวดหมู่ หาความเชื่อมโยง
- เวทีชุมชน จัดประชุมต่างๆ
- การทำสื่อ ภาพถ่าย วิดีโอ

ปฏิทินการปฏิบัติการ

กิจกรรม	เดือนที่ 1	เดือนที่ 2	เดือนที่ 3	เดือนที่ 4
1. ประชุม	✓			
2. ดำเนินงาน -การสืบค้น -การวางแผน -การลงพื้นที่	✓	✓		
3.สรุป วิเคราะห์ จัดทำสื่อ			✓	
4.เวทีคืนข้อมูล				✓
5.สรุปและเสนอแนะแนวทาง				✓

• กลุ่มศูนย์ฯ ขุนวาง

เป้าหมาย สืบชะตาป่าต้นน้ำ บวชป่าต้นน้ำ

ในอดีตเริ่มต้นจากป่าเดปอ ชาวบ้านเอาสะคือเด็กเกิดใหม่ไปฝากไว้กับต้นไม้ ซึ่งจะไม่มีการไปตัดต้นไม้ต้นนั้น หากตัดเป็นการผิดผี ป่าของชาวปากาเกอญอมีป่า 3 ชั้น คือ ป่าเดพอ ป่าตุตะเป็นป่าที่ห้ามตัดไม้เป็นป่าที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ป่ากัหวลง เป็นเส้นทางผ่านของสิ่งมีชีวิต ห้ามทำเป็นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย จึงเกิดเป็นประเพณีในการบวชป่า

วัตถุประสงค์

1. อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ปันฟูป่า อนุรักษ์พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์
2. รักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
3. กระตุ้นจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชน

ประโยชน์

1. ได้ป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ
2. เพิ่มจำนวนประชากรสัตว์ป่า
3. เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิวัฒนธรรมชาติ

ผู้ใช้ประโยชน์

- ชุมชน
- บุคคลทั่วไป

ขั้นตอน

1. จัดทำเวทีชุมชน เพื่อกำหนดขอบเขตป่าอนุรักษ์
2. ตั้งกฎระเบียบ การดูแลรักษาร่วมกัน และการตั้งคณะกรรมการ
3. จัดหางบประมาณ (จากชุมชนและหน่วยงานต่างๆ)
4. กำหนดวันและเวลาที่จะทำพิธีกรรมและรูปแบบของพิธีกรรม
5. ทำพิธีกรรม
6. มีการติดตาม (ตรวจสอบว่ายังมีการบุกรุกป่าหรือไม่)

กำหนดกระบวนการ

ขอบเขตพื้นที่ป่าต้นน้ำบ้านขุนวาง ครอบคลุมพื้นที่ หมู่ที่ 17 มี 2 หย่อมบ้าน คือ บ้านปากกล้วยและบ้านโป่งลม

แรง

ผู้เกี่ยวข้อง

- ผู้นำ และคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งเพื่อควบคุมรักษากฎระเบียบ ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. คณะกรรมการ 15 คน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ
- คนในชุมชน ร่วมกันเป็นหูเป็นตา และดูแลรักษาป่า สร้างจิตสำนึก ทั้งตนเองและผู้อื่นในการรักษาและหวงแหนป่า

เนื้อหา

- รวบรวมภูมิปัญญาเกี่ยวกับพิธีกรรมสืบชะตาป่า เพื่อให้เกิดองค์ความรู้จากผู้เฒ่าในชุมชนและจากประเพณีที่สืบทอดต่าง ๆ กันมา (ป่าเดือย ป่าดู่ตะ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสืบชะตาป่า)
- มีบทลงโทษที่ชัดเจน(จากการประชุมร่วมกัน)

เครื่องมือ

- แผนที่ป่า แผนที่ชุมชน
- เวทีชุมชน
- การสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน

ปฏิทินการดำเนินงาน

กิจกรรม	เดือน		
	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม
▪ จัดทำเวทีชุมชน เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าที่จะอนุรักษ์ โดยกำหนดงบประมาณ ตั้งคณะกรรมการ และกฎระเบียบ	✓		

▪ สำรวจป่า และกำหนดวันทำพิธีกรรม		✓	
▪ กำหนดบทบาทและหน้าที่ของแต่ละคน			
▪ ทำพิธีกรรม			✓
▪ ติดตามผล			

• กลุ่มศูนย์ฯ แม่ทาเหนือ

เป้าหมาย

ศึกษาการผลิตข้าวโพดฝักอ่อนภายใต้ระบบการเกษตรอินทรีย์บ้านห้วยยาบ

วัตถุประสงค์

1. ลดต้นทุนการผลิตข้าวโพดฝักอ่อน
2. ลดสภาวะสารเคมีตกค้างในร่างกาย
3. ลดความเสี่ยงโรคมะเร็งของทรัพยากรดินและน้ำ

กระบวนการ/ขั้นตอน

1. เก็บข้อมูลด้านการผลิตระหว่างข้าวโพดฝักอ่อนที่ผลิตภายใต้ระบบการเกษตรอินทรีย์และเคมี
2. เปรียบเทียบรายได้ของข้าวโพดฝักอ่อนที่ผลิตภายใต้ระบบเกษตรอินทรีย์และเคมี
3. เปรียบเทียบข้อมูลผลสภาวะสารเคมีตกค้างในร่างกาย กลุ่มเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนการปลูกผักในระบบเกษตรเคมีมาเป็นระบบอินทรีย์ (ต้องเก็บจากคนคนเดียว เพียง 2 กลุ่ม)
4. เปรียบเทียบข้อมูลผลการวิเคราะห์ดินและน้ำ ก่อนและหลังการผลิตเคมีและอินทรีย์ (เทียบ 2 กลุ่ม ในพื้นที่ใกล้ๆกัน)

ผู้เกี่ยวข้องและบทบาท

ผู้เกี่ยวข้อง	บทบาท
1. เจ้าหน้าที่วิจัยส่วนกลาง เนมิยะ อี๊ด	เก็บข้อมูลและวิเคราะห์
2. เจ้าหน้าที่ศูนย์(ส่งเสริม) ชวัญ	ประสานงานและเก็บข้อมูล
3. หัวหน้าศูนย์ พิชิต	ประสานงานและชี้แจงโครงการ
4. นักวิจัยชุมชน เนาะ เมย์ พุดม	ร่วมเก็บและให้ข้อมูล
5. เจ้าหน้าที่ศูนย์ หม่อม	ให้ข้อมูล

กำหนดเนื้อหา

ประเด็นหลัก	ประเด็นรอง	วิธีการศึกษา	เครื่องมือ
1.การผลิตในระบบเคมี 2.การผลิตในระบบอินทรีย์	-ต้นทุนการผลิต -ภาวะสารเคมีตกค้างในร่างกายเกษตรกร -คุณสมบัติของดินและน้ำ	1.เลือกกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา 2.เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่าง 3.การเลือกพื้นที่ศึกษา	1.แบบสัมภาษณ์ข้อมูลมือสอง 2.ข้อมูลทุติยภูมิ 3.การวิเคราะห์สารตกค้างในร่างกายเกษตรกรตัวอย่าง 4.ตรวจวิเคราะห์ตัวอย่างดินและน้ำในพื้นที่ศึกษา

ปฏิทินกิจกรรม

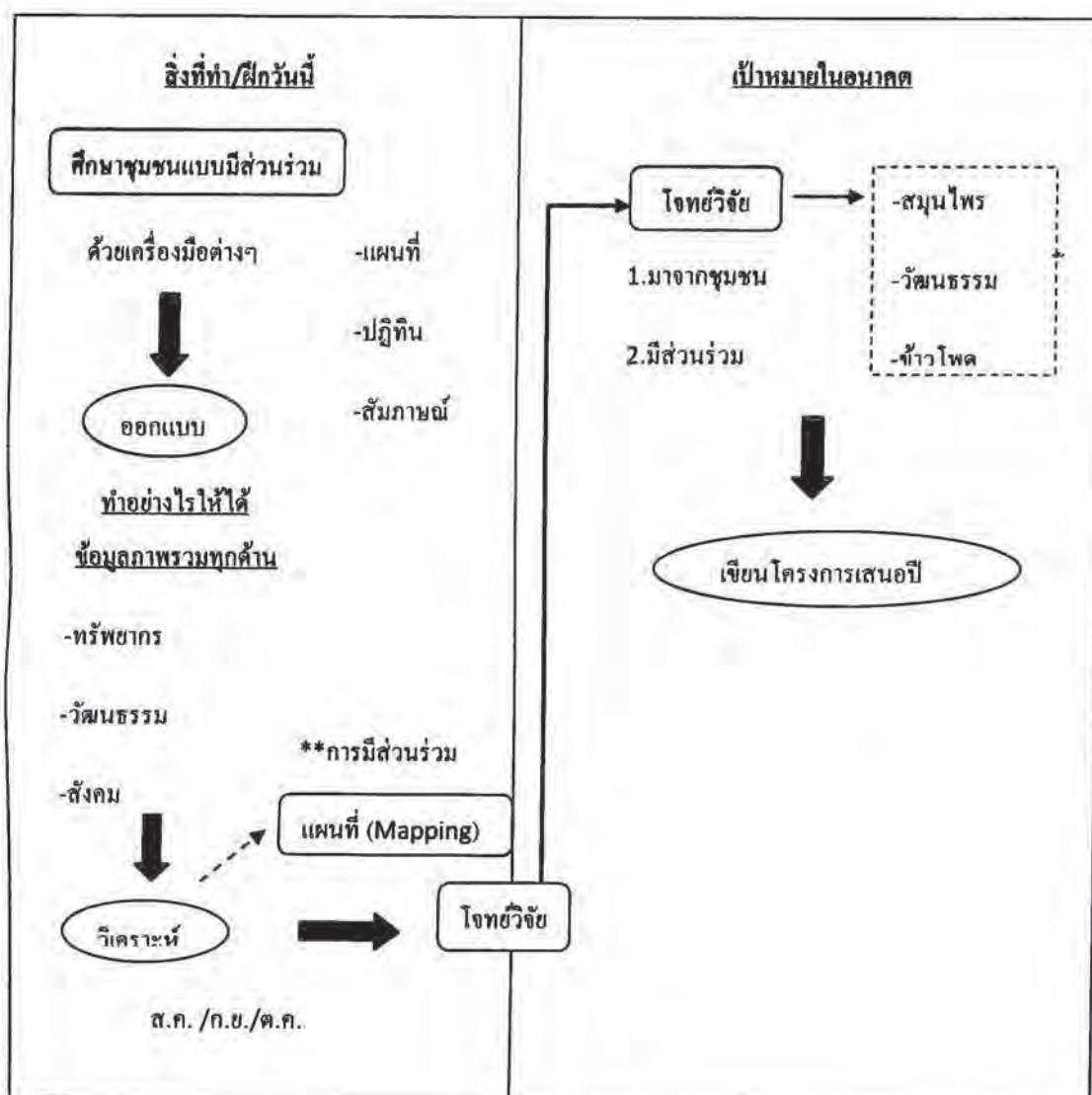
กิจกรรม	ปฏิทินปฏิบัติงาน											
	สิงหาคม 54				กันยายน 54				ตุลาคม 54			
1.ประชุมหารือ -เลือกกลุ่มเกษตรกร -เลือกพื้นที่ศึกษา		⊗		⊗								
2.เก็บข้อมูลมือสอง (เคมี/อินทรีย์) -ต้นทุนการผลิต(ผลวิเคราะห์สารเคมีตกค้างในร่างกาย/ผลวิเคราะห์ดินน้ำ)		+	+									
3.ลงพื้นที่สัมภาษณ์			⊗	⊗								
4.วิเคราะห์ สรุปข้อมูล					+	+						
5.คืนข้อมูลชุมชน							⊗	⊗				
6.สรุปผลและเขียน									+	+	+	

หมายเหตุ $\otimes$ กลมกากบาท การลงพื้นที่ มีเกษตรกรเข้าร่วม + กากบาท ลงพื้นที่

ข้อเสนอแนะภาพรวมจากทีมวิทยากร

- ประเด็นที่เสนอมาเป็นลักษณะของโจทย์วิจัย แต่ยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชน (เป็นโครงร่างการวิจัยแต่ยังขาดปัญหำการวิจัยซึ่งต้องมีข้อมูลมากกว่านี้) ต้องทำข้อมูลภาพรวมแล้วสรุปข้อมูลออกมาเป็นโจทย์วิจัย
- เป็นการฝึกวิเคราะห์ชุมชนโดยใช้เครื่องมือ Social Mapping เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อนไปสู่การวิเคราะห์ค้นหาโจทย์วิจัย
- โจทย์วิจัย 10 ปีหลังของ CBR พี่เลี้ยงต้องมีโจทย์ในใจ ก่อนลงไปพัฒนาโจทย์วิจัย เพื่อให้เกิดพลังของงานวิจัย
- SM ต้องมีสื่อนำเสนอข้อมูลโดยใช้สื่อที่หลากหลาย เช่น Mind Mapping / แผนที่ เป็นต้น

วิทยากรสรุป : สร้างความเข้าใจร่วมกันในการฝึกปฏิบัติ Social Mapping

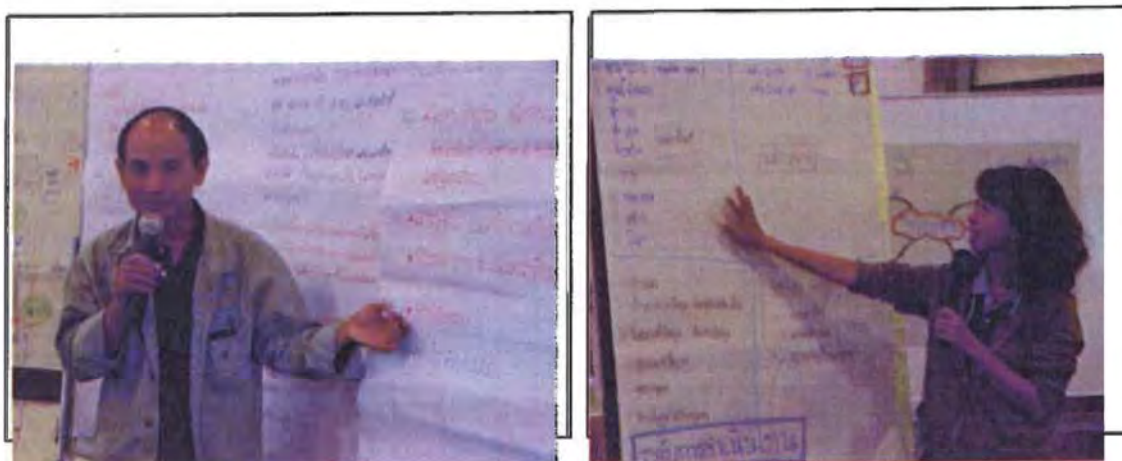

เป้าหมาย คือ อยากรู้ให้ฝึกเครื่องมือการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลภาพรวมทุกด้าน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ มาจัดทำข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาโจทย์วิจัย

สิ่งที่ทำมาสามารถนำไปเช็คข้อมูลกับชุมชนได้ แต่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ในช่วงบ่ายจะให้วางแผนปฏิบัติการทำงานในชุมชน

- คำว่าภาพรวม คือ ข้อมูลทุกด้านภาพรวมของชุมชน
- การเริ่มต้นทำได้หลายแบบ
 - การระดมความคิดเห็นจากวงใหญ่ (อาจใช้ Body Paint) แล้วจัดกลุ่มข้อมูลด้วย Mind Mapping
 - การจัดลำดับความสำคัญ (สติ๊กเกอร์ เพื่อเช็kn้าหนักประเด็นสำคัญเร่งด่วน) เพื่อคัดเลือกประเด็นที่จะพัฒนาโจทย์วิจัย
 - ทำอย่างไรเพื่อให้เห็นโจทย์หรือประเด็นในชุมชนทั้งหมด

ภาพที่ 6 การนำเสนอการทบทวนสถานการณ์ชุมชน ผ่านเครื่องมือ Body Paint

กิจกรรมการเป็นวิทยากรกระบวนการ (Training Of Trainer: TOT)

กิจกรรมการเรียนรู้การเป็นวิทยากรกระบวนการ โดยผ่านการฝึกปฏิบัติจริงในการทำแผนที่รอบนอกและแผนที่รอบใน โดยมีการสมมติบทบาทของการเป็นทีมวิทยากรกระบวนการ ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำแผนที่ชุมชนของสมาชิกในชุมชน

1) วิทยากรกระบวนการ

• ความแตกต่างของวิทยากรกับวิทยากรกระบวนการ

วิทยากร แตกต่างจาก วิทยากรกระบวนการ อย่างไร?

วิทยากร คือ คนนำเสนอข้อมูลความรู้ของวิทยากร

วิทยากรกระบวนการ คือ คนนำกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันให้มากที่สุด

• คุณลักษณะสำคัญของวิทยากรกระบวนการ

1. ต้องพึงระลึกว่าไม่ใช่ผู้ตอบคำถาม แต่มีหน้าที่ให้เกิดวงเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต้องมีเทคนิคในการตั้งคำถาม เพื่อนำไปสู่การพูดคุย คำถามอาจเกิดจากประเด็นในเวที ส่วนใหญ่เป็นคำถามปลายเปิด เน้นการให้แสดงความคิดเห็น
2. ต้องเป็นผู้ฟังที่ดี เพื่อจับประเด็น ว่าผู้เข้าร่วมต้องการสื่อสารเรื่องใด แล้วประมวลความรู้ มีเทคนิค คือ
 - ต้องมองภาพรวม
 - ต้องสามารถถามสภาพเวที โดยคงความสัมพันธ์กับผู้เข้าร่วมเวที
 - ต้องมีทัศนคติเชิงบวก เพื่อให้เกิดการระดมความคิดเห็นอย่างหลากหลาย
3. ต้องมีทีมวิทยากรกระบวนการ

ตำแหน่ง		บทบาท
FA	วิทยากรหลัก	-นำกระบวนการชวนคุยให้บรรลุเป้าหมายการพูดคุยของเวที -สรุปประมวลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
Co Fa	วิทยากรผู้ช่วย	เอื้อให้วิทยากรหลักทำงานได้เต็มที่ เช่น ส่งไม้ค้ำประเด็นลงบนชาร์จ
ผู้บันทึก	ทีมวิทยากร	บันทึกข้อมูลแบบละเอียด

- ปัจจัยเอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้

- สถานที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรอบข้าง
- อุปกรณ์ต้องพร้อม เช่น กระดาน กระดาษชาร์จ สีเคมี เทปขาว สีส ปืนดิน

- บทบาทการเป็นวิทยากรหลัก ควรเป็นใคร

- ใครก็สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการได้ ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการจัดกิจกรรม
- เดิมในองค์กร หรือในชุมชนแกนนำได้ทำบทบาทเช่นนี้อยู่แล้ว เพียงแต่ไม่ทราบว่ามีการจัดลักษณะทีมแบบนี้
- ต้องออกแบบกระบวนการและแบ่งบทบาทของทีมวิทยากร

สิ่งสำคัญ : ต้องมีการ AAR (After Action Review) สรุปบทเรียน/ประเมินผลการจัดกิจกรรม

2) การเรียนรู้ : แผนที่รอบนอก-รอบใน

ประโยชน์

- เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลของชุมชน
- เป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ข้อมูลที่เห็น : สัญลักษณ์ที่กำหนดไว้จะบอกถึงข้อมูลในแผนที่

แผนที่รอบนอก

- สามารถระบุข้อมูลโดยรอบพื้นที่หมู่บ้าน เพื่อให้เห็นจุดสำคัญ หรือแหล่งข้อมูลที่ต้องการศึกษา
- ความสำคัญของแผนที่รอบนอก คือ การบอกเล่าความสัมพันธ์ของหน่วยงานหรือหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง

สรุปความสำคัญของแผนที่ชุมชน

- แผนที่
 - เป็นจุดเริ่มต้นของการดึงจุดสนใจของคนในชุมชน
 - แผนที่ เป็นเครื่องมือในการดึงกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วม
 - แผนที่ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของข้อมูล
- รายละเอียดของแผนที่ ขึ้นอยู่กับการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์
- ข้อมูลจากแผนที่สามารถเชื่อมโยงคำถามไปสู่การคิดค้นหาข้อมูลต่อได้ เช่น ข้อมูลพืชไร่ พืชสวน นำไปสู่การตั้งคำถามกับระบบการผลิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การฝึกปฏิบัติการทำแผนที่รอบนอก-รอบใน

1. แบ่งกลุ่มฝึกทำ
2. แบ่งบทบาทหน้าที่ เป็นวิทยากรหลัก วิทยากรผู้ช่วย และตัวแทนชาวบ้าน

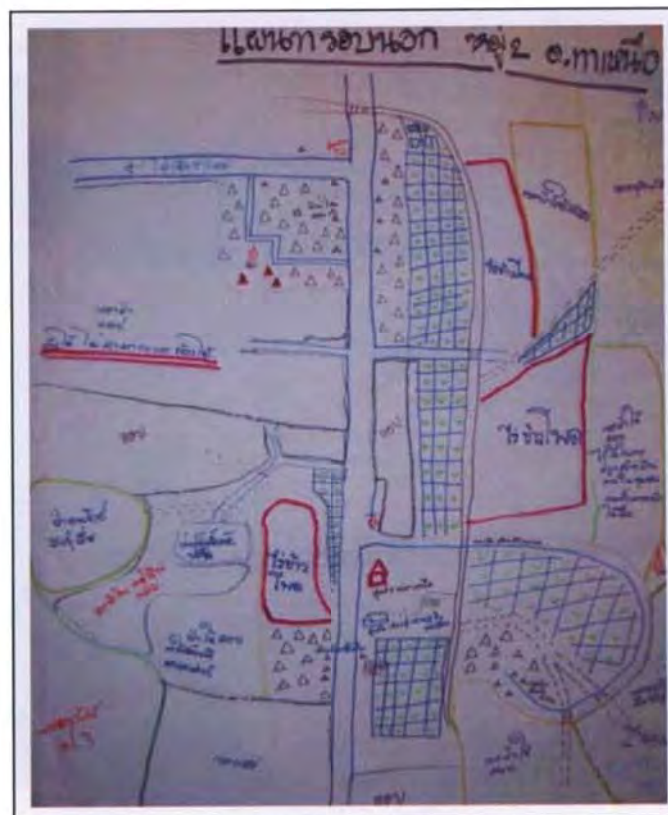
- แผนที่รอบใน : บ้านขุนวาง จังหวัดเชียงใหม่

- แผนที่รอบใน : ศูนย์ฯ ห้วยน้ำริน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงใหม่

- แผนที่รอบนอก หมู่ 2 อำเภอแม่ทาเหนือ จังหวัดเชียงใหม่

- แผนที่รอบนอก : ศูนย์หนองเขียว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

เสียงสะท้อนจากการเป็นวิทยากร

- วิทยากรมีความเข้าใจภาพรวมของชุมชน ทำให้ช่วยดึงข้อมูลออกมาได้ดี
- ยังลงข้อมูลได้ไม่ครบถ้วน
- ยังไม่รู้จะตั้งคำถามอย่างไรเพื่อดึงข้อมูลออกมาให้ครบถ้วน

ข้อสังเกตจากทีมวิทยากรประจำกลุ่ม

1. วิทยากรกระบวนการมีความกังวล ซึ่งอาจกังวลเนื่องจากไม่รู้ข้อเท็จจริงในพื้นที่
2. บรรยากาศในวงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
3. มีการปรับรูปแบบคำถาม เพื่อกระตุ้นการแลกเปลี่ยน
4. มีการกระตุ้นให้เกิดการเพิ่มเติมข้อมูลร่วมกัน
5. ข้อมูลในแผนที่สามารถนำไปประเด็นไปพูดคุยต่อ เช่น กรณีพื้นที่ที่มีความขัดแย้งกับอปท. / เรื่องแหล่งต้นน้ำ อาจนำไปสู่การอนุรักษ์ เป็นต้น
6. วิทยากรหลัก สร้างความเป็นกันเองกับผู้เข้าร่วมเวทีได้ดี
7. ผู้เข้าร่วมเวทีมีความกังวลเพราะบางคนอยากเพิ่มเติมรายละเอียด แต่บางส่วนไม่อยากจะลงรายละเอียดเชิงลึก

ข้อเสนอแนะจากทีมวิทยากร

- ลักษณะการจัดเวทีการทำแผนที่ ควรสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมและเข้าถึงการช่วยกันวาดแผนที่ บางกลุ่มคนเขียนแผนที่ที่มีเพียง FA / Co.FA แต่เจ้าของพื้นที่ไม่ได้มาร่วมเขียน ทำให้จุดสนใจกระจาย
- บางกรณีที่ชาวบ้านไม่ถนัดหรือไม่ยอมเขียน พี่เลี้ยงสามารถเข้าไปช่วยในการวาดแผนที่ได้
- ทีมต้องปรับความเข้าใจต่อเป้าหมายของการทำแผนที่ให้ชัดเจนตรงกัน

ประมวลสรุปการเรียนรู้ CBR & Social Mapping

1) แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น CBR

- เน้นการพัฒนาคนให้เข้มแข็ง คือ มีทักษะการทำงานอย่างมีส่วนร่วม และมีความรู้เชิงเนื้อหามากขึ้น
- เน้นการสร้างคนให้คิดวิเคราะห์เป็น เน้นการใช้ความรู้ท้องถิ่น และฐานการพึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน สิ่งสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

2) แผนที่ทางสังคม Social Mapping

คำว่า Social หรือ สังคม มีองค์ประกอบ 2 อย่าง คือ คน กับ วิถีชีวิตบริบทแวดล้อม ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคน โดยมีการใช้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน และมีการจัดความรู้ของชุมชน

คำว่า Mapping หรือ แผนที่ ผู้เข้าร่วมอบรมได้เรียนรู้แผนที่รอบในและแผนที่รอบนอก ลงข้อมูลในแผนที่เพื่อนำเสนอแล้วตั้งคำถามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยต้องมีการเชื่อมโยงข้อมูล จนนำไปสู่การตัดสินใจบางอย่างเพื่อมีทิศทางการทำงานอนาคต และเห็นการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นก่อนหลังมีงานวิจัยเข้าไป

ขั้นตอนการทำ SM

1. วางเป้าหมายการทำ SM Mapping
2. ออกแบบกระบวนการ (มีเครื่องมือที่หลากหลาย)
3. ลงพื้นที่ ระดับชุมชนมักเป็นเวทีชุมชน แบ่งกลุ่มย่อย ระดม นำเสนอ ประมวล ตั้งคำถาม

ในการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อนำไปสู่การขึ้นโจทย์วิจัยเอง เป็นบทบาทของพี่เลี้ยง แต่ในงานวิจัยครั้งนี้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ตอนออกแบบการทำงาน

เอกสารอ้างอิง

- ปิยวดี บุญหลง.2543. แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- สินาด ตีรวรรณไชย. 2546. ทุนทางสังคม. จุลสาร ปสป ปีที่3 ฉบับที่ 33 เดือนสิงหาคม 2546
- อรุณี เวียงแสง. 2545. การทำแผนที่ทางสังคมกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- เอกสารประกอบการสอนวิชา การวางแผนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา(CARD)
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม